

www.qbz.gov.al

FLETORJA ZYRTARE E REPUBLIKËS SË SHQIPËRISË

Viti: 2018 – Numri: 128

Botim i Qendrës së Botimeve Zyrtare

Tiranë – E premte, 7 shtator 2018

PËRMBAJTJA

		Faqe
Vendim i Këshillit të Ministrave nr. 500, datë 29.8.2018	Për miratimin e marrëveshjes së grantit për asistencë teknike, ndërmjet Këshillit të Ministrave të Republikës së Shqipërisë dhe Fondit të Kuvajtit për Zhvillimin Ekonomik Arab, për financimin e përgatitjes së një studimi fizibiliteti për projekte të infrastrukturës së transportit, në zonat bregdetare jugore të Shqipërisë.....	8741
Vendim i Këshillit të Ministrave nr. 501, datë 29.8.2018	Për miratimin e rregullores për ekspertët e objekteve të pronësisë industriale.....	8742
Vendim i Këshillit të Ministrave nr. 503, datë 29.8.2018	Për disa ndryshime në vendimet e Këshillit të Ministrave nr. 1481, datë 12.11.2008; nr. 1657, datë 24.12.2008; nr. 100, datë 27.1.2009; nr. 450, datë 6.5.2009; nr. 611, datë 11.6.2009; nr. 677, datë 18.6.2009; nr. 805, datë 22.7.2009; nr. 1038, datë 14.10.2009; nr. 1134, datë 18.11.2009; nr. 1283, datë 23.12.2009; nr. 125, datë 17.2.2010; nr. 247, datë 13.4.2010; nr. 404, datë 26.5.2010; nr. 549, datë 7.7.2010; nr. 646, datë 28.7.2010; nr. 118, datë 17.2.2011; nr. 359, datë 4.5.2011; nr. 822, datë 23.11.2011; nr. 900, datë 12.12.2012; nr. 345, datë 24.4.2013; nr. 472, datë 30.5.2013; nr. 490, datë 18.6.2013, “Për miratimin e kalimit të pronësisë së disa parcelave ndërtimore në favor të poseduesve të objekteve informale”, të ndryshuar.....	8745
Vendim i Këshillit të Ministrave nr. 504, datë 29.8.2018	Për disa ndryshime në vendimin nr. 811, datë 29.12.2017, të Këshillit të Ministrave, “Për miratimin e buxhetit të vitit 2018, për zyrën e regjistrimit të pasurive të paluajtshme”.....	8752
Vendim i Këshillit të Ministrave nr. 505, datë 29.8.2018	Për miratimin e Planit Kombëtar të Veprimit për heqjen nga përdorimi dhe eliminimin e ndotësve organikë të qëndrueshëm (NOQ).....	8754

Udhëzim i përbashkët i ministrit të Arsimit, Sportit dhe Rinisë dhe i ministrit të Financave dhe Ekonomisë nr. 27 datë 16.8.2018	Për vitin shkollor 2018–2019 në sistemin arsimor parauniversitar.....	8816
--	---	------

VENDIM**Nr. 500, datë 29.8.2018**

**PËR MIRATIMIN E MARRËVESHJES SË
GRANTIT PËR ASISTENCË TEKNIKE,
NDËRMJET KËSHILLIT TË
MINISTRAVE TË REPUBLIKËS SË
SHQIPËRISË DHE FONDIT TË
KUVAJTIT PËR ZHVILLIMIN
EKONOMIK ARAB, PËR FINANCIMIN E
PËRGATITJES SË NJË STUDIMI
FIZIBILITETI PËR PROJEKTE TË
INFRASTRUKTURËS SË TRANSPORTIT,
NË ZONAT BREGDETARE JUGORE TË
SHQIPËRISË**

Në mbështetje të nenit 100 të Kushtetutës, dhe të nenit 19, të ligjit nr. 43/2016, “Për marrëveshjet ndërkombëtare në Republikën e Shqipërisë”, me propozimin e ministrit të Financave dhe Ekonomisë, Këshilli i Ministrave

VENDOSI:

Miratimin e marrëveshjes së grantit për asistencë teknike, ndërmjet Këshillit të Ministrave të Republikës së Shqipërisë dhe Fondit të Kuvajtit për Zhvillimin Ekonomik Arab, për financimin e përgatitjes së një studimi fizibiliteti për projekte të infrastrukturës së transportit, në zonat bregdetare jugore të Shqipërisë, me një grant në shumën prej 200 000 (dyqind mijë) dinarësh kuvajtianë, sipas tekstit që i bashkëlidhet këtij vendimi.

Ky vendim hyn në fuqi pas botimit në Fletoren Zyrtare.

**KRYEMINISTRI
Edi Rama**

**FONDI KUVAJTIAN
PËR ZHVILLIMIN EKONOMIK ARAB**

Ref: KF/ Tech/ 11G6____215 12 dhjetor 2017

Sh. së Tj Ministri i Financave dhe Ekonomisë
Ministria e Financave dhe Ekonomisë
Tiranë
Republika e Shqipërisë
Shkëlqesia Juaj,

**Lënda: Granti i Asistencës Teknike për
Financimin e Përgatitjes të një Studimi
Fizibiliteti për Projektet e Infrastrukturës së
Transportit në Zonat Bregdetare Jugore të
Shqipërisë**

Kam kënaqësinë të informoj Shkëlqësinë tuaj që Bordi i Drejtorëve të Fondit të Kuvajtit ka miratuar në datën 9.2.2017 një grant në formën e asistencës teknike në shumën e KD 200,000/- (vetëm dyqind mijë dinarë kuvajtianë) për të realizuar përgatitjen e një studimi fizibiliteti teknik-ekonomik për projektet e Infrastrukturës së Transportit në Zonat Bregdetare të Jugut në Republikën e Shqipërisë që do të mbikëqyren nga Fondi Shqiptar i Zhvillimit. Asistenca Teknike duhet të sigurohet në përputhje me kushtet dhe procedurat e mëposhtme:

1. Studimet e sipërpërmendura do të merren përsipër nga një Konsulent Ndërkombëtar i kualifikuar dhe me përvojë, në një shoqëri të përbashkët me Konsulentin Kuvajtian, që do të përzgjidhet nga një listë e përzgjedhur që përfshin të paktën 7 firma prej atyre që janë ftuar me marrëveshje ndërmjet Këshillit të Ministrave të Shqipërisë, nëpërmjet Fondit shqiptar të Zhvillimit dhe Fondit Kuvajtian. Shoqëri të përbashkëta të konsulentëve mund të paraqesin propozime për detyra të tilla në përputhje me Termat e Referencës të detajuara, të hartuara gjithashtu me marrëveshje ndërmjet Fondit Shqiptar të Zhvillimit dhe Fondit Kuvajtian. Pas marrjes së propozimeve të Konsulentit, këto propozime do të vlerësohen nga Fondi Shqiptar i Zhvillimit në konsultim me Fondin Kuvajtian, dhe përzgjedhja përfundimtare e Konsulentit do të bëhet me marrëveshje ndërmjet nesh. Fondi shqiptar i Zhvillimit do të përgatisë kontratën me Konsulentin e përzgjedhur në lidhje me detyrën që i është ngarkuar dhe draft kontrata do t'i paraqitet Fondit Kuvajtian për miratim, dhe më pas do të nënshkruhet nga Fondi Shqiptar i Zhvillimit dhe Konsulentët.

2. Fondi Kuvajtian do të mbulojë koston e studimeve të sipërpërmendura deri në shumën e KD 200,000/- detyrimi i Fondit Kuvajtian është deri në kufirin e shumës së alokuar për Asistencën Teknike të përcaktuar më sipër.

3. Fondi Kuvajtian do t'i paguajë drejtpërdrejt konsulentëve që marrin përsipër kryerjen e Studimeve të mësipërme, shpenzimet dhe tarifat që iu takojnë këtyre konsulentëve në përputhje me termat e Marrëveshjes së Konsulencës të nënshkruar me ta, si dhe çdo amendim të tyre që mund të miratohet nga Fondi Kuvajtian deri në kufirin e përcaktuar në paragrafin pararendës.

4. Këshilli i Ministrave i Shqipërisë, nëpërmjet Fondit Shqiptar të Zhvillimit, do t'u sigurojë konsulentëve, të cilët janë ngarkuar me Studimet e kërkuara, të gjithë asistencën dhe lehtësirat që iu nevojiten për të kryer detyrat e tyre në mënyrë efikase dhe me kujdesin maksimal.

5. Nëse Asistenca Teknike e Fondit Kuvajtian, në bazë të dispozitave ligjore të përcaktuara më sipër, merr miratimin e Këshillit të Ministrave të Shqipërisë, ju lutem dëshmoni këtë aprovim nëpërmjet nënshkrimit të formës së pranimit, pjesë e kësaj letre, dhe ta ktheni atë te neve ose të mundësoni nënshkrimin e saj në emër të Këshillit të Ministrave të Shqipërisë nga një person i autorizuar në mënyrën e duhur, në përputhje me ligjet në fuqi në Republikën e Shqipërisë dhe të na e ktheni së bashku me një autorizim të tillë.

6. E drejta e Këshillit të Ministrave të Shqipërisë, nëpërmjet Fondit shqiptar të Zhvillimit, për të kryer tërheqje nga Asistenca Teknike do të përfundojë në datën 31.12.2018 ose në një datë tjetër për të cilën herë pas here, qeveria dhe Fondi Kuvajtian mund të bien dakord.

Me respekt,

Hesham Al- Waqayan

Zëvendësdrejtor i përgjithshëm

Forma e pranimit

Ne konfirmojmë pranimin tonë dhe miratimin e Asistencës Teknike të përcaktuar në këtë letër sipas kushteve të përcaktuara më sipër.

Për Këshillin e Ministrave të
Republikës së Shqipërisë

Nga: Arben Ahmetaj

**MINISTËR I FINANCËVE DHE
EKONOMISË**

(Përfaqësuesi i Autorizuar)

28.6.2018

VENDIM

Nr. 501, datë 29.8.2018

PËR MIRATIMIN E RREGULLORES PËR EKSPERTËT E OBJEKTEVE TË PRONËSISË INDUSTRIALE

Në mbështetje të nenit 100 të Kushtetutës dhe të neneve 198/b, 198/c, 198/ç dhe 202, të ligjit nr. 9947, datë 7.7.2008, “Për pronësinë industriale”, të ndryshuar, me propozimin e ministrit të Financave dhe Ekonomisë, Këshilli i Ministrave

VENDOSI:

1. Miratimin e rregullore për ekspertët e objekteve të pronësisë industriale, sipas tekstit që i bashkëlidhet këtij vendimi dhe është pjesë përbërëse e tij.

2. Ngarkohet Drejtoria e Përgjithshme e Pronësisë Industriale për zbatimin e këtij vendimi.

Ky vendim hyn në fuqi pas botimit në Fletoren Zyrtare.

KRYEMINISTRI

Edi Rama

RREGULLORE

PËR EKSPERTËT E OBJEKTEVE TË PRONËSISË INDUSTRIALE

Neni 1

Qëllimi

Kjo rregullore ka për qëllim përcaktimin e rregullave dhe procedurave të regjistrimit për ekspertët e objekteve të pronësisë industriale (në vijim, PI), të cilët licencohen nga Drejtoria e Përgjithshme e Pronësisë Industriale.

Neni 2

Ekspertët e objekteve të pronësisë industriale

1. Ekspertët e PI-së, janë:

a) Ekspertët për patentat e shpikjeve dhe modelet e përdorimit;

b) Ekspertët për disenjot industriale, markat tregtare dhe treguesit gjeografikë.

2. Kandidati që kërkon të licencohet si ekspert për patentat e shpikjeve dhe modelet e përdorimit duhet të depozitojë dokumentacionin e nevojshëm pranë komisionit të vlerësimit të DPPI-së, si më poshtë vijon:

a) Kërkesën për licencim si ekspert i PI-së për patentat e shpikjeve dhe modelet e përdorimit;

b) Jetëshkrimin;

c) Pagesën e tarifës përkatëse për të marrë pjesë në testim;

ç) Diplomën e ciklit të dytë të studimeve “Master shkencor” në fushën ku kërkohet ekspertizë;

d) Çdo dokument tjetër që vërteton pjesëmarrjen në aktivitete me temën e pronësisë industriale, si dhe njohuritë e posaçme në fushën e PI-së.

3. Kandidati që kërkon të licencohet si ekspert për disenjot industriale, markat tregtare dhe treguesit gjeografikë duhet të depozitojë dokumentacionin e nevojshëm pranë komisionit të vlerësimit të DPPI-së, si më poshtë vijon:

a) Kërkesën për licencim si ekspert për disenjot industriale, markat tregtare dhe treguesit gjeografikë;

b) Jetëshkrimin;

c) Diplomën e noterizuar të ciklit të dytë të studimeve “Master shkencor”;

ç) Pagesën e tarifës përkatëse për të marrë pjesë në testim.

4. Dokumenti i ekstraktit të regjistrimit të QKB-së do të sigurohet nga vetë komisioni i vlerësimit të DPPI-së.

5. Ish-punonjësit e DPPI-së, që kanë jo më pak se 4 vjet eksperiencë pune në çështjet e pronësisë industriale, që depozitojnë një kërkesë për t'u licencuar si ekspertë të PI-së, nuk i nënshtrohen testimit vlerësues.

6. Ish-anëtarët e bordit të apelit të DPPI-së, që kanë jo më pak se 2 vjet përvojë pune në këtë bord, që depozitojnë një kërkesë për t'u licencuar si ekspertë të PI-së, nuk i nënshtrohen testimit vlerësues.

7. Eksperti ka për detyrë kryerjen e ekspertizës në fushën e PI-së pranë çdo organi, ku kjo mund të kërkohet:

a) të japë shpjegime profesionale mbi objektet e PI-së përpara organit që e ka kërkuar si ekspert;

b) të japë mendimin e specializuar përpara organit që kërkon ekspertizën në zgjidhjen e konflikteve me objekt PI-në.

8. Eksperti duhet të kryejë detyrat e marra:

a) duke iu përmbajtur dispozitave ligjore dhe duke respektuar kodin e etikës profesionale;

b) duke siguruar fshehtësinë e të dhënave që i janë besuar si ekspert;

c) duke respektuar rregullat procedurale, përfshirë dhe ato të procedurave gjyqësore.

9. Eksperti ka të drejtë të heqë dorë nga ekspertimi në çdo kohë, nëse paraqet me shkrim arsyet e ligjshme të dorëheqjes apo pamundësinë fizike të justifikuar.

Neni 3

Komisioni i vlerësimit

1. Komisioni i vlerësimit funksionon si një strukturë e ngritur brenda DPPI-së, për licencimin e ekspertëve të PI-së, në përputhje me parashikimet e nenit 193/ç, të ligjit nr. 9947, datë 7.7.2008, “Për pronësinë industriale”.

2. Komisioni i shqyrton kërkesat një herë në 3 muaj dhe vendos për datën kur zhvillohet testimi. Data e zhvillimit të testimit caktohet jo më shumë se 1 (një) muaj nga shqyrtimi i kërkesave.

3. Drejtori i Përgjithshëm i DPPI-së urdhëron krijimin e komisionit të vlerësimit të ekspertëve të PI-së, të përbërë nga tre punonjës të DPPI-së, si anëtarë të komisionit, njëri nga të cilët emërohet kryetar.

4. Kryetari cakton një nga anëtarët e komisionit të mbajë dokumentet e kandidatëve, si dhe të kryejë veprimet shkresore deri në përfundim të procedurës së licencimit.

5. Komisioni i shqyrton kërkesat për përfaqësues një herë në 3 muaj dhe vendos për datën e zhvillimit të testimit.

6. Testimi vlerësues për ekspertët e PI-së bëhet me shkrim.

7. Tezat e testimit vlerësues i përgatit komisioni i vlerësimit.

8. Kandidati, që ka plotësuar dokumentacionin e nevojshëm për të marrë pjesë në testim, lajmërohet nga komisioni me anë të postës elektronike/telefonit për vendin, datën dhe orën kur do të zhvillohet testimi.

9. Nëse kandidati nuk plotëson dokumentacionin e nevojshëm për të marrë pjesë në testim, njoftohet që, brenda 5 ditëve nga njoftimi, të plotësojë dokumentacionin, në të kundërt, kërkesa e tij për të marrë pjesë në testim refuzohet.

10. Komisioni i vlerësimit, brenda 30 ditëve nga data e testimit kualifikues, njofton kandidatët që i janë nënshtruar testimit nëse janë kualifikuar apo jo.

11. Kandidatët e kualifikuar ftohen të kryejnë pagesën e licencimit brenda 30 (tridhjetë) ditëve nga data e njoftimit.

12. Kandidatët e kualifikuar, që kryejnë pagesën brenda afatit të parashikuar në pikën 11 të këtij neni, pajisen nga DPPI-ja me licencën e përfaqësuesit të autorizuar të PI-së brenda 15 ditësh nga data e pagesës.

13. Nëse kandidati nuk paguan pagesën në afat, komisioni i vlerësimit e rrëzon kërkesën për ekspert dhe njofton kandidatin.

14. Të drejtën e ushtrimit të profesionit si ekspert të PI-së e kanë vetëm personat, të cilët janë të pajisur me licencë nga DPPI-ja, e cila përmban:

a) Emrin e ekspertit;

b) Numrin e ekspertit në regjistrin e ekspertëve të PI-së;

c) Llojin e objektit të pronësisë industriale për të cilën licencohet;

ç) Datën e regjistrimit në regjistër.

15. Licenca nënshkruhet nga drejtori i Përgjithshëm i DPPI-së.

16. Për marrjen e licencës paguhet tarifa e parashikuar në vendimin nr. 883, datë 13.5.2009, të Këshillit të Ministrave, “Për miratimin e tarifave për regjistrimin e objekteve të PI-së”.

Neni 4

Regjistri i ekspertëve të PI-së

1. E drejta për ushtrimin e veprimtarisë të ekspertit të PI-së fitohet me regjistrimin e tij në regjistër dhe më dhënien e certifikatës nga DPPI-ja.

2. Regjistri i ekspertëve të PI-së përmban:

a) Ekspertët e patentave të shpikjes dhe modeleve të përdorimit;

b) Ekspertët për disenjot industriale, markat tregtare dhe treguesit gjeografikë;

c) Numrin e ekspertit të PI-së në regjistër;

ç) Datën e regjistrimit në regjistër;

d) Datën e regjistrimit të ndryshimeve në regjistër;

dh) Datën e çregjistrimit nga regjistri;

e) Ekstraktin e përfutur nga regjistri i ekspertëve të PI-së që lëshohet nga komisioni i vlerësimit i DPPI-së me firmë të drejtorit të Përgjithshëm.

3. Ekspertët e PI-së, për t’u regjistruar në regjistër, duhet të kenë kaluar testimin për Faqe| 8744

ekspertë dhe të kenë bërë pagesën për marrjen e licencës.

4. Regjistrimi në regjistrin e ekspertëve të PI-së bëhet çdo vit para skadimit të afatit njëvjeçar të ripërtëritjes, sipas pikës 7, të nenit 198/c, të ligjit nr. 9947, datë 7.7.2008, “Për pronësinë industriale”, kundrejt tarifës për ripërtëritje e parashikuar në vendimin nr. 883, datë 13.5.2009, të Këshillit të Ministrave, “Për miratimin e tarifave për regjistrimin e objekteve të PI-së”. Nëse përfaqësuesi nuk kryen pagesën e ripërtëritjes brenda afatit, atij i humbet e drejta e përfshirjes në regjistrin e përfaqësuesve të autorizuar. Kjo e drejtë rifitohet pas kryerjes së pagesës së ripërtëritjes nga përfaqësuesi. Me kryerjen e pagesës nga përfaqësuesi, kryhet përditësimi dhe ripërfshirja e tij në regjistrin e përfaqësuesve të autorizuar.

5. Nëse eksperti i PI-së nuk e ushtron aktivitetin tregtar për një periudhë 5-vjeçare, licenca nuk ripërtërihet dhe eksperti duhet t’i nënshtrohet edhe një herë testimit për marrjen e licencës.

6. Licenca e ekspertit të PI-së ripërtërihet çdo vit, pa testim, kundrejt tarifës së pagesës përkatëse.

Neni 5

Shënimi i ndryshimeve në regjistër

Në rastin kur eksperti kërkon ndryshimin e adresës ose të të dhënave të tjera, ai duhet të paraqesë kërkesë për pasqyrimin e këtyre ndryshimeve në regjistër dhe të bëjë pagesën e tarifës së parashikuar në vendimin nr. 883, datë 13.5.2009, të Këshillit të Ministrave, “Për miratimin e tarifave për regjistrimin e objekteve të PI-së”.

Neni 6

Publikimet

1. Zyra do të publikojë regjistrin e ekspertëve dhe të gjitha ndryshimet e bëra në regjistër, në faqen *web* të DPPI-së dhe në buletinin e saj zyrtar.

2. DPPI-ja i publikon ekspertët e PI-së në format elektronik në faqen zyrtare të saj, vetëm pasi të ketë verifikuar që kandidati për ekspert të jetë regjistruar për lejitimin e ushtrimit të aktivitetit tregtar.

3. Publikimi në faqen zyrtare të DPPI-së do të bëhet kundrejt pagesës së tarifës përkatëse të

parashikuar në vendimin nr. 883, datë 13.5.2009, të Këshillit të Ministrave, “Për miratimin e tarifave për regjistrimin e objekteve të PI-së”.

VENDIM

Nr. 503, datë 29.8.2018

**PËR DISA NDRYSHIME NË VENDIMET
E KËSHILLIT TË MINISTRAVE NR.
1481, DATË 12.11.2008; NR. 1657, DATË
24.12.2008; NR. 100, DATË 27.1.2009; NR.
450, DATË 6.5.2009; NR. 611, DATË
11.6.2009; NR. 677, DATË 18.6.2009; NR.
805, DATË 22.7.2009; NR. 1038, DATË
14.10.2009; NR. 1134, DATË 18.11.2009; NR.
1283, DATË 23.12.2009; NR. 125, DATË
17.2.2010; NR. 247, DATË 13.4.2010; NR. 404,
DATË 26.5.2010; NR. 549, DATË 7.7.2010;
NR. 646, DATË 28.7.2010; NR. 118, DATË
17.2.2011; NR. 359, DATË 4.5.2011; NR. 822,
DATË 23.11.2011; NR. 900, DATË 12.12.2012;
NR. 345, DATË 24.4.2013; NR. 472, DATË
30.5.2013; NR. 490, DATË 18.6.2013, “Për
MIRATIMIN E KALIMIT TË
PRONËSISË SË DISA PARCELAVE
NDËRTIMORE NË FAVOR TË
POSEDUESVE TË OBJEKTEVE
INFORMALE”, TË NDRYSHUAR**

Në mbështetje të nenit 100 të Kushtetutës, të pikës 1, të nenit 17, të ligjit nr. 9482, datë 3.4.2006, “Për legalizimin, urbanizimin dhe integrimin e ndërtimeve pa leje”, të ndryshuar, të shkronjës “ç”, të nenit 4, të ligjit nr. 7980, datë 27.7.1995, “Për shitblerjen e trojeve”, të ndryshuar, dhe të nenit 163, të ligjit nr. 7850, datë 29.7.1994, “Për Kodin Civil të Republikës së Shqipërisë”, të ndryshuar, me propozimin e ministrit të Drejtësisë, Këshilli i Ministrave

VENDOSI:

I. Në vendimet e Këshillit të Ministrave nr. 1481, datë 12.11.2008; nr. 1657, datë 24.12.2008; nr. 100, datë 27.1.2009; nr. 450, datë 6.5.2009; nr. 611, datë 11.6.2009, nr. 677, datë 18.6.2009; nr. 805, datë 22.7.2009; nr. 1038, datë 14.10.2009; nr. 1134, datë 18.11.2009; nr. 1283, datë 23.12.2009; nr. 125, datë 17.2.2010; nr. 247, datë 13.4.2010; nr. 404, datë 26.5.2010; nr. 549, datë 7.7.2010; nr. 646, datë 28.7.2010; nr. 118, datë 17.2.2011, nr. 359, datë 4.5.2011; nr. 822, datë

23.11.2011; nr. 900, datë 12.12.2012; nr. 345, datë 24.4.2013; nr. 472, datë 30.5.2013; nr. 490, datë 18.6.2013, të bëhen ndryshimet si më poshtë vijon:

1. Në vendimin nr. 1481, datë 12.11.2008, ndryshohen gjenealogitete e poseduesve për një parcelë ndërtimore me nr. pasurie 13/23 dhe ndryshon konfigurimi për parcelën ndërtimore me nr. pasurie 17/238, sipas lidhjes A, që i bashkëlidhet këtij vendimi.

2. Në vendimin nr. 1657, datë 24.12.2008, ndryshohen gjenealogitete e poseduesve për parcelën ndërtimore me nr. pasurie 3/66, sipas lidhjes B, që i bashkëlidhet këtij vendimi.

3. Në vendimin nr. 100, datë 27.1.2009, ndryshohen gjenealogitete e poseduesve për dy parcela ndërtimore me nr. pasurie 308/1, 4/387, sipas lidhjes C, që i bashkëlidhet këtij vendimi.

4. Në vendimin nr. 450, datë 6.5.2009, ndryshohen gjenealogitete dhe konfigurimi për parcelat me nr. pasurie 4/211 dhe 4/210, sipas lidhjes F, që i bashkëlidhet këtij vendimi.

5. Në vendimin nr. 611, datë 11.6.2009, ndryshohen gjenealogitete për katër parcela ndërtimore me nr. pasurie 25/5, 25/30, 7/341 e 7/349, ndryshon numri i pasurisë për parcelat me nr. pasurie 16/182 e 9/126, dhe ndryshon sipërfaqja për parcelat me nr. pasurie 6/375 e 2/384, sipas lidhjes G, që i bashkëlidhet këtij vendimi.

6. Në vendimin nr. 677, datë 18.6.2009, ndryshohen gjenealogitete dhe konfigurimi për parcelën me nr. pasurie 85/112, sipas lidhjes H, që i bashkëlidhet këtij vendimi.

7. Në vendimin nr. 805, datë 22.7.2009, ndryshohen gjenealogitete, zona kadastrale dhe konfigurimi për katër parcela ndërtimore me nr. pasurie 92/109, 56/204, 3/322 e 7/450, sipas lidhjes J, që i bashkëlidhet këtij vendimi.

8. Në vendimin nr. 1038, datë 14.10.2009, ndryshohen gjenealogitete e poseduesit për tri parcela ndërtimore me nr. pasurie 58/187, 5/1813 e 15/7, dhe ndryshon sipërfaqja për dy parcela me nr. pasurie 3/393 e 59/94, sipas lidhjes K, që i bashkëlidhet këtij vendimi.

9. Në vendimin nr. 1134, datë 18.11.2009, ndryshohen gjenealogitete e poseduesit dhe sipërfaqja për katër parcela ndërtimore me nr. pasurie 5/236, 12/294, 16/565 e 14/171, sipas lidhjes L, që i bashkëlidhet këtij vendimi.

10. Në vendimin nr. 1283, datë 23.12.2009, ndryshohen gjenealitetet e poseduesit për katër parcela ndërtimore me nr. pasurie 8/172, 4/130, 9/515 e 5/305/1, sipas lidhjes M, që i bashkëlidhet këtij vendimi.

11. Në vendimin nr. 125, datë 17.2.2010, ndryshohen gjenealitetet për katër parcela ndërtimore me nr. pasurie 34/31, 1/174, 15/128 e 50/141 dhe ndryshon sipërfaqja për pasurinë me nr. 213/58, sipas lidhjes N, që i bashkëlidhet këtij vendimi.

12. Në vendimin nr. 247, datë 13.4.2010, ndryshohen gjenealitetet dhe sipërfaqja për tri parcela ndërtimore me nr. pasurie 4/661, 367/134 e 333/100, sipas lidhjes O, që i bashkëlidhet këtij vendimi.

13. Në vendimin nr. 404, datë 26.5.2010, ndryshon sipërfaqja për një parcelë ndërtimore me nr. pasurie 4/190 dhe shfuqizohet vendimi i Këshillit të Ministrave për parcelën ndërtimore me nr. pasurie 8/104, sipas lidhjes P, që i bashkëlidhet këtij vendimi.

14. Në vendimin nr. 549, datë 7.7.2010, ndryshohen gjenealitetet për tri parcela ndërtimore me nr. pasurie 17/54, 4/737 e 10/108, sipas lidhjes Q, që i bashkëlidhet këtij vendimi.

15. Në vendimin nr. 646, datë 28.7.2010, ndryshohen gjenealitetet për pesë parcela ndërtimore me nr. pasurie 2/461, 58/175, 58/174, 9/121, 2/230 dhe ndryshon sipërfaqja për dy parcela me nr. pasurie 115/102 e 4/675, sipas lidhjes R, që i bashkëlidhet këtij vendimi.

16. Në vendimin nr. 118, datë 17.2.2011, shfuqizohet vendimi i Këshillit të Ministrave për parcelat ndërtimore me nr. pasurie 12/319 e 12/320, sipas lidhjes S, që i bashkëlidhet këtij vendimi.

17. Në vendimin nr. 359, datë 4.5.2011, ndryshohen gjenealitetet dhe sipërfaqja për parcelat ndërtimore me nr. pasurie 23/18, 6/356 e 40/117, sipas lidhjes T, që i bashkëlidhet këtij vendimi.

18. Në vendimin nr. 822, datë 23.11.2011, ndryshon sipërfaqja për parcelën ndërtimore me nr. pasurie 48/49, sipas lidhjes U, që i bashkëlidhet këtij vendimi.

19. Në vendimin nr. 900, datë 12.12.2012, ndryshon sipërfaqja për parcelën ndërtimore me nr. pasurie 4/178, sipas lidhjes X, që i bashkëlidhet këtij vendimi.

20. Në vendimin nr. 345, datë 24.4.2013, ndryshon konfigurimi për një parcelë ndërtimore me nr. pasurie 14/126 dhe shfuqizohet vendimi i Këshillit të Ministrave për pasurinë 10/77, sipas lidhjes Z, që i bashkëlidhet këtij vendimi.

21. Në vendimin nr. 472, datë 30.5.2013, ndryshon konfigurimi për dy parcela ndërtimore me nr. pasurie 13/72 e 13/74, sipas lidhjes AA, që i bashkëlidhet këtij vendimi.

22. Në vendimin nr. 490, datë 18.6.2013, ndryshon konfigurimi dhe gjenealitetet për parcelat ndërtimore me nr. pasurie 38/228, 28/242 e 367/500, sipas lidhjes AB, që i bashkëlidhet këtij vendimi.

II. Ngarkohen Ministria e Drejtësisë dhe Agjencia e Legalizimit, Urbanizimit dhe Integritetit të Zonave/Ndërtimeve Informale për zbatimin e këtij vendimi.

Ky vendim hyn në fuqi pas botimit në Fletoren Zyrtare.

KRYEMINISTRI
Edi Rama

EVIDENCA E TË DHËNAVE PËR NDRYSHIMIN E VKM-ve TË MIRATUARA				
Nr. rendor	Lidhja	Drejtoria	Nr. i zonave kadastrale/blloku	Nr. i parcelave/objekteve të korrigjuara
1	2	3	4	5
VKM-ja nr. 1481, datë 12.11.2008				
1	A	DURRËS	Qarku Durrës, zona kadastrale 8511	1
2		DURRËS	Qarku Durrës, zona kadastrale 8518	1
		Totali për VKM-në 1481, datë 12.11.2008		2
VKM-ja nr. 1657, datë 24.12.2008				
3	B	ELBASAN	Qarku Elbasan, zona kadastrale 8527	1
		Totali për VKM-në 1657, datë 24.12.2008		1
VKM-ja nr. 100, datë 27.1.2009				
4	C	ELBASAN	Qarku Elbasan, zona kadastrale 8527	1
5		TIRANË VERI	Qarku Tiranë, zona kadastrale 8340	1
		Totali për VKM-në nr. 100, datë 27.1.2009		2
VKM-ja nr. 450, datë 6.5.2009				
6	F	TIRANË JUG	Qarku Tiranë, zona kadastrale 8190	1
		TOTALI për VKM-në nr. 450, datë 6.5.2009		1
VKM-ja nr. 611, datë 11.6.2009				
7	G	DURRËS	Qarku Durrës, zona kadastrale 8511	4
8		TIRANË JUG	Qarku Tiranë, zona kadastrale 8270	1
9		TIRANË VERI	Qarku Tiranë, zona kadastrale 8310	2
10		TIRANË VERI	Qarku Tiranë, zona kadastrale 8210	1
		Totali për VKM-në 611, datë 11.6.2009		8
VKM-ja nr. 677, datë 18.6.2009				
11	H	DURRËS	Qarku Durrës, zona kadastrale 8517	1
		TOTALI për VKM-në nr. 677, datë 18.6.2009		1
VKM-ja nr. 805, datë 22.7.2009				
12	J	DURRËS	Qarku Durrës, zona kadastrale 8517	2
13		ELBASAN	Qarku Elbasan, zona kadastrale 8522	1
14		TIRANË JUG	Qarku Tiranë, zona kadastrale 8190	1
		Totali për VKM-në nr. 805, datë 22.7.2009		4
VKM-ja nr. nr. 1038, datë 14.10.2009				
15	K	ELBASAN	Qarku Elbasan, zona kadastrale 2446	1
16		DURRËS	Qarku Durrës, zona kadastrale 8517	3
17		ELBASAN	Qarku Elbasan, zona kadastrale 8526	1
		Totali për VKM-në nr. 1038, datë 14.10.2009		5
VKM-ja nr. 1134, datë 18.11.2009				
18	L	ELBASAN	Qarku Elbasan, zona kadastrale 8522	3
19		KAVAJE	Qarku Tiranë, zona kadastrale 8552	1
		Totali për VKM-në 1134, datë 18.11.2009		4
VKM-ja nr. 1283, datë 23.12.2009				
20	M	DURRËS	Qarku Durrës, zona kadastrale 8515	1
21		DURRËS	Qarku Durrës, zona kadastrale 8517	1
22		TIRANË JUG	Qarku Tiranë, zona kadastrale 8170	1
23		TIRANË JUG	Qarku Tiranë, zona kadastrale 8180	1
		Totali për VKM-në 1283, datë 23.12.2009		4
VKM-ja 125, datë 17.2.2010				
24	N	DURRËS	Qarku Durrës, zona kadastrale 8518	1
25		DURRËS	Qarku Durrës, zona kadastrale 8516	1
26		ELBASAN	Qarku Elbasan, zona kadastrale 2908	1
27		TIRANË JUG	Qarku Tiranë, zona kadastrale 3976	1
28		TIRANË RURALE	Qarku Tiranë, zona kadastrale 2367	1
		VKM-ja nr. 125, datë 17.2.2010		5

VKM-ja nr. 247, datë 13.4.2010					
29	O	KORÇE	Qarku Korçe, zona kadastrale 8563	1	
30		TIRANË JUG	Qarku Tiranë, zona kadastrale 3866	1	
31		TIRANË JUG	Qarku Tiranë, zona kadastrale 3976	1	
		Totali për VKM-në 247, datë 13.4.2010		3	
VKM-ja nr. 404, datë 26.5.2010					
32	P	KUKËS	Qarku Kukës, zona kadastrale 2282	2	
		Totali për VKM-në 404, datë 26.5.2010		2	
VKM-ja nr. 549, datë 7.7.2010					
33	Q	DURRËS	Qarku Durrës, zona kadastrale 8518	1	
34		DURRËS	Qarku Durrës, zona kadastrale 8515	1	
35		ELBASAN	Qarku Elbasan, zona kadastrale 8527	1	
		Totali për VKM-në 549, datë 7.7.2010		3	
VKM-ja nr. 646, datë 28.7.2010					
36	R	DURRËS	Qarku Durrës, zona kadastrale 8511	2	
37		DURRËS	Qarku Durrës, zona kadastrale 8517	2	
38		FIER	Qarku Fier, zona kadastrale 8531	1	
39		FIER	Qarku Fier, zona kadastrale 3981	1	
40		TIRANË VERI	Qarku Tiranë, zona kadastrale 8120	1	
		Totali për VKM-në 646, datë 28.7.2010		7	
VKM-ja nr. 118, datë 17.2.2011					
41	S	ELBASAN	Qarku Elbasan, zona kadastrale 8522	1	
		Totali për VKM-në 118, datë 17.2.2011		1	
VKM-ja nr. 359, datë 4.5.2011					
42	T	DURRËS	Qarku Durrës, zona kadastrale 8518	1	
43		ELBASAN	Qarku Elbasan, zona kadastrale 2446	1	
44		KUKËS	Qarku Kukës, zona kadastrale 2315	1	
		Totali për VKM-në 359, datë 4.5.2011		3	
VKM-ja nr. 822, datë 23.11.2011					
45	U	DURRËS	Qarku Durrës, zona kadastrale 8518	1	
		Totali për VKM-në 822, datë 23.11.2011		1	
VKM-ja nr. 900, datë 12.12.2012					
46	X	DURRËS	Qarku Durrës, zona kadastrale 8516	1	
		Totali për VKM-në 900, datë 12.12.2012		1	
VKM-ja nr. 345, datë 24.4.2013					
47	Z	ELBASAN	Qarku Elbasan, zona kadastrale 2908	1	
48		KUKËS	Qarku Kukës, zona kadastrale 2283	1	
		Totali për VKM-në 345, datë 24.4.2013		2	
VKM-ja nr. 472, datë 30.5.2013					
49	AA	KUKËS	Qarku Kukës, zona kadastrale 2283	2	
		Totali për VKM-në 472, datë 30.5.2013		2	
VKM-ja nr. 490, datë 18.6.2013					
50	AB	DURRËS	Qarku Durrës, zona kadastrale 8518	2	
51		TIRANË RURALE	Qarku Tiranë, zona kadastrale 3866	1	
		Totali për VKM-në 490, datë 18.6.2013		3	
TOTALI					65

REPUBLIKA E SHQIPËRISË

**MINISTRIA E DREJTËSISË
AGJENCIA E LEGALIZIMIT, URBANIZIMIT DHE INTEGRIMIT TË ZONAVE/
NDËRTIMEVE INFORMALE**

LISTA EMËRORE SIPAS DREJTORIVE RAJONALE PËR KORRIGJIM

LIDHJA A									
NR. RENDOR	DREJTORIA	KORRIGJIMI	EMËR	ATËSI	MBIEMËR	NR. PROTOKOLLI I VETËDEKLARIMIT PËR LEGALIZIM	ZONA KADASTRALE	NUMRI I PASURISË	SIPËRFAQJA E PARCELËS NDËRTIMORE PËR KALIM PRONËSIE (m²)
1	DURRËS	ISHTE	FATMIR	LIMAN	BUJKU	1414	8511	13/23	337.51
		BËHET	AUREL	FATMIR	BUJKU	1414		13/23	337.51
2	DURRËS	ISHTE	RIFON	SHAQIR	HADJA	3014	8518	17/238	264.31
		BËHET	RIFON	SHAQIR	HADJA	3014		17/238	261
LIDHJA B									
3	ELBASAN	Ishte	YLLI	MURAT	KOLONJARI	1824	8527	3/66	486
		Bëhet	YLLI	MURAT	KOLONJARI	1824, 8436	8527	3/66	486
			FADIL	MURAT	KOLONJARI				
LIDHJA C									
4	ELBASAN	Ishte	SALI	CANI	BARAMI	1934	8527	308/1	485.3
		Bëhet	SAIMIR	HASAN	ROÇI	1934	8527	308/1	485.3
5	TIRANË VERI	ISHTE	URIM	XHETAN	ISTREFI	440	8340	4/387	268.7
		BËHET	URIM	XHETAN	ISTREFI	440	8340	4/387	248.2
			NEXHAT	XHETAN	ISTREFI				
			ARTAN	XHETAN	ISTREFI				
LIDHJA F									
6	TIRANË JUG	ISHTE	ROLAND	BESNIK	META	428	8190	4/211	291.7
		ISHTE	BESNIK	MYSKYN	META	427	8190	4/210	342.4
		BËHET	BESNIK	MYSLUM	META	427,428,3735	8190	4/210	500
			ROLAND	BESNIK	META				
LIDHJA G									
7	DURRËS	ISHTE	IZJA	IDRIZ	XHEMOLLARI	2227	8511	25/5	357
		BËHET	IDRIZ	IDRIZ	XHEMOLLARI	2227		25/5	357
			ERVIS	IDRIZ	XHEMOLLARI				
			AURREL	IDRIZ	XHEMOLLARI				
			RUDIN	IDRIZ	XHEMOLLARI				
8	DURRËS	ISHTE	DERGUT	ALI	KUQI	268	8511	25/30	237
		BËHET	DERGUT	ALI	KUQI	268		25/30	237
			BESNIK	ALI	KUQI				
9	DURRËS	ISHTE	DRITAN	NUREDIN	BERBIU	3742	8511	16/182	202
		BËHET	GRAMOZ	TAJAR	ZONJA	3742		27/34	202
			DRITAN	NUREDIN	BERBIU				
			GRAMOZ	TAJAR	ZONJA				
10	DURRËS	ISHTE	JORGO	VELI	ZGURI	7255	8511	9/126	278
		BËHET	JORGO	VELI	ZGURI	7255		9/127	278
11	TIRANË JUG	ISHTE	IBRAHIM BILALI dhe BANORËT			1027	8270	6/375	14.1
		BËHET	IBRAHIM	HASAN	BILALI	1027	8270	6/91/1	17
			VASILLAQ	SOTIR	DAMO				
			AJET	SINAN	YLLI				
			SOFIE	NAUN	TOMO				
12	TIRANË VERI	ISHTE	NEIM	FRANK	MUKA	1655	8310	7/341	211.2
		BËHET	NEIM	FRANK	MUKA	1655	8310	7/340	374
			EMNOR	NEIM	MUKA				
13	TIRANË VERI	ISHTE	GANI	SELMAN	DEMCE	1708	8310	7/349	284.9
		BËHET	SELMAN	GANI	DEMCE	1708	8310	7/349	284.9
14	TIRANË VERI	ISHTE	ARBEN	RAMADAN	ALLA	653	8210	2/384	296.2
		BËHET	ARBEN	RAMADAN	ALLA	653	8210	2/384	299
LIDHJA H									
15	DURRËS	ISHTE	GJOVALIN	NIKOLL	SHKURTI	1409	8517	85/112	230
		BËHET	ARBEN	NIKOLL	SHKURTI	1409		85/112	430
			ERI	NIKOLL	SHKURTI				

LIDHJA J									
16	DURRËS	ISHTE	BESNIK	TOD	BEGU	1000	8517	92/109	373
		BËHET	BESNIK	TOD	BEGU	1000	8511	4/186	373
17	DURRËS	ISHTE	AUREL	MITAT	LIKA	3464	8517	56/204	512
		BËHET	METAT	RAMADAN	LIKA	3464		56/204	512
18	ELBASAN	ISHTE	ALBERT	LEF	BODURRI	8039	8522	3/322	172.3
		BËHET	ALBERT	LEF	BODURRI	8093, 20029	8522	3/322	252.9
19	TIRANË JUG	ISHTE	HAMZA	HEKURAN	SHASIVARI	1476	8190	7/450	158.4
		BËHET	LEONARD	HAMZA	SHASIVARI	1476	8190	7/450	633.8
			MEJSED	HAMZA	SHASIVARI				
			HAMZA	HEKURAN	SHASIVARI				
LIDHJA K									
20	ELBASAN	ISHTE	OSMAN	FAIK	POÇI	1233	2446	3/393	156.4
		BËHET	OSMAN	FAIK	POÇI	1233, 14241	2446	3/393	372.9
21	DURRËS	ISHTE	HAMIT	EMIN	NUZI	689	8517	58/187	388
		BËHET	PAJTIM	HAMIT	NUZI	689		58/187	388
			ALEKSI	HAMIT	NUZI				
			MARIO	HAMIT	NUZI				
22	DURRËS	ISHTE	DRITA	ABDUL	KAJA	5378	8517	5/1813	508
		BËHET	SUZANA	ABDYL	BEHUSHI	5378	8515	5/1813	508
23	DURRËS	ISHTE	MBARIM	AXHEM	MUSTAFAJ	315	8517	59/94	261
		BËHET	MBARIM	AXHEM	MUSTAFAJ	315		59/94	303
24	ELBASAN	ISHTE	SHERIFE	HARIS	TALLAMISHI	401	8526	15/7	496.8
		BËHET	SHERIFE	HARIS	TALLAMISHI	401, 8375	8526	15/7	496.8
LIDHJA L									
25	ELBASAN	ISHTE	AFERDITA	BESIM	MUÇA	196	8522	5/236	21.6
		BËHET	AFËRDITA	BESIM	MUÇA	196	8522	5/236	16.8
26	ELBASAN	ISHTE	ASTRIT	IBRAHIM	BRAHJA	784	8522	12/294	44.6
		BËHET	ASTRIT	IBRAHIM	BRAHJA	784	8522	12/294	94.9
			MARGARIT A	SHEFQET	BRAHJA				
27	ELBASAN	ISHTE	XHEVAHIR	MEHMET	BEZATI	6109	8522	16/565	104.4
		BËHET	XHEVAHIR	MEHMET	BEZATI	6109, 269, 13564	8522	16/565	240
			BEHARE	BANUSH	BEZATI				
28	KAVAJE	ISHTE	Sajmir	Reshat	DIMNI	2346	8552	14/171	242.46
		BËHET	Blerim	Reshat	DIMNI	2346	8552	14/171	242.46
			SAIMIR	RESHAT	DIMRI				
			BLERIM	RESHAT	DIMNI				
LIDHJA M									
29	DURRËS	ISHTE	GJIN	LEK	MENGAJ	4783	8515	8/172	581
		BËHET	GJIN	LEK	MENGAJ	4783	8516	8/172	581
			LLESH	LEK	MENGAJ				
30	DURRËS	ISHTE	HEKURAN	MUSTAFA	ZENELI	3660	8517	4/130	442
		BËHET	AFRIM	LATIF	ISTREFI	3660	8518	4/130	442
31	TIRANË JUG	ISHTE	RAMIZ	MUHARREM	MECULI	230	8170	9/515	189.6
		BËHET	ABEDIN	MUHARREM	MECULI	230,993	8170	9/515	287.8
32	TIRANË JUG	ISHTE	MIRJAN	GEZIM	DEMIRI	216	8180	5/305/1	298.6
		BËHET	HAJDAR	REXHEP	VATA	216	8180	5/305/1	298.6
			BASHKIM	REXHEP	VATA				
LIDHJA N									
33	DURRËS	ISHTE	HAMIT	VEBI	ISLAMI	3909	8518	34/31	497
		BËHET	HAMIT	VEBI	ISLAMI	3909	8518	34/31	497
			EDUART	HAMIT	ISLAMI				
34	DURRËS	ISHTE	LUAN	ESAT	MYRTAJ	381	8516	1/174	330
		BËHET	HAJDIJE	QAMIL	BASHHYSA	381	8516	1/174	330
35	ELBASAN	ISHTE	DIELL	SEFER	PROGMI	264	2908	15/128	292.5
		BËHET	DIELL	SEFER	PROGMI	264	2908	15/128	292.5
			HASAN	DIELL	PROGMI				
36	TIRANË JUG	ISHTE	XHEMAL	SHABAN	CEKA	1851	3976	213/58	36
		BËHET	XHEMAL	SHABAN	CEKA	1851,165,165/1	3976	213/58	39.8
37	TIRANË RURALE	ISHTE	ASTRIT	EQEREM	TRIMI	875	2367	50/141	373
		BËHET	ASTRIT	EQEREM	TRIMI	875,6277	2367	50/141	373
			EQEREM	ISLAM	TRIMI				
LIDHJA O									
38	KORÇE	Ishte	Dhimitri	Ligor	Vanko	218	8563	4/661	44.8
		Bëhet	Sofika	Thoma	Vanko	218	8563	4/661	146.3
			Dhimitri	Ligor	Vanko				
			Sofika	Thoma	Vanko				
39	TIRANË JUG		ISHTE	NAZMIE	MAHMUT	SHEHU	4001	3866	367/134
		BËHET	EMINE	ISMAIL	SHEHU	4001	3866	367/134	500
40	TIRANË JUG	ISHTE	QAMIL	GANI	DINA	1173	3976	333/100	500.3
		BËHET	QAMIL	GANI	DINA	2133,1173	3976	333/100	500
			BEHAR	QAMIL	DINA				
LIDHJA P									
41	KUKËS	ISHTE	XHEVDET	SYL	POGA	17	2282	4/190	94.05
		BËHET	XHEVDET	SYLË	POGA	17	2282	4/190	64.18
42	KUKËS	ISHTE	AHMEDI	EMIN	GECA	22	2282	8/104	300
		BËHET	ANULOHET						

LIDHJA Q									
43	DURRËS	ISHTE	KARAFIL	MYFTAR	KUKA	4298	8518	17/54	304
			BËHET	KARAFIL	MYFTAR	KUKA	4298;13399; 5994	8518	17/54
		JAKUP		MYFTAR	KUKA				
		QAMIL		MYFTAR	KUKA				
44	DURRËS	ISHTE	HYSEN	FEIM	MOLLA	3349	8515	4/737	371
		BËHET	LEONARD	HYSEN	MOLLA	3349; 4779; 914	8515	4/737	371
45	ELBASAN	ISHTE	NDRIÇIM	HALIL	KOLONJARI	2042	8527	10/108	466.9
		BËHET	NDRIÇIM	HALIL	KOLONJARI	2042, 2923, 2922, 397	8527	10/108	466.9
			ARDIAN	HALIL	KOLONJARI				
LIDHJA R									
46	DURRËS	ISHTE	HAJRI	BUJAR	BEKTESHI	639	8511	2/461	468
		BËHET	HAJRI SELAM	BUJAR	BEKTESHI	639		2/461	468
			SALAM	BUJAR	BEKTESHI				
47	DURRËS	ISHTE	GJURI	ZYLYF	DEDJA	9795	8517	58/175	264
		BËHET	GJYRI	XHELIL	DEDJA	9795		58/175	264
48	DURRËS	ISHTE	RESMIE	EMIN	DEDJA	983	8517	58/174	498
		BËHET	UK	XHELIL	DEDJA	983		58/174	498
49	DURRËS	ISHTE	ZAIM	HASAN	TUSKU	8034	8511	9/121	392
		BËHET	ELKID	HEKURAN	KISHTA	8034		9/117	392
50	FIER	ISHTE	FARI	NEXHIP	HYSI	164	8531	2/230	300
			ILIR	FARI	HYSI				
		BËHET	FAHRI	NEXHIP	HYSKO	164		2/230	465
			ILIR	FAHRI	HYSKO				
			ARDIAN	FAHRI	HYSI				
51	FIER	ISHTE	BESNIK	LUFTAR	GREMI	120	3981	115/102	363
		BËHET	BESNIK	LUFTAR	GREMI	18814		115/102	500
52	TIRANËVE RI	ISHTE	QANI	XHEMAL	HALILI	1528	8120	4/675	86.4
		BËHET	QANI	XHEMAL	HALILI	1528	8120	4/675	164
LIDHJA S									
53	ELBASAN	ISHTE	KOSTANDI N	LLAZAR	PIKU	7150	8522	12/319	113.1
		BËHET	ANULOHET						
LIDHJA T									
54	DURRËS	ISHTE	LUAN	NAZMI	KAVAJA	4930	8518	23/18	383
		BËHET	LUAN	NAZMI	KAVAJA	4930		23/18	493
55	ELBASAN	ISHTE	SALI	HAMIT	ALLA	424	2446	6/356	33.2
		BËHET	NURI	XHEVDET	GJURA	424	2446	6/356	30.5
56	KUKËS	ISHTE	BASRI	ASLLAN	MATMUJA	20/1	2315	40/117	32.9
			KUJTIM	SYTKI	SPAHIU	19/1			
		BËHET	BASRI	ASLLAN	MATMUJA	20	2315	40/117	32.9
			SHKELQIM	HYSEN	UKA	19			
LIDHJA U									
57	DURRËS	ISHTE	ALIM	ZENEL	KOMINI	2075	8518	48/49	418
		BËHET	ALIM	ZENEL	KOMINI	2075	8518	48/49	470
LIDHJA X									
58	DURRËS	ISHTE	AGIM	HYSEN	UKA	5511	8516	4/178	238
		BËHET	AGIM	HYSEN	UKA	5511	8516	4/178	411
LIDHJA Z									
59	ELBASAN	Ishte	HANË	NEZIR	ELEZI	108	2908	14/126	170.6
			DEA	ASTRIT	ELEZI				
			EGLA	ASTRIT	ELEZI				
		Bëhet	HANË	NEZIR	ELEZI	108	2908	14/126	284.4
			DEA	ASTRIT	ELEZI				
			EGLA	ASTRIT	ELEZI				
60	KUKËS	ISHTE	SELMAN	SADIK	DIDA	8	2282	10/77	300.00
		BËHET	ANULOHET						
LIDHJA AA									
61	KUKËS	ISHTE	IDRIZ	RAM	QUNI	7	2283	13/72	136.50
		BËHET	IDRIZ	RAM	QUNI	7	2283	13/72	369.78
62	KUKËS	ISHTE	ALFRED	ALI	BERA	26	2283	13/74	235.63
		BËHET	ALFRED	ALI	BERA	26	2283	13/74	500
LIDHJA AB									
63	DURRËS	ISHTE	PERPARIM	MUSA	TARTARI	6292	8518	38/228	517
		BËHET	SKENDER	SADRI	KAPITI	6292;8850	8518	38/228	500
64	DURRËS	ISHTE	ASLLAN	RIZA	NASUFI	9882	8518	28/242	463
		BËHET	ASLLAN	RIZA	NASUFI	9882	8518	28/242	513
65	TIRANË RURALE	ISHTE	ESMAHE	SHABAN	GJAPI	2687	3866	367/500	500
		BËHET	GRAMOZ	JONUZ	LIKAJ	2687, 5522	3866	367/500	247.5

VENDIM

Nr. 504, datë 29.8.2018

PËR DISA NDRYSHIME NË VENDIMIN NR. 811, DATË 29.12.2017, TË KËSHILLIT TË MINISTRAVE, “Për MIRATIMIN E BUXHETIT TË VITIT 2018, PËR ZYRËN E REGJISTRIMIT TË PASURIVE TË PALUAJTSHME”

Në mbështetje të nenit 100 të Kushtetutës, të shkronjës “b”, të nenit 13, të ligjit nr. 33/2012, “Për regjistrimin e pasurive të paluajtshme”, të ndryshuar, dhe të nenit 29, të ligjit nr. 9936, datë 26.6.2008, “Për menaxhimin e sistemit buxhetor në Republikën e Shqipërisë”, të ndryshuar, me propozimin e ministrit të Drejtësisë, Këshilli i Ministrave

VENDOSI:

Në vendimin nr. 811, datë 29.12.2017, të Këshillit të Ministrave, bëhen ndryshimet e mëposhtme:

1. Shtojca nr. 1, e përmendur në pikën 1, ndryshohet dhe zëvendësohet me shtojcën nr. 1, që i bashkëlidhet këtij vendimi dhe është pjesë përbërëse e tij.

2. Shtojcat nr. 2 dhe nr. 3, të përmendura në pikën 2, ndryshohen dhe zëvendësohen me shtojcat nr. 2 dhe nr. 3, që i bashkëlidhen këtij vendimi dhe janë pjesë përbërëse të tij.

Ky vendim hyn në fuqi pas botimit në Fletoren Zyrtare.

KRYEMINISTRI
Edi Rama

PEMA E PROGRAMIT TË ZRPP E NDRYSHUAR PËR VITIN 2018

SHTOJCA 1

Qëllimi i Politikës së Programit

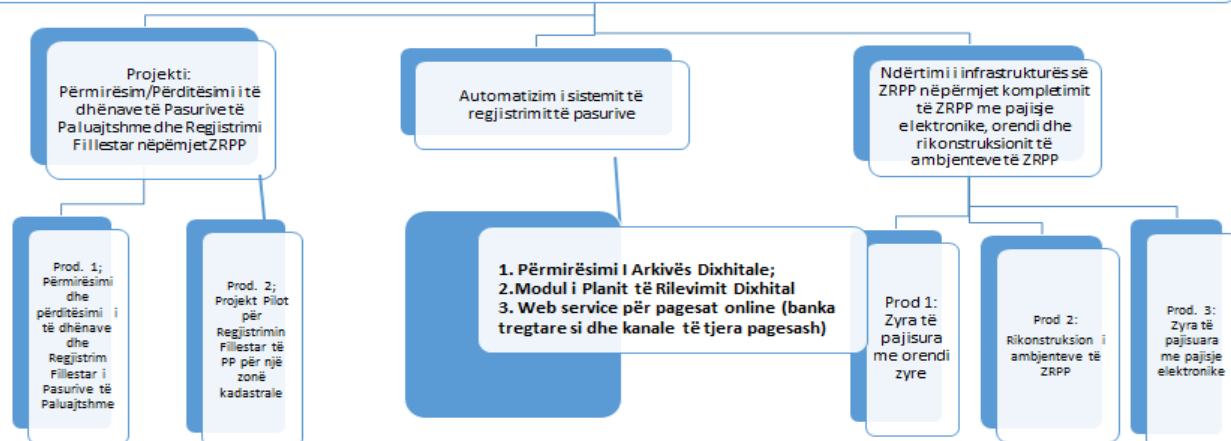
Qëllimi kryesor i Politikës së Institucionit konsiston në përmirësimin e dhënies së shërbimeve nëpërmjet përfundimit të procesit të regjistrimit fillestar në të gjithë vendin, si dhe modernizimit të sistemit të regjistrimit të pasurive të paluajtshme, me qëllim automatizimin e shërbimeve, përditësimin e të dhënave dixhitale të kartelës dhe hartës treguese të regjistrimit, duke garantuar informacionin e regjistruar mbi të gjitha pasuritë e paluajtshme në Shqipëri, nëpërmjet një sistemi të sigurt, efikas, bashkëkohor të regjistrimit fillestar të pasurive të paluajtshme.

OBJEKTIVAT

OBJEKTIVI 1: Regjistrimi Fillestar i Pasurive të Paluajtshme, përmirësim dhe Përditësimi i të dhënave

OBJEKTIVI 2: Automatizimi i sistemit të regjistrimit të pasurive të paluajtshme;

OBJEKTIVI 3: Ndërtimi i infrastrukturës së ZRPP nëpërmjet kompletimit të ZRPP me pajisje elektronike, orendi dhe rikonstruksionit të ambjentëve të ZRPP

SHTOJCA 2

Në 000/ lekë

BUXHETI 2018 I NDRYSHUAR		
Përshkrimi	Buxheti 2018 i ndryshuar	
	Të ardhura	Shpenzime
	(1)	(2)
Të ardhura nga shërbimet	2,791,816	
Shpenzime personeli		858,754
Shpenzime korrente		458,333
Investime		886,311
Fondi rezervë		104,700
Fonde të ngrira		483,718
Totali	2,791,816	2,791,816
Teprica (1)-(2)		0

SHTOJCA 3

BUXHETI I VITIT 2018 I NDRYSHUAR

Në 000/ lekë

Nr.	EMËRTIMI	Buxheti 2018 i ndryshuar
I	TOTALI I TË ARDHURAVE	2,791,816
	Të ardhura nga tarifat e shërbimeve	1,634,458
	Fonde që parashikohet të trashëgohen nga viti 2017	1,052,657
	Fond rezervë i trashëguar	104,700
II	TOTALI I SHPENZIMEVE	2,791,816
1	Shpenzime personeli	858,754
	Paga	710,801
	Kontribute për sigurime shoqërore	117,990
	Fondi i veçantë i pagave	29,963
2	Shpenzime operative	458,333
	Shpenzime të mirëmbajtjes e të tjera	458,333
3	Shpenzime kapitale	886,311
	Investime kapitale të brendshme	886,311
4	Fondi rezervë	104,700
	Fondi rezervë	104,700
5	Fonde të ngrira	483,718
	TË ARDHURA (-) SHPENZIME	0

VENDIM**Nr. 505, datë 29.8.2018**

**PËR MIRATIMIN E PLANIT
KOMBËTAR TË VEPRIMIT PËR
HEQJEN NGA PËRDORIMI DHE
ELIMINIMIN E NDOTËSVE ORGANIKË
TË QËNDRUESHËM (NOQ)**

Në mbështetje të nenit 100 të Kushtetutës, dhe të pikës 4, të nenit 21, të ligjit nr. 10431, datë 9.6.2011, “Për mbrojtjen e mjedisit”, të ndryshuar, me propozimin e ministrit të Turizmit dhe Mjedisit, Këshilli i Ministrave

VENDOSI:

1. Miratimin e Planit Kombëtar të Veprimit për heqjen nga përdorimi dhe eliminimin e

ndotësve organikë të qëndrueshëm (NOQ), sipas tekstit që i bashkëlidhet këtij vendimi.

2. Vendimi nr. 860, datë 20.12.2006, i Këshillit të Ministrave, “Për miratimin e Planit Kombëtar të Veprimit për heqjen nga përdorimi dhe eliminimin e ndotësve organikë të qëndrueshëm”, shfuqizohet.

3. Ngarkohen Ministria e Turizmit dhe Mjedisit dhe të gjitha ministratë e institucionet e përcaktuara në Planin Kombëtar të Veprimit për zbatimin e këtij vendimi.

Ky vendim hyn në fuqi pas botimit në Fletoren Zyrtare.

**KRYEMINISTRI
Edi Rama**

**PLANI KOMBËTAR I VEPRIMIT
PËR HEQJEN NGA PËRDORIMI DHE ELIMINIMIN E
NDOTËSVE ORGANIKË TË QËNDRUESHËM
(NOQ)**

**(Numri i projektit: GFL-2310-2760-4E40-2202)
Tiranë, maj 2018**

SHKURTIMET

AKM	Agjencia Kombëtare e Mjedisit
BAT	Përdorimi i teknikave më të mira
BE	Bashkimi Evropian
DDT	Diklor-difenil-trikloretan
DPPK	Drejtoria e Përgjithshme e Pyjeve dhe Kullotave
DRM	Drejtoria Rajonale e Mjedisit
ESP	Polistirenet e zgjeruara
ESX	Polistirenet e presuara
HBB	Hekzabromobifenili
HBCD	Hekzabromociklododekani
HCB	Hekzaklorbenzeni
HEC	Hidrocentral
INSTAT	Instituti i Statistikave
IShP	Instituti i Shëndetit Publik
KE	Këshilli Evropian
KESH	Korporata Elektroenergjetike Shqiptare
KM	Këshilli i Ministrave
MBZHR	Ministria përgjegjëse për Bujqësinë dhe Zhvillimin Rural
MIE	Ministria përgjegjëse për Infrastrukturën dhe Energjinë
MFE	Ministria përgjegjëse për Financat dhe Ekonominë
MEPJ	Ministria përgjegjëse për Evropën dhe Punët e Jashtme

MTM	Ministria përgjegjëse për Mjedisin
MSHMS	Ministria përgjegjëse për Shëndetësinë dhe Mbrojtjen Sociale
NOQ	Ndotësit Organikë të Qëndrueshëm
OBSH	Organizata Botërore e Shëndetësisë
OBT	Organizata Botërore e Tregtisë
OJF	Organizata Jofitimprurëse
OSBE	Organizata për Siguri dhe Bashkëpunim Evropian
OSHEE	Operatori i Shpërndarjes së Energjisë Elektrike
OST	Operatori i Sistemit të Transmetimit
PBDEs	Difenil eteret e polibromuara
PBB	Prodhimi i brendshëm bruto
PCBs	Bifenilet e poliklorinuara
PCDD	Dibenzo-p-dioksinat
PCDF	Dibenzofuranet e polikloruara
PCP	Pentaklorfenoli
PCNs	Naftalenet e poliklorinuara
PCNB	Pentakloronitrobenzen
PFOS	Acidi perfluoroktan sulfonik
PFOSF	Floruri i perfluoroktan sulfonilit
PeCB	Pentaklorobenzeni
PFC	Komponime të perflorinuara
PKV	Plani Kombëtar i Veprimit
PMB	Produkte të mbrojtjes së bimëve
RGjM	Raporti i Gjendjes së Mjedisit
SOH	Substanca ozonholluese
UBT	Universiteti Bujqësor i Tiranës
UNEP	Programi i Kombeve të Bashkuara për Mjedisin
UPT	Universiteti Politeknik i Tiranës
UT	Universiteti i Tiranës
VIM	Vlerësimi i Impaktit Mjedisor
VKM	Vendim i Këshillit të Ministrave
VNM	Vlerësimi i Ndikimit në Mjedis

PËRMBLEDHJE EKZEKUTIVE

Ky Plan Kombëtar Veprimi (PKV) i përditësuar, përbën një dokument të rëndësishëm për qeverinë shqiptare mbi menaxhimin e Ndotësve Organikë të Qëndrueshëm (NOQ) në vendin tonë, pasi jep një vlerësim të gjendjes së inventarit aktual, aspektet ligjore, institucionale dhe teknike. Ai është përgatitur bazuar në metodologjinë e UNEP-it (Programi i Kombeve të Bashkuara për Mjedisin) për përgatitjen, rishikimin dhe përditësimin e PKV-së. Të gjitha institucionet dhe aktorët e përfshirë në menaxhimin e NOQ-ve në vend kanë pasur mundësinë për të kontribuar duke marrë pjesë në procesin e përditësimit dhe përgatitjes së PKV-së.

Konventa mbi NOQ-të është përgatitur në vitin 2001, në kuadër të përpjekjeve për të mbrojtur shëndetin e njeriut dhe mjedisin dhe qëllimin për të kufizuar dhe eliminuar rrezikun nga NOQ-të. Shqipëria ka nënshkruar Konventën më 5 dhjetor 2001 dhe e ka ratifikuar atë më 4 tetor 2004. Konventa e NOQ-ve përcakton një varg detyrimesh që palët duhet të inkurajohen të ndërmarrin në lidhje me menaxhimin e NOQ-ve, si përcaktimin e pikave fokale kombëtare, nxitjen e shkëmbimit të informacionit, sigurimin e asistencës teknike, nxitjen dhe lehtësimin e ndërgjegjësimit të publikut me anë të pjesëmarrjes, konsultimit dhe edukimit, nxitjen e kërkimit, monitorimi dhe raportimi “në intervale periodike” mbi gjendjen dhe masat që duhet të merren për eliminimin ose reduktimin e NOQ-ve.

Në këtë kuadër, objektivi kryesor i këtij Plani Kombëtar Veprimi (PKV) konsiston në evidentimin e gjendjes së NOQ-ve në vendin tonë dhe përditësimin e Planit Kombëtar të Veprimit të parë (2006), për të mundësuar hartimin e masave dhe strategjisë për reduktimin, ndalimin dhe eliminimin e NOQ-ve.

Informacion i përgjithshëm

Shqipëria është një vend i vogël i pozicionuar në pjesën perëndimore të gadishullit të Ballkanit, në brigjet lindore të deteve Adriatik dhe Jon. Territori i saj ndodhet në koordinatat gjeografike 42°39' dhe 39°38' gjatësi gjeografike veriore dhe 21°4' dhe 19°16' gjatësi gjeografike lindore. Sipërfaqja e Shqipërisë është 28'748 km², nga të cilat rreth 27'398 km² janë tokë dhe 1'350 km²

ujë. Pozicioni gjeografik i Shqipërisë përcakton përfshirjen e territorit në zonën klimaterike nëntropikale Mesdhetare, me dimër të butë dhe të lagësht, verë të nxehtë dhe të thatë me reshje të përqendruara kryesisht gjatë gjysmës së ftohtë të vitit.

Prodhimi i Brendshëm Bruto (PBB) për frymë në Shqipëri është regjistruar së fundmi në vitin 2015 në 4541.39 dollarë amerikanë. Bujqësia mbetet një prej sektorëve më të mëdhenj dhe më të rëndësishëm në Shqipëri. Bujqësia është burimi kryesor i punësimit dhe të ardhurave, veçanërisht në zonat rurale të vendit. Bujqësia kontribuon në 18.9% të PBB-së së vendit. Sektori i industrisë ka kontribuar qëndrueshëm me rreth 11% të PBB-së. Aktivitetet kryesore industriale janë industria e nxjerrjes së naftës dhe gazit, industria e përpunimit, industria e lehtë, industria e ushqimit dhe pijeve, prodhimi i çimentos, metalurgjia dhe minierat.

Shqipëria është e pasur me shumë burime energjie, naftë dhe gaz, qymyr dhe lëndë djegëse fosile, si dhe hidrocentrale dhe burime të tjera të rinovueshme energjie dhe sektori i energjisë kontribuon me rreth 10% të PBB-së. Pjesa tjetër e kontributit në PBB përfshin sektorë të ndryshëm të ekonomisë si të shërbimeve, ndërtimit, transportit, komunikimit etj.

Përmbledhje e çështjeve mjedisore

Shqipëria ka trashëguar shumë probleme mjedisore nga e kaluara, të tilla si: erozioni i tokës, shpyllëzimi, humbja e biodiversitetit, mbetjet urbane, ndotja e ajrit në zonat urbane dhe industriale, ndotja e tokës të shkaktuar nga mbetjet e dëmshme të industrive etj.

Raporti i Gjendjes së Mjedisit (RGjM) përgatitet çdo vit nga Agjencia Kombëtare e Mjedisit (AKM). Informacioni mbi gjendjen e mjedisit është dokumenti bazë që analizon gjendjen e përgjithshme të mjedisit në Shqipëri, dhe jep rekomandime për politikat e planifikimit mjedisor me bazë njëvjeçare.

Cilësia e ajrit në Shqipëri ndryshon shumë në varësi të vendndodhjes: në zonat rurale dhe malore ajri është i pastër, ndërkohë që në qytete dhe në afërsi të zonave industriale cilësia është shumë më e dobët. Monitorimi i cilësisë së ajrit përqendrohet për indikatorët: PM₁₀, PM_{2.5}, O₃, NO₂, SO₂, CO dhe Benzeni. Bazuar në vlerësimin e të dhënave të vitit të fundit në

Tiranë është vëzhguar një rënie prej 20% në nivelin e përqendrimit të PM_{10} dhe $PM_{2.5}$. Kjo ka ndodhur për shkak të përmirësimeve të bëra në infrastrukturë dhe për shkak të disa masave legjislative të ndërmarra në lidhje me standardizimin e makinave dhe automjeteve të përdorura. Në nivel kombëtar, përqendrimi i CO-së dhe Benzenit është në përputhje me standardet e BE-së.

Shqipëria është e pasur me burime ujore, monitorimi i ujërave sipërfaqësore dhe nëntokësore, si dhe ujërave bregdetare tregon një përmirësim të cilësisë së ujërave gjatë viteve të fundit, për shkak të disa investimeve të bëra në infrastrukturën e trajtimit të ujërave të ndotura.

Shqipëria ka një nivel të lartë diversiteti biologjik të peizazheve, ekosistemeve dhe nivelin e specieve, kjo në raport me sipërfaqen e vogël që ka vendi ynë.

Menaxhimi i mbetjeve të ngurta urbane dhe mbetjeve industriale ka pësuar një trend rritës gjatë viteve të fundit, kjo shpjegohet midis të tjerave me anë të ndryshimit të sjelljes shoqërore të njerëzve dhe si reflektim i ndryshimit të stilit të tyre të jetesës. Mbetjet industriale dhe mbetjet urbane përbëjnë grupin kryesor të mbetjeve në vendin tonë. Mbetjet e menaxhuara trajtohen kryesisht duke i depozituar ato në landfille dhe vende të tjera ruajtëse të miratuara nga organet përkatëse të qeverisjes vendore.

Një ligj i ri mbi mbrojtjen mjedisore është miratuar dhe ka hyrë në fuqi në vitin 2012. Objektivi i tij ka qenë rritja e nivelit të mbrojtjes mjedisore duke vendosur një rrjet të konsoliduar institucionesh mjedisore në nivel kombëtar dhe ndërkombëtar, i lidhur me implementimin e politikave mjedisore. Në përgjithësi Shqipëria ka treguar progres mbi çështjet mjedisore, në lidhje me menaxhimin e problemeve mjedisore, por duhen ende shumë përpjekje veçanërisht për implementimin e legjislacionit mjedisor. Në fazat e para të zhvillimit të tyre janë, veçanërisht trajtimi i ujërave dhe menaxhimi i mbetjeve.

Politikat mjedisore, kuadri ligjor dhe institucional që kanë lidhje me NOQ

Bazuar në Kushtetutën e Shqipërisë kërkohet që institucionet të ruajnë një mjedis të shëndetshëm, ekologjikisht të përshtatshëm për brezat aktualë dhe ata të ardhshëm. Këshilli i Ministrave (KM) ka përgjegjësinë për zhvillimin e

politikave mjedisore në Shqipëri. Institucioni kryesor përgjegjës për çështjet mjedisore është Ministria e Turizmit dhe Mjedisit (MTM), e cila synon të zhvillojë dhe propozojë politika, strategji dhe plane veprimi për mbrojtjen e mjedisit, nga pikëpamja e zhvillimit të qëndrueshëm. Për disa çështje mjedisore janë përgjegjëse disa ministri të tjera dhe agjenci shtetërore në nivel qendror dhe lokal.

Agjencia Kombëtare e Mjedisit (AKM) u themelua në vitin 2014 dhe është një institucion qendror publik, i pavarur në vendimmarrje dhe që e ushtron juridiksionin e saj në të gjithë territorin e Shqipërisë. Në nivel lokal, ka disa autoritete lokale bashkë me drejtoritë rajonale të mjedisit (DRM) dhe inspektoratin lokal të cilët marrin masa për të mbrojtur shëndetin e njerëzve dhe mjedisin nga kimikatet.

Në dekadën e fundit dhe veçanërisht që nga viti 2001, janë hartuar dhe miratuar disa ligje dhe akte ligjore për mjedisin. Korniza ligjore kombëtare e Shqipërisë është e harmonizuar gjerësisht me legjislacionin e Bashkimit Evropian (BE). Ajo bazohet në Kushtetutën e Republikës së Shqipërisë dhe përbëhet nga ligje dhe akte nënligjore, të tilla si vendime të Këshillit të Ministrave (VKM), akte ministrore, rregulla, udhëzime dhe standarde.

Përveç kornizës ligjore shqiptare, Republika e Shqipërisë respekton detyrimet ndërkombëtare të vendosura nga konventat dhe marrëveshjet e ratifikuara nga shteti shqiptar, siç është Konventa e Stokholmit mbi Ndotësit Organikë të Qëndrueshëm (NOQ), e ratifikuar nga ligji nr. 9263, datë 29.7.2004.

Legjislacioni në lidhje me substancat kimike në Republikën e Shqipërisë rregullon menaxhimin e substancave dhe përzierjeve kimike, produkteve të mbrojtjes së bimëve, substancave shpërthyes, substancat e gazta dhe të lëngshme të djegshme, substancat e rrezikshme, substancat ozonholluese, ndotësit organikë të qëndrueshëm etj.

Akti i parë nënligjor që lidhet drejtpërdrejt me NOQ-të është VKM-ja nr. 860 datë 20.12.2006, “Për miratimin e planit kombëtar të veprimit për heqjen nga përdorimi dhe eliminimin e Ndotësve Organikë të Qëndrueshëm”, që kishte për qëllim rehabilitimin e disa zonave të ndotura me NOQ, si dhe eliminimin dhe largimin e mbetjeve të

kimikateve, NOQ-ve nga vendi ynë për djegien e tyre.

Një akt nënligjor i rëndësishëm që lidhet me NOQ-të është VKM-ja nr. 360, datë 29.4.2015, “Për miratimin e listës së Ndotësve Organikë të Qëndrueshëm dhe përcaktimin e masave për prodhimin, importimin, vendosjen në treg dhe përdorimin e tyre”, i cili ka për qëllim të mbrojë shëndetin e njeriut dhe mjedisin nga ndotësit organikë të qëndrueshëm (NOQ), bazuar në parimin e parandalimit, nëpërmjet: a) ndalimit, nxjerrjes nga përdorimi të NOQ-ve ose kufizimit të prodhimit, vendosjes në treg dhe përdorimit sipas përcaktimeve të dhëna në këtë vendim; b) reduktimit të shkarkimeve në mjedis të NOQ-ve deri në eliminimin e tyre; c) menaxhimit të mbetjeve që kanë në përbërjen e tyre ose që janë të kontaminuara me NOQ.

Gjithashtu, VKM-ja nr. 387, datë 6.5.2015, “Për miratimin e rregullave për kontrollin e asgjësimit të PCB-ve, çndotjen apo asgjësimin e pajisjeve që përmbajnë PCB dhe/ose asgjësimin e mbetjeve të PCB-ve të përdorura”, ka për qëllim të rregullojë asgjësimin e kontrolluar të PCB-ve, çndotjen ose asgjësimin e pajisjeve që përmbajnë PCB dhe/ose asgjësimin e PCB-ve të përdorura, në mënyrë që ato të eliminohen plotësisht në vendin tonë.

Çështjet e mëposhtme janë identifikuar për t’u konsideruar në lidhje me kuadrin institucional ekzistues në Shqipëri:

- Vlerësimi i organeve dhe strukturave ekzistuese, si kapaciteti më i rëndësishëm veprues, për vlerësimin e rëndësisë të çështjeve që rrjedhin nga Konventa e NOQ-ve;

- Rivlerësimi dhe përditësimi i detyrimeve konkrete, që institucionet përkatëse kanë aktualisht në lidhje me menaxhimin e NOQ-ve, në përputhje me funksionet, kompetencat dhe përgjegjësitë e tyre;

- Krijimi i skemës së re institucionale, e cila të përfshijë të gjitha strukturat dhe organet në nivel qendror dhe vendor, përcaktimin e roleve, funksioneve, përgjegjësiave, kompetencave dhe detyrave të secilit prej tyre, marrëdhënien e tyre dhe rregullat e funksionimit të të gjithë sistemit;

- Përcaktimin e pikave të kontaktit në nivel kombëtar dhe lokal dhe/ose sektorial, të cilat së bashku përbëjnë Rrjetin Kombëtar të NOQ-ve;

- Pikat e kontaktit duhet të ndërtojnë skemën e tyre të komunikimit, si dhe duhet të përgatisin programe operative për mënyrën e realizimit të detyrave respektive.

Në kuadër të përgjegjësiave për zbatimin e Konventës së Stokholmit është e nevojshme të ndërmerren një numër masash si vijon:

- Përmirësimi /përditësimi i vazhdueshëm i kuadrit ligjor kombëtar në lidhje me çështjet që adresojnë NOQ;

- Rritja e kapaciteteve institucionale në nivel qendror dhe lokal;

- Vlerësimi dhe përgatitja e një inventari kombëtar të NOQ-ve, si dhe përditësimi i tij;

- Hartimi, përditësimi dhe zbatimi i një plani kombëtar për menaxhimin e qëndrueshëm të këtyre kimikateve në mënyrë për të reduktuar ndikimet e tyre negative në shëndetin e njeriut dhe mjedisin.

Vlerësimi i gjendjes së NOQ-ve në Shqipëri

Pesticidet NOQs

Vlerësimi aktual i gjendjes së pesticideve NOQ bazohet kryesisht te NOQ-të e rinj pasi inventari i NOQ-ve të tjerë, të cilët janë listuar në Konventën e Stokholmit në vitin 2001, janë prezantuar në PKV-në e parë të vitit 2006.

Në grupin e NOQ-ve të rinj të përdorur si pesticide futen: klordekone (chlordecone), alpha heksaklorocikloheksani, beta heksaklorocikloheksani, lindani, pentaklorobenzeni dhe endosulfani. Për NOQ-të e rinj të përdorur si pesticide, të dhënat u morën nga Ministria përgjegjëse për Bujqësinë dhe Zhvillimin Rural dhe kompanitë tregtuese mbi sasinë e importit, përdorimin dhe gjendjen e mundshme të tyre deri tani. Të dhënat e marra tregojnë që nga gjithë NOQ-të e rinj të përdorur si pesticide, vetëm endosulfani është importuar, tregtuar dhe përdorur në vendin tonë gjatë 10-vjeçarit të fundit. Importi i thiodanit në vendin tonë ka vazhduar deri në vitin 2005 dhe më pas është ndaluar. Sasia e përdorur nga viti 2004 më 2007 është 7820 litra thiodan dhe bazuar në këto të dhëna mund të prezumohet që mbetjet e endosulfanit në mjedis janë jo të konsiderueshme.

DDT-ja dhe lindani

DDT-ja dhe heksakloran/lindani u hoqën nga Shqipëria në kuadër të projektit të MMPAU-së, “Ripaketimi dhe heqja nga Shqipëria e

pesticideve dhe e kimikateve të tjera nga Bishti i Pallës”, të financuar nga qeveria holandeze dhe ky eliminim u përfundua në korrik 2006.

Gjatë inspektimit të vendeve me mbetje të mundshme të këtyre pesticideve sidomos në Portoromano–Durrës, konstatohet që ish-zona qendrore e prodhimit të lindanit pas largimit të mbetjeve, është e rrethuar dhe kapsuluar (betonuar) dhe në parim nuk lejon ndotje të mëtejshme. Por emeteimet e mëparshme nëpërmjet: ajrit, rrjedhjeve ujore, erozionit të tokës dhe bazuar në qëndrueshmërinë e lartë të këtyre komponimeve na çojnë në përfundimin se monitorimi i zonës përreth, analiza të tokave, ujërave, e organizmave bimorë dhe shtazorë, analizimi i mostrave të gjakut të njeriut për vlerësimin e ndikimit në shëndet dhe mjedis të NOQ-ve dhe mbetjeve të tyre dhe ecurinë e këtyre komponimeve është i domosdoshëm.

Përfundime dhe rekomandime

- Nuk ka gjendje fizike dhe nuk përdoren pesticide NOQ në vendin tonë;

- Nuk ka një vlerësim dhe monitorim të mbetjeve të pesticideve NOQ në mjedis dhe shëndet, të transportit të tyre në organizma bimorë dhe shtazorë.

- Nuk kryhen analiza të papastërtive ose të komponimeve shoqëruese të pesticideve që importohen/tregtohen në vendin tonë, pasi ata mund të përmbajnë pesticide NOQ.

- Të realizohen studime të gjendjes së pesticideve NOQ në mjedis për të marrë masat për reduktimin/eliminimin në zonat që mund të rezultojnë me nivele të larta ose tej normave të lejuara;

- Të monitorohen mbetjet e pesticideve NOQ në zonat e ndotura, hotspotet e evidentuara ndikimi i tyre në mjedis dhe shëndet dhe të jenë pjesë e vlerësimit dhe raportimit të gjendjes së mjedisit në vendin tonë.

- Të realizohen analiza cilësore dhe sasiore jo vetëm të lëndëve aktive të pesticideve që lejohen të importohen/tregtohen në vendin tonë, por edhe e papastërtive ose mbetjeve të tyre për prezencë të mundshme të pesticideve NOQ.

Bifenilet e poliklorinuara (PCBs)

Gjendja ose inventari i PCB-ve në vendin tonë lidhet kryesisht me përmbajtjen e tyre në transformatorët/kondesatorët që përdoren në sistemin energjetik. Sistemi energjetik aktual

përbëhet nga Korporata Elektroenergjetike Shqiptare (KESH), Operatori i Sistemit të Transmetimit (OST sh.a.) dhe Operatori i Shpërndarjes së Energjisë Elektrike (OSHEE). Informacioni mbi gjendjen e transformatorëve dhe mundësinë e përmbajtjes së PCB-ve që lidhet kryesisht me ekzistencën e transformatorëve të vjetër të prodhuar para viteve 1990 u morr nga kompanitë e mësipërme.

Të dhënat aktuale mbi inventarin e transformatorëve në sistemin energjetik të vendit tonë tregojnë që ka një numër total të transformatorëve rreth 12789, dhe sasia totale e vajit të transformatorëve ishte rreth 8.679.542 litra.

Rreth 47% e sasisë së përgjithshme të transformatorëve janë prodhuar para vitit 1990 (rreth 6000 copë) dhe vjetërsia mesatare e transformatorëve është më e madhe se 28 vjet. Rreth 97 % e transformatorëve janë transformatorë të vegjël të vendosur në kabina elektrike që i përkasin OSHEE-së. Pjesa tjetër e transformatorëve është vendosur në HEC-et e KESH-it dhe në nënstacionet e OST-së e OSHEE-së, rreth 288 prej tyre i përkasin OSHEE-së, 39 i përkasin KESH-it dhe 67 i përkasin OST-së.

Nga të dhënat e inventarit të parë të PCB-ve rezultoi se 5,3% e sasisë së vajit pritej të ishte e ndotur me PCB-në. Aktualisht, KESH-i ka kryesisht transformatorë të rinj që i takojnë periudhës pas vitit 1990, duke përjashtuar mundësinë e përmbajtjes së PCB-ve në vajin e tyre pasi dhe mbushja me vaj e transformatorëve bëhet me vaj pa përmbajtje të PCB-ve.

Në objektet energjetike shqiptare janë akoma në përdorim mjaft transformatorë të vjetër të prodhuar para vitit 1990, të cilët kanë krijuar ndotje të mjedisit veçanërisht në tokë dhe ujë për shkak të rrjedhjeve të vajit dhe pikimeve gjatë procesit të mirëmbajtjes ose për shkak të vjetërsisë së tyre.

Një vëmendje e veçantë duhet t’u kushtohet zonave më të ndotura me vaj transformatorësh siç janë repartit i riparimit të transformatorëve në Tiranë që i përket OSHEE-së dhe repartit i rigjenerimit të vajit në Tiranë që i përket OST-së.

Përfundime dhe rekomandime

- Për shkak të përdorimit të transformatorëve shumë të vjetër, riparimit të

tyre në kushte jo plotësisht me standarde rezulton që disa mjedise poshtë transformatorëve ose në mjediset e riparimit të tyre të vërehen rrjedhje vaji dhe ndotje potenciale të mjedisit përreth me PCB-të, kjo sidomos në repartin e riparimit të transformatorëve në Tiranë ku ndodhet edhe magazina qendrore për të gjithë transformatorët e dëmtuar që vijnë nga të gjitha rrethet e Shqipërisë dhe Reparti i Rigjenerimit të Vajit në Tiranë.

- Sipas të dhënave të inventarit rezulton që prania e PCB-ve në vendin tonë është relativisht e ulët, por një studim më i plotë duhet në këtë drejtim.

- Duhet të ndërmerren masat e nevojshme për pastrimin e vendeve të ndotura me vajra të pajisjeve elektrike dhe, potencialisht, me PCBs.

- Duhet të funksionojë një sistem monitorimi për kontrollin e pajisjeve me PCBs dhe analiza të sistemeve mjedisore mbi prezencën potenciale të PCBs për të marrë masa mbi reduktimin/eliminimin e PCBs nga mjedisi.

NOQ-të e prodhuar joqëllimisht

Llogaritja e shkarkimeve të NOQ-ve të prodhuar joqëllimisht PCDD/PCDF bazohet në metodologjinë e dhënë nga UNEP-i (2013). Sipas kësaj metodologjie identifikohen 10 burime të mundshme të shkarkimeve të NOQ-ve të prodhuar joqëllimisht, me emetime në ajër, ujë, tokë, produkte dhe mbetje që shprehen në gram toksicitet ekuivalent në vit.

Të dhënat përmbledhëse të inventarit aktual të shkarkimeve të mundshme të NOQ-ve të prodhuar joqëllimisht në vendin tonë janë afro 49 g TEQ/vit.

Burimi i djegieve të pakontrolluara të mbetjeve është kontribuesi kryesor i emetimeve të NOQ-ve të prodhuar joqëllimisht në mjedis me afro 40% të emetimeve. Vërehet një pakësim i kontributit të djegieve të pakontrolluara të mbetjeve në emetimin e NOQ-ve të prodhuar joqëllimisht krahasuar me raportimin e parë në vitin 2006, nga 73.54% në 40% për shkak të disa masave të marra vitet e fundit në lidhje me menaxhimin e mbetjeve në vendin tonë. Djegia e mbetjeve në impiante djegieje ose incenerator është, gjithashtu, një burim i emetimit në mjedis të NOQ-ve të prodhuar joqëllimisht me afro 13%, këtu vendin kryesor e zënë djegia e mbetjeve spitalore.

Përfundime dhe rekomandime

- Djegiet e pakontrolluara të mbetjeve janë kontribuesi kryesor i emetimeve në mjedis të NOQ-ve të prodhuar joqëllimisht.

- Djegia e mbetjeve në impiante djegieje ose incenerator është gjithashtu një burim i emetimit në mjedis të NOQ-ve të prodhuar joqëllimisht, këtu vendin kryesor e zënë djegia e mbetjeve spitalore.

- Masa të përshtatshme duhet të ndërmerren për menaxhimin e mbetjeve në mënyrë që të reduktohet emetimi në mjedis të NOQ-ve të prodhuar joqëllimisht dhe efektet negative që shkaktojnë në shëndetin e banorëve, veçanërisht për djegien e mbetjeve të pakontrolluara dhe mbetjeve spitalore.

Difenil eteret e polibromuara (PBDEs): hekzaBDE, heptaBDE, tetraBDE dhe pentaBDE

Polibrom Difenil Eteret (PBDEs) janë një grup komponimesh organike aromatike të bromuara, të cilat janë përdorur në industrinë elektronike për prodhimin skeleteve plastike të pajisjeve kompjuterike dhe në industrinë e transportit për prodhimin e mbushjeve në automjete.

Metodologjia e inventarit të NOQ-PBDEs në mallra dhe produkte të ndryshme, si dhe mbetjet e tyre bazohet në udhëzuesin për inventarin e PBDEs që listohen në Konventën e Stokholmit si NOQ.

Të dhënat e inventarit tregojnë se një sasi prej 2130 kg PBDEs në pajisjet elektrike dhe elektronike dhe sasia kryesore prej afro 1999 kg gjendet në pajisjet elektrike dhe elektronike të përdorura ose shitura. Nga të dhënat e marra vihet re se sasia e NOQ-PBDEs që kalon si mbetje është më e lartë (**128.25 kg**) se sasia e NOQ-PBDEs që hyn gjatë importimit (**3.22 kg**).

Të dhënat e inventarit tregojnë se një sasi prej afro 28952 kg PBDEs gjendet në makineritë e transportit dhe sasia më e madhe e NOQ-PBDEs vjen nga makinat e prodhuara para vitit 2005 (afërsisht 25077 kg) në krahasim me makinat e prodhuar pas vitit 2005 (127 kg).

Përfundime dhe rekomandime

- Burimet kryesore për emetimin në mjedis të NOQ-PBDEs janë pajisjet elektrike dhe elektronike të vjetra ose kryesisht kompjuterët

dhe televizorët CRT, si dhe automjetet e transportit të prodhuara para vitit 2005, pasi këto mallra kanë përmbajtje më të lartë të komponimeve të PBDEs.

- Reduktimi i përdorimit të kompjuterëve dhe televizorëve CRT dhe automjeteve të prodhuara para 2005 është i domosdoshëm për të reduktuar/eliminuar emetimin e NOQ-PBDEs në mjedis.

Acidi perfluoroktan sulfonik (PFOS), kripërat e tij dhe floruri i perfluoroktan sulfonilit (PFOSF)

PFOS-ja dhe kripërat e tij janë përdorur në disa sektorë ekonomikë. Inventari i tyre, para së gjithash, bazohet në përcaktimin e burimeve ku këto komponime janë të pranishëm dhe të dhënat e mbledhura janë përdorur për llogaritjen e sasisë së PFOS-ve. Inventarizimi i PFOSs bazohet në udhëzuesin e UNEP-së “Udhëzues për inventarin e acidit perfluoroktan sulfonik (PFOS) dhe kimikateve të lidhura me të që janë listuar në Konventën e Stokholmit si Ndotës Organikë të Qëndrueshëm” (UNEP 2012).

Sasia e llogaritur e PFOS-ve varion nga 186.75 kg/vit në 12552.5 kg/vit ose sasia mesatare gjendje e PFOS-vë është afro 7208 kg/vit. Burimi kryesor i tyre vjen nga përdorimi i letrave të kuzhinës, dhe kartonëve të ndryshëm e variojnë nga 500 kg/vit deri në 5000 kg/vit, e ndjekur nga përdorimi i qilimave sintetik; tekstileve dhe sixhadeve, si dhe përdorimi i lekurëve me variacion nga 250–2500 kg/vit; 200–2000 kg/vit dhe 150–1500 kg/vit, respektivisht.

Përfundime dhe rekomandime

- Burimet kryesore të emetimit në mjedis në vendin tonë të acidit perfluoroktan sulfonik (PFOS) dhe substancave që lidhen me të janë kartonët, ambalazhet dhe letrat e plastifikuara, produktet e lekurës dhe lëngjet hidraulike etj., ndërsa ky komponim nuk ka pasur përdorim si pesticid.

- Kontrolli i cilësisë së produkteve që mund të përmbajnë PFOS është i rëndësishëm për të reduktuar/eliminuar emetimin në mjedis dhe efektet negative të mundshme në shëndet të NOQ-PFOS dhe substancave që lidhen me të.

Hekzabromciklododekan (HBCD)

Aplikimi kryesor i HBCD-ve është në shkumat polistirene që përdoren për izolim, të cilat përdoren gjerësisht për ndërtime dhe

konstruksione. Izolimi me këta tipa shkumash mund të gjendet dhe në mjetet e transportit dhe argjinaturat e rrugëve dhe hekurudhave. Këto shkuma polistirene gjenden në dy forma dhe përmbajnë 0.7 deri 3%. Aplikimi i dytë më i rëndësishëm është në mbulesat tekstile ku HBCD-ve ndodhet në përqendrim 2.2–4.3%.

Një aplikim tjetër, por më i vogël është në pajisjet elektrike dhe elektronike në të cilat përqendrimi i HBCD-ve varion nga 1–7%.

Inventarizimi i HBCD-ve në nivel kombëtar sikurse në të gjitha rastet e inventarizimit të ndotësve organikë të qëndrueshëm bazohet në udhëzuesin e UNEP-it për inventarin e HBCD-ve (2015).

Të dhënat e marra tregojnë se njerëzit janë të ekspozuar gjerësisht ndaj HBCD-ve. Ndotja më e madhe vjen nga tekstilet e përdorura në mobilet shtëpiake. Madje duhet theksuar fakti se sasia e HBCD-ve që vjen nga tekstilet e mobilieve është më e lartë sesa sasia e përgjithshme e HBCD-ve që vjen nga sektori i ndërtimit përkatësisht **11990 kg** dhe **76940 kg** nga tekstilet e mobilieve të shtëpive

Përfundime dhe rekomandime

- Ndotja më e madhe me HBCD-në vjen nga tekstilet e përdorura në mobilet dhe mjediset shtëpiake dhe më pas nga sektori i ndërtimit.

- Përdorimi i materialeve izoluese në sektorin e ndërtimit duhet të jetë i kontrolluar për cilësinë e mallrave që përdoren sidomos në raport me përmbajtjen e HBCD.

- Forcimi i kontrollit dhe vlerësimi i cilësisë së tekstileve dhe materialeve izoluese që mund të përmbajnë HBCD është i rëndësishëm për të reduktuar/eliminuar emetimin në mjedis të NOQ-HBCD-së, për të minimizuar efektet e HBCD-së në shëndetin e fëmijëve dhe mbrojtjen e punëtorëve nga ekspozimi në punë i këtyre komponimeve në sektorin e ndërtimit.

- Kontrolli dhe monitorimi i vazhdueshëm i burimeve të emetimit në mjedis të NOQ-ve është i domosdoshëm për të ruajtur dhe vlerësuar ndikimin e HBCD-së në mjedisi dhe shëndetin e njeriut në përgjithësi, fëmijëve dhe punëtorëve në veçanti, pasi këto komponime janë të dëmshme për mjedisin dhe rrezikojnë shëndetin e njeriut.

Hekzabromobifenili (HBB)

Hekzabromobifenili (HBB) për shkak të prodhimit të tij në sasi shumë të vogla dhe

përdorimit të kufizuar, si dhe ku shumica e materialeve që përmbanin HBB janë shkatërruar dekada më parë, sipas të dhënave të UNEP-it (2012), ky komponim nuk është subjekt i inventarit dhe planit të veprimit për vendin tonë.

NOQs e tjerë të rinj (heksaklorobutadieni, pentaklorofenoli me kripërat dhe esteret e tij, naftalenet e poliklorinuara)

Në vendin tonë këto komponime kimike nuk janë prodhuar për shkak të mungesës së industrisë kimike, por ato janë ose mund të jenë importuar si produkte më vete ose si pjesë përbërëse e produkteve të tjera. Meqë edhe prodhimi i tyre ka ndaluar edhe në botë vite më parë, grupi i punës nuk mundi të gjente të dhëna rreth importit dhe përdorimit të tyre si komponime kimike.

Megjithatë, një inventar dhe plan veprimi për këto si papastërti në formulimet kimike ose në përbërje të artikujve të tjerë, duhet të planifikohet, veçanërisht për pentaklorofenolin me kripërat dhe esteret e tij (PCP), i cili është përdorur në të kaluarën në vendin tonë.

Mbetjet dhe vendet e ndotura me NOQs

Në këtë kuadër mund të citojmë dy pikat kryesore të listuar në planin e parë të veprimit për NOQs:

- Studimi i terrenit dhe zhvillimi i planeve rehabilituese për zonat potencialisht të ndotura me NOQ;

- Studime në terren, marrje kampionësh dhe analizimi i tyre, përcaktimi i përparësive, përpunimi i të dhënave dhe vlerësimi i kostos për projektet e rehabilitimit të zonave të ndotura.

Të dyja këto detyra nuk janë realizuar plotësisht dhe kërkojnë vëmendjen e Ministrisë së Mjedisit dhe institucioneve të tjera përgjegjëse për t'u realizuar.

Strategjia dhe elementet për zbatimin e Planit Kombëtar të Veprimit

Nga analiza e gjendjes së NOQ-ve në Shqipëri janë identifikuar objektivat dhe planet specifike të menaxhimit dhe/ose asgjësimit të tyre në përmbushje të detyrimeve të Konventës së Stokholmit, si më poshtë:

- Përcaktimi i përgjegjësive institucionale në nivel kombëtar dhe rajonal për asgjësimin dhe menaxhimin e komponimeve të NOQ-ve dhe rritjen e kapaciteteve institucionale dhe sektoriale për zbatimin e detyrimeve të Konventës dhe mënyrën e raportimit;

- Krijimi i sistemeve menaxhuese dhe forcimi i kapaciteteve teknike për eliminimin/reduktimin e mbeturinave që gjenerojnë substanca të NOQ-ve me qëllim shmangien e emetimit të paqëllimshëm të tyre në mjedis;

- Hartimi në përputhje me direktivat përkatëse të Bashkimit Evropian, të akteve nën ligjore (bazuar në ligjin për kimikatet, 2015) për administrimin mjedisor të NOQ-ve, duke përfshirë normat e përcaktuara për NOQ-të në komponentët e mjedisit, shkarkimet nga aktivitetet ekonomike, monitorimin dhe limitet në produktet ushqimore;

- Caktimi i institucioneve për monitorimin e NOQ-ve në mjedis (ajër, ujë tokës dhe biota) dhe përcaktimin e institucioneve përgjegjëse për kryerjen e monitorimit (mostrimi dhe analizat përkatëse);

- Informimi nëpërmjet formave dhe mjeteve të ndryshme të komunikimit të gjendjes në mjedis dhe efekteve në shëndet të prezencës së NOQ-ve nga institucionet përgjegjëse qendrore dhe lokale, aktorët industrialë, dhe qendrat respektive të kërkimit veçanërisht të efekteve të dioksinave dhe furaneve;

- Sigurimi i financimeve të nevojshme për rritjen e kapaciteteve institucionale, asistencë teknike, përcaktimin e mekanizmave më të sigurt për zbatimin e Konventës së Stokholmit dhe monitorimin e tyre në mjedis kryesisht nëpërmjet fondeve të buxhetit të qeverisë;

- Zgjerimi dhe fuqizimi i bashkëpunimit, shkëmbimi i informacionit shkencor për të administruar NOQ-të dhe përdorimin e teknologjive më të mira të mundshme (BAT) dhe praktikat më të mira të mundshme mjedisore (BEP).

- Eliminimi i pajisjeve që përmbajnë PCB nga përdorimi.

Objektivat dhe prioritetet për zbatimin e Konventës së Stokholmit janë të përcaktuara në planet e mëposhtme të veprimit në përputhje me rekomandimet e Konventës së Stokholmit:

1. Plan i Veprimit për masat institucionale dhe rregullatore për zbatimin e Konventës së Stokholmit dhe raportimi;

2. Plan i Veprimit për PBDEs, PFOS, PFOSF dhe HBCD;

3. Plan i Veprimit për NOQ-të e tjerë të rinj;

4. Plani i Veprimit për PCB-të dhe pajisje që përmbajnë PCB;

5. Plani i Veprimit për Komponente/procese prodhojnë substanca NOQ në mënyrë të paqëllimtë;

6. Plani i Veprimit për të zonave të ndotura;

7. Plani i Veprimit për monitorimin e përgjithshëm të kimikateve NOQ;

8. Plan i Veprimit për arsim, ngritjen e vetëdijes dhe informimit publik.

Plani i veprimit për forcimin e masave institucionale dhe rregullatore

Bazuar në legjislacionit mjedisor në tërësi dhe të NOQ-ve në veçanti, duke konsideruar dispozitat e Konventës së Stokholmit, si dhe traktate të tjera të rëndësishme ndërkombëtare, politikat kombëtare dhe prioritetet për forcimin institucional dhe rregullator sugjerohet:

- NOQ-të të përfshihen si pjesë e Programit Kombëtar të Monitorimit të Mjedisit;

- Harmonizimi i mëtejshëm i legjislacionit mjedisor me atë të BE-së;

- Ngritja dhe vënia në efikasitet e “Zyrës së Kimikateve”, “Regjistrat Kombëtar të kimikateve të importuara”, “Komisionit ndërministror të kimikateve” dhe akteve të tjera nën ligjore për menaxhimin e kimikateve dhe NOQ-ve.

Plani i Veprimit për PBDE-të, PFOS, PFOSF HBCD dhe NOQ-të e tjerë të rinj

Në Planin Kombëtar të Veprimit për këto substanca kërkohet të përfshihen këto masa kryesore:

- Inventarizim të të gjitha pajisjeve /makinerive të cilat përmbajnë PBDEs, PFOS, PFOSF dhe HBCD;

- Identifikimi pajisjeve dhe mallrave të importuara që përmbajnë këto komponente;

- Krijimin e bazës së të dhënave sipas specifikave të produkteve/pajisjeve dhe mallrave që përmbajnë këta NOQ.

- Krijimin e bazës ligjore për menaxhimin e tyre;

- Eliminimi i mbetjeve industriale dhe tregtare që përmbajnë këto komponente NOQ.

Plani i Veprimit për PCBs dhe Pajisjet që Përmbajnë PCBs

Masat e mëposhtme rekomandohen për PCBs dhe pajisjet që përmbajnë PCBs në kuadër të PKV-së:

- Për të përpunuar dhe zbatuar rregullore në lidhje me administrimin, trajtimin, monitorimin, heqjen dhe eliminimin e vajit dhe pajisjeve të ndotura me PCBs;

- Përcaktimi dhe zbatimi i rregullores së brendshme të KESH/OSHE/OST në menaxhimin e transformatorëve, trajtimin dhe heqjen nga puna të tyre;

- Trajnimi i punonjësve përgjegjës për trajtimin dhe mirëmbajtjen e transformatorëve;

- Krijimi i kapaciteteve për analizën gjysmësasiore (me test-kite) për të vlerësuar përmbajtjen e PCB-ve në vajin e transformatorëve;

- Krijimi i kapaciteteve laboratorike në nivel kombëtar për analizën sasiore dhe cilësore të PCB-ve në vajin e transformatorëve;

- Rritja e ndërgjegjësimit të publikut për rrezikun e substancave PCBs;

- Identifikimi i vendeve të ndotura me PCBs dhe rehabilitimi i tyre;

- Eliminimi i vajit mineral të ndotur me PCBs;

- Projektimi dhe vënia në vend e një programi monitorimi të PCB-ve në nivel kombëtar.

Plani i Veprimit për NOQ-të e Prodhuar Joqëllimisht

Për administrimin e këtyre NOQ-ve, më poshtë janë identifikuar masat specifike për mirë menaxhimin e tyre:

- Plotësimi i legjislacionit dhe rregulloreve në lidhje me parandalimin e ndotjes industriale, kontrollit, si dhe administrimin e mbetjeve;

- Forcimi i kapaciteteve (humane dhe teknike) për institucionet përgjegjëse për menaxhimin e mbetjeve (sidomos në menaxhimin e landfillëve dhe parandalimi i djegies së hapur);

- Masa për reduktimin e emetimeve të dioksinave dhe furaneve nga venddepozitimet dhe djegia e mbetjeve;

- Futja e teknikave dhe praktikave më të mira menaxhimi në sektorin industrial dhe të ndërtimit;

- Zhvillimi dhe zbatimi i praktikave bashkëkohore të trajtimit të mbetjeve spitalore në mbarë vendin, për të minimizuar emetimet e NOQ-ve jo të qëllimshme.

- Rritja e ndërgjegjësimit të publikut të gjerë për menaxhimin mjedisor të mbetjeve;

- Përditësimi i rregullt i inventarit të emetimeve të NOQ-ve jo të qëllimshme.

Plani i Veprimit për Mbetjet e NOQ-ve dhe Vendet e Ndotura

Bazuar në analizën dhe gjendjen aktuale në menaxhimin e mbetjeve dhe vendet e ndotura, masat e propozuara për menaxhimin më të mirë të mbetjeve dhe rehabilitimin e vendeve ose zonave të ndotura janë si vijon:

- Forcimi i kapaciteteve ligjore dhe institucionale për menaxhimin e mbetjeve me NOQ, në nivel lokal dhe qendror;

- Rehabilitimi përfundimtar i vendeve të ndotura me NOQ nëpërmjet hartimit të planeve të rehabilitimit, specifik për çdo vend sipas nivelit të kontaminimit të tyre.

Plani i Veprimit për Monitorimin e Përgjithshëm të Kimikateve NOQ

Zbatimi i monitorimit të NOQ-ve do të bëjë të mundur një njohje të saktë të situatës për përmbajtjen e NOQ-ve në komponentët e rëndësishëm të mjedisit, kontributin e aktiviteteve të ndryshme sociale dhe ekonomike në ndotjen e mjedisit e shkaktuar nga kjo kategori e kimikateve të rrezikshme, analizën e rrezikut, dhe mbi këtë bazë, përcaktimi i masave përkatëse të cilat duhet të kontribuojnë për përmirësimin e mjedisit dhe arritjen e standardeve mjedisore.

Në këtë kontekst, këto masa kryesore duhet të ndërmerren:

- Monitorimi i NOQ-ve në zona dhe mjedise të ndryshme, si pjesë e programit kombëtar të monitorimit;

- Forcimi i kapaciteteve institucionale për studimin dhe kërkimin në lidhje me çështjet e NOQ-ve.

Plani i Veprimit për Arsimim, Ndërgjegjësim dhe Informim Publik

Masat e mëposhtme duhet të ndërmerren me qëllim për të rritur qasjen e publikut në informacionet lidhur me komponimet NOQ dhe rritjen e ndërgjegjësimit së tyre:

- Rritja e ndërgjegjësimit në komunitetet, informimi publik, angazhimi dhe aksesimi i rrjetit të Organizatave Jofitimprurëse (OJF) në dokumente dhe të dhëna analitike mbi rrezikshmërinë e NOQ-ve dhe efektet e tyre në shëndetin e njeriut dhe mjedisit;

- Trajnimi i personelit që merret direkt me përdorimin e komponimeve të NOQ-ve;

- Angazhimi i medias në problemet mjedisore që lidhen me komponimet e NOQ-ve;

- Futja e njohurive mbi NOQ-të në programet shkollore.

Propozimet dhe prioritetet për ndërtimin e kapaciteteve

Nevojat prioritare për ngritjen e kapaciteteve për të realizuar përputhshmërinë me kërkesat e Konventës dhe arritjen e objektivave të PKV-së, citohen më poshtë për fushat e veçanta prioritare:

1. Ngritja dhe funksionimi i njësisë së NOQ-ve në Ministrinë përgjegjëse për Turizmin dhe Mjedisin:

- Monitorimi i përmbushjes së detyrimeve që vijnë nga Konventa e Stokholmit dhe politikat e lidhura me NOQ-të.

- Koordinimi i aktiviteteve të ministrive që adresojnë NOQ-të, dhe sigurojnë shkëmbimin e informacionit.

- Monitorimi i përmbushjes së legjislacionit mjedisor në të njëjtën linjë me direktivat e BE-së mbi NOQ-të.

- Monitorimi i zbatimit të këshillimeve me institucionet dhe ekspertët në lidhje me ato aktivitete që implementohen me qëllim largimin dhe eliminimin e NOQ-ve dhe rehabilitimin e zonave të ndotura.

- Vlerësimi i projekteve të lidhura me NOQ-të.

2. Ministria përgjegjëse për fushën e Energjisë dhe Industrisë dhe Ministria përgjegjëse për Ekonominë duhet të sigurojnë kapacitetet teknike për menaxhimin e PCB-ve, zëvendësimin e vajrave me PCBs dhe pajisjeve që përdorin këto vajra, si dhe eliminimi i tyre në mënyrë të sigurt mjedisore.

3. Ministrinë përkatëse dhe ministria përgjegjëse për turizmin dhe mjedisin duhet të hartojë procedurat për ruajtjen e sigurt të NOQ-ve (kryesisht ato që përmbajnë vajra), dhe pajisje që përmbajnë NOQ deri në eliminimin përfundimtar.

4. Përgatitjen e studimeve dhe projekteve për eliminimin e NOQ-ve ose materialeve/pajisjeve të ndotura me NOQ.

5. Organizimin e trajnimeve dhe seminareve me aktorë të ndryshëm për çështjet që lidhen me monitorimin, kontrollin, ruajtjen e sigurt dhe eliminimin e NOQ-ve.

6. Rritja e ndërgjegjësimit publik për impaktin e NOQ-ve mbi shëndetin e njeriut dhe mjedisin.

Përmbledhja e aktiviteteve dhe mjetet financiare të nevojshme për zbatimin e PKV-së

Mjetet financiare të nevojshme për implementimin e PKV-së për periudhën 2019–2024 janë parashikuar të jenë afro **618,500.00** EURO, ashtu siç paraqiten në tabelën më poshtë. Fondet e nevojshme për zbatimin e PKV-së mund të sigurohen nga burime të ndryshme financiare, si: buxheti i shtetit, Bashkimi Evropian, institucionet dhe organizatat ndërkombëtare për mjedisin, donacionet private etj.

1. HYRJE

Ndotësit Organikë të Qëndrueshëm (NOQ) janë kimikate të qëndrueshme në mjedis dhe që paraqesin rrezik të lartë për shkak të efekteve negative për shëndetin e njeriut dhe mjedisin. Komponimet NOQ janë përdorur në mbarë botën në industri, bujqësi, komunikim etj.

Duke njohur rolin e madh të kimikateve në përmirësimin e cilësisë së jetës, është gjithashtu e njohur mirë se çdo kimikat mund të ketë efekte negative në varësi të vetive dhe të ekspozimit ndaj tyre. Kjo është arsyeja pse përpjekjet ndërkombëtare dhe kombëtare janë të drejtuara për të kontrolluar kimikatet, riskun që lidhet me to, nëpërmjet menaxhimit të mirë të tyre gjatë gjithë ciklit të jetës së tyre, duke përfshirë: i) gjetjen e alternativave më pak të rrezikshme; ii) reduktimin e ekspozimit; iii) menaxhimin e tregtisë së tyre; dhe iv) rritjen e ndërgjegjësimit për rrezikun e tyre mjedisor.

Meqenëse NOQ-të nuk shpërbëhen mund të gjenden lehtë në tokë, në liqene, në ujë, te peshqit, te kafshët, te bimët, në ushqim dhe te njerëzit edhe pse ka kaluar një kohë e gjatë nga përdorimi apo shkarkimi i tyre në mjedis. NOQ-të mund të lëvizin lehtë nëpërmjet zinxhirit ushqimor nga një nivel trofik në tjetrin, si dhe nga pjesa abiotike e mjedisit te pjesa biotike e tij.

Studime të shumta vërtetojnë toksicitetin e NOQ-ve të ndryshme për njerëzit. Përveç kësaj, shkencëtarët pranojnë se NOQ-të mund të shkaktojnë këto probleme shëndetësore te kafshët, të cilat përdoren si kavi për të parashikuar rrezikun për njerëzit. Dioksina si një komponim NOQ është e njohur ndërkombëtarisht si një substancë kancerogjene për njeriun.

Ndotja e trupit të njeriut nga NOQ-të ka ndodhur, duke përbërë një shqetësim real për shëndetin e njeriut gjatë disa dekadave të fundit. Për pasojë, vitet e fundit ka pasur rritje të frekuencës së kancerit të gjirit, shumë studime kanë treguar gjithashtu rritje dramatike të çrregullimeve të organeve riprodhuese etj.

Konventa mbi NOQ-të është përgatitur në vitin 2001, në kuadër të përpjekjeve për të mbrojtur shëndetin e njeriut dhe mjedisin dhe qëllimin për të kufizuar dhe eliminuar rrezikun nga NOQ-të. Deri më sot, 152 vende e kanë nënshkruar Konventën e Stokholmit, ndërsa 179 vende e kanë ratifikuar atë.

Shqipëria ka nënshkruar Konventën më 5 dhjetor 2001 dhe e ka ratifikuar atë më 4 tetor 2004. Konventa e NOQ-ve përcakton një varg detyrimesh që palët duhet ose të inkurajohen të ndërmarrin në lidhje me menaxhimin e NOQ-ve, si përcaktimin e pikave fokale kombëtare, nxitjen e shkëmbimit të informacionit, sigurimin e asistencës teknike, nxitjen dhe lehtësimin e ndërgjegjësimit të publikut me anë të pjesëmarrjes, konsultimit dhe edukimit, nxitjen e kërkimit, monitorimit dhe raportimin “në intervale periodike” mbi gjendjen dhe masat për eliminimin ose reduktimin e NOQ-ve.

Masat më të rëndësishme që vendet nënshkruese të Konventës duhet të aplikojnë për reduktimin e emetimeve të ndotësve të mësipërm, në bazë të dispozitave të Konventës, janë:

a) Aplikimi i teknikave më të mira (TMM) në instalimet industriale (neni 5).

b) Nxitja e zhvillimit dhe kur është e nevojshme, kërkesa për përdorimin e zëvendësimeve materialeve të modifikuara, prodhimeve dhe proceseve për parandalimin e formimit dhe emetimin e kimikateve të aneksit C në mjedis (neni 5).

c) Reduktimi i emetimeve NOQ nga stoqet e pesticideve, si dhe nga mbetjet (neni 6).

d) Përgatitja e Planit Kombëtar të Veprimit (PKV) në bazë të dispozitave të Konventës nga vendet anëtare (neni 7).

e) Zbatimi i masave për promovimin e informimit publik në lidhje me dispozitat e Konventës (neni 10).

f) Kryerja e një studimi për kontrollin e burimeve, emetimeve dhe nivelet e NOQ-ve në mjedis dhe shëndetin e njeriut (neni 11).

g) Paraqitja e raporteve të shteteve anëtare përmes Sekretariatit në lidhje me zbatimin e Konventës (neni 15).

h) Vlerësimi i efektivitetit të Konventës (neni 16).

Konventa parashikon edhe procedurën që duhet ndjekur për klasifikimin e kimikateve të tjera në katalogun e NOQ-vë në të ardhmen.

Në këtë kuadër, objektivi kryesor i këtij Plani Kombëtar Veprimi (PKV) konsiston në evidentimin e gjendjes së NOQ-ve në vendin tonë dhe përditësimin e Planit Kombëtar të Veprimit të parë (2006), për të mundësuar hartimin e masave dhe strategjisë për reduktimin, ndalimin dhe eliminimin e NOQ-ve.

Objektivat specifikë të PKV-së janë si vijon:

- Të identifikojë dhe të mbledhë informacion mbi opsionet e mundshme për menaxhimin e NOQ-ve me qëllim për të përmbushur detyrimet sipas Konventës së Stokholmit (dhe detyrimet përkatëse sipas Konventës së Roterdamit dhe të Bazelit), duke vlerësuar kufizimet, kostot dhe përfitimet e secilit opsion.

- Të analizojë të dhënat e inventarit duke identifikuar burimet kryesore, fushat dhe sektorët ekonomikë që lidhen me përdorimin dhe emetimin e NOQ-ve, si nga industria, bujqësia dhe sektorët e tjerë të ekonomisë, si dhe prodhimet e tyre jo të qëllimshme.

- Të vendosë prioritetet mbi veprimet e nevojshme për të përmbushur kërkesat e Konventës së Stokholmit dhe objektivat e vendit.

- Të hartohet një draft i përditësuar i PKV-së me qëllim për të përmbushur nevojat e Konventës së Stokholmit dhe objektivat e saj, si dhe kërkesat specifike të vendit sipas prioritetëve, duke i koordinuar me aktivitetet e tjera kombëtare të zhvillimit të qëndrueshëm.

- Të identifikojë kërkesat për ndihmë për të realizuar vlerësimin dhe mbledhjen e informacionit të nevojshëm, si dhe për të zbatuar PKV-në.

2. PROFILI I VENDIT

2.1 Profili i vendit

2.1.1 Pozita gjeografike dhe kushtet natyrore

Shqipëria është një vend i vogël, i pozicionuar në pjesën perëndimore të gadishullit të Ballkanit, në brigjet lindore të deteve Adriatik dhe Jon. Territori i saj ndodhet në koordinatat gjeografike 42°39' dhe 39°38' gjatësi gjeografike veriore dhe 21°4' dhe 19°16' gjatësi gjeografike lindore.

Sipërfaqja e Shqipërisë është 28'748 km², nga të cilat rreth 27'398 km² janë tokë dhe 1'350 km² ujë (figura 1). Gjatësia e kufirit shtetëror është 1'094 km, nga të cilat 657 km janë kufij tokësorë, 316 km kufij detarë, dhe 72 km janë kufij liqenesh. Shqipëria e ndan kufirin e saj verior me Malin e Zi dhe Kosovën, kufirin lindor me Republikën e Maqedonisë dhe atë juglindor me Greqinë. Rreth 75% e territorit të Shqipërisë është e përbërë nga kodrat dhe malet, me një gjatësi mbi 300m mbi nivelin e detit. Maja më e lartë është mali i Korabit (2'751m). Pjesa tjetër përbëhet nga fusha (rrafshina) bregdetare dhe kodra të ulëta.

Figura 1. Harta e Shqipërisë

Pozicioni gjeografik i Shqipërisë përcakton përfshirjen e territorit në zonën klimaterike nëntropikale mesdhetare, me dimër të butë dhe të lagësht, verë të nxehtë dhe të thatë me reshje të përqendruara kryesisht gjatë gjysmës së ftohtë të vitit. Ndikimi i detit ndjehet përgjatë bregut perëndimor dhe duke u zhvendosur në lindje zbutet, me temperatura më të ulëta dhe reshje më të pakta. Përgjithësisht elementet klimaterike dallojnë shumë në zona të ndryshme të vendit, veçanërisht temperaturat dhe reshjet.

Shqipëria ka një mbulim bimor të llojeve me diversitet të lartë, të cilat, të grupuara sipas

vlerave të tyre mund të ndahen në: bimësi për lëndë drusore, për dru zjarri, për kullota, për industri, për mjekësi, për zbukurim etj. Shkurret mesdhetare mbulojnë 42% të sipërfaqes së vendit (veçanërisht në pjesët perëndimore dhe juglindore). Fauna është po ashtu e diversifikuar. Të pranishme janë dhe disa specie endemike. Te mishngrënësit përmendim ujkun, dhelprën, çakallin, ariun e murrinë, macen e egër etj. Barngrënësit, si: dreri, dhia e egër, derri i egër, lepuri i egër etj., kanë një rëndësi të veçantë. Rreth 350 tipa zogjsh ekzistojnë në Shqipëri. Fauna është dëmtuar nga gjuetia e pakontrolluar,

shpyllëzimi, rikuperimi i ligatinave dhe kënetave, përdorimi i kimikateve në bujqësi, ndotja e tokës, ujit dhe ajrit.

2.1.2 Karakteristikat e përgjithshme të popullsisë

Deri në vitin 1990 Shqipëria kishte rreth 3'182'417 banorë dhe rritja e popullsisë ka ardhur si rezultat i rritjes natyrore. Pas kësaj kohe, numri

i popullsisë dhe proceset e tjera demografike janë ndikuar nga proceset e emigrimit dhe kushtet social-ekonomike. Popullsia e Shqipërisë është homogjene. Përgjatë periudhës 1960–1990, shqiptarët përbënin 97% të popullsisë. Pjesa tjetër ishin grekë (1.85%), maqedonas (0.15%) etj. Pas vitit 1990, situata ndryshoi për shkak të kthimit të minoritetit grek në Greqi.

Tabela 1. Të dhëna për demografinë

Gjuha zyrtare	Shqip
Popullsia (2011)	2 800 138
Popullsia urbane	1 498 508
Popullsia rurale	1 301 630

Burimi: INSTAT

Norma e alfabetizimit ka qëndruar konstante në rreth 99% dhe për ta ruajtur atë po bëhen përpjekje të vazhdueshme. Pavarësisht se shkollimi është i detyrueshëm vetëm për 9 klasat e para, pjesa më e madhe e të rinjve vazhdojnë deri në të 12-n. Viti akademik, i ndarë në dy semestra, fillon në shtator/tetor dhe përfundon në qershor/korrik. Arsimi bazë zgjat 9 vjet, i shoqëruar nga një periudhë jo e detyrueshme që kalohet në parashkollë. Arsimi dytësor, i njohur si arsimi i rregullt, kërkon dhe ndjekjen e 3 viteve deri në përfundim. Fokusi është vendosur në të mësuarit akademik dhe përgatitjen për në universitet.

2.1.3 Organizimi politik dhe administrativ

Shqipëria njihet zyrtarisht si Republika e Shqipërisë. qeverisja e Shqipërisë është Demokraci Parlamentare me 140 anëtarë në legjislacionin e saj. Sipas Kushtetutës së Shqipërisë, Presidenti i Republikës është kreu i shtetit. Presidenti zgjidhet nga Parlamenti për një mandat pesëvjeçar dhe ka mundësinë e zgjedhjes për një mandat të dytë. Kandidatit, për t'u bërë president, i duhen tri të pestat e mazhorancës së Parlamentit prej 140 votash (84 vota), në një prej tri raundeve të votimit, ose një shumicë e thjeshtë në raundin e katërt ose të pestë.

Pushteti legjislativ ushtrohet nga Parlamenti dhe qeveria. Kryeministri është kreu i qeverisë dhe caktohet nga presidenti me propozimin e partisë ose koalicionit të partive që kanë shumicën në Parlament.

Pushteti juridik ushtrohet nga gjykatat dhe prokuroria, në përputhje me Kushtetutën dhe fuqinë e dhënë nga ligji. Gjykatësit kanë pushtetin për të shqyrtuar të gjitha çështjet penale, penale ushtarake, administrative, si dhe çështjet e tjera të përcaktuara me ligj, ndërkohë që prokuroria ka detyrimin për të marrë pjesë në gjyqet penale, por jo ato civile. Sistemi shqiptar i drejtësisë përfshin gjykatat e shkallës së parë, gjykatat e apelit dhe Gjykatën e Lartë.

Shqipëria është anëtare e Organizatës së Kombeve të Bashkuara, NATO-s, Organizatës për Siguri dhe Bashkëpunim Evropian (OSBE), e Këshillit të Evropës dhe Organizatës Botërore të Tregtisë (OBT).

Shqipëria ndahet në 12 qarqe administrative (qarqe ose prefektura). Që prej qershorit të vitit 2015, këto qarqe janë ndarë në 61 bashki. Këto qarqe janë ndarë më tej në 36 rrethe të cilat u bënë jofunksionale në vitin 2000. Në total janë rreth 2980 fshatra/komunitete në Shqipëri, të njohura më parë si vendbanime.

Çështjet e mbrojtjes mjedisore, shëndetit dhe përdorimit të tokës mbulohen nga qeverisja qendrore dhe ajo vendore.

Përgjegjësitë kryesore të qeverisjes vendore mbi mbrojtjen e mjedisit janë: zhvillimi i planeve vendore për mbrojtjen e mjedisit, duke e integruar atë në planet e rregullimit territorial, duke përcaktuar vendet për mbledhjen dhe përpunimin e mbetjeve industriale dhe urbane sipas kriterëve mjedisore dhe planeve të

zhvillimit, duke organizuar depozitimet e mbetjeve dhe materialeve të dëmshme dhe ruajtjen e bimësisë në zonat urbane dhe mjediset e tyre, duke menaxhuar mbetjet urbane, impiantet për trajtimin e ujërave të zeza dhe trajtimin e mbetjeve të ngurta, mbrojtjen dhe zhvillimin e pyjeve, kullotave dhe burimeve natyrore me karakter vendor.

Ekspertët e qeverisjes vendore e ushtrojnë aktivitetin e tyre në përputhje me parimin e autonomisë, ndërkohë që ruajnë një marrëdhënie të ngushtë me qeverisjen qendrore. Autonomia e qeverisjes vendore qëndron në nivel politik, legjislativ, administrativ e financiar.

Figura 2. Harta administrative me 61 bashki

2.1.4 Gjendja e sektorëve të ekonomisë

Shqipëria është një vend me të ardhura mesatare që ka bërë hapa të mëdhenj në vendosjen e një demokracie të besueshme shumëpartiake dhe një ekonomie tregu në dy dekada e gjysmë. Përpara krizës globale financiare, Shqipëria kishte një normë rritje vjetore prej 6%, e shoqëruar nga një rënie e shpejtë e varfërisë. Megjithatë, pas vitit 2008, rritja mesatare u përgjysmua dhe u shfaqën çekuilibrat makroekonomikë në sektorët publikë dhe të jashtëm. Ritmi i rritjes u reflektua gjithashtu në varfëri dhe papunësi: nga viti 2002 deri në vitin 2008, varfëria në vend u përgjysmua

(deri në 12.4%), por në vitin 2012 u rrit përsëri në 14.3%.

Produkti i brendshëm bruto (PBB) për frymë në Shqipëri është regjistruar së fundmi në vitin 2015 në 4541.39 dollarë amerikanë. Ekonomia e Shqipërisë ka përparuar me 3% vit pas viti në tre muajt e parë të vitit 2016, e ndjekur nga një rritje prej 2.15% në periudhën paraardhëse. Kontribuesit kryesorë në këtë rritje kanë qenë tregtia, akomodimi dhe transporti (+5.75%), ndërtimi (+7.58%), informacioni dhe komunikimi (+14.6%), pasuritë e paluajtshme (+3.7%) dhe administrimi publik, arsimi dhe shëndeti (+0.9%).

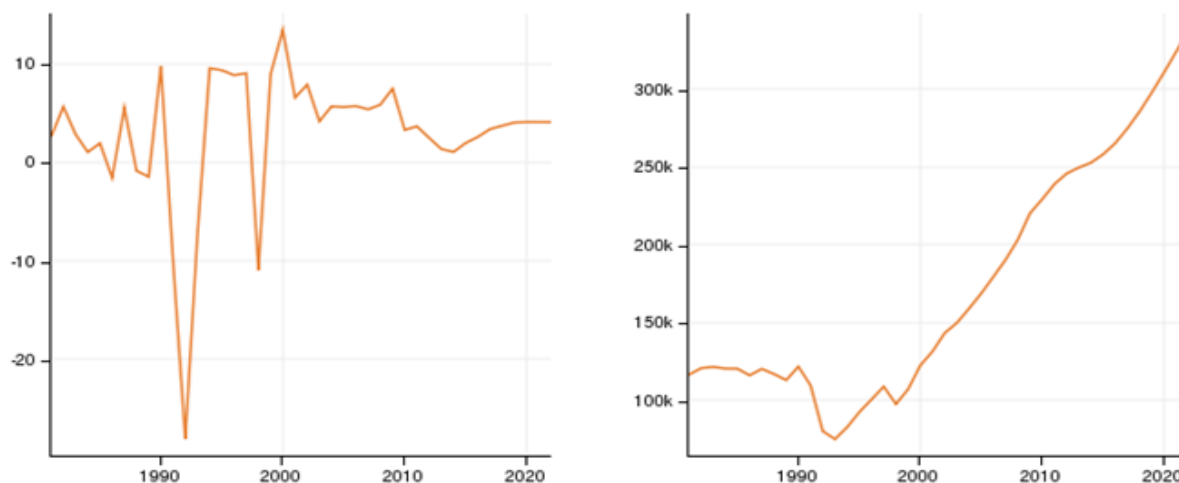

Figura 3. Ndryshimi i PBB-së pas vitit 1990¹

Papunësia u rrit nga 12.5% në vitin 2008 në 17.6% në vitin 2014, me një përmirësim të lehtë prej 17.3% në vitin 2015, ndërkohë që papunësia e të rinjve arriti në 32.1% në të njëjtën periudhë.

Tabela 2. Të dhëna të indikatorëve makroekonomikë të Shqipërisë

	2011	2012	2013	2014	2015
Popullsia (në milion)	2.8	2.8	2.8	2.8	2.8
GDP për banorë (në USD)	4,691	4,359	4,512	4,782	4,151
Rritja ekonomike (PBB, variacioni vjetor në %)	2.5	1.4	1.1	2.0	2.6
Norma e papunësisë	13.4	14.1	17.1	18.0	17.7
Norma e inflacionit (CPI, variacioni vjetor në %)	3.4	2.0	1.9	1.6	1.9
Eksportet (në miliard euro)	1.4	1.5	1.7	1.8	1.7
Importet (në miliard euro)	3.8	3.8	3.7	3.9	3.9

¹ <https://www.quandl.com/collections/albania>

Shpërndarja e ndërmarrjeve aktive sipas sektorëve ekonomikë është: tregti 47.1%, industri 9.3%, hotele, bare dhe restorante 14.8%, transport dhe komunikim 9.6%, shërbime të tjera 13.3%, ndërtim 4.6%, bujqësia dhe peshkimi 1.2%.

Bujqësia mbetet një prej sektorëve më të mëdhenj dhe më të rëndësishëm në Shqipëri. Bujqësia është burimi kryesor i punësimit dhe të ardhurave, veçanërisht në zonat rurale të vendit. Bujqësia kontribuon në 18.9% të PBB-së së vendit. Të mbjellat ndikohen kryesisht nga kulturat që janë më përfaqësuese në këtë sektor, të tilla si perimet, drithërat dhe patatet. Prodhimi i perimeve në vitin 2015 ishte 1'030'000 tonë, duke pësuar rritje prej 8.4% në krahasim me një vit më parë, dhe rritje prej 11.5% në krahasim me dy vite më parë. Prodhimi i patateve në vitin 2015 ishte 245'000 tonë, duke pësuar rritje me 2.1% në krahasim me vitin paraardhës. Niveli më i lartë i prodhimit të patateve u arrit në prefekturën e Korçës me 65'436 tonë, e ndjekur nga Fieri me 33'273 tonë dhe Elbasani me 32'457 tonë.

Sektori i peshkimit është i pazhvilluar në Shqipëri. Në krahasim me një mesatare prej 15.1 kg për banorë në vit të konsumit të prodhimeve të peshkut për vendet e Mesdheut, ky konsum në Shqipëri është relativisht i ulët, me rreth 3.3 kg për banor në vit. Peshkimi në ligatinat detare, që mbulon rreth 10'000 ha, është i shpeshtë, dhe aty merren rreth 42–97 kg produkte për hektar. Industria e përpunimit të peshkut po zgjerohet. Megjithatë, sektori bujqësor në Shqipëri vazhdon të hasë disa sfida, që përfshijnë madhësitë e vogla të fermave dhe fragmentarizimin e tokës, infrastrukturën e dobët, kufizimet e tregut, aksesin e kufizuar në kredi dhe grante dhe institucionet e papërshtatshme rurale.

Aktivitetet kryesore industriale janë industria e nxjerrjes së naftës dhe gazit, industria e përpunimit, industria e lehtë, industria e ushqimit dhe pijeve, prodhimi i çimentos, metalurgjia dhe minierat. Zhvillimi i industrisë dhe sektorit mineral në disa rajone të vendit ka shkaktuar gjenerimin e mbetjeve, sterile dhe kimikate, të cilat depozitohen në vende që nuk përmbushin kriteret mjedisore.

Sektori i industrisë ka kontribuar qëndrueshëm me rreth 11% të PBB-së. Varësia e

vazhdueshme e Shqipërisë në nxjerrjen e mineraleve ndodh për shkak të ekzistencës së shumë depozitave që mund të përdoren për qëllime tregtare. Depozitat e kromit, bakrit dhe nikelit janë hapur shumë kohë më parë, por pajisjet për minierat dhe metodat janë të vjetruara dhe shumë punime janë ndërprerë. Pavarësisht kësaj, Shqipëria ka një pozicion të rëndësishëm në Evropë për nxjerrjen e kromit.

Aktivitete të tjera industriale që veprojnë në Shqipëri janë industria e nxjerrjes së naftës dhe gazit, industria e përpunimit, industria e lehtë, industria e ushqimit dhe pijeve, prodhimi i çimentos dhe metalurgjia.

Shqipëria është e pasur me shumë burime energjie, naftë dhe gaz, qymyr dhe lëndë djegëse fosile, si dhe hidrocentrale dhe burime të tjera të rinovueshme energjie. Hidrocentralet zënë rreth 97% të energjisë elektrike të prodhuar. Aktualisht përdoret vetëm 30% e burimeve ujore. Sektori i energjisë kontribuon me rreth 10% të PBB-së. Burimet e energjisë elektrike janë shtuar në 2–3 vitet e fundit me ndërtimin e stacioneve hidroelektrike të koncentruara (HEC). Pavarësisht numrit të lartë të kontratave me koncesion të realizuara dhe fillimit të prodhimit të stacioneve hidroelektrike nga sektori privat, ende prodhimi nga sektori privat në prodhimin e energjisë elektrike kombëtare është rreth 20%.

Transporti ka një impakt të menjëhershëm në cilësinë e mjedisit në përgjithësi dhe në atë të zonave urbane në veçanti. Sektori i transportit është një prej burimeve kryesore të çlirimit të gazrave dhe kontribuon në mënyrë të konsiderueshme në ndotjen e ajrit.

2.1.5 Përmbledhje e çështjeve mjedisore

Shqipëria ka trashëguar shumë probleme mjedisore nga e kaluara, të tilla si: erozioni i tokës, shpyllëzimi, humbja e biodiversitetit, mbetjet urbane, ndotja e ajrit në zonat urbane dhe industriale, ndotja e tokës të shkaktuar nga mbetjet e dëmshme të industrive etj.

Raporti i Gjendjes së Mjedisit (RGjM) përgatitet çdo vit nga Agjencia Kombëtare e Mjedisit (AKM). Informacioni mbi gjendjen e mjedisit është dokumenti bazë që analizon gjendjen e përgjithshme të mjedisit në Shqipëri, dhe jep rekomandime për politikën e planifikimit mjedisor me bazë njëvjeçare.

Cilësia e ajrit në Shqipëri ndryshon shumë në varësi të vendndodhjes: në zonat rurale dhe malore ajri është i pastër, ndërkohë që në qytete dhe në afërsi të zonave industriale cilësia është shumë më e dobët. Monitorimi i cilësisë së ajrit përqendrohet për indikatorët: PM_{10} , $PM_{2.5}$, O, NO, SO, CO dhe Benzeni. Bazuar në vlerësimin e të dhënave të vitit të fundit në Tiranë është vëzhguar një rënie prej 20% në nivelin e përqendrimit të PM_{10} dhe $PM_{2.5}$. Kjo ka ndodhur për shkak të përmirësimeve të bëra në infrastrukturë dhe për shkak të disa masave legislative të ndërmarra në lidhje me standardizimin e makinave dhe automjeteve të përdorura. Në nivel kombëtar, përqendrimi i CO-së dhe Benzenit është në përputhje me standardet e BE-së.

Strategjia Ndërsektoriale e Mjedisit Shqiptar paraqet strategjinë për reduktimin e emetimit të ndotësve atmosferikë në disa mënyra, të cilat përfshijnë:

- Monitorimin e cilësisë së ajrit sipas kërkesave të BE-së;
- Kontrollin dhe reduktimin e shkarkimit të gazit në atmosferë nga automjetet;
- Kontrollin dhe reduktimin e shkarkimit të substancave ndotëse nga impiantet industriale;
- Kontrollin dhe reduktimin e pluhurit të shkaktuar nga ndërtimi;
- Planifikimin për menaxhimin e cilësisë së ajrit.

Shqipëria ka shumë liqene natyrore (Shkodra, Ohri, Prespa), të cilat shërbejnë si rezerva ujore të rëndësishme. Shumica e ujërave të vendit, veçanërisht i lumenjve Shkumbin, Fan, Gjanicë, Lanë, është i ndotur nga shkarkimet industriale. Një pjesë e këtij uji përdoret në bujqësi dhe në këtë kuadër impiantet e trajtimit të ujit janë shumë të domosdoshëm.

Monitorimi i ujërave nëntokësore realizohet në basenet kryesore ujëndarëse, ku vlerësohen këta parametra kimikë: NO, NH, HCO, Cl, SO, Na, Ca, Mg, K, Fe, oksigjeni i tretur, përçueshmëria dhe përmbajtja e substancave të dëmshme. Niveli i parametrave kimikë të monitoruar është brenda limiteve të lejuara. Ujërat nëntokësore në Shqipëri klasifikohen si ujëra të ëmbla dhe kanë reaksion neutral dhe alkalinitet të dobët, si dhe fortësi të lartë.

Është vërejtur një përmirësim i cilësisë së ujërave bregdetare gjatë viteve të fundit. Kjo ka ndodhur për shkak të investimeve të bëra në infrastrukturën e trajtimit të ujërave. Deri para disa viteve, burimi kryesor i ndotjes për ujërat e brigjeve kanë qenë shkarkimet e ujërave të patrajtuar. Megjithatë, investimet e bëra në disa prej qyteteve kryesore kanë ndryshuar në mënyrë domethënëse cilësinë e ujërave të brigjeve detare. Sipas vlerësimit të bërë, më shumë se 90% të stacioneve të brigjeve detare në vitin 2016 u klasifikua brenda kategorisë A dhe 6% brenda kategorisë B (ku A është kategoria e cilësisë shumë të mirë dhe B e cilësisë së mirë).²

Shqipëria ka një nivel të lartë diversiteti biologjik të peizazheve, ekosistemeve dhe nivelin e specieve. 40 habitate janë identifikuar si të rralla dhe të rrezikuara, duke bërë që numri i specieve të rrezikuara të arrijë në 320. Shqipëria ka një mbulim bimësie me diversitet të lartë speciesh, të cilat, të grupuara sipas vlerave të tyre, ndahen në: bimësi për lëndë drusore, për dru zjarri, për kullota, për industri, për mjekësi, për dekorim etj. Fauna është po ashtu e diversifikuar. Disa specie endemike janë gjithashtu të pranishme. Ndërmjet mishngrënësve përmendim ujkun, dhelprën, çakallin, ariun e murrme, macen e egër etj. Barngrënësit, si: dreri, dhia e egër, derri i egër, lepur i egër etj., luajnë një rol të rëndësishëm. Po ashtu, në dete dhe ujëra të brendshme gjenden shumë peshq me vlerë ekonomike. Fauna është dëmtuar nga gjuetia e shfrenuar, shpyllëzimi, përdorimi i kimikateve në bujqësi, ndotja e ujit, tokës dhe ajrit etj.

Gjatë dy dekadave të fundit, sipërfaqja e përgjithshme e pyjeve ra me 1.4%, kjo për shkak të ndryshimit të kategorive të përdorimit të tokës në zonat pyjore, dhe lidhet drejtpërdrejt me transformimin dhe modifikimin e tokave të pyjeve. Po ashtu ekzistojnë probleme që lidhen me prerjet e paligjshme, lëvizjet demografike, rritjen e kërkesës për dru dhe energji, mbi përdorimi i burimeve të pyjeve etj.

Menaxhimi i mbetjeve të ngurta urbane me fonde publike ka pësuar një trend rritës me kalimin e viteve e shpjeguar midis të tjerave me anë të sjelljes shoqërore të njerëzve si reflektim i ndryshimit të stilit të tyre të jetesës. Në vitin 2015

² <http://akm.gov.al/>

sasia e mbetjeve të menaxhuara ishte rreth 1.4 milion tonë, në vitin 2014 rreth 1.2 milion tonë dhe në vitin 2013 rreth 950 mijë tonë. Sasia vjetore e mbetjeve të gjeneruara për banor në të gjithë vendin ka pësuar një trend rritës përkatësisht: 396 kg/banor në vitin 2015, 355 kg/banor në vitin 2014 dhe 321 kg/banor në vitin 2013.

Sasia e mbetjeve industriale dhe mbetjeve urbane të menaxhuara ka pasur një rritje nga viti në vit, kështu në vitin 2015 sasia e tyre ishte 94 kg/banorë, më 2014-n ishte 90 kg/banorë dhe më 2013-n ishte 44 kg/banorë.

Mbetjet industriale dhe mbetjet urbane përbëjnë grupin kryesor të mbetjeve në vendin tonë. Në mbetjet e menaxhuara, sasia e mbetjeve organike është rritur në krahasim me sasinë e përgjithshme. Në vitin 2015, mbetjet organike përbënin rreth 51.4% të sasisë së përgjithshme të mbetjes, nga 50.2% që ishte në vitin 2014 dhe 41% në vitin 2013.

Mbetjet e menaxhuara trajtohen kryesisht duke i depozituar ato në landfille dhe vende të tjera ruajtëse të miratuara nga organet përkatëse të qeverisjes vendore. Depozitimi i rregullt i mbetjeve është rritur dhe respektivisht, në vitin 2015 u depozituan 68.8%, në vitin 2014 u depozituan 63.4% dhe në vitin 2013 u depozituan 50.6% të sasisë së përgjithshme të mbetjeve të menaxhuara të vendit. Riciklimi i mbetjeve është pothuajse në të njëjtat nivele me një tendencë të lehtë në rritje. Në vitin 2015 u ricikluan 25.3% të mbetjeve totale dhe në vitin 2014 ky indikator ishte 21.6%, ndërkohë që në vitin 2013 ishte 24%. Në vitin 2015, për prodhimin e energjisë u dogjën rreth 1.5% të mbetjeve, në vitin 2014 rreth 0.5% dhe në vitin 2013 kjo shifër ishte vetëm 0.1%.

Një ligj i ri mbi mbrojtjen mjedisore është miratuar dhe ka hyrë në fuqi në vitin 2012. Objektivi i tij është rritja e nivelit të mbrojtjes mjedisore duke vendosur një rrjet të konsoliduar institucionesh mjedisore në nivel kombëtar dhe ndërkombëtar, i lidhur me implementimin e politikave mjedisore. Në përgjithësi Shqipëria ka treguar progres mbi çështjet mjedisore, në lidhje me menaxhimin e problemeve mjedisore, por duhen ende shumë përpjekje veçanërisht për implementimin e legjislacionit mjedisor.

Veçanërisht, trajtimi i ujërave dhe menaxhimi i mbetjeve janë në fazat e para të zhvillimit të tyre. Vendi është i prekur nga efektet e ndryshimit të klimës, veçanërisht nga përmytjet dhe thatësira, si dhe mungesat e energjisë elektrike për shkak të varësisë ndaj hidrocentraleve të cilat kërkojnë importe sezonale energjie.

2.2 Korniza institucionale, politike dhe rregullatore

2.2.1 Politikat mjedisore dhe korniza legjislative

Kushtetuta e Shqipërisë kërkon që institucionet të ruajnë një mjedis të shëndetshëm, ekologjikisht të përshtatshëm për brezat aktualë dhe ata të ardhshëm. Koncepti i zhvillimit të qëndrueshëm përfshihet në Kushtetutën e Republikës së Shqipërisë, e cila ka një nen të veçantë mbi këtë subjekt. Neni deklaron se “Shteti, brenda kompetencave kushtetuese dhe mjeteve që disponon, si dhe në plotësim të nismës dhe të përgjegjësisë private, synon: d) një mjedis të shëndetshëm dhe ekologjikisht të përshtatshëm për brezat e sotëm dhe të ardhshëm; dh) shfrytëzimin racional të pyjeve, ujërave, kullotave dhe burimeve të tjera natyrore mbi bazën e parimit të zhvillimit të qëndrueshëm (Kushtetuta e Shqipërisë, kapitulli V, neni 59).

Institucioni kryesor përgjegjës për çështjet mjedisore është Ministria e Turizmit dhe Mjedisit (MTM) e ngritur për herë të parë në vitin 2001. Ky institucion, synon të zhvillojë dhe propozojë politika, strategji dhe plane veprimi për mbrojtjen e mjedisit, nga pikëpamja e zhvillimit të qëndrueshëm.

Agjencia Kombëtare e Mjedisit (AKM) u themelua në vitin 2014 sipas implementimit të ligjit nr. 10431, datë 9.6.2011 “Mbi mbrojtjen e mjedisit”. AKM-ja është një institucion qendror publik, i pavarur në vendimmarrje dhe që e ushtron juridiksionin e saj në të gjithë territorin e Shqipërisë. Ajo është e financuar nga buxheti i shtetit dhe burimet e saj, si dhe është e pavarur në vendimmarrje dhe e ushtron funksionin siç parashikohet në ligj³.

Në tabelën në vijim jepen institucionet që përfshihen në çështje mjedisore dhe përgjegjësitë institucionale.

³ <http://www.akm.gov.al>

Tabela 3. Institucionet shqiptare që kanë përgjegjësi ligjore për mjedisin

Ministritë	Agjencitë dhe institucionet
Ministria përgjegjëse për mjedisin Ministria përgjegjëse për bujqësinë dhe zhvillimin rural Ministria përgjegjëse për infrastrukturën dhe energjinë Ministria përgjegjëse për shëndetësinë dhe mbrojtjen sociale Ministria përgjegjëse për ekonominë	Agjencia Kombëtare e Zonave të Mbrojtura Departamentet rajonale mjedisore Departamentet rajonale të shërbimeve pyjore Inspektorati përgjegjës për mjedisin Agjencia kombëtare e Burimeve Natyrore Instituti i Shëndetit Publik Agjencia Kombëtare e Mjedisit Qendra e Trajnimit dhe Grumbullimit të Kimikateve; Inspektorati shtetëror përgjegjës për industrinë Inspektorati përgjegjës për mbikëqyrjen e tregut

Në dekadën e fundit dhe veçanërisht që nga viti 2001, janë hartuar dhe miratuar disa ligje dhe akte ligjore për mjedisin. Korniza ligjore kombëtare e Shqipërisë është e harmonizuar gjerësisht me legjislacionin e Bashkimit Evropian. Ajo bazohet në Kushtetutën e Republikës së Shqipërisë dhe përbëhet nga ligje dhe akte rregullatorë, të tilla si vendime të Këshillit të Ministrave (VKM), akte ministrore, rregulla, udhëzime dhe standarde.

Instrumentet kombëtare ligjore të mëposhtme adresojnë (drejtojnë) menaxhimin e NOQ-ve në Shqipëri, si pjesë e menaxhimit të kimikateve:

Legjislacioni mjedisor bazohet në ligjin në fuqi për mbrojtjen e mjedisit, si dhe ligjin në fuqi nr. 10440, datë 7.7.2011, “Për vlerësimin e ndikimit në mjedis” (VNM), i cili është përafuar me direktivën 2011/92/EU mbi vlerësimin e efekteve të disa projekteve publike dhe private mbi mjedisin.

Ligji synon të mbrojë mjedisin nëpërmjet parandalimit, minimizimit dhe kompensimit të dëmeve nga projektet e propozuara, të cilat mund të shkaktojnë impakte të drejtpërdrejta ose të tërthorta mbi mjedisin, për shkak të madhësisë, natyrës ose vendndodhjes të tyre, para se ata të miratohen.

Ligji përcakton parimet, kërkesat, përgjegjësitë, rregullat dhe procedurat që sigurojnë një nivel më të lartë mbrojtjeje në mjedis, duke synuar identifikimin dhe përcaktimin e efekteve të mundshme të drejtpërdrejta ose të tërthorta mbi mjedis, kryesisht për t'i parandaluar ato.

Ligji përcakton politikat kombëtare dhe vendore mbi mbrojtjen e mjedisit, kërkesat për përgatitjen e vlerësimit të impaktit në mjedis dhe

vlerësimeve strategjike mjedisore, kërkesat për aktivitetet e lejuara që ndikojnë mjedisin, parandalimin dhe reduktimin e ndotjes mjedisore, normat dhe standardet mjedisore, monitorimi dhe kontrolli mjedisor, detyrat e organeve shtetërore në lidhje me çështjet mjedisore, roli i shtetit dhe sanksionet e vendosura për shkeljet e ligjit.

Ligji ka përcaktuar AKM-në si organin administrativ përgjegjës për ekzekutimin e aktiviteteve profesionale dhe që lidhen me fushën e mbrojtjes mjedisore. Mbrojtja mjedisore siguron mbrojtjen e plotë ligjore të cilësisë së mjedisit, mbrojtjen e biodiversitetit dhe të ambientit, përdorimin racional të burimeve natyrore dhe energjisë në mënyrën më të mirë për mjedisin, si kushti bazë për një mjedis të shëndetshëm dhe të qëndrueshëm.

Neni 5 i këtij ligji, përcakton parimin e zhvillimit të qëndrueshëm: “Autoritetet publike, nëpërmjet zhvillimit, adoptimit dhe implementimit të akteve normative, strategjive, planeve, programeve dhe projekteve brenda kompetencës së tyre, rrisin zhvillim të qëndrueshëm ekonomik dhe social, duke përdorur burime natyrore në mënyrë që të përmbushin nevojat aktuale dhe të ruajnë mjedisin, pa cenuar mundësinë e gjeneratave të ardhshme për të përmbushur nevojat e tyre”.

Për më tepër, ligji përcakton udhëzimet për vlerësimin e ndikimit në mjedis, palët që duhet të përfshihen dhe detyrimin e autoriteteve mjedisore për të përpunuar informacionin ekzistues për hartimin e raporteve VNM, të vlefshme për zhvilluesit e projekteve. Një dispozitë e veçantë është parashikuar për zonat e veçanta të mbrojtura, në të cilat nuk do të lejohet

zhvillimi i projekteve, me përjashtim të disa rasteve. Pjesë e këtij ligji janë dhe dispozitat për vlerësimin e ndikimeve në mjedisin ndërkufitar.

Ligji VNM përcakton tipin dhe shkallën e projekteve që kërkojnë një VNM para implementimit. Ligji përshkruan dy nivele të VNM-së për projektet: i) VNM-ja paraprake (fillestar); dhe ii) VNM-ja e thelluar.

- VNM-ja paraprake. Kjo bëhet për projektet që mund të kenë më pak impakte potenciale. Ato përfshijnë projektet e renditura në aneksin 2 të ligjit mbi VNM-në.

- VNM-ja e thelluar. Kjo është për projekte me ndikim e potenciale të rëndësishme, siç listohen në aneksin 1 të ligjit, ato projekte të listuara në aneksin 2 të cilat ministria përgjegjëse e mjedisit i konsideron që kanë një impakt të rëndësishëm mbi mjedisin (duke përfshirë aktivitetet që do të implementohen në zonën e mbrojtur). Procedura e thelluar e VNM-së përfshin gjithashtu: debatin publik dhe këshillimet me autoritetet përkatëse.

Ligji nr. 9587, datë 20.7.2006, “Për mbrojtjen e biodiversitetit” dhe VKM-ja nr. 31, datë 20.1.2016, “Për miratimin e dokumentit të politikave strategjike për mbrojtjen e biodiversitetit”, ka vendosur bazat ligjore për ruajtjen dhe përdorimin e qëndrueshëm të biodiversitetit dhe për arritjen e synimeve, sipas Konventës mbi Diversitetin Biologjik dhe konventave të tjera të lidhura me biodiveristetin në të cilat Shqipëria është pjesë, si dhe bazuar në direktivat e BE-së (p.sh. Direktiva e Habitatit dhe Zogjve të Egër). Ligji identifikon instrumentet për planifikimin e biodiversitetit (Strategjinë dhe Planin e Veprimit të Biodiversitetit, rrjetin e inventarit dhe monitorimit të biodiversitetit, planet e emergjencës dhe vlerësimet e impaktit ndërkufitar), si dhe tri kategoritë e mbrojtjes: ekosistemet e mbrojtura, të mbrojtura veçanërisht dhe të degraduara, habitatet dhe peizazhet.

Ligji, “Për lejet mjedisore” nr. 10448, u miratua në datën 14.7.2011 dhe është ndryshuar me ligjin nr. 60/2014, datë 19.6.2014. Ky ligj synon “parandalimin dhe kontrollin e ndotjeve që vijnë nga disa kategori aktivitetesh, në mënyrë që të arrihet një nivel i lartë mbrojtjeje për mjedisin si një i tërë dhe për shëndetin e njeriut

dhe përmirësimin e cilësisë së jetës”. Ligji përcakton “masat për lejimin e veprimit të një grupi aktivitetesh ndotëse, masat e krijuara për të parandaluar, ose nëse kjo nuk është e praktikueshme, për të reduktuar emetimet në ajër, ujë dhe tokë nga aktivitete të tilla, duke përfshirë masat që lidhen me mbetjet, në Republikën e Shqipërisë.

Ligjit nr. 10463, datë 22.9.2011 “Mbi menaxhimin e integruar të mbetjeve”, është ndryshuar me ligjin nr. 32/2013 dhe ligjin nr. 156/2013. Ligji implementohet nëpërmjet:

- Vendimit nr. 177, datë 6.3.2012, të Këshillit të Ministrave, “Për ambalazhet dhe mbetjet e tyre”, të ndryshuar;

- Vendimit nr. 117, datë 13.2.2013, të Këshillit të Ministrave, “Për kriteret, në bazë të të cilave përcaktohet kur disa tipa të metalit skrap pushojnë së qeni mbetje”, të ndryshuar;

- Urdhrit nr. 893, datë 4.10.2013 të ministrit të Mjedisit, “Për miratimin e modelit të regjistrave të subjekteve që gjenerojnë, grumbullojnë dhe riciklojnë vavra të përdorura”;

- Urdhrit nr. 1957 datë 6.11.2014, të ministrit të Mjedisit, “Për miratimin e modelit të autorizimit për eksportin e mbetjeve dhe modelin e autorizimit për kalimin transit të mbetjeve jo të rrezikshme apo inerte”.

Qëllimi i këtij ligji është “të mbrojë shëndetin e njeriut dhe mjedisin duke parandaluar ose reduktuar impaktet negative nga gjenerimi i mbetjeve dhe nga menaxhimi i mbetjeve, si dhe duke reduktuar impaktet e përgjithshme të përdorimit të burimeve dhe duke përmirësuar eficiencën e këtij përdorimi, nëpërmjet sigurimit të një menaxhimi të arsyeshëm mbetjesh”. Ligji përcakton rregullat që lidhen me trajtimin mjedisor të mbetjeve të ngurta në çdo fazë: krijimin, mbledhjen, ndarjen, transportimin, riciklimin, përpunimin dhe derdhjen. Ligji synon më tej reduktimin e mbetjeve dhe reduktimin e impaktit të dëmshëm dhe të rrezikshëm të tyre. Përgjegjësia për menaxhimin e mbetjeve u takon njësisë të qeverisjes vendore. Trendi i gjenerimit të mbetjeve nga viti 2009 në vitin 2015 tregon një rritje në krahasim më atë të një viti më parë.

Legjislacioni për cilësinë e ajrit (në fuqi deri në dhjetor 2017), ligji nr. 8897, datë 16.5.2002 “Mbi mbrojtjen e ajrit”, i ndryshuar me ligjin nr. 10266, datë 15.4.2010, identifikon burimet e

ndotjes së ajrit (instalimet e stacioneve të energjisë, burimet e lëvizshme të ndotjes). Ligji, gjithashtu, vendos disa vlera kufij (vlerat kufij për cilësinë e ajrit dhe pragjet alarmuese, vlerat kufij për emetimet në ajër nga burimet e palëvizshme, vlerat kufij për emetimet nga burimet e lëvizshme dhe përmbajtja e substancave të dëmshme në lëndët e djegshme). Legjislacioni dytësor është zhvilluar tashmë. Pavarësisht kësaj, mungesa pajisjeve dhe stafit të trajnuar për kontrollin e vlerave kufij ka ndikuar në zbatimin e duhur të tij. Ekziston gjithashtu nevoja për trajnimin e subjekteve ndotëse, nëpërmjet projekteve pilot për menaxhimin e regjistrave, për ndërtimin dhe implementimin e programeve monitoruese, planeve të emergjencës etj.

Ligji nr. 8897, datë 16.5.2002 “Mbi mbrojtjen e ajrit”, i ndryshuar, është shfuqizuar me hyrjen në fuqi të ligjit nr. 162/2014, “Për mbrojtjen e cilësisë së ajrit në mjedis”, në datën 30.12.2017. Ligji i ri 162/2014, ka për qëllim të përmirësojë shëndetin publik dhe të sigurojë një nivel të lartë të mbrojtjes së mjedisit, nëpërmjet integritetit të çështjes së mbrojtjes së ajrit në politika të tjera, si dhe përcaktimit të kërkesave për pakësimin e shkarkimeve, monitorimin, vlerësimin, planet e cilësisë së ajrit, dhe për bashkëpunimin në nivel ndërkombëtar për këtë qëllim.

2.2.2 Rolet dhe përgjegjësitë

Këshilli i Ministrave ka përgjegjësinë e politikës mjedisore në Shqipëri. Koordinimi i kësaj politike arrihet nga ministria përgjegjëse për mjedisin. Për disa çështje mjedisore përgjegjëse janë disa ministri dhe agjenci shtetërore në nivele qendrore dhe lokale.

Ministria përgjegjëse për Mjedisin harton strategjitë dhe politikat kombëtare mjedisore. Monitorimi dhe zbatimi i ligjit është po ashtu përgjegjësi e kësaj ministrie. Ajo bashkëpunon me ministrinë e linjës dhe merr në konsideratë mendimin e tyre përpara se të ofrojë propozime në Këshillin e Ministrave. Implementimi i ligjeve dhe standardeve mjedisore është detyrë e të gjithë aktorëve qeveritarë ose joqeveritarë, si dhe e publikut në përgjithësi. AKM-ja nën MTM ka përgjegjësinë për implementimin e ligjeve dhe standardeve mjedisore.

Ministria për Evropën dhe Punët e Jashtme, ka përgjegjësinë për koordinimin e procesit të anëtarësimit të Republikës së Shqipërisë në

Bashkimin Evropian, duke përfshirë programimin dhe monitorimin e asistencës së Bashkimit Evropian.

Ministria përgjegjëse për bujqësinë, është autoriteti kompetent që harton politikat mbi plehrat dhe produktet e mbrojtjes së bimëve (PMB), si dhe monitoron mbetjet e tyre në bimë, produkte bimore dhe produkte ushqimore me origjinë bimore dhe shtazore. Legjislacioni i produkteve të mbrojtjes së bimëve (PMB) dhe i plehrave për përdorim për bimësinë, rregullon regjistrimin, tregtimin, ambalazhimin, etiketimin, ruajtjen dhe përdorimin tyre, si dhe mënyrën e mbajtjes së regjistrave dhe të dhënave, shkëmbimin e informacionit dhe çështje të tjera të hollësishme. Produktet e mbrojtjes së bimëve mund të tregtohen ose përdoren në territorin e Republikës së Shqipërisë vetëm nëse janë të regjistruara. PMB-të përdoren nga përdoruesi i fundit, duke respektuar kërkesat dhe udhëzimet, që jepen në dokumentin e regjistrimit të tyre.

Ligji nr. 27/2016, “Për menaxhimin e kimikateve”, përcakton autoritetet kompetente në këtë fushë. Referuar këtij ligji:

- Ministria përgjegjëse për mjedisin/Zyra e Kimikateve, është autoriteti kompetent për menaxhimin e kimikateve në vendin tonë;

- Ministria përgjegjëse për tregtinë dhe ministria përgjegjëse për industrinë janë autoritetet kompetente për kontrollin në treg të kimikateve;

- Ministria përgjegjëse për industrinë është autoriteti kompetent për licencimin e veprimtarive që lidhen me kimikate të klasifikuara si të rrezikshme, sipas legjislacionit në fuqi.

- Ministria përgjegjëse për shëndetësinë është përgjegjëse për marrjen e informacionit mbi sigurinë dhe rreziqet e kimikateve të rrezikshme për shëndetin, me qëllim hartimin e masave parandaluese kurative, veçanërisht për rastet e emergjencave shëndetësore.

- Shërbimi i Toksikologjisë Klinike të QSUT-së është organi përgjegjës për marrjen e informacionit përkatës nga importuesit dhe përdoruesit /përdoruesit profesionalë që vendosin në treg përzierjet, me qëllim hartimin/përgatitjen e masave parandaluese dhe kurative, veçanërisht në rastet e përgjigjeve të emergjencave shëndetësore.

Pika 4, neni 12, i ligjit nr. 27/2016, përcakton se praktikantët më të mira laboratorike dhe institucionet përgjegjëse për inspektimin e verifikimin e këtyre

praktikave, si dhe për testimet e përcaktuara në pikat 5, 6, 7 dhe 8, të këtij neni, përcaktohen nga Këshilli i Ministrave, me propozim të përbashkët të ministrit përgjegjës për tregtinë në bashkëpunim me ministrin përgjegjës për shëndetësinë dhe ministrin përgjegjës për bujqësinë.

Kufizimet për prodhimin, vendosjen në treg dhe përdorimin e disa kimikateve dhe artikujve të rrezikshëm të caktuar, miratohen nga Këshilli i

Ministrave, me propozimin e përbashkët të ministrit përgjegjës për mjedisin dhe ministrit përgjegjës për shëndetësinë. Instituti i Shëndetit Publik realizon kryerjen e analizave të produkteve biocide për monitorime.

Tabela që vijon tregon ligjet dhe rregulloret në lidhje me mjedisin dhe agjencitë zbatuese në Shqipëri.

Tabela 4. Ligjet dhe agjencitë zbatuese

Nr.	Ligji, direktiva etj.	Korniza institucionale për zbatimin e ligjit
1	Ligji nr. 10431, datë 9.6.2011, “Për mbrojtjen e mjedisit”, i ndryshuar;	Ministria përgjegjëse për mjedisin; Agjencia Kombëtare e Mjedisit; inspektorati përgjegjës për Mjedisin; agjencitë e qeverisjes qendrore dhe vendore;
2	Ligji nr. 10440, datë 7.8.2011, “Për vlerësimin e ndikimit në mjedis”, i ndryshuar;	Ministria përgjegjëse për Mjedisin; Agjencia Kombëtare e Mjedisit;
3	Ligji nr. 9700, datë 26.3.2007, “Për mbrojtjen mjedisore nga ndikimet ndërkuftare”	Ministria përgjegjëse për mjedisin; ministria përgjegjëse për Evropën dhe punët e jashtme;
4	Ligji nr. 8897, datë 16.5.2002, “Për mbrojtjen e ajrit”, rregulluar me ligjin nr. 10266, datë 15.4.2010; shfuqizuar me hyrjen në fuqi të ligjit nr. 162/2014, “Për Mbrojtjen e Cilësisë së Ajrit në Mjedis”, në datë 4.12.2017;	Ministria përgjegjëse për mjedisin; Agjencia Kombëtare e Mjedisit; Instituti i Shëndetit Publik;
5	Ligji nr. 9010, datë 13.2.2003, “Për administrimin mjedisor të mbetjeve të ngurta”, rregulluar me ligjin nr. 10137, datë 11.5.2009, “Për disa ndryshime në legjislacionin në fuqi për licencat, lejet dhe autorizimet në Republikën e Shqipërisë”.	Ministria përgjegjëse për mjedisin; Agjencia Kombëtare e Mjedisit; njësitë e qeverisjes vendore (bashkitë);
6	Ligji nr. 9115, datë 24.7.2003, “Për administrimin e ujërave të ndotura” (rregulluar me ligjin nr. 10448/11 “Mbi lejet mjedisore”).	Ministria përgjegjëse për mjedisin; Agjencia Kombëtare e Mjedisit; nj. qeverisjes vendore (bashkitë);
7	Ligji nr. 8906, datë 6.6.2002, “Për zonat e mbrojtura”, rregulluar me ligjin nr. 9868, datë 4.2.2008. Shfuqizuar me ligjin nr. 81/2017, “Për zonat e mbrojtura”.	Ministria përgjegjëse për mjedisin; Agjencia Kombëtare e Zonave të Mbrojtura; inspektorati përgjegjës për mjedisin;
8	Ligji nr. 10463, datë 22.9.2011, “Për menaxhimin e integruar të mbetjeve”, i ndryshuar me ligjin nr. 32, datë 14.2.2013 dhe ligji nr. 156, datë 10.10.2013.	Ministria përgjegjëse për mjedisin; Agjencia Kombëtare e Mjedisit; nj. qeverisjes vendore (bashkitë);
9	Ligji nr. 9048, datë 7.4.2003, “Për trashëgiminë kulturore”, rregulluar me ligjin nr. 9592, datë 27.7.2006.	Ministria e Kulturës; Këshilli Kombëtar i Arkeologjisë; Instituti i Monumenteve; Qendra e Regjistrimit të Pasurive Kulturore;
10	Ligji nr. 9108, datë 17.7.2003, “Për substancat dhe preparatet kimike”, shfuqizuar me hyrjen në fuqi të ligjit nr. 27/2016, “Për menaxhimin e kimikateve”, në datë 29.3.2018.	Ministria përgjegjëse për mjedisin; inspektorati përgjegjës për mjedisin; Instituti i Shëndetit Publik; Autoritetet doganore, ministria përgjegjëse për tregtinë, ministria përgjegjëse për industrinë, inspektorati shtetëror nën ministrinë përgjegjëse për tregtinë, inspektorati shtetëror nën ministrinë përgjegjëse për industrinë;
11	VKM-ja nr. 676, datë 20.12.2002, “Për deklarimin e Monumenteve natyrore të Shqipërisë si “Zona të Mbrojtura”	Ministria përgjegjëse për mjedisin; Agjencia Kombëtare e Zonave të Mbrojtura; inspektorati përgjegjës për mjedisin; nj. qeverisjes vendore (bashkitë).

Drejtoria e Përgjithshme e Doganave, nën ministrinë përgjegjëse për financat dhe ekonominë, është përgjegjëse për kontrollin dhe zbatimin e rregullave në lidhje me tregtinë, eksportin dhe importin e mallrave.

Autoriteti Kombëtar i Ushqimit, nën Ministrinë përgjegjëse për Bujqësinë dhe Zhvillimit Rural është përgjegjës për kontrollin e ushqimeve, pesticideve dhe importit e eksportit të materialeve bimore.

Institucionet e tjera qendrore të cilat merren me kimikatet në përgjithësi, janë:

Ministria përgjegjëse për Infrastrukturën dhe Energjinë dhe Qendra e Trajtimin dhe Grumbullimit të Kimikateve të Rrezikshme (QTGK), si institucion varësie i saj, kanë përgjegjësi për menaxhimin dhe reduktimin e rrezikut që paraqesin në shëndetin e njerëzve dhe mjedis kimikatet e rrezikshme, të cilat janë gjendje në ish-ndërmarrjet industriale dhe ndërmarrjet e varësisë së MIE-s. QGTK është krijuar me VKM-në nr. 843, datë 14.10.2015, e cila ka funksion identifikimin, evidentimin, grumbullimin, depozitimin, ruajtjen dhe përgatitjen për eliminim të kimikateve të fushës së veprimtarisë së kësaj ministrie.

Ministria e Mbrojtjes, e cila është përgjegjëse për menaxhimin dhe eliminimin e mbetjeve të dala nga procesi i shkatërrimit të armëve kimike.

Autoriteti i Kontrollit Shtetëror të Eksporteve (AKSHE), i cili është përgjegjës për kontrollin e eksportit, importit, transitimit të agjentëve të armëve kimike, prekusoreve të tyre, si dhe të kimikateve që mund të përdoren si prekusorë të agjentëve kimikë toksikë, të përcaktuara në konventën e armëve kimike, si dhe në listat e kontrollit të mallrave me përdorim të dyfishtë, miratuar me vendim të Këshillit të Ministrave.

Në nivel vendor, janë dhe disa autoritete lokale që lidhen me departamentet mjedisore rajonale dhe inspektoratin vendas, të cilat marrin masa për të shmangur dëmet e shëndetit dhe të mjedisit nga kimikatet.

Bashkëpunimi ndërinstitutional organizohet nëpërmjet grupeve të punës *ad-hoc* (me përfaqësues nga institucione të ndryshme) për përgatitjen e drafteve ligjore ose strategjive, komiteteve të qeverisjes së projekteve, komiteteve ndërministrorë etj.

Bashkëpunimi midis autoriteteve përgjegjëse në fushën e menaxhimit të kimikateve është e rregulluar nëpërmjet legjislacionit përkatës. Ministrinë, dogana dhe inspektoratet bashkëpunojnë midis tyre në kryerjen e detyrave të përcaktuara sipas ligjit nr. 27/2016, “Për menaxhimin e kimikateve”. Referuar pikës 2, të këtij ligji, për të mundësuar bashkëpunimin e institucioneve të përfshira në menaxhimin e kimikateve ngrihet një Komitet Ndërsektorial për Sigurinë Kimike (KNSK). KNSK-ja vepron si një forum këshillues për koordinim në politika dhe në vendimmarrje, për shkëmbimin e informacionit dhe kontrollin e ndërsjellë, pa mandat për vendimmarrje detyruese. Funksionet, përbërja, si dhe rregullat e procedurat për funksionimin e Komitetit Ndërsektorial për Sigurinë Kimike përcaktohen me urdhër të Kryeministrit.

2.2.3 Angazhimet ndërkombëtare dhe detyrimet përkatëse

Përveç kornizave ligjore shqiptare, Republika e Shqipërisë respekton detyrimet ndërkombëtare të vendosura nga konventat dhe marrëveshjet e ratifikuara nga shteti shqiptar, siç është Konventa e Stokholmit mbi Ndotësit Organikë të Qëndrueshëm (NOQ), e ratifikuar nga ligji nr. 9263, datë 29.7.2004. Fillimisht 12 NOQ janë përcaktuar për veprim ndërkombëtar. Këto përfshijnë pesticidet dhe kimikatet industriale, të tilla si: DDT-ja dhe PCB-ja, të cilat janë përdorur në Shqipëri.

Konventa kryesisht parashikon:

- Masat për reduktimin/eliminimin e shkarkimeve të NOQ-ve të prodhuar në mënyrë të qëllimshme ose jo;
- Regjistrimin e përdorimeve specifike;
- Masat për reduktimin ose eliminimin e shkarkimeve nga vend-depozitimet ose mbetjet;
- Planet e veprimit;
- Kërkimin dhe monitorimin;
- Shkëmbimin e informacionit, ndërgjegjesimin dhe edukimin;
- Marrëveshjet teknike dhe financiare
- Raportimin dhe vlerësimin
- Mospërputhjet dhe zgjidhjen e mosmarrëveshjeve.

Sipas kësaj konvente, palët duhet të ndalojnë prodhimin dhe përdorimin e pesticideve NOQ: aldrin, klordan, dieldrin, endrin, heptaklor, heksaklorobenzen, mireks dhe toksafen; si dhe të

redukojnë përdorimin e DDT-së vetëm në raste shumë specifike. Aneksi B jep kufizimet e DDT-së dhe përdorimet në përputhje me udhëzimet specifike të Organizatës Botërore të Shëndetësisë (OBSH). Vendet që mund të përdorin ose prodhojnë DDT, duhet të nënshkruajnë një marrëveshje. Për vendet e tjera, përdorimi dhe prodhimi duhet ndaluar.

Megjithatë, të gjitha përjashtimet duhet të rishikohen pas një periudhë të caktuar kohore:

- Kufizimi i përdorimit të PCB-ve për sistemet e mbyllura, me synimin e nxjerrjes së tyre jashtë përdorimit dhe heqjen në mënyrë të sigurt mjedisore deri në vitin 2025 për pajisjet ose deri në vitin 2028 për mbetjet;

- Masat duhet të ndërmerren për të eliminuar ose reduktuar shkarkimet nga NOQ-ve të prodhuar në mënyrë jo të qëllimshme;

- Palët duhet të zhvillojnë plane për zbatimin e detyrimeve të tyre sipas konventës;

- Palët duhet të vendosin mekanizma dhe skema për rritjen e ndërgjegjësimit dhe informacionit;

- Palët duhet të inkurajojnë ndërmarrjen e kërkimeve drejt eliminimit të NOQ-ve dhe gjetjes së alternativave të reja.

Konventa e Bazelit mbi Kontrollin e Lëvizjeve Ndërkufitare të Mbetjeve të Rrezikshme dhe Depozitimit të tyre, dhe amendimi III/1, është ratifikuar me ligjin nr. 9279, datë 28.10.2004, dhe ka të bëjë me lëvizjet ndërkufitare të mbetjeve të rrezikshme dhe depozitim të tyre. Konventa e Stokholmit i referohet dokumenteve udhëzuese të hartuara sipas Konventës së Bazelit në lidhje me depozitim në mënyrë të përshtatshme mjedisore të mbetjeve që përmbajnë ose që janë të kontaminuara me NOQ.

Konventa e Vjenës për Mbrojtjen e Shtresës së Ozonit dhe Protokollit i Montrealit me katër

amendamentet e tij (instrumenti i Montrealit), ka të bëjë me kontrollin e emetimit të substancave ozonholluese (SOH) në atmosferë. Studimi i SOH-ve është realizuar në vendin tonë dhe tregoi tipat dhe sasi të këtyre substancave që përdoren, shiteshin ose ruheshin në Shqipëri.

Shqipëria gjithashtu respekton detyrimet që rrjedhin nga amendamentet e Protokollit të Montrealit, specifiku: amendamenti i Londrës (sipas ligjit nr. 9484, datë 2.3.2006), amendamenti i Kopenhagënit (sipas ligjit nr. 9480, datë 16.2.2006), amendamenti i Montrealit (sipas ligjit nr. 9485, datë 6.3.2006) dhe amendamentit të Pekinit (sipas ligjit nr. 9484, datë 2.3.2006).

Shqipëria është gjithashtu pjesë e:

- Konventës së Vlerësimit të Impaktit në Mjedis në Kontekstin Ndërkufitar (ESPO);

- Konventës Aarhus mbi Aksesin e Informacionit, Pjesëmarrjes Publike në Vendimmarrje dhe Aksesin në Drejtësi;

- Protokollit të Kievit për Vlerësimin Strategjik Mjedisor;

- Konventës mbi Diversitetin Biologjik;

- Konventës së Ligatave me Rëndësi Ndërkombëtare, veçanërisht atyre që janë si habitate të shpendëve ujorë;

- Konventës Kuadër të Kombeve të Bashkuara mbi Ndryshimet Klimatike dhe Protokollit të Kiotos mbi Ndryshimet Klimatike;

- Konventës mbi Ndotjen Ndërkufitare të Ajrit në Distançë të largët;

- Konventës mbi Mbrojtjen dhe Përdorimin e Rrjedhjeve Ujore Ndërkufitare dhe Liqeneve Ndërkombëtare etj.

Tabela në vijim tregon disa prej konventave dhe marrëveshjeve ndërkombëtare, të cilat lidhen me mjedisin dhe janë ratifikuar nga Republika e Shqipërisë.

Tabela 5. Konventat ndërkombëtare dhe marrëveshjet e ratifikuara nga Shqipëria

Emri i konventës	Ratifikimi nga Shqipëria
Konventa e Stokholmit mbi Ndotësit Organikë të Qëndrueshëm	29.07.2004
Konventa e Bazelit mbi Kontrollin e Lëvizjeve Ndërkufitare të Mbetjeve të Rrezikshme dhe Depozitimit të tyre, dhe Amendamenti i tij III/1	28.10.2004
Protokolli i Montrealit, respektivisht: Ndaj amendamentit të Londrës, ndaj amendamentit të Kopenhagënit, ndaj amendamentit të Montrealit, dhe ndaj amendamentit të Pekinit	2.3.2006; 16.2.2006 6.3.2006; 2.3.2006.
Konventa Kuadër e Kombeve të Bashkuara mbi Ndryshimet Klimatike (UNFCCC)	1.12.1994
Protokolli i Kiotos	1.4.2005
Konventa e Ramsarit mbi Ligatinat (1971)	29.2.1996
Konventa mbi Biodiversitetin (diversiteti biologjik) (1992)	Pjesë që prej 1994; pjesë në protokoll që prej 2005
Konventa e Bernit (1976): Ruajtja e Jetës së egër dhe Habitave Natyrore	13.1.1999
Konventa e Aarhus (Konventa mbi Aksesin e Informacionit, 1998; Pjesëmarrja publike në vendimmarrje dhe aksesin ndaj drejtësisë në çështjet mjedisore)	27.6.2001
Konventa e Bonn-it ose CMS-ja (1979); Konventa mbi Ruajtjen e Specieve Migruese të Kafshëve të egra	1.9.2001
Konventa e Barcelonës (1976); Konventa për Mbrojtjen e Detit Mesdhetar nga Ndotja	9.7.2004
Konventa Espoo; Konventa e Vlerësimit të Impaktit në Kontekstin ndër-kufitar së bashku me amendamentet dhe protokollet (1991)	12.5.2006
Konventa mbi Mbrojtjen dhe Trashëgimisë Kulturore Nënujore (2001)	19.3.2009

Burimi: Ministria e Mjedisit, 2016

Shqipëria si vend kandidat për t'u bërë pjesë e mjedisit evropian, është angazhuar gjithashtu në disa marrëveshje rajonale dhe bilaterale me vendet fqinje.

2.2.4 Parimet e legjislacionit dhe rregulloreve ekzistuese që trajtojnë NOQ-të

Legjislacioni në lidhje me substancat kimike në Republikën e Shqipërisë rregullon menaxhimin e substancave dhe përzjerjeve kimike, produkteve të mbrojtjes së bimëve, substancave shpërthyes, substancat e gazta dhe të lëngshme të djegshme, substancat e rrezikshme, substancat ozonholluese, ndotësit organikë të qëndrueshëm etj.

Transpozimi i legjislacionit të Bashkimit Evropian për fushën e kimikateve në legjislacionin kombëtar ka shënuar përparësi me miratimin në mars të 2016-s të ligjit nr. 27, datë 17.3.2016, “Për menaxhimin e kimikateve” dhe të disa akteve zbatuese si:

- VKM-ja nr. 488, datë 29.6.2016, “Për klasifikimin, etiketimin dhe ambalazhimin e kimikateve”, i cili përaftron plotësisht Rregulloren (KE) nr. 1272/2008 të Parlamentit Evropian dhe e Këshillit të datës 16 dhjetor 2008 mbi klasifikimin, etiketimin dhe paketimin e substancave dhe përzjerjeve, që ndryshon dhe shfuqizon direktivat 67/548/KEE dhe

1999/45/KE dhe ndryshon Rregulloren (KE) 1907/2006. Detyrimet që lidhen me klasifikimin dhe etiketimin e substancave dhe përzjerjeve do të hyjnë në fuqi hap pas hapi. Së pari do të hyjnë në fuqi detyrimet që lidhen me substancat (deri në korrik 2018) dhe pastaj detyrimet që lidhen me përzjerjet (2 vjet më vonë në korrik 2020);

- VKM-ja nr. 489, datë 29.6.2016, “Për miratimin e listës së substancave me interes shumë të lartë (SVHC), kriteret për përfshirjen e substancave në listën e SVHC-ve dhe lëshimin e një autorizimi të kushtëzuar me qellim vazhdimin e përdorimit të SVHC”, që përaftron plotësisht shtojcat XIII, XIV dhe XVI të rregullores (KE) nr. 1907/2006, të Parlamentit Evropian dhe Këshillit, të datës 18 dhjetor 2006 në lidhje me regjistrimin, vlerësimin, autorizimin dhe kufizimin e kimikateve (REACH), krijimin e një Agjencie Evropiane të Kimikateve, që ndryshon direktivën 1999/45/EC dhe shfuqizimin e rregullores së Këshillit (KE) nr. 793/93 dhe rregulloren e Komisionit (KE) nr. 1488/94, si dhe direktivën e Këshillit 76/769/EEC dhe direktivat e Komisionit 91/155/EEC, 93/67/EEC, 93/105/EC dhe 2000/21/EC;

- VKM-ja nr. 665, datë 21.9.2016, “Për eksportin dhe importin e kimikateve të rrezikshme”, e cila përaftron plotësisht

Rregulloren (BE) nr. 649/2012, të Parlamentit Evropian dhe të Këshillit, të datës 4 korrik 2012 lidhur me eksportin dhe importin e kimikateve të rrezikshme, të ndryshuar nga rregullorja e deleguar e Komisionit (BE) nr. 1078/2014, të datës 7 gusht 2014 dhe 2015/2229, e datës 29 shtator 2015.

Legjislacioni dytësor i miratuar, transpozon shumë nga përcaktimet administrative, teknike dhe shkencore, rregullat e aplikimit dhe kërkesat e hollësishme të rregulloreve CLP, REACH dhe eksporti dhe importi i kimikateve të rrezikshme.

Ligji nr. 27, datë 17.3.2016, “Për menaxhimin e kimikateve”, synon përveç të tjerave, sigurinë dhe vlerësimin e riskut të kimikateve duke përfshirë këtu edhe NOQ-të, me përcaktimet si vijon:

- Vlerësimi i sigurisë kimike të substancave pasqyrohet në mënyrë të përmblodhur në Dokumentin e të Dhënave të Sigurisë për Kimikatin, duke përfshirë edhe rekomandimet për uljen e rrezikut dhe kontrollin e efekteve të dëmshme të substancave të rrezikshme;

- Vlerësimi i rrezikut të substancave të rrezikshme që shkaktojnë shqetësim shumë të lartë (SVHC) kontrollohen ashtu siç duhet dhe këto substanca zëvendësohen në mënyrë progresive nga substancave më pak të rrezikshme ose të aplikohen teknologji të tjera me alternativa të disponueshme që janë të përshtatshme ekonomikisht dhe teknikisht;

- Të sigurohet një ruajtje dhe asgjësim i sigurt për kimikatet e hedhura në treg, në përputhje me kërkesat e dispozitave të këtij ligji;

- Prodhuesi, importuesi dhe përdoruesit profesional të kimikateve, që kryejnë vlerësimin e sigurisë kimike, duhet të përdorin metodat e përshkruara në këtë ligj dhe rregulloret në zbatim të tij.

Ligji nr. 27/2016 ka hyrë në fuqi 2 vjet pas botimit në Fletoren Zyrtare. Me fillimin e efekteve juridike të këtij ligji në datë 29.3.2018, aktet e mëposhtme shfuqizohen:

- a) Ligji nr. 9108, datë 17.7.2003, “Për substancat dhe preparatat kimikate”, i ndryshuar;

- b) Vendimi nr. 824, datë 11.12.2003, i Këshillit të Ministrave, “Për klasifikimin, ambalazhimin, etiketimin dhe ruajtjen e substancave dhe të preparateve të rrezikshme”.

VKM-ja nr. 824/2003, e shfuqizuar është zëvendësuar me VKM-në nr. 488, datë 29.6.2016 “Mbi klasifikimin, etiketimin dhe paketimin e kimikateve”,

Miratimi i ligjit nr. 27, datë 17.3.2016, “Për menaxhimin e kimikateve”, si dhe miratimi i 3 akteve nënligjore që rregullojnë importin dhe eksportin e kimikateve të rrezikshme, kufizimet dhe ndalimet e tyre përpara vendosjes në treg, listën e substancave me rrezikshmëri shumë të lartë, është hapi i parë në krijimin e sistemit të menaxhimit të rrezikut nga kimikatet me qëllim mbrojtjen e shëndetit dhe të mjedisit.

Ligji nr. 9362, i datës 24.3.2005, “Për shërbimin e mbrojtjes së bimëve”, i ndryshuar. Ky ligj është shfuqizuar me ligjin nr. 105/2016, datë 27.10.2016, “Për mbrojtjen e bimëve”.

VKM-ja nr. 1188, datë 20.8.2008, “Mbi miratimin e rregullave për importin, paketimin, transportin, ruajtjen, përdorimin dhe largimin e PMB-ve”, ndryshuar me VKM-në nr. 462, datë 10.7.2012; janë përcaktuar qartë rregullat për importin, tregtimin, transportin, ruajtjen, përdorimin dhe eliminimin e PMB-ve në formën e tyre tregtare, të cilat do të importohen dhe përdoren në territorin e Republikës së Shqipërisë.

Procedurat për regjistrimin dhe kriteret e vlerësimit të PMB-ve janë përcaktuar në VKM-në nr. 335, datë 6.6.2018, “Për miratimin e rregullave për regjistrimin, të procedurës dhe kriterëve të vlerësimit të produkteve për mbrojtjen e bimëve”, e cila ka shfuqizuar VKM-në nr. 1555, datë 12.11.2008, “Për përcaktimin e rregullave për regjistrimin dhe kriteret e vlerësimit të produkteve për mbrojtjen e bimëve”, i ndryshuar. Në këtë VKM përcaktohet se:

- Të gjitha PMB-të që vendosen në treg dhe përdoren në territorin e Republikës së Shqipërisë, duhet të jenë vetëm të regjistruara;

- Në Republikën e Shqipërisë, pranohen për regjistrim vetëm PMB-të që janë të regjistruara në një nga vendet e Bashkimit Evropian;

- Lënda/ët vepruese në përmbajtje të PMB-së të jenë të miratuara me urdhër të ministrit, që mbulon bujqësinë;

- Dokumenti i regjistrimit të PMB-së përmban certifikatën e regjistrimit dhe etiketën me fletëudhëzuesin. Përmbajtja e etiketës dhe e fletëudhëzuesit duhet të jetë në gjuhën shqipe;

- Aplikanti duhet të vërë në dijeni SPMB-në për PMB-në në procedurë regjistrimi ose të regjistruar për cdo informacion të ri, për mbetjet e saj ose për lëndën/t vepruese, për efektet potenciale të rrezikshme për shëndetin e njerëzve ose të kafshëve, për ujërat nëntokësore dhe për mjedisin;

- Ministria përgjegjëse për bujqësinë informon në median e shkruar ose elektronike veprimtaritë e organizuara lidhur me sigurinë, cilësinë, efektshmërinë, përdorimin dhe parandalimin e rreziqeve nga tregtimi dhe përdorimi i PMB-ve”.

Nëpërmjet këtyre masave synohet regjistrimi i substancave aktive dhe përbërësve të tjerë të PMB-ve, në mënyrë që të mbrohen bimët dhe produktet e tyre nga parazitët, pa pasur impakt në shëndetin e njeriut, të kafshëve dhe të mjedisit.

Akti i parë nënligjor që lidhet me NOQ është VKM-ja nr. 860, datë 20.12.2006, “Për miratimin e planit kombëtar të veprimit për heqjen nga përdorimi dhe eliminimin e Ndotësve Organikë të Qëndrueshëm”, që kishte për qëllim rehabilitimin e disa zonave të ndotura me NOQ, si dhe eliminimin dhe largimin e mbetjeve të kimikateve NOQ nga vendi ynë për djegien e tyre.

Një akt nënligjor i rëndësishëm që lidhet me NOQ-të është VKM-ja nr. 360, datë 29.4.2015, “Për miratimin e listës së Ndotësve Organikë të Qëndrueshëm dhe përcaktimin e masave për prodhimin, importimin, vendosjen në treg dhe përdorimin e tyre”, i cili ka për qëllim të mbrojë shëndetin e njeriut dhe mjedisin nga ndotësit organikë të qëndrueshëm (NOQ), bazuar në parimin e parandalimit, nëpërmjet: a) ndalimit, nxjerrjes nga përdorimi të NOQ-ve ose kufizimit të prodhimit, vendosjes në treg dhe përdorimit sipas përcaktimeve të dhëna në këtë vendim; b) reduktimit të shkarkimeve në mjedis të NOQ-ve deri në eliminimin e tyre; c) menaxhimit të mbetjeve që kanë në përbërjen e tyre ose që janë të kontaminuara me NOQ. Në këtë vendim përcaktohet qartë kontrolli i prodhimit, vendosja në treg, përdorimi, eksportimi dhe transitimi i NOQ-ve/mbetjeve të kontaminuara/që kanë në përbërje NOQ, si dhe kontrolli doganor i tyre, duke respektuar të gjitha detyrimet që rrjedhin nga Konventa e Stokholmit. Gjithashtu,

përcaktohet që ministria përgjegjëse për mjedisin përgatit Planin Kombëtar të Veprimit (PKV) për heqjen nga përdorimi dhe eliminimin e NOQ-ve, si dhe AKM-ja përcaktohet si institucioni kryesor përgjegjës për monitorimin dhe raportimin në lidhje me NOQ-të.

Gjithashtu, VKM-ja nr. 387, datë 6.5.2015, **“Për miratimin e rregullave për kontrollin e asgjësimit të PCB-ve, çndotjen apo asgjësimin e pajisjeve që përmbajnë PCB dhe/ose asgjësimin e mbetjeve të PCB-ve të përdorura”**, ka për qëllim të rregullojë asgjësimin e kontrolluar të PCB-ve, çndotjen ose asgjësimin e pajisjeve që përmbajnë PCB dhe/ose asgjësimin e PCB-ve të përdorura, në mënyrë që ato të eliminohen plotësisht në vendin tonë.

Të gjitha kimikatet e përfshira në konventën e shkallës së parë, të dytë dhe të tretë, pajisje të tjera që prodhojnë kimikate, dhe ato të veçanta që kontrollohen sipas kësaj konvente, mund të inspektohen në çdo kohë nga Organizata për Ndalimin e Armëve Kimike, sipas zbatimit të kornizave ligjore të mësipërme. Po ashtu, kimikatet e mësipërme i raportohen Organizatës për Ndalimin e Armëve Kimike, e cila mund të bëjë inspektime në çdo kohë.

2.2.5 Prioritetet, problemet dhe objektivat për fuqizimin institucional dhe rregullator

Menaxhimi i NOQ-ve në Shqipëri mbështetet në Konventën e Stokholmit, dhe në një tërësi ligjesh mjedisore. Bazuar në Kushtetutën e Shqipërisë, neni 122 “Çdo marrëveshje ndërkombëtare e ratifikuar është pjesë e një sistemi të brendshëm juridik”, pas publikimit në fletoren zyrtare. Marrëveshja ndërkombëtare e ratifikuar nga Parlamenti shqiptar është superiore në krahasim me ligjet vendase.

Bazuar në këtë përkufizim kushtetues, Konventa e Stokholmit është pjesë e sistemit juridik kombëtar të Shqipërisë. Në legjislacionin shqiptar nuk ekziston asnjë ligj që i kundërvihet kësaj konvente. Përgatitja e kuadrit të caktuar ligjor që garanton zbatimin e kërkesave të Konventës, është pjesë e përpjekjeve të përgjithshme për të harmonizuar legjislacionin kombëtar me atë të BE-së në fushën e mbrojtjes së shëndetit të njeriut dhe mjedisit.

Nga pikëpamja institucionale, Konventa e Stokholmit paraqet gjithashtu detyrimet për vendet, të cilat e kanë nënshkruar/ratifikuar atë.

Pavarësisht kësaj, nuk ka përkufizime për organet e reja apo përshkrimet e përcaktuara të punës për ato ekzistuese, që vendet respektive të merren me dispozitat e Konventës së Stokholmit. Detyrimet për vendet janë të qarta, dhe u përket atyre që të hartojnë strukturat e tyre në mënyrë që të aplikojnë efektivisht vetë Konventën.

Megjithatë, ekziston një nevojë e shprehur për pjesëmarrje të gjerë, jo vetëm nga ana e shtetit, por edhe nga shoqëria civile, institucionet shkencore, universitetet dhe laboratorët, rrjetet për mbledhjen, vlerësimin, përpunimin dhe shpërndarjen e informacionit mjedisor etj. Në procesin e implementimit të Konventës së Stokholmit, identifikimi i institucioneve të mësipërme është shumë i nevojshëm, dhe përfshirja e tyre e detyrueshme.

Çështjet e mëposhtme janë identifikuar në lidhje me kuadrin institucional ekzistues në Shqipëri:

- Vlerësimi i organeve dhe strukturave ekzistuese, si kapaciteti më i rëndësishëm veprues, për vlerësimin e rëndësisë të çështjeve që rrjedhin nga Konventa e NOQ-ve;

- Rivlerësimi dhe përditësimi i detyrimeve konkrete, që institucionet përkatëse kanë aktualisht në lidhje me menaxhimin e NOQ-ve, në përputhje me funksionet, kompetencat dhe përgjegjësitë e tyre;

- Krijimi i skemës së re institucionale, e cila të përfshijë të gjitha strukturat dhe organet në nivel qendror dhe vendor, përcaktimin e roleve, funksioneve, përgjegjësi, kompetencave dhe detyrave të secilit prej tyre, marrëdhënien e tyre dhe rregullat e funksionimit të të gjithë sistemit;

- Përcaktimin e pikave të kontaktit në nivel kombëtar dhe lokal dhe/ose sektorial, të cilat së bashku përbëjnë Rrjetin Kombëtar të NOQ-ve;

- Pikat e kontaktit duhet të ndërtojnë skemën e tyre të komunikimit, si dhe duhet të përgatisin programe operative për mënyrën e realizimit të detyrave respektive.

- Standardizimi dhe përgatitja e dokumenteve, regjistrave, inventarëve etj., lidhur me NOQ-të, në mënyrë që të ketë një formë standarde dhe unike; përcaktimi i rregullave dhe procedurave që të merren me dokumentacionin për mirëmbajtjen e tij në qendra të veçanta kombëtare.

Problemet janë të njëjta:

- Mungesa e zbatimit të ligjit;
- Mungesa e shpërndarjes së informacionit;
- Mungesa e strukturave të veçanta për çështjet e menaxhimit të NOQ-ve.

Në kuadër të përgjegjësi për zbatimin e kësaj konvente, duhet të ndërmerren një sërë hapash në lidhje me:

- Përmirësimin e kuadrit ligjor kombëtar për adresimin e çështjeve të NOQ-ve;

- Zgjerimin e kapacitetit institucional në nivele qendrore dhe vendore;

- Vlerësimin dhe krijimin e një inventari kombëtar të NOQ-ve dhe përditësimin e tij;

- Zhvillimin, përditësimin dhe implem-timin e një plani kombëtar për të menaxhuar në mënyrë të qëndrueshme këto kimikate, në mënyrë që të reduktohen impaktet mbi mjedisin dhe shëndetin.

2.3 Vlerësimi i gjendjes së NOQ-ve në Shqipëri

Vlerësimi i gjendjes dhe inventarit të NOQ-ve u bazuan në metodologjinë e dhënë nga UNEP-i, dhe u realizua sipas hapave të mëposhtëm:

- Përgatitja e planit për inventarin (duke përfshirë identifikimin e institucioneve kryesore, përcaktimi i qëllimit të inventarit dhe hartimin e planit të punës);

- Zgjedhja e metodologjisë që do të përdorej;

- Grumbullimi i të dhënave nga sektorët kryesor (bazuar në përdorimin specifike të NOQ-ve):

- Përpunimi dhe vlerësimi i të dhënave të marra;

- Nxjerrja e konkluzioneve dhe përgatitja e raportit.

2.3.1 Pesticidet NOQs

Vlerësimi aktual i gjendjes së pesticideve NOQ bazohet kryesisht te NOQ-të e rinj pasi inventari i NOQ-ve të tjerë, të cilët janë listuar në Konventën e Stokholmit në vitin 2001, është prezantuar në PKV-në e parë në vitin 2006.

Në grupin e NOQ-ve të rinj të përdorur si pesticide futen: klordekone (chlordecone), alpha heksaklorocikloheksani, beta heksaklorocikloheksani, lindani, pentaklorobenzeni dhe endosulfani.

Klordekoni është prodhuar për herë të parë në vitin 1951 dhe u fut në treg duke u përdorur si pesticid në vitin 1958. Emrat tregtarë të

formulimit kimik që ka si lëndë aktive klordekon janë Kepone dhe GC-1189.

Lindani është prodhuar dhe përdorur si pesticid gjerësisht në vendin tonë, mbetje të të cilit janë evidentuar gjatë raportimit të parë. Prodhimi dhe përdorimi i lindanit ose forma gama e heksaklorocikloheksanit është i lidhur dhe me prezencën e formave të tjera izomerike alfa dhe beta heksaklorocikloheksani. Kështu, për çdo ton lindan prodhohen nga 6–10 tonë alfa dhe beta heksaklorocikloheksan.

Pentaklorobenzeni (PeCB) është një komponim kimik që përmbahet në pesticidin pentakloronitrobenzen (PCNB) ose quintozene në sasinë 10g/kg. Kështu përdorimi i PCNB-së ose quintozenit në bujqësi shoqërohet me emërtimin edhe të PeCB.

Endosulfani është një insekticid kolorganik që ka filluar të përdoret që nga viti 1950. Ky pesticid

është përdorur në vendin tonë. Emri tregtar i preparatit që ka si lëndë aktive endosulfan është Thiodan.

Disa nga kripërat e acidit perfluoroktan sulfonik janë përdorur si pesticide (insekticide/ akaricide) dhe për këtë arsye do të merren edhe të dhëna mbi përdorimin e mundshëm dhe gjendjen e tyre në vendin tonë.

Për NOQ-të e rinj të cituar më lart të përdorur si pesticide u morën të dhëna nga ministria përgjegjëse për bujqësinë dhe zhvillimin rural dhe kompanitë tregtuese mbi sasinë e importit, përdorimin dhe gjendjen e mundshme të tyre deri tani.

Informacioni i marrë nga ministria përgjegjëse për bujqësinë dhe zhvillimin rural mbi përdorimin dhe gjendjen e NOQ-ve të rinj të përdorur si pesticide jepet në tabelën e mëposhtme (tabela 6).

Tabela 6. Përdorimi dhe gjendja NOQ-ve të rinj të përdorur si pesticide

Nr.	Emërtimi kimik ose emri lëndës aktive	Emri (emrat) tregtar	Sasia e importuar nga viti 2006 deri tani (litra)	Kompania/ Shoqëria importuese dhe tregtuese	Sasia e përdorur nga viti 2006 deri tani (litra)	Sasia e papërdorur ose gjendje (kg)	Vendndodhja dhe paketimi
1	Klordekone	KEPONE; GC-1189	-----	-----	-----	-----	-----
2	Hekzaklorocikloheksan	Lindan	-----	-----	-----	-----	-----
3	Pentaklorobenzen (PeCB)	Pentaklorobenzen (PeCB)	-----	-----	-----	-----	-----
4	Pentakloronitrobenzen (PCNB)	Pentakloronitrobenzen (PCNB) ose Quintozen	----	----	----	----	----
5	Endosulfan	Thiodan	Gjendja në fund 2003: 680 l 2004: 2000 l 2005: 5140 l 2006: nuk ka import	Prodhuar: Bayer Importues: Agroinput Jazexhi	2004: 2020 l 2005: 1970 l 2006: 1430 l 2007: 2400 l	Nuk ka	Nuk ka
6	Acidi Perfluoroktan Sulfonik (C ₈ HF ₁₇ O ₃ S)		----	----	----	----	----
7	Sulfonat Perfluoroktan (C ₈ F ₁₇ SO ₃)		----	----	----	----	----
8	Sulfluramid (C ₁₀ H ₆ F ₁₇ NO ₂ S)	Finitron; Firstline; FluorGuard; Frontline; GX-071; Alstar (pesticide); Mirex S	----	----	----	----	----
9	Totali		7 820 litra		7 820 litra	-----	

Të dhënat e marra tregojnë që nga gjithë NOQ-të e rinj të përdorur si pesticide, vetëm endosulfani është importuar, tregtuar dhe përdorur në vendin tonë gjatë 10-vjeçarit të fundit.

Në vendin tonë nuk është prodhuar endosulfan, por është përdorur për kontrollin e insekteve në pemë frutore, vreshta, agrume, perime, patate etj.

Formulimi tregtar që është përdorur ka qenë thiodan 35 EC, i cili përmban 32.9 % (ose 352 g/l) lëndë aktive endosulfan (përzierje 70% alfa-dhe 30% beta-endosulfan).

Importi i thiodanit në vendin tonë ka vazhduar deri në vitin 2005 dhe më pas është ndaluar, ndërsa e gjithë sasia e importuar është përdorur deri në vitin 2007 (shiko tabelën 6).

Pesticidet e tjerë si NOQ-të e rinj, si: klordekon (chlordecone), heksaklorcikloheksan (hexachlorocyclohexane), pentakloronitrobenzen (PCNB) që përmban si papastërti pentaklorobenzenin (PeCB) dhe kripërat e acidit perfluorooktan sulfonik nuk janë importuar, tregtuar dhe përdorur në vendin tonë gjatë 10-vjeçarit të fundit.

Takimet me institucionet përgjegjëse, kompanitë importuese dhe tregtuese të pesticideve, si dhe intervistat me fermerët konfirmojnë mospërdorimin e këtyre pesticideve gjatë këtyre 10 viteve të fundit.

Ndërsa endosulfani është importuar deri në vitin 2005 dhe përdorimi i tij ka vazhduar deri në vitin 2007. Ky pesticidi i tregtuar në emrin tregtar thiodan, i cili përmban 32.9% (ose 352 g/l) lëndë aktive endosulfan, është përdorur në bujqësi për mbrojtjen e bimëve nga insekte të ndryshme si afidet, vemjet, buburrecat etj.

Sasia e përdorur nga viti 2004 më 2007 është 7820 litra thiodan, duke qenë se ky preparat përdoret në përqendrimin 0.1–0.2% ose nga 1–1.5 litra/ha dhe mund të kemi deri në dy trajtime në vit, sipërfaqja e trajtuar me këtë pesticid varion nga 3000 deri në 3500 ha për 4 vite ose rreth 750-850 ha në vit. Krahasuar me totalin e sipërfaqes së tokës bujqësore të kultivuar kjo sipërfaqe është shumë e vogël.

Bazuar në këto të dhëna mund të prezumohet që mbetjet e endosulfanit në mjedis janë jo të konsiderueshme. Por problematika mbetet në zonat e përdorimit sidomos në pemëtoret dhe

serrat, ku përdorimi i tij ka pasur përparësi. Kështu, analiza të tokave të serrave, pemëtoreve për mbetjet e mundshme të endosulfanit, por jo vetëm duhet që të realizohen në procesin e monitorimit të mbetjeve të pesticideve si NOQ në mjedis.

Edhe pse pesticidet e klasifikuara si NOQ nuk importohen dhe tregtohen në vendin tonë, mbetje të këtyre pesticideve mund të jenë si papastërti e pesticideve apo lëndëve aktive që lejohen të importohen dhe tregtohen. Pra mbetjet e pesticideve NOQ në formulimet e lejuara mund të përbëjnë një problematikë shqetësuese në rast të një mungese të kontrollit të cilësisë së pesticideve që importohen/tregtohen jo vetëm për sa i përket lëndës së tyre aktive, por edhe papastërtive ose komponimeve shoqëruese.

Kështu, në këtë kuadër duhet të citojmë që është shumë e rëndësishme analiza cilësore dhe sasiore jo vetëm e lëndëve aktive të pesticideve që importohen dhe tregtohen në vendin tonë, por edhe e papastërtive apo komponimeve shoqëruese të këtyre pesticideve.

2.3.2 DDT-ja dhe lindani

Nga të dhënat e marra nga ministria përgjegjëse për shëndetësinë (Instituti i Shëndetit Publik), ministria përgjegjëse për bujqësinë dhe ministria përgjegjëse për mjedisin mbi gjendjen e mundshme të pesticideve (DDT-ja dhe lindan) rezulton se nuk ka gjendje fizike të këtyre komponimeve. Pasi siç raportohet edhe në raportin e parë sasitë e identifikuara gjatë inventarit 2006 të DDT-së dhe heksakloran/lindanit u hoqën nga Shqipëria në kuadër të projektit të MMPAU-së, “Ripaketimi dhe heqja nga Shqipëria e pesticideve dhe e kimikateve të tjera nga Bishti i Pallës” të financuar nga qeveria holandeze dhe ky eliminim u përfundua në korrik 2006.

Gjatë inspektimit të vendeve me mbetje të mundshme të këtyre pesticideve sidomos në Portoromano–Durrës, konstatohet që ish-zona qendrore e prodhimit të lindanit pas largimit të mbetjeve, është e rrethuar dhe kapsuluar (betonuar) dhe në parim nuk lejon ndotje të mëtejshme. Por emetimet e mëparshme nëpërmjet ajrit, rrjedhjeve ujore, erozionit të tokës dhe bazuar në qëndrueshmërinë e lartë të këtyre komponimeve na çojnë në përfundimin se

monitorimi i zonës përreth, analiza të tokave, ujërave, e organizmave bimor dhe shtazor, analizimi i mostrave të gjakut të njeriut për vlerësimin e ndikimit në shëndet dhe mjedis të NOQ-ve dhe mbetjeve të tyre dhe ecurinë e këtyre komponimeve është i domosdoshëm.

Përfundime dhe rekomandime

Nga analiza e mësipërme mbi inventarin dhe problematikën që lidhet me pesticidet NOQ nxjerrim përfundimet ose konkluzionet si vijon:

- Legjislacioni në vendin tonë mbi pesticidet NOQ është i përafëruar me legjislacionin e Bashkimit Evropian;

- Nuk ka gjendje fizike dhe nuk përdoren pesticide NOQ në vendin tonë;

- Mbetje të pesticideve NOQ në mjedis raportohen nga disa studime të realizuara në vendin tonë;

- Nuk ka një vlerësim dhe monitorim të mbetjeve të pesticideve NOQ në mjedis dhe shëndet, të transportit të tyre në organizma bimor dhe shtazor.

- Nuk kryhen analiza të papastërtive ose të komponimeve shoqëruese të pesticideve që importohen/tregtohen në vendin tonë, pasi ata mund të përmbajnë pesticide NOQ.

Nisur nga përfundimet e mësipërme mund të japim rekomandimet si vijon:

- Legjislacioni mbi pesticidet NOQ duhet në vijimësi të përditësohet/përafrohet me legjislacionin e Bashkimit Evropian;

- Të vendosen normat e lejuara të përmbajtjes së pesticideve NOQ në mjedis si tokë, ujë, ajër etj. në përputhje me normativat e vendosura nga institucionet ndërkombëtare;

- Të realizohen studime të gjendjes së pesticideve NOQ në mjedis për të marrë masat për reduktimin/eliminimin në zonat që mund të rezultojnë me nivele të larta ose tej normave të lejuara;

- Të monitorohen mbetjet e pesticideve NOQ në zonat e ndotura, hotspotet e evidentuara ndikimi i tyre në mjedis dhe shëndet dhe të jenë pjesë e vlerësimit dhe raportimit të gjendjes së mjedisit në vendin tonë.

- Të realizohen analiza cilësore dhe sasiore jo vetëm të lëndëve aktive të pesticideve që lejohen të importohen/tregtohen në vendin tonë, por edhe e papastërtive ose mbetjeve të tyre për prezencë të mundshme të pesticideve NOQ.

2.3.3 Bifenilet e poliklorinuara (PCBs)

Gjendja ose inventari i PCB-ve në vendin tonë lidhet kryesisht me përmbajtjen e tyre në transformatorët/kondesatorët që përdoren në sistemin energjetik. Sistemi energjetik aktual përbëhet nga Korporata Elektroenergjetike Shqiptare (KESH), Operatori i Sistemit të Transmetimit (OST sh.a.) dhe Operatori i Shpërndarjes së Energjisë Elektrike (OSHEE). Informacioni mbi gjendjen e transformatorëve dhe mundësinë e përmbajtjes së PCB-ve që lidhet kryesisht me ekzistencën e transformatorëve të vjetër të prodhuar para viteve 1990 u morr nga kompanitë e mësipërme.

PCB-të nuk janë prodhuar kurrë në Shqipëri, vaji i transformatorëve është importuar gjithmonë nga shtete të tjerë të Evropës ose Azisë. Transformatorët më të vjetër në sistemin energjetik shqiptar janë rusë, prodhim i viteve 1950. Në të kaluarën furnizuesit kryesorë të Shqipërisë me transformatorë kanë qenë ish-Bashkimi Sovjetik dhe Kina. Transformatorët e prodhuar në ish-Bashkimi Sovjetik, që tashmë janë shumë të pakët, e kanë moshën rreth 50 vjet. Pjesa më e madhe e transformatorëve në Shqipëri janë prodhuar në Kinë, Bullgari, Maqedoni dhe Rumani, ndërsa vitet e fundit janë importuar shumë transformatorë nga Italia, Kroacia, Zvicra dhe Belgjika dhe numri i tyre ka ardhur vazhdimisht në rritje.

Në vitin 2005 është ndërmarrë përgatitja e Planit Kombëtar të Veprimit për heqjen nga përdorimi dhe eliminimin e Ndotësve Organikë të Qëndrueshëm. Në kuadrin e përgatitjes së këtij Plani u krye inventari paraprak i PCB-ve me objektiv identifikimin e të gjithë transformatorëve me PCB që ishin në përdorim dhe/ose jashtë përdorimit, zbatimin e masave paraprake kryesisht në pajisjet me PCB në përdorim për të siguruar monitorimin e përputhjes teknike të gjitha pajisjeve me PCB që ishin në përdorim, si dhe për të siguruar ndjekjen e pajisjeve me PCB deri në fund të jetës së tyre. Gjatë këtij inventari janë evidentuar rreth 5.3% e transformatorëve ose 320 copë që mund të jenë të ndotur me PCB.

Të dhënat aktuale mbi inventarin e transformatorëve në sistemin energjetik të vendit tonë paraqiten në tabelën e mëposhtme.

Tabela 7. Të dhëna mbi transformatorët në TEC dhe HEC sipas divizioneve KESH/OST/OSHEE

Nr.	KESH/OST/OSHEE	Numri i përgjithshëm i transformatorëve	Masa totale e vajit (litra)
1	Divizioni i prodhimit	39	459701
2	Operatori i Sistemit të Transmetimit	67	1819407
3	Divizioni i shpërndarjes/kabinat	12395	3718500
4	Divizioni i shpërndarjes/nënstacionet	288	2648014
5	Totali	12789	8679542

Sasia më e madhe e transformatorëve, për pasojë edhe e vajit mineral që përmbahet në to, disponohet nga objektet e sistemit elektroenergjetik, që janë: OSHEE-ja, OST-ja dhe KESH-i. Nga të dhënat që disponohen, në Objektet e Ushtrisë Shqiptare, gjithashtu, ka një sasi modeste pajisjesh elektrike që përmbajnë vaj, por këta transformatorë janë të fuqisë së ulët që shkon deri në 560 kV si rrjedhojë dhe sasia e vajit në këta transformatorë është relativisht e vogël, duke variuar nga 20 deri 1000 litra.

Numri i kondensatorëve në objektet e KESH/OSHEE është i vogël dhe ata janë

vendosur në Nënstacionin 220 kV në Fier (2x30 MV Ar), në Nënstacionet 110 kV në Lushnjë dhe në Ballsh (secili prej tyre është 25 MVAr) të cilët i përkasin OSHEE-së, ndërsa dy operatorët e tjerë nuk i përdorin kondensatorët (shiko tabelën e mëposhtme).

Kondensatorët përmbajnë sasi të vogël vaji dhe në trupin e tyre ka pak pika lidhëse, kështu që ata nuk kanë krijuar ndotje mjedisi përreth tyre, por është e rëndësishme marrja e masave teknike për ndalimin e rrjedhjeve të mundshme të vajit të tyre dhe ndotjes së mjedisit përreth.

Tabela 8. Numri i kondensatorëve në objektet e OST-së

Nr.	OST/Nënstacionet	Numri i përgjithshëm i kondensatorëve	Masa e përgjithshme e vajit (litra)
1	Nënstacionin 220 kV në Fier	2x30	1800
2	Nënstacionet 110 kV në Lushnjë	1x30	900
3	Nënstacionet 110 kV në Ballsh	1x30	90
4	Totali	4x30	3600

Rreth 47% e sasisë së përgjithshme të transformatorëve janë prodhuar para vitit 1990 (rreth 6000 copë) dhe vjetërsia mesatare e transformatorëve është më e madhe se 28 vjet. Rreth 97% e transformatorëve janë transformatorë të vegjël të vendosur në kabina elektrike që i përkasin OSHEE-së. Pjesa tjetër e transformatorëve është vendosur në HEC-et e KESH-it dhe në nënstacionet e OST-së e OSHEE-së, rreth 288 prej tyre i përkasin OSHEE-së, 39 i përkasin KESH-it dhe 67 i përkasin OST-së.

Nga të dhënat e inventarit të parë të PCB-ve rezultoi se 5,3% sasisë së vajit pritej të ishte e ndotur me PCB. Aktualisht, KESH-i ka kryesisht transformatorë të rinj që i takojnë periudhës pas vitit 1990, duke përjashtuar mundësinë e përmbajtjes së PCB-ve në vajin e tyre pasi dhe

mbushja me vaj e transformatorëve bëhet me vaj pa përmbajtje të PCB-ve. Gjithashtu, KESH-i ka hartuar një plan veprimi për analizën e PCB-ve në vajin e transformatorëve.

Në objektet energjetike shqiptare janë akoma në përdorim mjaft transformatorë të vjetër të prodhuar para vitit 1990, të cilët kanë krijuar ndotje të mjedisit veçanërisht në tokë dhe ujë për shkak të rrjedhjeve të vajit dhe pikimeve gjatë procesit të mirëmbajtjes ose për shkak të vjetërsisë së tyre. Një pjesë e madhe e transformatorëve janë vendosur në tokë ose mbi një bazament por nuk kanë rezervuar dytësor poshtë transformatorëve. Lehtësisht mund të evidentohet toka e ndotur poshtë transformatorëve prandaj është e nevojshme ndjekja e problemit të ndotjes së tokës dhe ujërave sipërfaqësore dhe nëntokësore.

Një vëmendje e veçantë duhet t'u kushtohet zonave më të ndotura me vaj transformatorësh siç janë repartit i riparimit të transformatorëve në Tiranë që i përket OSHEE-së dhe repartit i rigjenerimit të vajit në Tiranë që i përket OST-së. Me gjithë punën e bërë për ndërgjegjësimin e të gjithë personelit duke filluar nga drejtuesit e duke vazhduar me të gjithë personelin, për marrjen e masave paraprake për të shmangur ndotjen e mjedisit e kryesisht të tokës dhe ujërave nga pikimet apo rrjedhjet e vajrave, ka pasur një përmirësim të situatës por përsëri mbetet shumë për të bërë. Këto ambiente kanë shumë vite që operojnë me vajra si rrjedhojë ka një ndotje shumëvjeçare të akumuluar në tokë qoftë kjo e betonuar apo dhë. Kërkohet një koordinim i mirë ndërmjet institucioneve, si dhe financim i mirë për rehabilitimin e tyre apo krijimin e ambienteve të reja për këtë operim dhe rehabilitimin e atyre ekzistues.

PCBs janë objekt i tri konventave ndërkombëtare që lidhen me trajtimin e mbetjeve të rrezikshme dhe konkretisht: Konventa e Bazelit, Konventa e Roterdamit dhe Konventa e Stokholmit, PCB-të trajtohen duke iu referuar prodhimit, deklarimit, përdorimit, importimit, eksportimit, ruajtjes, transportit, monitorimit, nxjerrjes jashtë përdorimit dhe eliminimit të tyre.

Vaji i transformatorëve është elementi kryesor në të gjitha objektet e sistemit energjetik, i cili mund të ndotë mjedisin përreth me PCBs. Këto objekte kanë në përdorim sasi shumë të mëdha të vajit mineral, rreth 10 000 tonë. Kështu, monitorimi dhe marrja e masave për reduktimin ose eliminimin e derdhjeve të vajrave dhe zëvendësimin e tyre me transformatorë të rinj është e rëndësishme për ruajtjen e mjedisit nga ndotja me PCBs.

Në vendimin nr. 387, datë 6.5.2015, "Për miratimin e rregullave për kontrollin e asgjësimit të PCB-ve, çndotjen apo asgjësimin e pajisjeve që përmbajnë PCB dhe/ose asgjësimin e mbetjeve të PCB-ve të përdorura" përcaktohet që pajisjet, objektet, materialet dhe lëngjet që përmbajnë PCB dhe PCB të përdorura, që gjenden në territorin e Republikës së Shqipërisë, duhet të eliminohen brenda vitit 2018. Në këtë kuadër, zotëruesit e pajisjeve, objekteve, materialeve dhe lëngjeve që përmbajnë PCB në vëllim, duhet të dërgojnë informacion ose vetëdeklarim paraprak pranë

Agjencisë Kombëtare të Mjedisit (AKM), e cila harton inventarin paraprak (brenda vitit 2016) dhe inventarin përfundimtar për pajisjet, objektet, materialet dhe lëngjet që përmbajnë PCB dhe PCB të përdorura, bazuar në vetëdeklarimet përfundimtare të zotëruesve të tyre, brenda vitit 2019. Gjithashtu AKM-ja ngarkohet me monitorimin e ecurisë së procesit të asgjësimit dhe/ose çndotjes së pajisjeve që përmbajnë PCB e PCB të përdorura.

Sot është kufizuar në maksimum prodhimi dhe përdorimi i PCB-ve, sikurse u tha më sipër, duhet të kalojnë shumë vite që ato të mos jenë më një problem mjedisor. Janë bërë përpjekje që të përdoren substanca të tjera në vend të PCB-ve si homologë të kloruar të naftalenit dhe të benzenit, por edhe këto nuk janë të parrezikshme.

Përfundime dhe rekomandime

- Për shkak të përdorimit të transformatorëve shumë të vjetër, riparimit të tyre në kushte jo plotësisht me standarde rezultojnë që disa mjedise poshtë transformatorëve ose në mjediset e riparimit të tyre të vërehen rrjedhje vaji dhe ndotje potenciale të mjedisit përreth me PCBs, kjo sidomos në repartin e riparimit të transformatorëve në Tiranë ku ndodhet edhe magazina qendrore për të gjithë transformatorët e dëmtuar që vijnë nga të gjitha rrethet e Shqipërisë dhe Repartit i Rigjenerimit të Vajit në Tiranë.

- Sipas të dhënave të inventarit rezultojnë që prania e PCBs në vendin tonë është relativisht e ulët, por një studim më i plotë duhet në këtë drejtim.

- Duhet të ndërmerren masat e nevojshme për pastrimin e vendeve të ndotura me vajra të pajisjeve elektrike dhe, potencialisht, me PCBs.

- Duhet të funksionojë një sistem monitorimi për kontrollin e pajisjeve me PCBs dhe analiza të sistemeve mjedisore mbi prezencën potenciale të PCBs për të marrë masa mbi reduktimin/eliminimin e PCBs nga mjedisi.

2.3.4 NOQ-të e prodhuar joqëllimisht

NOQ-të e prodhuar në mënyrë jo të qëllimshme, siç përcaktohet në Konventën e Stokholmit, janë dibenzofuranet e polikloruara (PCDF), dibenzo-p-dioksinat e polikloruara (PCDD), heksaklorobenzeni (HCB), si dhe bifenilet e polikloruara (PCBs), ku PCB-të janë formuar si nënprodukte. Pentaklorobenzeni

(PCB) është përfshirë në aneksin C të Konventës në vitin 2009 dhe naftalenet e poliklorinuar janë përfshirë në këtë aneks në vitin 2015.

Dibenzofuranet e polikloruara (PCDF) dhe dibenzo-p-dioksinat e polikloruara (PCDD) janë ndotësit mjedisor të gjetur në pothuajse të gjithë komponentët mjedisor në sasi të vogla. Por për shkak të toksicitetit të lartë dhe qëndrueshmërisë së tyre në mjedis përbëjnë një shqetësim mjedisor.

Dioksinat janë ndër kimikatat më toksike të njohura nga njeriu. Helmime akute shkaktohen rrallëherë, por dioksinat, janë të qëndrueshme dhe bioakumulohen te njeriu. Si pasojë, efektet kronike janë problemi kryesor. Kështu, afro 90% e PCDD dhe PCDF merren nga njeriu nëpërmjet zinxhirit ushqimor. Rrugë të tjera të rëndësishme të ekspozimit mund të jenë thithja nëpërmjet frymëmarrjes ose gjëllitja e grimcave të ndotura.

Sipas inventarit të parë të raportuar më 2006, janë evidentuar 9 kategori burimesh të NOQ-ve të paqëllimshme. Konstatohet se djegia e pakontrolluar e mbetjeve urbane është burimi kryesor i shkarkimeve në ajër duke zënë rreth 73.54% të totalit dhe djegia e mbetjeve spitalore,

është burimi tjetër i madh i shkarkimeve, duke kontribuar me rreth 23.8% të totalit kombëtar, ndërsa kontributi i kategorive të tjera mbetet i parëndësishëm.

Për të realizuar inventarin aktual të shkarkimeve të mundshme të NOQ-ve të prodhuar joqëllimisht u morën të dhëna nga AKM-ja, Raporti i Gjendjes së Mjedisit, si dhe INSTAT-i.

Llogaritja e shkarkimeve të NOQ-ve të prodhuar joqëllimisht PCDD/PCDF bazohet në metodologjinë e dhënë nga UNEP: “*Toolkit for Identification and Quantification of Releases of Dioxins, Furans and Other Unintentional POPs, January 2013*”.

Sipas kësaj metodologjie identifikohen 10 burime të mundshme të shkarkimeve të NOQ-ve të prodhuar joqëllimisht, me emetime në ajër, ujë, tokë, produkte dhe mbetje që shprehen në gram toksicitet ekuivalent në vit.

Të dhënat përmbledhëse të inventarit aktual të shkarkimeve të mundshme të NOQ-ve të prodhuar joqëllimisht jepen në tabelën e mëposhtme.

Tabela 9. Shkarkimi i PCDD/PCDF në Shqipëri për vitin 2014

Grupi	Burimet	Shkarkimi vjetor (g TEQ/vit)				
		ajër	ujë	tokë	produkte	mbetje
1	Djegia e mbetjeve në incenerator	6.4	0.0	0.0	0.0	0.2
2	Prodhimi i metaleve ferore dhe joferore	4.4	0.0	0.0	0.0	1.6
3	Prodhimi i energjisë dhe ngrohja	2.4	0.0	0.0	0.0	1.2
4	Prodhimi i mineraleve	0.2	0.0	0.0	0.0	0.0
5	Transporti	0.2	0.0	0.0	0.0	0.0
6	Djegia e pakontrolluar e mbetjeve	12.8	0.0	6.5	0.0	0.0
7	Prodhimi i kimikateve dhe mallrave për konsum	0.0	0.0	0.0	5.0	0.0
8	Të ndryshme	0.0	0.0	0.0	0.0	4.4
9	Vend-depozitimet e mbetjeve	0.0	0.1	0.0	0.0	2.5
10	Identifikimi në hot-spotet potenciale				0.6	0.0
1-10	Shuma	26.5	0.1	6.5	5.6	10.0
SHUMA TOTALE		49				

Burimi i djegieve të pakontrolluara të mbetjeve është kontribuesi kryesor i emetimeve të NOQ-ve të prodhuar joqëllimisht në mjedis me afro 40% të emetimeve. Vërehet një pakësim i kontributit të djegieve të pakontrolluara të mbetjeve në emetimin e NOQ-ve të prodhuar

joqëllimisht krahasuar me raportimin e parë në vitin 2006, nga 73.54% në 40% për shkak të masave të marra vitet e fundit në lidhje me menaxhimin e mbetjeve në vendin tonë. Këtu futen të gjitha kategoritë e djegieve të pakontrolluara ose djegiet në mjedis të hapur si

djegia e mbetjeve urbane, djegiet e mbetjeve të automjeteve (si p.sh., gomave), djegiet nga aksidente të ndryshme të objekteve, mallrave, makinave etj., si dhe djegiet e mbetjeve bujqësore dhe pyjore.

Djegia e mbetjeve në impiante djegie ose incenerator është gjithashtu një burim i emetimit në mjedis të NOQ-ve të prodhuar joqëllimisht me afro 13%, këtu vendin kryesor e zënë djegia e mbetjeve spitalore.

Emetimi kryesor i NOQ-ve të prodhuar joqëllimisht në ajër është afro 53%, pjesa tjetër e emetimeve është pjesë e mbetjeve të prodhuara me afro 20% dhe emetime në tokë dhe në produkte ose mallrat e prodhuara me afro 12-13%. Ndërsa emetimet në ujë rezultojnë në sasi të vogla.

Burimet kryesore të dioksinave dhe furaneve janë proceset e djegies së mbetjeve urbane, disa procese të teknologjisë, të metalurgjisë, si sintetizimi, industria e sintezës së lëndëve organike dhe e lëndëve plastike. Në vendet e zhvilluara djegia e mbetjeve lejohet të bëhet vetëm në impiante djegie të posaçme. Aty djegia e mbetjeve bëhet në një temperaturë shumë të lartë, në mënyrë që përbërjet organike të shkatërrohen sa më thellë. Dioksinat dhe furanet janë të qëndrueshme në temperaturat 600 deri në 800°C.

Në këtë kontekst, djegia e hapur e mbetjeve urbane sidomos atyre plastike, që ndodh në jo pak raste në vendin tonë është një burim i ndotjes së mjedisit me dioksina dhe furane të cilat përbëjnë një rrezik potencial për jetën e banorëve të zonave përreth, por edhe më gjerë. Kështu, eliminimi i djegies në mjedise të hapura të mbetjeve është domosdoshmëri për të mbrojtur mjedisin dhe shëndetin e njerëzve nga emetimi në mjedis i dioksinave dhe furaneve.

Përfundime dhe rekomandime

- Djegiet e pakontrolluara të mbetjeve janë kontribuesi kryesor i emetimeve të NOQ-ve të prodhuar joqëllimisht në mjedis.

- Djegia e mbetjeve në impiante djegie ose

incenerator është gjithashtu një burim i emetimit në mjedis të NOQ-ve të prodhuar joqëllimisht, këtu vendin kryesor e zënë djegia e mbetjeve spitalore.

- Marrja e masave për kontrollin e djegieve të pakontrolluara të mbetjeve urbane dhe djegieve të mbetjeve spitalore është i domosdoshëm për të reduktuar/eliminuar emetimin e NOQ-ve të prodhuar joqëllimisht në mjedis dhe efektet negative që shkaktojnë në shëndetin e banorëve.

2.3.5 Difenil eteret e polibromuara (PBDEs): hekzaBDE, heptaBDE, tetraBDE dhe pentaBDE

Difenil eteret e polibromuara ose polibrom difenil eteret (PBDEs) janë një grup komponimesh organike aromatike të bromuara (figura 4), të cilat janë përdorur që në vitin 1970 si shtesa në shumë produkte konsumi. PBDEs u prodhuan me tri shkallë të ndryshme bromimi dhe u cilësuan si c-Penta-, c-Okta- dhe c-Deka- BDE.

Këto kimikate janë përdorur gjerësisht në shumë sektorë industrialë për prodhimin e një numri të madh produktesh dhe artikujsh. Për shembull NOQ-PBDEs janë përdorur në industrinë elektronike për prodhimin skeletëve plastikë të pajisjeve kompjuterike dhe në industrinë e transportit për prodhimin e mbushjeve në automjete.

PoliBrom difenil eteret sikurse të gjithë Ndotësit Organikë të Qëndrueshëm (NOQ) zotërojnë veti toksike, i rezistojnë degradimit dhe kanë veti që të bioakumulohen. Ato transportohen nëpër vende të ndryshme me anë të ajrit, ujit dhe specieve që migrojnë duke i depozituar ato shumë larg vendit të origjinës, ku më pas grumbullohen në ekosistemet tokësore dhe ato ujore.

PoliBrom difenil eteret që paraqesin më shumë interes janë:

 c-pentaBDEs (tetrabrom difenil eter, pentabrom difenil eter)

 c-OktaBDEs (hekza bromdifenil eter; heptabrom difenil eter; oktabrom difenil eter dhe nanobrom difenil eter)

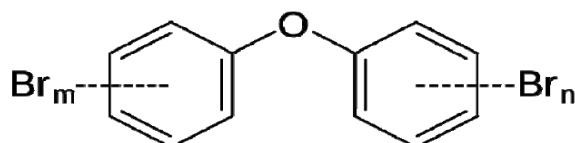

Figura 4. Struktura e polibrom difenil etereve (PBDEs)

Sektorët kryesorë të përdorimit të NOQ-PBDEs janë ai i prodhimit të pajisjeve elektrike dhe elektronike, si dhe sektori i transportit.

Metodologjia e inventarit të NOQ-PBDE-ve

Metodologjia e inventarit të NOQ-PBDEs në mallra dhe produkte të ndryshme, si dhe mbetjet e tyre bazohet në udhëzuesin për inventarin e PBDEs që listohen në Konventën e Stokholmit si NOQ (UNEP 2014). Grupet e mallrave që mund të përmbajnë NOQ-PBDEs janë pajisjet elektrike dhe elektronike dhe mjetet e transportit. Kështu, inventari realizohet mbi gjendjen e mundshme të NOQ-PBDE-ve në këto mallra dhe produkte.

Metodologjia e inventarit të NOQ-PBDEs për pajisjet elektrike dhe elektronike, si dhe mbetjet e tyre

Pajisjet elektrike dhe elektronike janë nga flukset e mallrave që rritet më shpejt, si dhe krijojnë një fluks të madh mbetjesh dhe riciklimesh. Këto materiale përmbajnë një sasi të madhe të c-OktaBDE. Një inventarizim i pajisjeve elektrike dhe elektronike, si dhe i mbetjeve të tyre është një hap i rëndësishëm për menaxhimin e materialeve që përmbajnë OctaBDE kryesisht c-OktaBDE (hekza-; hepta-; okta- dhe nona- BDE).

Përmbajtja e NOQ-PBDEs në monitorët e TV-ve dhe kompjuterëve do të llogaritet duke marrë në konsideratë të dhënat e mëposhtme:

- Popullsinë e vendit
- Peshë e monitorëve: **25 kg** për pajisje (pesha mesatare TV ose kompjuter)
- Përmbajtja e polimerit në veshjen CTR: **30%**
- Kufiri i përmbajtjes së c-OktaBDE, **0.87–**

2.54 kg/tonë për polimerët e përdorur në veshjet CRT.

Një kufi i c-oktaBDE në pajisjet CRT llogaritet në këtë mënyrë:

$$M_{PBDE(0)} = [Nr \text{ i CRTs/frymë}] \times \text{popullsinë} \times 25 \text{ kg} \times 0.3 \times [0.00087 - 0.00254] \text{ (ek.1)}$$

Ku:

$M_{PBDE(0)}$ sasia e NOQ-PBDEs në kg

Për inventarizimin e sasive të NOQ-PBDEs dhe kryesisht të c-oktaBDEs, si dhe për lehtësi studimi do t'u referohemi katër kategorive kryesore të pajisjeve elektrike dhe elektronike (sipas legjislacionit në fuqi për mbetjet nga pajisjet elektrike dhe elektronike). Inventarizimi do të mbështetet në tre hapa kryesorë:

a) Përcaktimi i POP-PBDEs në pajisjet elektrike dhe elektronike të importuara

Ky përcaktim bëhet duke përdorur formulën e mëposhtme:

$$M_{c-OctaBDE;e \text{ importuar } EEE(0)} = M_{EEE(0);e \text{ importuar}} \times f_{EEE(0);i \text{ shpërndarjes}} \times f_{\text{Polimer}} \times C_{c-OctaBDE;Polimer} \text{ (ek.2)}$$

ku:

- $M_{c-OctaBDE;importuar \ EEE(0)}$ është sasia e c-OktaBDE në pajisjet elektronike dhe elektrike të importuara në [kg]

- $M_{EEE(0);importuar}$ është sasia e pajisjeve elektronike dhe elektrike të importuara (të reja dhe egzistuese) në një vit në ton

- $f_{EEE(0);i \text{ shpërndarjes}}$ është shpërndarja e pajisjeve elektrike dhe elektronike përmes importueve në [% në peshë]

- f_{Polimer} është sasia e përgjithshme e fraksionit të polimerit që ndodhet në pajisjen elektronike dhe elektrike

- $C_{OctaBDE;Polimer}$ është sasia e c-OktaBDE në fraksionin e përgjithshëm të polimerit në pajisjen elektronike dhe elektrike në [kg/t]

b) Përcaktimi i NOQ-PBDEs në pajisjet elektrike dhe elektronike në përdorim/shitje

Një përcaktim i tillë bëhet sipas formulës:

$$M_{c-OctaBDE;EEE(0)} = M_{EEE(0);stok} \times f_{\text{Polimer}} \times C_{c-OctaBDE;Polimer} \text{ (ek.3)}$$

Ku:

- $M_{c-OctaBDE;importuar \ EEE(0)}$ është sasia e c-OktaBDE në pajisjet elektronike dhe elektrike të në shitje dhe përdorim në [kg]

- $M_{EEE(0);stok}$ është sasia e pajisjeve elektronike dhe elektrike të mbetura stok (të reja dhe ekzistuese) në një vit në ton

- f_{Polimer} është sasia e përgjithshme e fraksionit të polimerit që ndodhet në pajisjen elektronike dhe elektrike

- $C_{OctaBDE;Polimer}$ është sasia e c-OktaBDE në fraksionin e përgjithshëm të polimerit në pajisjen elektronike dhe elektrike në [kg/t]

c) Përcaktimi i sasisë së POP-PBDEs në mbetjet e pajisjeve elektronike dhe elektrike

Përcaktimi bëhet sipas formulës:

$$M_{c-OctaBDE;WEEE(0)} = M_{WEEE(0)} \times f_{\text{Polimer}} \times C_{c-OctaBDE;Polimer} \text{ (ek.4)}$$

ku:

- $M_{c-OctaBDE;WEEE(0)}$ është sasia e c-OktaBDE në Mbjetet e Pajisjeve Elektrike dhe Elektronike në [kg]

- $M_{WEEE(i)}$ është sasia e mbetjeve në një vit [në tonë]

- f_{Polimer} është sasia e përgjithshme e fraksionit të polimerit që ndodhet në pajisjen elektronike dhe elektrike

- $C_{\text{OctaBDE; Polimer}}$ është sasia e c-OktaBDE në fraksionin e përgjithshëm të polimerit në pajisjen elektronike dhe elektrike në [kg/t]

Bazuar në të dhënat e marra, si dhe në ekuacionet 2, 3 dhe 4 ne mund të përcaktojmë sasinë e c-OktaBDEs në pajisjet elektrike, elektronike dhe mbetjet e tyre.

Metodologjia e inventarit të NOQ-PBDEs në sektorin e transportit

Sektori i transportit (makinat, trailerat, autobusët, trenat, avionët dhe anijet) është një nga sektorët me materiale më të shumta mallrash i cili kohët e fundit përbën dhe rrjedhën më të madhe të mbetjeve dhe riciklimeve.

Një sasi e madhe e përdorimit të c-PentaBDE ka qenë përdorur në këtë sektor; përdorimi kryesor ka qenë për trajtimin e shkumave fleksible PUR (ndenjëset, sistemet menaxhese akustike, tavani i makinës etj.) dhe një sasi shumë e vogël në veshjet e ndenjësve.

Makinat dhe mjetet e tjera përmbajnë sasinë më të madhe NOQ-PBDEs. Prandaj dhe metodologjia që do të përdorim fokusohet në këto mjete.

Për vlerësimin e sasisë NOQ-PBDEs të gjeneruar nga sektori i transportit u përdorën këto të dhëna:

- Numri i mjeteve të regjistruara që ndodhen në përdorim dhe në shitje
- Viti i prodhimit
- Numrin e makinave që kanë dalë jashtë përdorimit (të çregjistruara)
- Sasinë e makinave që shkon për skrap.

Në rastin përcaktimit të sasisë NOQ-PBDEs që gjenerohen nga sektori i transportit përdoret një formulë e përgjithshme për të gjitha zërat e paraqitur si vijon:

Sasia e NOQ-PBDEs_{kategori mjeti} = Numri i mjeteve_{kategori} x POP-PBDEs_{kategori} x F_{rajonale} (ek. 5)

Ku:

- Numri i mjeteve_{kategori} për kategori të prodhuara para viteve 2005 dhe pas viteve 2005;

- NOQ-PBDEs_{kategori} është sasia e NOQ-PBDE që ndodhet në një mjet të vetëm (160g për autovaturat, trajlerat, makineritë bujqësore; 1kg për autobusët);

- F_{rajonale} është faktor rajonal për mjetet ($F_{\text{rajonale}} = 0.5$ për mjetet që janë prodhuar para 2005; $F_{\text{rajonale}} = 0.05$ për mjetet e prodhuara pas 2005).

Nisur nga të dhënat e marra dhe ek.5 përlllogarisim sasinë e NOQ-PBDEs që vjen nga sektori i transportit.

Inventarizimi i NOQ-PBDE-ve për pajisjet elektrike dhe elektronike, si dhe mbetjet e tyre

Bazuar në të dhënat e marra dhe metodologjinë e prezantuar më lart mbi inventarin e PBDEs po paraqesim rezultatet e arritura. Fokusi kryesor i pajisjeve elektronike ka qenë sidomos tek elektroshtëpiaket, si: televizorë, frigoriferë, lavatriçe etj., si dhe te kompjuterët, pasi këto materiale përmbajnë një sasi të madhe të c-OktaBDE.

a) Inventarizimi paraprak i NOQ-PBDE-ve

Për inventarizimin paraprak të NOQ-PBDEs që vijnë nga pajisjet elektrike dhe elektronike, si dhe nga mbetjet e tyre bazohemi në përcaktimin minimal të sasisë së NOQ-PBDEs që ndodhet në televizorët dhe monitorët e kompjuterëve dhe numrin e përdorimit të tyre për frymë.

Duke përdorur formulën:

$M_{\text{PBDE}(i)} = [\text{nr. i CRT's/frymë}] \times \text{popullatën} \times 25 \text{ kg} \times 0.3 \times [0.00087 - 0.00254]$

është llogaritur sasia totale e NOQ-PBDEs që vijnë nga pajisjet elektrike dhe elektronike si vijon:

$M_{\text{PBDE}(i)} = 0.08 \times 2\,893\,005 \times 25 \text{ kg} \times 0.3 \times 0.0017 = \mathbf{2951 \text{ kg}}$

Mbi bazën e sasisë totale të NOQ-PBDEs janë llogaritur përbërësit kryesor sipas % që zënë ndaj totalit, këto të dhëna pasqyrohen në tabelën e mëposhtme.

Tabela 10. Inventari fillestar i PBDE-ve të monitorët dhe TV-CRT

Homologët	Shpërndarja e homologeve të c-OctaBDE	Total c-OctaBDE (Kg)
HexaBDE	11%	324.61
HeptaBDE	43%	1263.93
c-OctaBDE**	35%	2194.85
NonaBDE**	10%	295.10
DecaBDE**	1%	29.51
Shuma		2951.00

b) Inventari i detajuar i sasisë së NOQ-PBDEs

Për inventarizimin e detajuar të sasive të NOQ-PBDEs dhe kryesisht të c-OctaBDEs, si dhe për lehtësi studimi i referohemi katër kategorive kryesore të pajisjeve elektrike dhe elektronike sipas legjislacionit në fuqi për mbetjet nga pajisjet elektrike dhe elektronike. Kështu, inventarizimi mbështetet në tre hapa kryesorë:

- Llogaritjen e NOQ-PBDEs në pajisjet elektrike dhe elektronike të importuara;

- Llogaritjen e NOQ-PBDEs në pajisjet elektrike dhe elektronike në përdorim ose shitje;

- Llogaritjen e NOQ-PBDEs në mbetjet e pajisjeve elektrike dhe elektronike.

Bazuar në të dhënat e marra për vitin 2014 dhe metodologjinë e cituar më lart po japim rezultatet e nxjerra mbi inventarin e detajuar të NOQ-PBDEs që vijnë nga pajisjet elektrike dhe elektronike dhe nga mbetjet e tyre, që prezantohen në tabelën në vijim.

Tabela 11. Përmbledhëse e inventarizimit të detajuar të PBDE-ve në pajisjet elektrike dhe elektronike (PEE) për vitin 2014

Homologët	Shpërndarja e homologëve të c-OctaBDE (%)	PBDEs në PEE të importuara (kg)	PBDEs në PEE në përdorim/shitje (kg)	PBDEs në PEE si mbetje (kg)	Totali (kg)
HexaBDE	11%	0.35	219.89	14.11	234.35
HeptaBDE	43%	1.38	859.57	55.15	916.10
c-OctaBDE	35%	1.13	699.65	44.89	745.66
NonaBDE	10%	0.32	199.90	12.83	213.05
DekaBDE	1%	0.03	19.99	1.28	21.30
Shuma		3.22	1999	128.25	2130.47

*Janë shuma të llogaritura në bazë të formulave dhe të dhënave të grumbulluara.

Rezultatet tregojnë se në inventarizimin e PBDE-ve mund të përdoren edhe të dhënat e inventarit paraprak, por më të sakta janë të dhënat e inventarit të detajuar të prezantuar më lart.

Të dhënat e inventarit tregojnë se një sasi prej 2130 kg PBDEs në pajisjet elektrike dhe elektronike dhe sasia kryesore prej afro 1999 kg gjendet në pajisjet elektrike dhe elektronike të përdorura ose shitura. Sikurse vihet re nga tabela përmbledhëse sasia e NOQ-PBDEs që kalon si mbetje është më e lartë (**128.25 kg**) sesa sasia e NOQ-PBDEs që hyn gjatë importimit (**3.22 kg**). Një nga arsyt është zëvendësimi i monitorëve të kompjuterëve dhe televizorëve

CRT me monitorë që kanë peshë më të vogël, si dhe përmbajtje të c-OctaBDE më të ulët respektivisht për monitorët e sheshtë të kompjuterëve kjo vlerë është 0.225kg/t ndërkohë që për monitorët CRT të kompjuterëve përmbajtja e c-oktaBDE është 2.54 kg/t (afërsisht 10 herë më e lartë).

Inventari i NOQ-PBDEs në sektorin e transportit

Përmbajtja e NOQ-PBDEs vërehet edhe në mjetet e sektorit të transportit (makinat, trailerat, autobusët, trenat, avionët dhe anijet) i cili është një nga sektorët me materiale më të shumta mallrash, i cili kohët e fundit përbën dhe rrjedhën më të madhe të mbetjeve dhe riciklimeve.

Një sasi e madhe e përdorimit të c-pentaBDE ka qenë përdorur në këtë sektor; përdorimi kryesor ka qenë për trajtimin e shkumave fleksible PUR (ndenjës, sistemet menaxhese akustike, tavani i makinës etj.) dhe një sasi shumë e vogël në veshjet e ndenjësve. Makinat dhe mjetet e tjera përmbajnë sasinë më të madhe të NOQ-PBDEs. Prandaj dhe metodologjia që do

të përdorim fokusohet në këto mjete.

Bazuar në metodologjinë e përshkruar në mënyrë të detajuar dhe të dhënave mbi numrin e automjeteve në vendin tonë (sipas INSTAT-it) po japim rezultat e llogaritjeve të inventarit të NOQ-PBDE-ve që vijnë nga sektori i transportit (tabelat 12 dhe 13).

Tabela 12. Inventari i PBDE-ve sipas automjeteve të transportit dhe vitit të prodhimit.

Emërtimi	Mjetet e regjistruara/përdorim				Mjetet e çregjistruara/varreza			
	Prodhiimi para 2005	Sasia e PBDEs (kg)	Prodhiimi 2005 e në vazhdim	Sasia e PBDEs (kg)	Viti i prodhimit para 2005	Sasia e PBDEs (kg)	Prodhiimi 2005 e në vazhdim	Sasia e PBDEs (kg)
*Kategoria I	310062	24805	154866	124	58436	4675	5905	5
**Kategoria II	544	272	605	3	136	68	3	-
TOTALI	310606	25077	155471	127	58572	4743	5908	5

*Kategoria I përmbledh të gjitha automjetet me përjashtim të autobusëve

**Kategoria II përmbledh autobusët

Tabela 13. Sasia e NOQ-PBDEs të pranishme në sektorin e transportit

NOQ-PBDEs të inventarizuara	Shpërndarja e homologëve të c-pentaBDE (%)	NOQ-PBDEs të mjetet në përdorim aktual	NOQ-PBDEs të mjetet e çregjistruara (ose në varreza)	Sasia e përgjithshme e c-PentaBDE
		Σ PentaBDE (kg)	Σ PentaBDE (kg)	Σ PentaBDE (kg)
tetraBDE	33%	8317.3	1566.8	9884.2
pentaBDE	58%	14618.3	2753.8	17372.2
hexaBDE	8%	2016.3	379.8	2396.2
heptaBDE	0.5%	126.0	23.7	149.8
Të tjera	0.5%	126.0	23.7	149.8
TOTALI		25204	4748	29952

Të dhënat e inventarit tregojnë që një sasi prej afro 28,952 kg PBDEs gjendet në makineritë e transportit dhe sasia më e madhe e NOQ-PBDEs vjen nga makinat e prodhuara para vitit 2005 (afërsisht 25,077 kg) në krahasim me makinat e prodhuar pas vitit 2005 (127 kg). Kjo është e kuptueshme pasi numri i makinave të importuara në vendin tonë të cilat kanë vit prodhimi 2005 e në vazhdim është shumë më i ulët sesa numri i makinave të importuara që kanë vit prodhimi para 2005. Pavarësisht kësaj ajo që vihet re për mjetet motorike të reja fraksioni rajonal i tyre është 10 herë më i ulët se faktori rajonal i makinave që kanë vitit prodhimi para 2005 vlera të cilat janë 0.5 dhe 0.05 për makinat e vjetra dhe të reja respektivisht.

Përfundime dhe rekomandime

- Burimet kryesore për emetimin në mjedis të NOQ-PBDEs janë pajisjet elektrike dhe

elektronike të vjetra ose kryesisht kompjuterët dhe televizorët CRT, si dhe automjetet e transportit të prodhuara para vitit 2005, pasi këto mallra kanë përmbajtje më të lartë të komponimeve të PBDEs.

- Reduktimi i përdorimit të kompjuterëve dhe televizorëve CRT dhe automjeteve të prodhuara para 2005 është i domosdoshëm për të reduktuar/eliminuar emetimin e NOQ-PBDEs në mjedis.

2.3.6 Acidi perfluoroktan sulfonik (PFOS), kripërat e tij dhe fluori i perfluoroktan sulfonilit (PFOSF)

Acidi perfluoroktan sulfonik është një anion i cili është plotësisht i fluorinuar dhe zakonisht përdoret në trajtën e kripërave në aplikacione të ndryshme ose i ndërftuar në polimerët e klasave të larta. Qëllimi i listimit në Konventën e Stokholmit të këtij acidi, kripërave të tij dhe komponimeve të

tjera që lidhen me të është kufizimi i përdorimit dhe prodhimit të PFOS-së dhe substancave që lidhen me të. Termi “substancë që lidhen me PFOS” është përdorur për të gjitha substancat që përmbajnë një ose disa grupe PFOS (të identifikuar si $C_8F_{17}SO_2$) të cilat supozohen që në mjedis të zërthehen në PFOS.

Substancat që lidhen me PFOS-të i referohen

një grupi të madh substancash të cilat përmbajnë për- dhe sulfate të polifluorinuara me një gjatësi vargu prej tetë karbonesh, të cilat mund të jenë kriprëra të thjeshta të PFOS-ve (p.sh.: kalium, litium, amonium, dietanaminë) ose polimere që përmbajnë PFOS. Figura si në vijim ilustron formulën strukturore të PFOS-ve (UNEP, 2002).

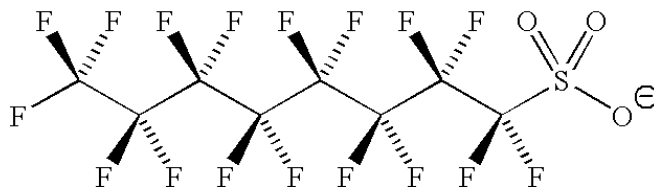

Figura 5. Formula strukturore e PFOS

Pjesa kryesore e derivateve të PFOS-ve janë polimerët me peshë molekulare të lartë në të cilët PFOS-ja është vetëm një fraksion i polimerit dhe produktit final. PFOS, kriprërat e tij dhe PFOSF i përkasin grupit të kimikateve të quajtura komponime të perfluorinuara (PFC; perfluorinated compounds). Konventa e Stokholmit i cilëson PFOSs si tepër rezistente dhe me veti bioakomuluese, megjithëse ato nuk ndjekin modelin klasik të NOQ-të të tjerë, të cilët vendosen në indet dhjamorë; PFOS-të lidhen me proteinat në gjak dhe në mëlçi. Ato kanë aftësi që të transportohen në largësi të mëdha dhe të plotësojnë kriterin e toksicitetit të vendosur nga Konventa e Stokholmit. PFOS-ja dhe derivatet e tij mund të çlirohen në mjedis nga proceset industriale dhe gjatë përdorimit të tyre në aplikimet industriale dhe ato të përditshme.

Inventari i PFOS-ve

Inventarizimi i PFOS-ve sikurse dhe inventarizimi i PBDE-ve bazohet në udhëzuesin e UNEP-it “Udhëzues për inventarin e Acidi Perfluoroktan Sulfonik (PFOS) dhe kimikateve të lidhura më të që janë listuar në Konventën e Stokholmit si Ndotës Organikë të Qëndrueshëm” (UNEP 2012).

Objekti kryesor i inventarit të PFOS-ve është marrja e të dhënave të nevojshme për plotësimin e detyrimeve sipas Konventës së Stokholmit dhe për përgatitjen e Planit Kombëtar të Veprimit Inventari realizohet shkallë-shkallë, nëpërmjet hapave që përfshijë planin e punës: 1. Përzgjedhja e metodologjisë; 2.

Mbledhja dhe grumbullimi i të dhënave; 3. Përpunimi i të dhënave; 4. Dhe përgatitja e raportit përfundimtar.

PFOS-ja dhe kriprërat e tij kanë përdorim në disa sektorë. Për inventarizimin e tyre së pari përcaktojmë burimet ku këto komponime janë të pranishme dhe të dhënat e grumbulluara përdoren për të llogaritur sasinë e PFOS-së. Sasia e përgjithshme e PFOS-së (dhe derivateve të saj) përcaktohet me anë të formulës:

$$T_c = L \times C \quad (\text{ek.1})$$

Ku:

T_c = Sasia e përgjithshme e PFOS-ve të përdorur në procese industriale

L = Përqendrimi në ppm ose në % i PFOS-ve në përbërësit kimikë

C = konsumimi vjetor i përbërësve kimikë

E njëjta formulë do të përdoret dhe për përcaktimin e sasisë totale të PFOS-ve (dhe substancave që përmbajnë qoftë dhe një grup anioni të kësaj substance).

Sasia totale e PFOS-së e përdorur në prodhimin e artikujve si mobilie, këpucë dhe rroba do të përcaktohet nga përqendrime të PFOS-ve në materialin e përdorur gjatë prodhimit të artikujve. Formula që do të përdoret:

$$T_s = A \times W \times S \quad (\text{ek.2})$$

Ku:

T_s = Sasia e përgjithshme e PFOS-ve në artikuj ose produkte të shitura në treg për një vit

A = Sasia e PFOS-ve e aplikuar në material ose fibër (në peshë ose %)

W = pasha e materialit në një artikull, pesha e fibrës ose produktit

S = numri mesatar i artikujve ose produkteve të shitura në treg/vit.

Inventarizimi i acidit perfluoroktan sulfonik dhe substancave që lidhen me të, u përqendrua kryesisht te materialet që përmbajnë këtë komponim dhe që përdoren në mjediset shtëpiake dhe industri. Në vendin tonë nuk janë përdorur kripërat e acidit perfluoroktan sulfonik si pesticide sipas të dhënave të Ministrisë përgjegjëse për Bujqësinë, kështu që këtu nuk prezantohen vlera të përdorimit si pesticid.

Përcaktimi i sasisë së përgjithshme të PFOS-së së përdorur në proceset industriale gjatë përdorimit të përbërësve kimikë, lëngjeve të ndryshëm që e përmbajnë atë apo dhe formulimet kimike sikurse janë formulimet e tekstileve, jepet më lart te metodologjia.

Bazuar në metodologjinë e mësipërme dhe të dhënat e përafërta të sasisë së mallrave që përdoren në një vit në vendin tonë dhe që përmbajnë PFOS kemi llogaritur sasi të minimale dhe maksimale të PFOS-ve në vit, këto të dhëna jepen në tabelën në vijim.

Tabela 14. Sasia e acidit perfluoroktan sulfonik (PFOS) dhe substancave që lidhen me të

Nr.	Kategoria e mallrave	Konsumimi i përafërt vjetor Kg/vit	Sasia PFOS (mg /kg artikull)*	Sasia e PFOS (kg/vit) (min dhe max)
1	Lëngje (vajra) hidraulike në fushën e aviacionit	10000	500-1000	5 -10
2	Shkuma kundër zjarrit	10000	500-1500	5-15
3	Letra (mbulesa) tavoline, karton dhe ambalazhe	1000000	500-5000	500-5000
4	Veshje muri (letër)	25000	500-5000	12.5-125
5	Tapetë sintetikë	500000	500-5000	250-2500
6	Lëkurë (përfshi dhe çanta, këpucë etj)	300000	500-5000	150-1500
7	Tekstile dhe tapiceri	400000	500-5000	200-2000
8	Detergjente	5000000	50-100	250 -500
10	Produkte për pastrim shtëpie	1000000	50-100**	50-100
11	Bojëra dhe toner printeri/fotokopje	100000	100	100
12	Llak	200000	50-100	1-2
13	Bojëra	60000000	50-100	300 -600
14	Ngjitës (adhesive)	5000	50-100**	0.25- 0.5
16	Gjeneratorë fotoacidë	150000	200-1000	30-150
17	Substanca fotorezistente	50000	200-1000	10-50
18	Shuma			1863.75-12552.5

*mg/kg = ppm

**PFOS BAT/BEP Guidelines (Secretariat of the Stockholm Convention, 2012)

Sikurse shikohet nga tabela e mësipërme sasia e PFOS-ve varion nga 1863.75 kg/vit deri në 12552.5kg/vit ose ndryshe sasia mesatare e PFOS-ve që ekspozohet 7208kg/vit. Burim kryesor ndotje janë përdorimi i letrave të kuzhinës, kartonëve dhe ambalazheve të ndryshme që varion nga 500 kg/vit deri në 5000kg/vit, e ndjekur kjo nga tapetet sintetike; tekstilet dhe tapiceritë dhe përdorimi i lëkurës me kufij nga 250–2500kg/vit; 200–2000kg/vit dhe 150–1500kg/vit respektivisht. Burime ndotëse me potencial më të ulët janë ngjitësit dhe llaku që variojnë në kufij 0.25–0.5kg/vit për ngjitësit dhe 1–2 kg/vit për llaqet këto të fundit të ndjekura

nga lëngjet (vajrat) hidraulike që përdoren në fushën e aviacionit dhe nga shkumat kundër zjarrit përkatësisht me 5–10kg/vit për fluidët dhe 5–15kg/vit për shkumat kundër zjarrit.

Përfundime dhe rekomandime

- Burimet kryesore të emetimit në mjedis në vendin tonë të acidit perfluoroktan sulfonik (PFOS) dhe substancave që lidhen me të janë kartonët, ambalazhet dhe letrat e plastifikuara, produktet e lëkurës dhe lëngjet hidraulike etj., ndërsa ky komponim nuk ka pasur përdorim si pesticid.

- Kontrolli i cilësisë së produkteve që mund të përmbajnë PFOS është i rëndësishëm për të

reduktuar/eliminuar emetimin në mjedis dhe efektet negative të mundshme në shëndet të NOQ-PFOS dhe substancave që lidhen me të.

2.3.7 Hekzabromciklododekan (HBCD)

Hekzabromciklododekani (HBCD) është shtuar në listën së substancave të dëmshme në maj të 2013-s. Si të gjithë ndotësit e tjerë organikë të qëndrueshëm kjo substancë shfaq veti toksike, rezistent ndaj degradimit dhe është i bioakumulueshëm. Transportohet përmes ajrit, ujit dhe specieve migruese në vende të cilat ndodhen larg vendit ku ato çlirohen dhe më pas

akomulohen në ekosistemet tokësore dhe ujore. Hekzabromciklododekani ka një strukturë ciklike në të cilën janë të vendosura atomet e bromit (shiko figurën 6). HBCD-ja është lipofilik, me tretshmëri të ulët në ujë dhe ka afinitet të lartë për grimcat e ngurta. Formula kimike e komponentit është $C_{12}H_{18}Br_6$ dhe peshë molekulare 641 g/mol. Zakonisht ka tre stereoizomerë të cilët konsistojnë në 70–95% γ -HBCD dhe 3–30% α - dhe β -HBCD, ndërsa në teori mund të formohen 16 stereoizomerë.

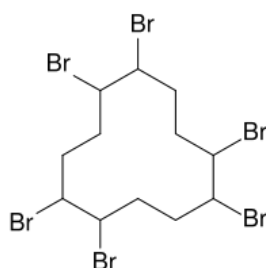

Figura 6. Formula strukturore e HBCD

Aplikimi kryesor i HBCD-së është në shkumat polistirene që përdoren për izolim të cilat përdoren gjerësisht për ndërtime dhe konstruksione. Izolimi me këta tipa shkumash mund të gjendet dhe në mjetet e transportit dhe argjinaturat e rrugëve dhe hekurudhave. Këto shkuma polistirene gjenden në dy forma dhe përmbajnë 0.7 deri 3%.

Aplikimi i dytë më i rëndësishëm është në mbulesat tekstile ku HBCD-të ndodhet në përqendrim 2.2–4.3%.

Një aplikim tjetër, por më i vogël është në pajisjet elektrike dhe elektronike në të cilat përqendrimi i HBCD-ve varion nga 1–7%.

Inventarizimi i hekzabromociklododecanit (HBCD)

Inventarizimi i HBCD-ve në nivel kombëtar sikurse në të gjitha rastet e inventarizimit të ndotësve organikë të qëndrueshëm bazuar në udhëzuesin e UNEP-it për inventarin e HBCD-ve (2015), realizohet nëpërmjet pesë hapave të cilat janë listuar më poshtë:

1. Planifikimi i inventarit (përzgjedhja e personave që do të kryejnë inventarizimin; identifikimi i aktorëve kryesorë; të përcaktohet qëllimi i inventarit dhe zhvillimi i planit të punës)
2. Përzgjedhja e metodologjisë (përqasja eksperimentale);

3. Grumbullimi dhe hartimi i të dhënave nga sektorë kryesorë (pajisjet elektronike në përdorim dhe mbetjet elektronike që shkojnë në riciklim dhe ato që janë në magazina; sektori i transportit dhe mjetet e dala jashtëpërdorimit; përdorues të tjerë të tillë si mobilie, tekstile etj.);

4. Përpunimi dhe vlerësimi i të dhënave;

5. Përgatitja e raportit përfundimtar.

Inventari i HBCDs në polistirenet e zgjeruara (EPS-exclude polystyrene) dhe polistirenet e presuara (XPS-extrude polystyrene)

Polimeret e zgjeruara dhe ato të presuarat kanë qenë përdoruesit kryesorë të HBCD-ve në tregun kombëtar. Përdorimi i HBCD-ve në polimere varet nga aplikimi dhe rajoni. Në Evropën Perëndimore afërsisht 70% e polistireneve të zgjeruara janë me veprim inhibues ose ngadalësues të flakës, kurse në Evropën Lindore për këtë qëllim përdoret 99% e këtij tipi polistireni.

Polistirenet e bymyera (zgjeruara) dhe të presuarat në sektorin e ndërtimit

Përdorimi kryesor i HBCD-ve është në polistirenet e zgjeruara (EPS) dhe në ato të presuarat (XPS). Ka një numër të madh përdoruesish në sektorin e ndërtimit. Inventarizimi i HBCD-ve është i thjeshtë nëse

identifikohen burimet e përdoruesve. Duke ditur sasinë në % të HBCD-ve që përdoren tek artikuj të ndryshme, si dhe sasinë që importohet apo janë në përdorim ne mund të llogarisim sasinë e HBCD-ve. P.sh., HBCD-të që ndodhet në EPS varion nga 0.5–0.7% në peshë, ndërsa HBCD-të që ndodhet në XPS varion nga 0.8–2.5% në peshë.

Përdorime të HBCD-ve në artikuj të ndryshëm

HBCD-ve janë përdorur në mobilie dhe në jastëkë. Shtrirja e këtij përdorimi akoma nuk është dokumentuar. Përdorime të tjera të polistireneve janë shtrirë dhe në materialet e paketimit.

Përdorimi i HBCD-ve në tekstilet e ndenjësset e transportit dhe tekstile të tjera

Tekstilet në transport përgjithësisht lidhen me tapiceritë dhe tekstile të tjera. Në pjesën më të madhe të aplikimit në sektorin e transportit ku siguria është qëllimi kryesor ekzistojnë rregulla kombëtare dhe ndërkombëtare të cilat orientojnë sigurinë e tyre nga zjarri. Përdorimi i fikseve të zjarrit në makina apo materialeve të përdorura për ngadalësimin e flakëve ka treguar në një studim të kryer në UK përmbajtjen në nivele të larta të PBDE-ve në serum dhe gjakut të njerëzve, si dhe një ekspozim të lartë të HBCDs në pluhurin e makinës. Një përdorim të gjerë të tekstileve që kanë përmbajtje të lartë substancash që përmbajnë komponime që ngadalësojnë flakët e zjarrit janë përdorur në spitale, burje, në aeroporte dhe hotele.

Inventari i heksabromciklododekan (HBCD)

Inventari i HBCD-ve përqendrohet në të dhënat e përdorimit të materialeve të ndërtimit dhe tekstileve ose mobilie shtëpiake që janë dy sektorët kryesor që përdorin material me përmbajtje të HBCD-së. Ndërsa përmbajtja e HBCD-ve në pajisjet elektrike dhe elektronike dhe mbetjet e tyre, si dhe në materiale të tjera si bojëra, veshje etj., kanë një rëndësi shumë të vogël pasi dhe përmbajtja e HBCD-së në këto materiale është shumë e ulët dhe nuk do të jepen llogaritje të këtyre vlerave për shkak të rëndësisë së ulët.

Inventari i HBCD-ve në sektorin e ndërtimit

Materiale izoluese përdoren gjerësisht në sektorin e ndërtimit por në këto materiale ka përmbajtje të HBCD-ve. Përqindja e HBCD-ve në polistirenet e zgjeruara (EPS) varion nga 0.5–0.7% dhe në ato të presuarat (XPS) varion nga 0.8–2.5%. Sasia e HBCD-së që vjen nga EPS-ja dhe XPS-ja është e vështirë që të llogaritet në mënyrë të ndarë pasi si EPS-ja ashtu dhe XPS-ja që të dyja ndodhen në konstruksionet e ndërtimit dhe zënë rreth 97% të shkumave, izoluesve të ndryshëm etj. Në rastin tonë marrim si llogaritje të HBCD-së në polistirenet e zgjeruara (EPS) dhe në ato të presuarat (XPS) një vlerë mesatare të tyre 1.1%.

Duke pasur parasysh përqindjet e mësipërme, si dhe peshën që zë EPS-ja dhe XPS-ja në sektorin e ndërtimit, vlerësojmë sasinë e HBCD-ve nga sektori i ndërtimit, të dhëna të cilat i kemi paraqitur në tabelën e mëposhtme.

Tabela 15. Përdorimi i HBCD-ve në EPS/XPS në sektorin e ndërtimit

Nr.	Emërtimi i burimit	Sasia e importuar (ton)	Në përdorim / shitje			Mbetje që shkojnë në landfill/ riciklim (ton)	HBCD në EPS/XPS (kg)
			Konsumatori (ton)	Biznesi (ton)	Institucione shtetërore (ton)		
1	Shkuma për izolimin e tavaneve	500	350	100	50	5	5500
2	EPS për izolimin e çatave të pjerrëta	20	10	5	5	0.5	220
3	Izolimi i dyshemeve	100	50	40	10	2	1100
4	Polistirene për izolimin e mureve të brendshme	150	100	35	15	2.5	1650
5	Polistirene	150	100	35	15	2.5	1650

	për izolimin e mureve të jashtme					
6	Izolues zhurmash	20	5	14	1	220
7	Materiale paketimi me përmbajtje shkume PS	50	30	15	5	550
8	Panele të përbëra dhe laminate	100	50	40	10	1100
9	TOTALI	1090	695	284	111	11990

Inventari i HBCD-ve në tekstile

Sektori i dytë i rëndësishëm i përdorimit të materialeve që përmbajnë HCB është industria e tekstileve, ku shpesh artikuj të ndryshëm kanë përmbajtje polisterne në % të ndryshme. Në këto materiale përmbahen edhe HBCD në % që varion nga 2.2 deri në 15%, sipas materialit dhe % së polistirneve në këto tekstile. Nisur nga sasia e përafërt e materialeve të tekstileve në vendin tonë dhe përmbajtjes mesatare të HBCD-ve në këto materiale janë llogaritur përmbajtjet e HBCD-ve, të cilat jepen në tabelën e mëposhtme.

Tabela 16. Përdorimi i HBCD-ve në artikuj të ndryshëm

Nr.	Emërtimi i burimit	Sasia e materialeve (ton)	Përmbajtja e HBCDs (%)	Sasia totale e HBCDs (kg)
1	Tekstile të përdorura në tapiceritë e mjeteve	800	3%	24000
2	Tekstile të përdorura në mobilet shtëpiake	1200	3%	36000
3	Jastëkë	150	2%	3000
4	Dyshekë	550	2%	11000
5	Tekstile të përdorura në grila	5	3%	150
6	Uniforma zjarrfikësish	1.5	8%	120
7	Uniforma ushtarake kundër zjarrit	1.5	8%	120
8	Materiale paketimi që përmbajnë polistiren	15	2%	300
9	Perde ose batanije tekstile me përmbajtje HBCDs që përdoren në shtëpi, burgje dhe spitale	75	3%	2250
10	TOTALI	2798		76940

Sikurse vihet re nga tabelat e mësipërme njerëzit janë të ekspozuar gjerësisht ndaj HBCD-ve. Ndotja më e madhe vjen nga tekstilet e përdorura në mobilet shtëpiake. Madje duhet theksuar fakti se sasia e HBCD-ve që vjen nga tekstilet e mobilieve është më e lartë se sa sasia e përgjithshme e HBCD-ve që vjen nga sektori i ndërtimit përkatësisht **11990 kg** dhe **76940 kg** nga tekstilet e mobilieve të shtëpive. Kjo shpjegohet me faktin se përdorimi i materialeve izoluese në sektorin e ndërtimit është më e theksuar vitet e fundit pasi më parë pak janë përdorur. Sasia e lartë e HBCD-ve mund të jetë një rrezik potencial për shëndetin kryesisht të fëmijëve, pasi ata qëndrojnë për një kohë më të

gjatë në kontakt me këta artikuj dhe në të shumtën e rasteve ata vendosin duart në gojë pa i larë ato paraprakisht.

Përfundime dhe rekomandime

- Ndotja më e madhe me HBCD vjen nga tekstilet e përdorura në mobilet dhe mjediset shtëpiake dhe më pas nga sektori i ndërtimit.

- Përdorimi i materialeve izoluese në sektorin e ndërtimit duhet të jetë i kontrolluar për cilësinë e mallrave që përdoren sidomos në raport me përmbajtjen e HBCD-ve.

- Forcimi i kontrollit dhe vlerësimi i cilësisë së tekstileve dhe materialeve izoluese që mund të përmbajnë HBCD është i rëndësishëm për të reduktuar/eliminuar emetimin në mjedis të

NOQ-HBCD, për të minimizuar efektet e HBCD-ve në shëndetin e fëmijëve dhe mbrojtjen e punëtorëve nga ekspozimi në punë i këtyre komponimeve në sektorin e ndërtimit. Kontrolli dhe monitorimi i vazhdueshëm i burimeve të emetimit në mjedis të NOQ-ve është i domosdoshëm për të ruajtur dhe vlerësuar ndikimin e HBCD-ve në mjedis, shëndetin e njeriut në përgjithësi, fëmijëve dhe punëtorëve në veçanti, pasi këto komponime janë të dëmshme për mjedisin dhe rrezikojnë shëndetin e njeriut.

2.3.8 Hekzabromobifenili (HBB)

Hekzabromobifenili (HBB) u listua si NOQ në aneksin A të Konventës së Stokholmit në vitin 2009, si një komponim për të cilin vendet anëtare janë të detyruara të ndalojnë prodhimin, përdorimin, importin dhe eksportin e tij. Por për shkak të prodhimit të tij në sasi shumë të vogla dhe përdorimit të kufizuar, si dhe ku shumica e materialeve që përmbanin HBB janë shkatërruar dekada më parë, sipas të dhënave të UNEP-it (2012), ky komponim nuk është subjekt i inventarit dhe planit të veprimit për vendin tonë.

2.3.9 NOQ-të e tjerë të rinj (heksaklorobutadieni, pentaklorofenoli me kriperat dhe esteret e tij, naftalenet e poliklorinuara)

Disa komponime të tjera iu shtuan listës së NOQ-ve sipas Konventës së Stokholmit në maj 2015. Këto komponime kimike ishin:

1. Heksaklorobutadieni (HCBd), i cili u listua në aneksin A të konventës pa ndonjë përjashtim specifik;

2. Pentaklorofenoli me kriperat dhe esteret e tij (PCP), i cili u listua në aneksin A të konventës, dhe

3. Naftalenet e poliklorinuara (PCNs), të cilat u listuan në aneksin A dhe C të konventës, me përjashtim specifik për përdorim vetëm për prodhimin e naftaleneve të polifluorinuara duke përfshirë edhe oktafluoronaftalenin.

Në vendin tonë këto komponime kimike nuk janë prodhuar për shkak të mungesës së industrisë kimike por ato janë ose mund të jenë importuar si produkte më vete ose si pjesë përbërëse e produkteve të tjera. Meqë edhe prodhimi i tyre ka ndaluar edhe në botë vite më parë, grupi i punës nuk mundi të gjente të dhëna rreth importit dhe përdorimit të tyre si komponime kimike. Kështu, bazuar në VKM-në

nr. 360, datë 29.4.2015, lejohet deri më 1 korrik 2016, vendosja në treg dhe përdorimi i artikujve të prodhuar para ose deri më 1 korrik 2015 që përmbajnë në përbërje naftalene të poliklorinuara.

Megjithatë, një inventar dhe plan veprimi për këto si komponime të pastra ose në përbërje të artikujve të tjerë, duhet të planifikohet, veçanërisht për pentaklorofenolin me kriperat dhe esteret e tij (PCP), i cili është përdorur në të kaluarën në vendin tonë.

2.3.10 Mbetjet dhe vendet e ndotura me NOQs

Në këtë kuadër mund të citojmë dy pikat kryesore të listuar në planin e parë të veprimit për NOQ-të:

- Studimi i terrenit dhe zhvillimi i planeve rehabilituese për zonat potencialisht të ndotura me NOQ;

- Studime në terren, marrje kampionësh dhe analizimi i tyre, përcaktimi i përparësive, përpunimi i të dhënave dhe vlerësimi i kostos për projektet e rehabilitimit të zonave të ndotura.

Akoma këto dy pika nuk janë plotësisht të plotësuara dhe kërkojnë vëmendjen e institucioneve përkatëse dhe ministrisë përgjegjëse për mjedisin për t'u realizuar në vijimësi.

Disa nga hotspotet që duhet të studiohen dhe monitorohen të cilat lidhen me NOQ-të citohen dhe në Raportin për Gjendjen e Mjedisit 2014 të evidentuara nga Projekti i UNDP-it për "Identifikimin e zonave të ndotura me prioritarë të Shqipërisë", dhe këto janë:

- Alba Film, Tiranë që ka kimikate të ndryshme toksike 50 kg në një sipërfaqe 2 ha;

- Ndërmarrja Tekstile, Berat që ka amonium 30 tonë dhe kimikate 126 kg në 0.6 ha;

- Magazina në Rrëshen që ka pesticide dhe permanganat 725 kg në një sipërfaqe 0.2 ha;

- Uzina e fosfateve – Laç që ka mbetje të kimikateve dhe sterileve në një sipërfaqe 38 ha;

- Magazina Bujqësore – Lushnjë që ka mbetje të pesticideve në një sipërfaqe 0.2 ha.

- Reparti i rigjenerimit të vajit dhe riparimit të transformatorëve në Tiranë.

Një shqetësim në vendin tonë për shkak të ndotjes me pesticide NOQs, përbën zona e ish-uzinës kimike dhe prodhimit të pesticideve në Portoromano Durrës. Deri në momentin që u mbyll në vitin 1990 aty prodhoheshin pesticide klororganik si lindan (γ -HCH), tiram etj. Për

shkak të derdhjeve dhe mbetjeve të ruajtura jo në kushte normale, u shkaktua një ndotje e zonës përreth. Kështu, prezenca e pesticideve klororganik është detektuar në ujë, tokë, sedimente, si dhe në organizma. Mostrat e marra nga toka afër vendit të ruajtjes së pesticideve kanë rezultuar me një përmbajtje të HCH që varionte nga 1290-3140 mg/kg tokë, pra një përmbajtje shumë e lartë. Përmbajtja totale e izomerëve të HCH në mostrat e ujit sipërfaqësor dhe nëntokësor rezultonte 0.28 dhe 1.47 µg/litër respektivisht, pra në ujin nëntokësor vlera është afro 3 herë më e lartë se norma e lejuar e pesticideve në total për ujin e pijshëm (0.5 µg/litër).

Gjithashtu, prezenca e klororganikëve është vërejtur edhe në mostrat e midhjeve të zonës të analizuar, ku sasia totale e izomerëve të DDT-së varionte nga 45.4 në 448.7 ng/g masë të freskët, ndërsa sasia totale e izomerëve të HCH varionte nga 5.7 në 52.8 ng/g masë të freskët.

Në zonën rreth ish-Uzinës Kimike në Portoromano Durrës, janë gjetur përmbajtje të lartë klorobenzenve në tokë, ujë, sedimente, si dhe në organizmat detar afër uzinës. Kështu, një mostër uji nëntokësor e marrë afër uzinës rezultonte të përmbante afro 4.4 mg/L klorobenzen, 4000 herë më tepër se norma e lejuar në ujin e pijshëm në vendet e BE-së.

Përmbajtjet e TeCBs dhe HCB së detektuar në mostra toke ishin 1.86 dhe 3.7 ng/g, respektivisht. HCB është detektuar edhe në mostra të midhjeve në ujin e detit afër Portoromanos dhe përqendrimi shkonte deri në 22.4 ng/g masë të freskët.

3. STRATEGJIA DHE ELEMENTET PËR ZBATIMIN E PLANIT KOMBËTAR TË VEPRIMIT

3.1 Angazhimi politik

Që nga koha e inventarit të parë të NOQ-ve të vitit 2006 në Shqipëri, deri në vitin 2017, hapa progresive janë bërë në zbatimin e Konventës së Stokholmit dhe përafrimin e legjislacionit me atë të BE-së në menaxhimin e NOQ-ve. Hapat progresive në menaxhimin e NOQ-ve lidhen me çështjet e mëposhtme:

- Mbetjet e DDT-së dhe lindanit, si dy nga pesticidet NOQ më të rëndësishme, janë eliminuar, ndërkohë që mbetjet e tyre në komponentë të ndryshëm mjedisor duhet të vlerësohen;

- Prodhimi, importi dhe përdorimi i NOQ pesticideve në Shqipëri është i ndaluar dhe nuk ekziston;

- Importi, transiti dhe përdorimi i pesticideve të tjera është i bazuar në procedurat standarde dhe konform praktikave më të mira ndërkombëtare;

- Përdorimi i materialeve dhe pajisjeve që përmbajnë mbetje NOQ është nën kontroll dhe disa masa mjedisore janë marrë për menaxhimin e tyre;

- Janë identifikuar burimet e NOQ-ve jo të qëllimshme dhe disa masa janë marrë për të ulur emetimin e tyre të shkaktuar nga djegiet e mbetjeve të ndryshme në mjedis të hapur dhe industri të tjera;

- Ndërgjegjësimi i publikut për rrezikun e NOQ-ve mbi shëndetin dhe mjedisin është rritur ndjeshëm.

Nga analiza e mësipërme e NOQ-ve në Shqipëri janë identifikuar objektivat dhe planet specifike të menaxhimit dhe/ose asgjësimit të tyre në përmbushje të detyrimeve të Konventës së Stokholmit, si më poshtë:

- Përcaktimi i përgjegjësisë institucionale në nivel kombëtar dhe rajonal për asgjësimin dhe menaxhimin e komponimeve të NOQ-ve dhe rritjen e kapaciteteve institucionale dhe sektoriale për zbatimin e detyrimeve të Konventës dhe raportimit;

- Krijimi i sistemeve menaxhuese dhe forcimi i kapaciteteve teknike për eliminimin/reduktimin e mbetjeve që gjenerojnë substanca të NOQ-ve me qëllim shmangien e emetimit të paqëllimshëm të tyre në mjedis;

- Hartimi, në përputhje me direktivat përkatëse të BE-së, i akteve nën ligjore (bazuar në ligjin për kimikatet, 2016) për administrimin mjedisor të NOQ-ve, duke përfshirë normat e përcaktuara për NOQ në komponentët e mjedisit, shkarkimet nga aktivitetet ekonomike, monitorimin dhe limitet në produktet ushqimore;

- Caktimi i institucioneve për monitorimin e NOQ-ve në mjedis (ajër, ujë, tokë dhe biota) dhe përcaktimin e institucioneve përgjegjëse për kryerjen e monitorimit (mostrimi dhe analizat përkatëse);

- Informimi nëpërmjet formave dhe mjeteve të ndryshme të komunikimit të gjendjes në mjedis dhe efekteve në shëndet të prezencës së

NOQ-ve nga institucionet përgjegjëse qendrore dhe lokale, aktorët industrialë, dhe qendrat respektive të kërkimit veçanërisht të efekteve të dioksinave dhe furaneve;

- Sigurimi i financimeve të nevojshme për rritjen e kapaciteteve institucionale, asistencë teknike, përcaktimin e mekanizmave më të sigurta për zbatimin e Konventës së Stokholmit dhe monitorimin e tyre në mjedis kryesisht nëpërmjet fondeve të buxhetit të qeverisë;

- Zgjerimi dhe fuqizimi i bashkëpunimit, shkëmbimi i informacionit shkencor për të administruar NOQ-të dhe përdorimin e teknologjive më të mira të mundshme (BAT) dhe praktikatat më të mira të mundshme mjedisore (BEP).

- Eliminimi i pajisjeve që përmbajnë PCB nga përdorimi.

Analiza e të dhënave dhe posaçërisht inventarit të kryer deri më tani në Shqipëri rezulton se pothuaj të gjitha komponimet që përmbajnë NOQ importohen. Ato përdoren në masë të ndryshme, por nuk prodhohen në vend.

Pesticidet të cilat përmbajnë NOQ që prej vitit 2007 nuk importohen më në Shqipëri. Ish-vendi i përzierjes dhe magazinimit të pesticideve në Durrës është inkapsuluar me beton dhe gjithë mbetjet janë asgjësuar. Lista e pesticideve të ndaluara nga importi dhe regjistri kombëtar i komponimeve kimikate (të rrezikshme ose jo) janë eficientë. Megjithatë, për shkak të qëndrueshmërisë së tyre në mjedis dhe shpeshherë mos kontrolli i shkallës së pastërtisë së pesticideve që përdoren në bujqësi kërkojnë monitorim dhe Plan Veprimi të posaçëm në përmbushjen e detyrimeve të Konventës së Stokholmit, si vijon.

Substancat DDT dhe lindan, të përdorura para viteve 1990 rezulton se nuk ekzistojnë gjendje fizike të tyre. Siç raportohet edhe në raportin e parë sasitë, e identifikuar gjatë inventarit 2006, të DDT-së dhe heksakloran /lindanit u hoqën nga Shqipëria në kuadër të projektit MMPAU, “Ripaketimi dhe heqja nga Shqipëria e pesticideve dhe e kimikateve të tjera nga Bishti i Pallës”, të financuar nga qeveria holandeze dhe ky eliminim u përfundua në korrik 2006 dhe për këto komponime nuk kërkohet Plan Veprimi në nivel kombëtar.

PCB-të përmbahen kryesisht në transformatorët/kondesatorët që përdoren në sistemin energjetik dhe sipas PKV-së të vitit 2006 rreth 5,3% e vajit të tyre ka pasur përmbajtje të NOQ-ve. Duke qenë se një pjesë e mirë e tyre janë në funksion më poshtë prezantohet Plani i Veprimit.

NOQ-të e prodhuar në mënyrë të paqëllimshme, siç përcaktohet në Konventën e Stokholmit, janë dibenzofuranet e polikloruara (PCDF), dibenzo-p-dioksinat e polikloruara (PCDD), heksaklorobenzeni (HCB), si dhe bifenilet e poliklorinuara (PCBs), ku PCBs-të janë formuar si nënprodukte. Burimet e tyre në Shqipëri janë të identifikuar dhe, për shkak të manaxhimit të dobët të mjedisit (menaxhimi i kategorive të ndryshme të mbetjeve dhe sidomos djegiet e pasigurta), është i domosdoshëm plani specifik për to.

PoliBrom difenil eteret (PBDEs) janë një grup komponimesh organike aromatike të bromuara që orgjinohej nga industrina elektronike (për prodhimin e skeleteve plastike të pajisjeve kompjuterike) dhe në industrinë e transportit (për prodhimin e mbushjeve në automjete). Shqipëria nuk prodhon PBDEs, por përdor mjetet dhe pajisje që përmbajnë këto substanca.

Acidi perfluoroktan sulfonik (PFOS), kripërat e tij dhe floruri i perfluoroktan sulfonilit (PFOSF) dhe Hekzabromciklododekan (HBCD), dhe si edhe PBDEs nuk prodhohen, por përdoren. Duke qenë se shkalla e përdorimit të tyre është e madhe për të katër grupet më sipër (PBDEs, PFOS, PFOSF dhe HBCD) do të ketë një plan veprimi të veçantë.

Objektivat dhe prioritetet për zbatimin e Konventës së Stokholmit janë të përcaktuara në planet e mëposhtme të veprimit në përputhje me rekomandimet e Konventës së Stokholmit:

1. Plani i Veprimit për Masat Institucionale dhe Rregullatore për Zbatimin e Konventës së Stokholmit dhe raportimi;

2. Plani i Veprimit për PBDEs, PFOS, PFOSF dhe HBCD;

3. Plani i Veprimit për NOQ-të e tjerë të rinj;

4. Plani i Veprimit për PCB-në dhe Pajisjeve që Përmbajnë PCB;

5. Plani i Veprimit për Komponime/procese që prodhojnë substanca NOQ në mënyrë të paqëllimtë;

6. Plan i Veprimit për Zonat e Ndotura;

7. Plan i Veprimit për Monitorimin e Përgjithshëm të Kimikateve NOQ;

8. Plan i Veprimit për Arsim, Ngritjen e Vetëdijes dhe Informimit Publik.

3.2 Strategjia e zbatimit dhe planet e veprimit

3.2.1 Kërkesa të përgjithshme për përgatitjen e planeve të veprimit për substancat NOQ

Për klasifikimin, regjistrimin dhe shcallën e rrezikshmërisë së çdo substance kimike nevojitet gjenerimi i informacionit për to nëpërmjet:

a) Vetëdeklarimit të përputhshëm me të dhënat teknike dhe shkencore të produktit (sipas standardeve të përshkruara në legjislacion) bazuar mbi certifikatatën e origjinës së substancës;

b) Analizave komplementare ose jo të produktit mbi substancën aktive ose papastërtive në të;

c) Nëpërmjet testeve, nëse ato janë të mundura, me asistencë të huaj ose të organeve/inspektorateve të fushës përkatëse. Çdo testim i ri ekotoksikologjik dhe toksikologjik dhe analiza të tjera analoge kryhen në përputhje me legjislacionin specifik dhe sipas standardeve të tjera ndërkombëtare ekuivalente.

3.2.2 Vlerësimi social ekonomik për hartimin dhe zbatimin e Planit Kombëtar të Veprimit (PKV)

Për përgatitjen e Planit Kombëtar të Veprimit të Ndotësve Organikë të Qëndrueshëm (NOQ), në fillim të procesit u përgatit një vlerësim social ekonomik, mbështetur kjo në metodologjinë UNEP (2007) për hartimin dhe zbatimin e PKV-së bazuar në Konventën e Stokholmit.

U përcaktuan dhe u organizuan takime me palët e interesuara si vendim marrësit, sektorët ekonomikë të lidhur në mënyrë direkte apo indirekte me NOQ-të dhe përdorimin e kimikateve, kompanitë që lidhen me prodhimin, transportin dhe përdorimin e substancave që përmbajnë NOQ. Konsultimi me strategjitë dhe politikat të lidhura me zbatimin e Planit, si dhe konsultimi me publikun e gjerë, i cili ka ndikim të drejtpërdrejtë, në zonat e kontaminuara dhe/ose potencialisht të prekura nga përdorimi i pesticideve dhe substancave të tjera që përmbajnë NOQ, u krye në mënyrë që të

merreshin opinionet dhe komentet e tyre për aplikimin e praktikave në menaxhimin e NOQ-ve. Në këtë mënyrë, konsultimet u realizuan me burimet më të rëndësishme të informacionit. Bazuar në detyrimet raportuese që vijnë nga Konventa e Stokholm-it, gjatë periudhës së përgatitjes së këtij dokumenti (2014–2016) u kontaktuan tri grupe interesi:

1. Ministria e Mirqënies Sociale dhe Rinisë (MMSR); gjatë takimeve në këtë ministri u diskutua rreth impaktit mjedisor në jetesën e njerëzve që jetojnë përreth zonave të identifikuar të kontaminuara me NOQ dhe në zonave ku janë përdorur NOQ-të. Identifikimi i çështjeve mjedisore që lidhen me ndotjen e mundshme nga përdorimi i NOQ-ve në zonat e tyre dhe nëse niveli i jetesës ndikohet apo jo nga përdorimi i substancave të NOQ-ve.

2. Ministria e Shëndetësisë; ku u diskutua rreth ndikimit të mundshëm të NOQ-ve në shëndetin e njerëzve, mbetjeve ose depozitimi i mbetjeve të banorët që jetojnë pranë qendrave që përmbajnë zona të kontaminuara.

3. Ministria e Bujqësisë, Zhvillimit Rural dhe Administrimit të Ujërave; gjatë takimeve u grumbullua informacion rreth rregullave dhe ligjeve për mbrojtjen e konsumatorëve dhe mjedisit dhe si pasojë e përdorimit në të shkuar e pesticideve NOQ, përdorimi i mundshëm i pesticideve NOQ gjatë viteve të fundit dhe bazat ligjore për regjistrimin, importin dhe përdorimin e pesticideve në vendin tonë.

Në fazën e përgatitjes së Planit Kombëtar të Veprimit u realizuan tri takime (*workshope*) me pjesëmarrës të kualifikuar nga institucione të ndryshme që kishin lidhje me çështjet mjedisore dhe NOQ-të. Këto takime patën në fokus tri tematika të ndryshme lidhur me NOQ: i) aspekti ligjor dhe institucional për kimikatat e rinj NOQ; ii) situata aktuale e pesticideve NOQ dhe rehabilitimi i zonave të kontaminuara; iii) gjendja aktuale e PCB-ve dhe plani i veprimit për eliminimin e vajit të transformatorëve dhe pajisjeve të kontaminuara me PCB.

Në përgatitjen e PKV-së u përfshi i gjithë informacioni, të dhënat dhe komentet të marra gjatë takimeve me palët e interesit dhe mbledhjet e punës (*workshops*)

Pasi Plan i u përgatit dhe u prezantua si draft (tetor, 2016) dhe informacioni u shpërnda palëve

të interesit për të marrë komentet e tyre në fund të nëntorit. Korrigjimet e bëra në PKV (draft), bazuar në komentet e palëve të interesit konsistuan në: i) marrja e masave më të thjeshtuara në planin e NOQ-ve dhe me buxhet më të vogël; dhe ii) në ndërgjegjësimin e publikut plani duhet të jetë më i detajuar sidomos me masat që lidhen me riskun e NOQ-ve.

3.2.3 Plan i Veprimit për Forcimin e Masave Institucionale dhe Rregullatore

Legjislacioni kombëtar në Shqipëri është duke plotësuar paketën ligjore me të gjitha dispozitat e nevojshme për të siguruar pajtueshmërisë me Konventën e Stokholmit. Mbetet që aktet nën ligjore (VKM, rregullore dhe urdhra) duhet të plotësohen për të siguruar menaxhimin e NOQ-ve veçanërisht për:

1. Ndalimin e importit, eksportit, prodhimit dhe përdorimit të kimikateve NOQ, shtojca A e kimikateve (pesticide);

2. Trajtimi, përdorimi, shkrirja (nga 2025) dhe asgjësimi (nga 2028) të disa kimikateve NOQ aneksi A II (si PCBs);

3. Minimizimin ose eliminimin e kimikateve të aneksit C (NOQ-të prodhuar joqëllimisht nga produkte/procese dhe teknologji etj.);

4. Asgjësimin e mbetjeve të NOQ-ve sipas praktikave më të mira të përputhshme me mjedisin.

Këta objektiva specifike bëhen të detyrueshme përderisa Shqipëria është candidate e Bashkimit Evropian dhe duhet të implementojë, midis të tjerash, edhe *acquis* e Bashkimit Evropian në fushën e menaxhimit të mbetjeve dhe specifikisht të kimikateve të rrezikshme. Pas PKV-së për NOQ-të (2006) specifikisht janë bërë hapa para në planin institucional për eliminimin, heqjen nga përdorimi, si dhe të monitorimit të tyre. Nëpërmjet VKM-së nr. 860, datë 20.12.2006, “Për eliminimin dhe heqjen nga përdorimi i NOQ-ve” është bërë i mundur eliminimi i mbetjeve të rrezikshme të pesticideve dhe inkapsulimi i vatrës kryesore të prodhim/magazinit të pesticideve. Sipas VKM-së më sipër, të gjitha mbetjet me substanca NOQ do të eliminohen nga territori i Shqipërisë, si dhe që prej vitit 2006 asnjë kimikat me përmbajtje sado të vogël (edhe si papastërti) të NOQ-të nuk lejohet të mbahet në Shqipëri.

Në ligjin nr. 10431, datë 9.6.2011, “Për mbrojtjen e mjedisit” në nenit 32 të tij përcaktohet vendosja e “Regjistrat të Shkarkimeve dhe Transferimeve të Ndotësve për të përmbushur veç të tjerash edhe ...detyrimet që rrjedhin nga marrëveshjet ndërkombëtare” ku përfshihen edhe monitorimi i NOQ-ve. Ndërsa në nenin 34 të po këtij ligji përcaktohet se “...Mbrojtja nga efektet e dëmshme të kimikateve, përbërjeve dhe preparateve të tyre përfshin masat dhe procedurat e mbrojtjes nga efektet e tyre të dëmshme mbi mjedisin dhe shëndetin e njeriut” dhe se “...Masat për zbatimin e mbrojtjes nga efektet e dëmshme të kimikateve përcaktohen me ligj të posaçëm”. Kjo detyrë e fundit është përmbushur me ligjin nr. 27/2016, 17.3.2016, “Për menaxhimin e kimikateve”, ku NOQ-të janë pjesë e rëndësishme.

Akti nënligjor më i rëndësishëm pas VKM-së nr. 860 datë 20.12.2006, është VKM-ja nr. 360, datë 29.4.2015, “Për miratimin e listës së Ndotësve Organikë të Qëndrueshëm dhe përcaktimin e masave për prodhimin, importimin, vendosjen në treg dhe përdorimin e tyre”, pasi në këtë vendim përcaktohet qartë kontrolli i prodhimit, vendosja në treg, përdorimi, eksportimi dhe transitimi i NOQ-ve/mbetjeve të kontaminuara/që kanë në përbërje NOQ, si dhe kontrolli doganor i tyre, duke respektuar të gjitha detyrimet që rrjedhin nga Konventa e Stokholmit. Gjithashtu, përcaktohet që ministria përgjegjëse për mjedisin përgatit Planin Kombëtar i Veprimit (PKV) për heqjen nga përdorimi dhe eliminimin e NOQ-ve, si dhe AKM-ja përcaktohet si institucion kryesor përgjegjës për monitorimin dhe raportimin në lidhje me NOQ.

Bazuar në avancimin e legjislacionit mjedisor në tërësi dhe të NOQ-ve në veçanti, duke konsideruar dispozitat e Konventës së Stokholmit, si dhe traktate të tjera të rëndësishme ndërkombëtare, politikat kombëtare dhe prioritetet për forcimin institucional dhe rregullator sugjerohet:

- NOQ-të dhe PCBs-të e veçantë të përfshihen si pjesë e Programit Kombëtar të Monitorimit të Mjedisit;

- Harmonizimi i mëtejshëm i legjislacionit mjedisor me atë të BE-së. Kujtojmë se ligji, “Për mbrojtjen e mjedisit” është në përputhje të plotë me atë të BE-së, por ligji, “Për menaxhimin e kimikateve” është pjesërisht i përafëruar;

- Ngritja dhe vënia në eficientë e “Zyrës së Kimikateve”, “Regjistrat Kombëtar të kimikateve

të importuara”, “Komisionit ndërmistror të kimikateve” dhe akteve të tjera nën ligjore që rrjedhin nga ligji, “Për menaxhimin e kimikateve”.

Harmonizimi i legjislacionit me BE-në

Disa ligje dhe VKM, të cilat direkt ose indirekt trajtojnë rregulla dhe procedura të menaxhimit të NOQ-ve, janë implementuar në dekadën e fundit.

- Ligji nr. 10431 nga 9.6.2011, “Për mbrojtjen e mjedisit”, është i përafuar plotësisht me direktivën 2004/35/KE të Parlamentit Evropian dhe Këshillit, datë 21 prill 2004 “Mbi përgjegjësinë mjedisore, parandalimin dhe riparimin e dëmeve mbi ambientin” e ndryshuar; Ky ligj ka për qëllim mbrojtjen e mjedisit në një nivel të lartë, ruajtjen dhe përmirësimin e tij, parandalimin dhe pakësimin e rreziqeve ndaj jetës e shëndetit të njeriut, sigurimin dhe përmirësimin e cilësisë së jetës, në dobi të brezave të sotëm dhe të ardhshëm, si dhe sigurimin e kushteve për zhvillimin e qëndrueshëm të vendit.

- Ligji nr. 10440, datë 2011.7.7 “Vlerësimi i ndikimit në mjedis” (VNM), i cili është përafuar pjesërisht me direktivën 2011/92/EU mbi vlerësimin e efekteve të disa projekteve publike dhe private mbi mjedisin.

- Ligji nr. 10 448, datë 14.7.2011, “Për lejet e mjedisit”, i cili ka përafuar plotësisht direktivën 2008/1/KE të Parlamentit Evropian dhe Këshillit të datës 15 janar 2008 “Mbi kontrollin dhe parandalimin e integruar të ndotjes”, të ndryshuar, dhe Direktivën 2001/80/KE të Parlamentit

Evropian dhe Këshillit të datës 23 tetor 2001 “Mbi kufizimin e shkarkimeve të disa ndotësve në ajër nga instalimet e mëdha me djegie”, të shfuqizuar me direktivën nr. 2010/75/BE, e cila do të transpozohet ligjin e ri për lejet e mjedisit.

- Ligji nr. 27/2016, datë 17.3.2016, “Për menaxhimin e kimikateve” është i përafuar pjesërisht me Rregulloren (KE) 1907/2006 të Parlamentit Evropian dhe Këshillit, datë 18 dhjetor 2006, “Mbi regjistrimin, vlerësimin, autorizimin dhe kufizimin e kimikateve (REACH), krijimin e Agjencisë Evropiane të Kimikateve, e cila amendon direktivën 1999/45/KE, shfuqizon Rregulloren e Këshillit (KEE) 793/93 dhe Rregulloren e Komisionit (KE) nr. 1488/94, si dhe direktivën e Këshillit 76/769/KEE dhe direktivat e Komisionit 91/155/KEE, 93/67/KEE, 93/105/KEE dhe 2000/21/KE”, e ndryshuar”, dhe me Rregulloren (KE) 1272/2008 të Parlamentit Evropian dhe Këshillit, datë 16 dhjetor 2008, “Mbi klasifikimin, etiketimin dhe paketimin e substancave dhe përzierjeve, e cila amendon dhe shfuqizon direktivat 67/548/KEE dhe 1999/45/KE dhe amendon Rregulloren (KE) 1907/2006”, të ndryshuar.

- Edhe pse Shqipëria ka ratifikuar Konventën e Bazelit mbi kontrollin ndërkufitar, lëvizja e mbetjeve të rrezikshme dhe asgjësimi i tyre, ka ende boshllëqe në legjislacionin të cilat kërkojnë që të plotësohen në mënyrë të kontrolluar në mënyrë efektive importin e kimikateve/ mbetjeve të tilla.

Tabela 17. Plani i Veprimit për masat institucionale dhe rregullatore për zbatimin e Konventës së Stokholmit dhe raportimi

Përafrimi i legjislacionit me atë të BE-së				
Përshkrimi i masës	Institucioni përgjegjës	Koha	Indikatorët/mjetet e verifikimit	Kosto e masës (në €)
Rishikimi dhe përditësimi i legjislacionit kombëtar që adreson NOQ-të në pajtueshmëri me legjislacionin e BE-së, të përditësuar 850/2004; 2008/98, 93/86/EEC, 2001/68/EC dhe Direktivën e Këshillit 96/59/KE e datës 16 shtator 1996 për asgjësimin e PCB / PCT.	MTM, AKM	2020	Legjislacioni harmonizuar me Legjislacionin e BE	15,000
Hartimi dhe miratimi i legjislacionit që adreson substancat aktive dhe NOQ-ve në përputhje me Rregulloren e KE-së nr. 1107/2009 dhe përditësimet e rregullores 850/2004	MTM/ MBZHR	2018	Akti i aprovuar	25,000
Hartimi dhe miratimi i udhëzimit për standarde të menaxhimit / kontrollin e PCB-ve gjatë gjithë ciklit të tyre të jetës	MIE/ KESH/ MTM (Zyra e kimikateve)	2020	Guida me standardet evropiane	2,000
Nxjerrja e akteve nënligjore për përkufizimet dhe detyrimet e përdorimit të BAT-it (përdorimi i	MTM	2020	Akte nën ligjore të aprovuara në përputhje	40,000

teknikave më të mira) për një numër i kufizuar i rëndësishëm industri në Shqipëri, për shembull, rafineritë e naftës, prodhimi i çimentos, trajtimi dhe riciklimi i mbetjeve				me standardet evropiane	
Zbatimi i legjislacionit përkatës lidhur me substancat organike volatile (VOC)	MTM/MIE/A KM/ISHMP	2019–2024	Legjislacioni i zbatuar, në përputhje me direktivat respektive të BE-së	40,000	
Përcaktimin e përgjegjësisë institucionale për komponimet NOQ dhe rritja e kapaciteteve institucionale dhe sektoriale për zbatimin e detyrimeve					
Zhvillimi i Planit Kombëtar për Menaxhimin e Sigurt të Kimikateve	MTM dhe AKM	2020	Plani Kombëtar i Hartuar	10,000	
Hapja e Zyrës së Kimikateve.	MTM/KESH/O SHEE/MIE	2019	Hapja e zyrës	20,000	
Punësimi i dy specialistëve me kohë të plotë në zyrën e kimikateve	MTM	2019	Funksionimi i Zyrës	45,000	
Hapja e Zyrës së Komisionit Ndërmintor të NOQ-ve. Një koordinator i punësuar.	MTM/KESH/ OSHEE/MIE	2019	Funksionimi i zyrës koordinuese të Komisionit Ndërmintor të NOQ-ve	30,000	
Organizimi i një programi trajnimi për autoritetet kompetente për menaxhimin dhe trajtimin e mbetjeve nga pesticidet, paketimet dhe mbetjet e tjera të PCB-së.	MTM dhe AKM	2019	Modulet trajnuese dhe sigurimi i financimit	10,000	
Rritja e ndërgjegjësimit të organeve kompetente shtetërore, të industrisë dhe të subjekteve të tjera në lidhje me çështjet që lidhen me pajisjet e NOQ-ve, kimikatet, mbetjet dhe NOQ-ve të prodhuar në mënyrë të paqëllimshme.	MTM/KESH/O SHEE/MIE	2019	Numri i takimeve ndërgjegjësuere	12,000	

3.2.4 Plani i Veprimit për PBDE-të, PFOS, PFOSF dhe HBCD

Substancat që përmbajnë: PBDEs, PFOS, PFOSF dhe HBCD-të gjenerojnë NOQ si nënprodukte pas përdorimit të tyre në industrinë elektronike; ndërtimit, tekstilë, transportit dhe atë të karkasave të makinave. Në Shqipëri ato nuk prodhohen, nuk riciklohen; ato vetëm grumbullohen dhe depozitohen në landfille, thjesht si materiale të ngurta. Konventa e Stokholmit kërkon inventarizim të tyre, grumbullim dhe riciklim (aty ku teknologjia është e mundur) dhe vendosje të sigurt. Në Shqipëri Plani i Veprimit për këto substanca kërkon këto masa kryesore:

- Inventarizim të të gjithë pajisjeve/makinerve të cilat përmbajnë PBDEs, PFOS, PFOSF dhe HBCD;
- Identifikimi pajisjeve dhe mallrave të importuara me këto komponime;
- Krijimin e bazës së të dhënave sipas specifikave të produkteve/pajisjeve dhe mallrave që përmbajnë këta NOQ.
- Krijimin e bazës ligjore për menaxhimin e tyre;
- Eliminimi i mbetjeve industriale dhe tregtare që përmbajnë këto komponime NOQ.

Tabela 18. Plani i Veprimit për PBDEs, PFOS, PFOSF dhe HBCD

Vlerësim fillestar i gjendjes së kimikateve PBDEs në mjedis				
Përshkrimi i masës	Institucioni përgjegjës	Koha	Indikatorët/mjetet e verifikimit	Kosto e masës (në €)
Përshkrimin e protokolleve/procedurave për ndalimin e prodhimit, përdorimin, importin dhe eksportin e PBDE-ve	AKM	2019	Procedura	0,000
Zhvillimi i inventarit mbi përdorimin e mundshëm dhe magazinimin e mbetjeve të PBDEs në vend	MTM	2020	Inventari-Raport	10,000
Vlerësim fillestar i gjendjes së acidit perfluoroktan sulfonik (PFOS), kripërat e tij, floruri i perfluoroktan sulfonit (PFOSF) dhe heksabromciklododekan (HBCD)				
Identifikimi i industrive dhe aktiviteteve humane që përdorin pajisje/produkte që përmbajnë PFOS, PFOSF dhe HBCD.	MTM	2019	List	5,000
Përshkrimin e protokolleve/procedurave për ndalimin e prodhimit, përdorimin, importin dhe eksportin e PFOS-ve, PFOSF-ve dhe HBCD-ve.	MTM dhe AKM	2020	Procedura	0,000
Zhvillimi i inventarit mbi përdorimin e mundshëm dhe magazinimin e mbetjeve të PFOS-ve, PFOSF-ve dhe HBCD-ve në vend.	MTM dhe AKM	2021	Inventari-Raport	5,000

3.2.5 Plani i Veprimit për NOQ-të e tjerë të rinj (heksaklorobutadiene, pentaklorofenol me kripërat dhe esteret e tij, naftalenet e poliklorinuar)

NOQ-të e tjerë të rinj si heksaklorobutadiene, pentaklorofenoli (PCP) dhe naftalenet e poliklorinuar (PCNs) paraqesin një rëndësi të madhe mjedisore pasi ndikojnë negativisht mbi shëndetin e njeriut dhe në mjedis. Këto

komponime mendohet që nuk janë shumë prezent në sistemet mjedisore në vendin tonë pasi ato nuk janë prodhuar dhe përdorur në sasi të konsiderueshme, ndërkohë që edhe në botë prodhimi i tyre është ndaluar vite më parë. Megjithatë, edhe për këto komponime të NOQ-ve, sidomos për pentaklorofenolin që është përdorur në të kaluarën, parashikohen masa në kuadër të planit të veprimit.

Tabela 19. Plani i Veprimit për kimikatat heksaklorobutadiene, PCP dhe PCNs

Vlerësim fillestar i gjendjes së kimikateve heksaklorobutadiene, PCP dhe PCNs				
Përshkrimi i masave	Institucioni përgjegjës	Koha	Indikatorët/mjetet e verifikimit	Kosto e masës (në €)
Vendosja e një sistemi të integruar kontrolli (Dogana, ministria përgjegjëse për bujqësinë, ministria përgjegjëse për mjedisin) për eliminimin dhe parandalimin e importit të pajisjeve që përmbajnë komponime të NOQ-ve të tjerë të rinj (edhe si papastërti).	MTM/MSHMS/MBZ HR/MIE/dogana	2019	Udhëzues	0.000
Identifikimi i industrive dhe aktiviteteve humane që përdorin pajisje/produkte që përmbajnë NOQ të tjerë të rinj.	MTM/AKM	2020	List	5,000
Zhvillimi i inventarit mbi përdorimin e mundshëm dhe magazinimin e mbetjeve të NOQ-ve të tjerë të rinj në vend.	MTM dhe AKM	2020	Inventari-Raport	5,000

3.2.6 Plani i Veprimit për PCBs dhe Pajisjet që Përmbajnë PCBs

Për substancat e PCB-ve dhe pajisjet që përmbajnë PCBs Konventa e Stokholmit përcakton objektivin e mëposhtëm: masa efektive për sigurinë që pajisjet që përmbajnë

PCBs të zëvendësohen më së paku brenda vitit 2025 dhe të eliminohen të gjitha mbetjet me PCBs brenda vitit 2028.

Masat e mëposhtme rekomandohen për PCBs dhe pajisjet që përmbajnë PCBs në kuadër të PKV-së:

- Për të përpunuar dhe zbatuar rregullore në lidhje me administrimin, trajtimin, monitorimin, heqjen nga dhe eliminimin e vajit dhe pajisjeve të ndotura me PCBs;

- Përcaktimi dhe zbatimi i rregullores së brendshme të KESH/OSHE/OST në menaxhimin e transformatorëve, trajtimin dhe heqjen nga puna të tyre;

- Trajnimi i punonjësve përgjegjës për trajtimin dhe mirëmbajtjen e transformatorëve dhe ndikimin në mjedis dhe shëndet të PCB-ve;

- Krijimi i kapaciteteve për analizën gjysmësasiore (me test-kite) për të vlerësuar përmbajtjen e PCB-ve në vajin e transformatorëve;

- Krijimi i kapaciteteve laboratorike në nivel kombëtar për analizën sasiore dhe cilësore të PCB-ve në vajin e transformatorëve;

- Rritja e ndërgjegjësimit të publikut për rrezikun në mjedis dhe shëndet të substancave PCBs;

- Identifikimi i vendeve të ndotura me PCBs dhe rehabilitimi i tyre;

- Eliminimi i vajit mineral të ndotur me PCBs;

- Projektimi për të vënë në vend një program monitorimi të PCB-ve në nivel kombëtar.

Tabela 20. Plani i Veprimit për menaxhimin e PCB-ve

Krijimi i sistemit për identifikimin, shënimin, heqjen, ruajtjen dhe asgjësimin përfundimtar të pajisjeve me PCB dhe mbetjeve me PCB

Përshkrimi i masës	Institucioni përgjegjës	Koha	Indikatorët/mjetet e verifikimit	Kosto e masës (në €)
Krijimi i inventarit të pajisjeve që përmbajnë PCB dhe mbetjeve me PCB në Shqipëri	AKM/UBT-Departamenti Mjedisit	2019	Lista e detajuar e inventarit	15,000
Përgatitja e raportit të pajisjeve që përmbajnë PCB, në përputhje me kërkesat e Konventës së Stokholmit	AKM/UBT-Departamenti i Mjedisit	2019	Raport për pajisjet dhe mbetjet PCB	8,000
Hartimi dhe Zbatimi i një udhëzuesi të Brendshëm për heqjen e vajit të transformatorëve dhe rehabilitimin e sipërfaqeve të kontaminuara nga rrjedhjet e vajit	KESH/OSHEE /OST/MIE/M TM	2019	Udhëzues i miratuar	5,000
Përpilimi i broshurës për identifikimin e PCB-ve të përdorura në industrinë e plastikës, polimer, ngjyra dhe veshje dhe në ndërtimin	MTM/MIE/	2019	Brochure	3,000
Përgatitja dhe implementimi i një trajnimit specifik për ekipet e riparimit dhe mirëmbajtjes së transformatorëve	KESH/OSHEE /OST	2019	Modulet e trajnimit të brendshëm	2,000
Akreditimi i Laboratorit të PCBs-ve dhe validimi i performancës	AKM/MTM	2022	Certifikata e Akreditimit	3,500
Plani për largimin gradualisht të pajisjeve të mbetura që përmbajnë PCB (veçanërisht transformatorët dhe kondensatorët e energjisë elektrike)	KESH/OSHEE /OST/MTM/A KM	2020	Numri i pajisjeve që hiqen	0.000
Aprovimi dhe implementimi i programit kombëtar të monitorimit të PCB-ve	MTM/AKM	2019 e në vijim	Programi monitorimit	0.000
Hartimi i planit kombëtar për asgjësimin/dekontaminimin e pajisjeve që përmbajnë PCB dhe mbetjeve me PCB	MTM/AKM	2019	Plani i Asgjësimit	0.000

3.2.7. Plani i Veprimit për NOQ-të e Prodhuar Joqëllimisht

Në lidhje me NOQ-të e prodhuara, si nënprodukt, joqëllimisht Konventa e Stokholmit përcakton objektivin e minimizimit dhe, kur është e mundur, eliminimin përfundimtar i produkteve/pajisjeve që çlirojnë/japin, joqëllimisht, nënprodukte të NOQ-ve të prodhuar nga burime antropogjenë.

Për administrimin e këtyre NOQ-ve, më poshtë, janë identifikuar masat specifike të menaxhimit të tyre:

- Kompletimi i legjislacionit dhe rregulloreve në lidhje me parandalimin e ndotjes industriale, kontrollit, si dhe administrimin e mbetjeve;
- Forcimi i kapaciteteve (humane dhe teknike) për institucionet përgjegjëse për

menaxhimin e mbetjeve (në zë të veçantë menaxhimin e landfillëve dhe parandalimi i djegies së hapur);

- Politika të veprimit për reduktimin e dioksinave dhe furaneve nga emetimet e venddepozitimit dhe djegies së mbetjeve;

- Futja e teknikave më të mira dhe praktika më të mira menaxhimi në sektorin industrial dhe atë të ndërtimit;

- Zhvillimi dhe zbatimi i praktikave bashkëkohore të trajtimit të mbetjeve mjekësore në mbarë vendin, për të minimizuar emetimet jo të qëllimshme të NOQ-ve.

- Rritja e Ndërgjegjësimi i publikut të gjerë për menaxhimin mjedisor të mbetjeve;

- Përditësimi i rregullt i inventarit të emetimeve të NOQ-ve jo të qëllimshme.

Tabela 21. Plani i Veprimit për NOQ-të e Prodhuar Joqëllimisht

Eliminimi i prodhimit të kimikateve NOQ të prodhuar pa qëllim në procesin e djegies së hapur të mbetjeve dhe në industri të tjera përpunuese				
Përshkrimi i masës	Institucioni përgjegjës	Koha	Indikatorët/mjetet e verifikimit	Kosto e masës (në €)
Zhvillimi i rregulloreve dhe vendosja e tarifave mbi prodhimin dhe produktet që mund të jenë burim potencial i komponimeve që prodhojnë NOQ në mënyrë jo të qëllimtë.	MTM dhe AKM	2020	Tarifa për aktivitete specifike	0,000
Rishikimi i rregulloreve ekzistuese dhe standardeve për çlirimin e NOQ-ve të formuar në mënyrë të paqëllimshme.	MTM dhe AKM	Vazhdi misht	Rregullore të rishikuara	0,000
Fushata informuese mbi përfitimet e zëvendësimit e ngrohjes me karburanteve fosile dhe druri me sistemet alternative të ngrohjes.	MTM/AKM/universitetet/A kademia	2019–2024	Numri i workshop-eve	6,000
Hartimi i një rregulloreje për djegiet e mbetjeve bujqësore dhe djegiet në pyje.	MTM dhe MBZHR	2020	Rregullore për praktikatat/procedurat e djegjeve në fushat me barera të keqja	4,000
Hartimi i një plani veprimi TIP në nivel lokal për menaxhimin e mbetjeve shtëpiake për reduktimin e emetimeve të dioksinave dhe furaneve, si dhe ndërtimi i dialogut midis qeverisjeve qendrore dhe lokale në trajtimin e mbetjeve komunale, për efektivitetin e menaxhimit dhe në veçanti të djegies së pakontrolluar e mbetjeve.	MTM	2020	Plan lokal veprimi	3,000
Përmirësimi i kornizës ligjore, financiare dhe institucionale në funksion të parandalimit / eliminimit/çlirimit e NOQ-ve nga produkteve të aplikuara si BAT dhe BEP				
Forcimi i kontrollit ndaj shërbimeve teknike lidhur me emetimet nga automjetet, me qëllim afrimin e tyre me ato evropiane.	MTM/ISHM P/Ministria përgjegjëse për transportin	2019–vazhdim	Numri i kontrolleve	0,000
Prodhim i pastër në industrinë e ferro-kromit dhe të çelikut.	AKM	Vazhdimisht	Instalime shtesë në industri	0,000

Prodhimi i pastër në mënyrë specifike duke synuar kontrollin e temperaturës dhe që rezultojnë emetimet dioksina në industrinë e çimentos	AKM	Vazhdimi-sht	Instalime shtesë në industri	0,000
Rritja e njohurive, krijimi i kapaciteteve dhe kryerjen e vetëmonitorimit të emetimeve të NOQ-ve të paqëllimshme në industrinë e ndërtimit dhe riciklimin e mbetjeve.	MTM dhe AKM	Nga 2019 në vazhdim	Numri i vet monitorimeve	5,000
Udhëzues për rrezikun dhe ndarjen e mbetjeve spitalore dhe trajnimet të stafëve ndihmese në të gjitha Spitalet dhe klinikat për minimizimin e mbetjeve dhe ndarjen e tyre.	MSHMS/MTM	2019	Udhëzues i hartuar	8,000
Krijimi i një skeme raportimi, krijimi i të dhënave mbi prodhimin dhe emetimin e NOQ-ve jo të qëllimshme dhe përfshirja e tyre në Raportin e Gjendjes së Mjedisit në Shqipëri.	AKM	2019 e në vijim	Perfshirja e emetimeve në Raportin Kombëtar të Monitorimit të Monitorimit	5,000
Vazhdim i raportimeve të të dhënave mbi emetimet e NOQ-ve të prodhuar joqëllimisht që dorëzohen në Sekretariatit e Konventës.	MTM/AKM	Në vazhdim	Raportime në periudhë	0,000

3.2.8 Plani i Veprimit për Mbetjet e NOQ-ve dhe Vendet e Ndotura

Për mbetjet e NOQ-ve dhe sipërfaqet e ndotura Konventa e Stokholmit përcakton detyrimin si vijon: mbetjet dhe sipërfaqet që përmbajnë ose janë të kontaminuara me komponime NOQ të ndodhur në aneksin A, B ose C duhet të menaxhohen në një mënyrë që të sigurojnë mbrojtjen e shëndetit e njeriut dhe mjedisin.

Bazuar në analizën e situatës fillestare të vendit, duke pasur parasysh dispozitat ligjore masat për trajtimin/manaxhimin e mbetjeve me NOQ ose sipërfaqet e ndotura nga këto mbetje konsistojnë në:

- Ngritja e kapaciteteve për menaxhimin e NOQ-ve, në nivel lokal, institucional dhe agjencitë e specializuara;
- Rehabilitimi përfundimtar i vendeve të

ndotura me NOQ nëpërmjet hartimit të planeve të rehabilitimit, specifik për çdo vend sipas nivelit të kontaminimit të tyre.

Si zona të identifikuar me ndotje nga NOQ-të janë listuar në përpilimin fillestar të PKV-së për Shqipërinë (2006), të cituara edhe më sipër, dhe ndodhen në Durrës (ish-Fabrika Kimike e Porto Romanos), në Vlorë (ish-PVC), në Elbasan (ish-Uzina e Koksit), në Lushnjë (ish-Fabrika e Plastmasit) dhe në Shkodër (Stacioni Hekurudhor Bajzë), Reparti i rigjenerimit të vajit dhe riparimit të transformatorëve në Tiranë etj.

Nëpërmjet masave të marra, të përshkruara më lart, zonat janë pastruar dhe rrethuar në një perimetër të mjaftueshëm për të mbrojtur mjedisin dhe sidomos shëndetin e njerëzve. Sidoqoftë, analiza dhe një sistem monitorimi dhe vlerësimi është i nevojshëm për secilën zonë.

Tabela 22. Plani i Veprimit për mbetjet dhe vendet e ndotura me NOQ

Vlerësim fillestar i gjendjes së mbetjeve me NOQ dhe vendet e ndotura				
Përshkrimi i masës	Institucioni përgjegjës	Koha	Indikatorët/mjetet e verifikimit	Kosto e masës (në €)
Identifikim i sipërfaqeve të ndotura, mostrim dhe analiza mostrash toke dhe gjaku për përcaktimin e nivelit të ndotjes në mjedis dhe shëndet	AKM dhe universitetet/A kademia, Institute kërkimore	2019–2021	Sipërfaqet në ha për secilën zonë	15,000
Trajnime i strukturave të AKM-së dhe inspektoratit rajonal për zbatimin e ligjit për parandalimin e ndotjes	UBT (Dep. i Agromjedisit)	2019	Module trajnuese dhe numri i trajnimeve	10,000
Miratimi i rregulloreve për rehabilitim të pranueshëm nga aspekti mjedisor	MTM dhe MBZHR	2020	Rregullore - Guidë	0,000
Studimi i përqendrimit të NOQ-ve në sipërfaqet potencialisht të ndotura dhe renditja e tyre sipas nivelit të ndotjes (shëndet dhe mjedis).	AKM dhe universitetet/A kademia	2020–2023	Raport	20,000

Raportimi i të dhënave në sekretariatit e Konventës së Stokholmit	MTM	2019–2023	Të dhëna të raportuara	0,000
Përzgjedhja dhe implementimi i metodave më adekuate për rehabilitimin mjedisor të zonave të ndotura (tej normave të standardit)	MTM	2020	Metoda-Studim	
Vlerësimi dhe monitorimi i efekteve (shëndet dhe mjedis) në zonën e përzgjedhur për rehabilitim	MTM, Instituti i Shëndetit Publik, universitetet/Akademia	2021–2023	Zonë e rehabilituar	80,000

3.2.9 Plani i Veprimit për monitorimin e përgjithshëm të kimikateve NOQ

Komponimet kimike të klasifikuara në grupin NOQ janë shumë toksike duke kërcënuar shëndetin e njeriut dhe të kafshëve. Ata janë, gjithashtu, shumë rezistentë në kohë dhe për këtë përbëjnë një kërcënim pothuaj të përhershëm në mjedis në të gjithë komponentët globalë të tij: tokë, ujë, ajër. Kryerja e monitorimit të përmbytjeve të tyre, klasifikimit, përdorimit në jetën e përditshme dhe efektet në terma afat shkurtër dhe afat gjatë janë kërkesa të Konventës së Stokholmit. Në VKM-në nr. 360, datë 29.4.2015, përcaktohet që AKM-ja duhet të përfshijë në monitorimin e mjedisit edhe të dhëna për NOQ-të. Deri më tani, NOQ-të nuk janë përfshirë në monitorim, kështu që është e domosdoshme që në planin kombëtar të monitorimit të mjedisit të futen komponimet NOQ.

Ky monitorim do të bëjë të mundur një njohje të saktë të situatës për përmbytjen e NOQ-ve në komponentë të rëndësishëm të mjedisit, kontributin e aktiviteteve të ndryshme sociale dhe ekonomike në ndotjen e mjedisit e shkaktuar nga kjo kategori e kimikateve të rrezikshme, analizën e rrezikut, dhe në këtë bazë, përcaktimi i masave përkatëse të cilat duhet të kontribuojnë për përmirësimin e mjedisit dhe arritjen e standardeve mjedisore.

Në këtë kontekst, këto masa kryesore duhet të ndërmerren:

- Monitorimi i NOQ-ve në zona dhe mjedise të ndryshme, si pjesë e programit kombëtar të monitorimit;
- Forcimi i kapaciteteve institucionale për studimin dhe kërkimin në lidhje me çështjet e NOQ-ve.

Tabela 23. Menaxhimi i NOQ-ve dhe mbrojtja e mjedisit, ushqimit dhe biodiversitetit

Harmonizimi, plotësimi dhe zhvillimi i ligjeve dhe akte nënligjore për të vendosur monitorimin e komponimeve të NOQ-ve në të gjitha planet e veprimit të mjedisit, ushqimit dhe biodiversitetit				
Përshkrimi i masës	Institucioni Përgjegjës	Koha	Indikatorët/mjetet e verifikimit	Kosto e masës (në €)
Miratimi i programit të monitorimit për substancat e NOQ-ve në të gjitha aksionet dhe planet e veprimit të mjedisit.	MTM/ dhe AKM	2019	Parametrat e NOQ-ve në PKM	0,000
Përfshirja e monitorimit të NOQ-ve, veçanërisht të PCB-ve, si pjesë e Mjedisit Kombëtar Programi i monitorimit.	MTM/ dhe AKM	2019	Parametrat e PBC-ve në PKM	0,000
Hartimi i programit të monitorimit për substanca të NOQ-ve në mjediset e punës.	MTM dhe MSHMS	2019	Program Monitorimi	0,000
Zbatimi i programit të monitorimit për kimiketet me përmbytje të NOQ-ve në: ajër, ujë dhe në det, tokë, biologjike organizma dhe te njeriu				
Kryerja e analizave për nivelin aktual të NOQ-ve në mbetjet e pesticideve në ish-depot dhe vendeve të kontaminuara, duke përfshirë vlerësimi i rrezikut.	MTM dhe AKM/universitetet/Akademia	2019	Raport analitik	15,000
Zbatimi i programit të monitorimit për kimiketet NOQ në ujërat sipërfaqësore, nëntokësore dhe në venddepozitimet e mbetjeve.	MTM dhe AKM/universitetet/Akademia, institutet	2020–2023	Raport analitik	30,000

	kërkimore			
Implementimi i planit të monitorimit të tokës në afërsi të ish-zonave të ndotura.	MTM dhe AKM/ universitetet/A kademia, institutet kërkimore	2020– 2023	Raport analitik	25,000
Implementimi i planit të monitorimit në ujërat detare dhe në sedimentet bregdetare.	MTM dhe AKM/ universitetet/A kademia, institutet kërkimore	2021– 2023	Raport analitik	15,000
Implementimi i planit të monitorimit në materiale biologjike (zogj dhe mamiferet detare).	MTM dhe AKM/ universitetet/A kademia	2021– 2023	Raport analitik	10,000
Implementimi i planit të monitorimit të komponimeve NOQ në mjediset e punës.	MTM dhe AKM/ universitetet/A kademia, institutet kërkimore	2021– 2023	Raport analitik	5,000
Raportimi dhe informimi i publikut dhe organizmave ndërkombëtare				
Raportimi i informacionit mbi përmbajtjen e substancave të NOQ-ve në mjedis dhe të mjedisëve të punës në Agjencinë Evropiane të Mjedisit dhe në Sekretariatit i Konventës.	MTM dhe AKM/MSHM S/MBZHR/M IE/doganat	2019	Të dhëna	5,000
Hartimi i një Raporti të rezultateve mbi gjendjen e mjedisit dhe materialeve biologjike dhe publikimi on line në faqen zyrtare të Ministrisë.	MTM dhe AKM/Universi teti/Akademia, institutet kërkimore	2021	Raport	20,000

3.2.10 Plani i Veprimit për Arsimim, Ndërgjegjësim dhe Informim Publik

Për informimin publik dhe rritjen e ndërgjegjësimit Konventa përcakton: qasje publike në informatat relevante për komponimet NOQ dhe ngritja e ndërgjegjësimit mbi to.

Për shkak se komponimet NOQ dhe sidomos mbetjet e materialeve të përdorimit të përditshëm në shumë aktivitete humane nuk janë lehtësisht të dallueshme nga publiku i gjerë informimi për këto komponime është i domosdoshëm. Ndërgjegjësimi publik është një mjet i madh presioni për politik bërjen dhe masat që eliminojnë/redukojnë rrezikun që vjen nga NOQ-të. Trajnimi dhe rritja e kompetencave profesionale e personave që merren direkt me

NOQ-të përmirëson manaxhimin e tyre dhe pas analizës së komponimeve të NOQ-ve masat konsistojnë si me poshtë:

- Rritja e ndërgjegjësimit në komunitetet, informimi publik, angazhimi dhe aksesimi i rrjetit të OJF në dokumenta dhe të dhëna analitike mbi rrezikshmërinë e NOQ-ve dhe efektet e tyre në shëndetin e njeriut dhe mjedisit;
- Trajnimi i personelit që merret direkt me përdorimin e komponimeve të NOQ-ve;
- Angazhimi i medias në problemet mjedisore që lidhen me komponimet e NOQ-ve;
- Futja e njohurive mbi NOQ-të në programet shkollare (informacion i shkurtër në shkollat 9-vjeçare dhe të mesme, në lëndët me zgjedhje).

Tabela 24. Plani i Veprimi për Arsimim, Ndërgjegjësim të Publikut

Zhvillimi i një programi të detajuar - Strategji për informimin e publikut në lidhje me efektet e dëmshme të kimikateve NOQ				
Përshkrimi i masës	Institucioni përgjegjës	Koha	Indikatorët/mjetet e verifikimit	Kosto e masës (në €)
Fushatë sensibilizimi në zona industriale dhe në afërsi të landfilleve për efektet në shëndet, tokë, ujë dhe ajër të ndotjes me PCBs dioksina dhe furane nga djegiet e mbetjeve.	MTM dhe AKM/MSHMS, ISHP/universitetet/Akademia	2019	Numri i fletëpalosjeve	3,000
Përgatitja e broshurave me informacion mbi NOQ-të, të cilat kanë efekt në shëndetin e njeriut dhe mjedis.	MTM dhe AKM/MSHMS, ISHP/universitetet/Akademia	2020	Brochure	5,000
Hartim i manualit për trajtimin e mbetjeve të pesticideve, paketimin dhe mbetjet nga PCB-ja.	MTM dhe AKM/MSHMS/MBZHR	2020	Manual	0,000
Informimi publik për mënyrën e mbledhjes dhe vendosjes së mbetjeve të komponimeve të NOQ-ve.	MTM dhe AKM/MSHMS	2019	Manual	0,000
Artikuj në shtypin e përditshëm për NOQ-të: gjendja dhe rreziku i tyre në mjedis dhe shëndet.	universitetet/Akademia	2020	Numri i artikujve	0,000
Rritja e ndërgjegjësimi për rrezikun e komponimeve të NOQ	ISHP, Universitetet/Akademia	2023	Numri i takimeve	4,000
Tërheqja e mendimit të publikut në lidhje me gjendjen dhe efektet e NOQ-ve (takime, pyetorë).				
Organizimi emisione në media fokusuar mbi menaxhimin e komponimeve të NOQ-ve.	Universitetet/Akademia	2019–2023	Numri i takimeve televizive	0,000
Përgatitja e një dokumentari dhe spote në televizionet lokale të rrezikuara më shumë nga përdorimi/mbetjet e NOQ-ve.	Universitetet/Akademia	2020	Dokumentar dhe numri i Spoteve	0,000
Hartimi i programit të edukimit të vazhdueshëm në lidhje me kimikatet e NOQ-ve në administratë, industri, shkolla dhe fakultete	MTM/Universitetet/Akademia	2023	Programi i edukimit	0,000
Hartimi i programit të edukimit të vazhdueshëm në shkolla të mesme dhe universitete.				
Organizimi i trajnimeve dhe seminareve për personat që trajtojnë komponime dhe mbetje të NOQ-ve	MTM dhe AKM/MSHMS/MBZHR/MIE	2019–2023	Seminare	2,000
Hartimi i një manuali për identifikimin dhe trajtimin e sigurt të pajisjeve që përmbajnë komponime të PCB-së.	MTM dhe AKM/MSHMS/MIE/KESH/OSHEE	2019 e në vazhdim	Manual i hartuar	3,000

3.3 Propozimet dhe prioritetet për ndërtimin e kapaciteteve

Kapaciteti për kimikatet dhe veçanërisht për menaxhimin e NOQ-ve duhet të forcohet në lidhje me objektivat e PKV-së.

Kapaciteti aktual dhe mundësia për menaxhimin e NOQ-ve në Shqipëri duhet të fuqizohet në mënyrë që të arrihen objektivat e PKV-s. Këto nevoja dhe ndërtimi i kapacitetit në mbështetje dhe përputhje me dispozitat e konventës janë theksuar më poshtë për fushat e veçanta prioritare.

1. Ngritja dhe funksionimi i njësisë së NOQ-ve në ministrinë përgjegjëse për mjedisin:

- Monitorimi i përmbushjes së detyrimeve që vijnë nga Konventa e Stokholmit dhe politikat e lidhura me NOQ-të.

- Koordinimi i aktiviteteve të ministrive që adresojnë NOQ-të, dhe sigurojnë shkëmbimin e informacionit.

- Monitorimi i përmbushjes së legjislacionit mjedisor në të njëjtën linjë me direktivat e BE-se mbi NOQ-të.

- Monitorimi i zbatimit të këshillimeve me institucionet dhe ekspertët në lidhje me ato aktivitete që implementohen me qëllim largimin dhe eliminimin e NOQ-ve dhe rehabilitimin e zonave të ndotura.

- Vlerësimi i projekteve të lidhura me NOQ-të.

2. Ministria përgjegjëse për Infrastrukturën dhe Energjinë duhet të sigurojë kapacitetet teknike për menaxhimin e PCB-ve, zëvendësimin e vajrave me PCBs dhe pajisjeve që përdorin këto vajra, si dhe eliminimi i tyre në mënyrë të sigurt mjedisore.

3. Ministria përgjegjëse për energjinë dhe ministria përgjegjëse për mjedisin duhet të hartojnë procedurat për ruajtjen e sigurt të NOQ-ve (kryesisht ato që përmbajnë vajra), dhe pajisje që

përmbajnë NOQ deri në eliminimin përfundimtar.

4. Përgatitjen e studimeve dhe projekteve për eliminimin e NOQ-ve ose materialeve/pajisjeve të ndotura me NOQ.

5. Organizimin e trajnimeve dhe seminareve me aktorë të ndryshëm për çështjet që lidhen me monitorimin, kontrollin, ruajtjen e sigurt dhe eliminimin e NOQ-ve.

6. Rritja e ndërgjegjësimit publik për impaktin e NOQ-ve mbi shëndetin e njeriut dhe mjedisin.

3.4 Përmbledhja e aktiviteteve dhe mjetet financiare të nevojshme për zbatimin e PKV-së

Mjetet financiare të nevojshme për implementimin e PKV-së për periudhën 2019–2024 janë parashikuar të jenë afro **618,500.00** EURO, ashtu siç paraqiten në tabelën më poshtë.

Tabela 25. Nevojat financiare për periudhën 2019–2024

I. Masat për forcimin e kornizave institucionale dhe rregullatore		Vlera* (euro)
1	Ngritja dhe vendosja në funksionim e njësisë kombëtare për implementimin e Konventës së Stokholmit	87,000
II. NOQ-të dhe pajisjet/materialet që përmbajnë NOQ		
1	Përgatitja dhe implementimi i një udhëzimi të brendshëm KESH/OSHEE/OST mbi menaxhimin, trajtimin dhe largimin e transformatorëve që përmbajnë PCB.	69,000
2	Studimi dhe rehabilitimi gradual i vendeve të ndotura me NOQ.	191,000
3	Eliminimi i vajrave, pajisjeve, materialeve, mineraleve etj., të kontaminuara me NOQ.	99,500
4	Përgatitja dhe implementimi i një programi monitorimi kombëtar për NOQ-të.	84,000
III. Ndërgjegjësimi i publikut, informimi dhe përhapja e informacionit, trajnimi dhe zhvillimi		
1	Shtimi i informacionit dhe ndërgjegjësimi në komunitetet ku NOQ-të janë të pranishme, duke sensibilizuar publikun rreth efekteve të NOQ-ve mbi shëndetin e njeriut dhe mjedisin.	25,000
2	Fuqizimi i kapaciteteve mjedisore për rritjen e ndërgjegjësimit të publikut të gjerë dhe përhapjes së informacionit mbi NOQ-të.	46,000
3	Angazhimi i OJF-ve në përhapjen e informacionit, sensibilizimin dhe fushatat e rritjes së ndërgjegjësimit.	17,000
TOTALI		618,500.00

Fondet e nevojshme për zbatimin e PKV-së mund të sigurohen nga burime të ndryshme financiare, si: buxheti i shtetit, Bashkimi Evropian, institucionet dhe organizatat ndërkombëtare për mjedisin, donacionet private etj.

Burimet e financimit të kostove për zbatimin e Planit Kombëtar të Veprimit për Heqjen nga Përdorimi dhe Eliminimin e Ndotësve Organikë të Qëndrueshëm (NOQ), janë parashikuar të sigurohen si më poshtë:

1. Ngritja dhe funksionimi i një njësie kombëtare për zbatimin e Konventës së Stokholmit, në shumën 87 mijë euro, do të mbulohet nga Ministria përgjegjëse për Mjedisin. MTM-ja është angazhuar që të ngrejë në vitin 2019, Zyrën e Kimikateve. Ligji nr. 27/2016, “Për menaxhimin e kimikateve”, në nenin 6 të tij, përcakton detyrimin ligjor për ngritjen e Zyrës së Kimikateve, si garanci për zbatimin e legjislacionit të kimikateve dhe përmbushjen e rekomandimeve të bëra në një

sërë raportesh të bëra nga ekspertët ndërkombëtarë lidhur me menaxhimin e kimikateve në vendin tonë. Në kuadër të hartimit të kërkesave buxhetore për periudhën 2019–2021, Ministria përgjegjëse për Mjedisin (MTM) ka propozuar si një politikë të re ngritjen e Drejtorisë për Menaxhimin e Kimikateve.

2. Përgatitja dhe implementimi i një udhëzimi dhe kostoja e parashikuar për të është 69 mijë euro. Ky udhëzim do të përgatitet nga stafi i ministrisë në bashkëpunim me ministrinë e linjës dhe nuk parashikon fonde shtesë nga ato të planifikuara në PBA e Ministrisë përgjegjëse për Mjedisin.

3. Studimi dhe rehabilitimi i vendeve të ndotura me NOQ-të dhe vajrave të përdorura është një buxhet i cili do të mbulohet në bashkëpunim me KESH-in, OSHEE-në, që aktualisht kanë dhe stoqet më të mëdha me NOQ-e, si dhe me projekte të bashkëpunimit me UNEP-in dhe GEF-in. Shqipëria ka përfutur në të kaluarën dhe do të vazhdojë të jetë pjesë e këtyre projekteve rajonale të zbatuara kryesisht nga UNEP/MAP, me qendër në Athinë. Të dyja këto zëra të buxhetit janë në shumën e 290.5 mijë euro. Ministria përgjegjëse për mjedisin, ka të planifikuar në PBA, në zërin projekte dhe monitorime, në shumën 50 mijë euro çdo vit, veç shumës së alokuar për AKM-në, si pjesë e fondeve për programin e monitorimit. Për periudhën 5-vjeçare nga ministria mbulohen në shumën e rreth 250 mijë euro dhe rreth 40 mijë euro, synohen të mbulohen nga donatorët dhe programet rajonale të Mesdheut.

4. Përgatitja dhe implementimi i një programi kombëtar monitorimi për NOQ-të, në shumën 84 mijë euro, do të mbulohet nga buxheti i planifikuar për Agjencinë Kombëtare të Mjedisit për monitorimin, si dhe nga fondi i ministrisë për projektet.

5. Lidhur me objektivin e tretë dhe kostot përkatëse për rritjen e kapaciteteve, shtimin e informacionin dhe pjesëmarrjen e OJQ-ve në këtë proces i cili në total shkon në shumën 88 mijë euro, është një buxhet që mbulohet nga buxheti i planifikuar për ministrinë përgjegjëse për mjedisin.

Në përgjithësi buxheti i parashikuar, mbulohet nga fondet e planifikuara për ministrinë e përgjegjëse për mjedisin dhe një pjesë e vogël e tij mbulohet nga projekte të tjera

në proces siç janë projekti (tipi Grant) “Vlerësimi fillestar i Minamatës në Shqipëri”, me vlerë 200,000\$ dhe projekti (tipi Grant) për “Sistemin e informacionit mjedisor” me vlerë 1,120,000 \$. Këto projekte zbatohen nga UNDP prej 2016, në bashkëpunim me ministrinë përgjegjëse për mjedisin dhe parashikojnë edhe informacionin lidhur me monitorimin e ndotjeve nga kimikatet.

4. ANEKSET

Aneks 1. Listimi i NOQ-ve sipas anekseve të Konventës së Stokholmit

Në bazë të nenit 3 të Konventës, shtetet anëtare që e kanë pranuar atë janë të detyruar të ndalojnë ose të zbatojnë masat për eliminimin, prodhimin, përdorimin, importin dhe eksportin e komponimeve kimike të përfshira në **aneksin A** të Konventës, të cilat janë:

- *Aldrin* - pesticid i përdorur për të mbrojtur bimët e kultivuara nga insektet e tokës.
 - *Klorodan* –pesticid i përdorur për të mbrojtur bimët e kultivuara nga insektet.
 - *Dieldrina* - pesticid i përdorur për kontrollin e insekteve dhe vektorët e sëmundjeve.
 - *Endrin* - pesticid i përdorur për kontrollin e insekteve dhe për të kontrolluar brejtësit.
 - *Heptaklor* – pesticid i përdorur kundër insekteve të tokës dhe termiteve.
 - *Hekzaklorobenzen* - pesticid dhe nënprodukt i formuar gjatë prodhimit të substancave të tjera kimike ose mbetje nga djegia e kimikateve.
 - *Mireks* - pesticid dhe shtues në plastikë dhe gomë për reduktimin e shkallës së djegies.
 - *Toksafen* – pesticid i përdorur te pambuku, drithërat, frutat, aroret dhe perimet, si dhe për të kontrolluar këpushat dhe merimangat në blegtori.
 - *Difenilet e poliklorinuara* (PCBs) - substanca kimike që përdoren si vajra në kaloriferë, transformatorë, si shtues në ngjyra dhe plastike, si dhe shtesa në karbon në fotokopje; prodhohen si mbetje edhe gjatë procesit djegies.
- Por përveç komponimeve të sipërcituara, NOQ-të e rinj u përcaktuan në vitin 2009 për t'u përfshirë në aneksin A të Konventës, të cilat janë:
- *α-Hekzaklorocikloheksan* - pesticid dhe nënprodukt nga prodhimi i kimikateve të tjera.

- *β- Hekzaklorocikloheksan* - pesticid dhe nënprodukt nga prodhimi i kimikateve të tjera.
- *γ- Hekzaklorocikloheksan* ose *lindani* - pesticid.
- *Klordekon* - pesticid.
- *Hekzabromobifenil* - substancë kimike industriale.
- *Hekzabromobifenil eter* - substancë kimike industriale.
- *Heptabromobifenil eter* - substancë kimike industriale.
- *Pentaklorobenzen* - pesticid, substancë kimike industriale dhe nënprodukt nga prodhimi i kimikateve të tjera.
- *Tetrabromodifenil eter* - substancë kimike industriale.
- *Pentabromodifenil eter* - substancë kimike industriale.

Në aneksin A të Konventës, kimikati endosulfan dhe izomeret e tij (insekticide) janë përfshirë në vitin 2011, ndërsa në vitin 2013 është shtuar gjithashtu komponimi heksabromociklododekani (HBCD), që është substancë kimike industriale.

Pentaklorofenoli me kripërat dhe esteret e tij të përdorur si pesticide, heksaklorobutadiene (HCBD) dhe naftalenet e poliklorinuara të përdorura si kimikate industriale janë përfshirë në aneksin A të Konventës në maj 2015.

Një dispozitë e nenit 3 të Konventës ka të bëjë me kufizimin e prodhimit ose përdorimit të substancave kimike të përfshira në **aneksin B** të Konventës, ku futen substanca të tilla si 1,1,1-trikloro-2,2-di (4-klorofenil) etan i njohur si DDT i përdorur gjerësisht në të kaluarën si insekticid.

Në aneksin B të Konventës dy komponimet kimike të reja janë shtuar në vitin 2009 si Acidi perfluoroktan sulfonik dhe floruri i perfluoroktan sulfonilit, të cilat janë kimikate industriale.

Vendet firmëtare të Konventës duhet gjithashtu, sipas nenit 5 të Konventës, të zbatojë masat për parandalimin e formimit dhe emetimit të NOQ-vetë prodhuar joqëllimisht të cilat përfshihen në **aneksin C** të Konventës.

Në këtë grup përfshihen ndotësit si dioksinat dhe furanet. Dioksinat janë emri i një grupi shumë toksik, të cilat janë substanca kimike të

poliklorinuara dhe prodhohen kryesisht nga djegia jo e plotë e komponimeve organike.

Grupi i dioksinave përbëhet nga 75 lloje të dibenzo-p-dioksinat (PCDDs) dhe 135 lloje të dibenzofuraneve të polikloruara (PCDFs). Këto substanca nuk janë prodhuar në shkallë industriale, por vetëm në shkallë laboratorike për kërkime. Megjithatë, ata prodhohen në mënyrë jo të qëllimshme gjatë procesit të djegies (karburantit dhe të mbeturinave), si dhe nga proceset e ndryshme industriale si nënprodukte. Dioksinat mund të grumbullohen në yndyrat e njeriut dhe të kafshëve.

Në aneksin C të Konventës futen edhe komponimet si heksaklorobenzeni dhe bifenilet e poliklorinuara, të cilat përfshihen edhe në aneksin A të Konventës siç e cituam edhe më sipër. Këto komponime prodhohen në mënyrë jo të qëllimshme gjatë procesit të djegies jo të plotë të komponimeve organike. Gjithashtu, në këtë aneks janë futur edhe pentaklorobenzeni në vitin 2009 dhe naftalenet e poliklorinuara që janë përfshirë në vitin 2015, por këto komponime janë pjesë edhe e aneksit A të Konventës.

UDHËZIM I PËRBASHKËT

Nr. 27, datë 16.8.2018

PËR VITIN SHKOLLOR 2018–2019 NË SISTEMIN ARSIMOR PARAUNIVERSITAR

Në mbështetje të pikës 4, të nenit 102, të Kushtetutës së Republikës së Shqipërisë, të germës “a”, të pikës 2, të nenit 26, të ligjit nr. 69/2012, datë 21.6.2012, “Për sistemin arsimor parauniversitar në Republikën e Shqipërisë”, i ndryshuar, si dhe të ligjit nr. 15/2017, datë 16.2.2017, “Për arsimin dhe formimin profesional në Republikën e Shqipërisë”,

UDHËZOJMË:

KREU I STRUKTURA E VITIT SHKOLLOR 2018–2019

1. Struktura e vitit shkollor 2018–2019 të jetë si më poshtë:

1.1 Në arsimin bazë

a) Mësim:

Mësimet fillojnë më 17 shtator 2018 dhe mbarojnë më 12 qershor 2019.

b) Pushime:

Fillojnë më 22 dhjetor 2018 dhe mbarojnë më 6 janar 2019.

c) Provime:

c.1. Provimet kombëtare të arsimit bazë zhvillohen në periudhën 13–30 qershor 2019.

c.2. Rregullorja e zhvillimit të provimeve kombëtare të arsimit bazë 2019 dhe udhëzimet përkatëse do të miratohen nga ministri.

1.2 Në arsimin e mesëm të lartë*a) Mësim:*

Mësimet fillojnë më 17 shtator 2018 dhe mbarojnë më 19 qershor 2019.

Për maturat, viti shkollor fillon më 17 shtator 2018 dhe mbaron më 4 qershor 2019.

b) Pushime:

Fillojnë më 22 dhjetor 2018 dhe mbarojnë më 6 janar 2019.

c) Provime:

Provimet e Maturës Shtetërore zhvillohen në periudhën 6–30 qershor 2019.

1.3 Në arsimin profesional*a) Mësim:*

Mësimet fillojnë më 17 shtator 2018 dhe përfundojnë:

a.1 Më 19 qershor 2019, për nxënësit e klasave të 10-ta (për të gjitha strukturat), për nxënësit e klasave të 12-ta (për strukturën 2+2) dhe për nxënësit e klasave të 11-ta dhe të 12-ta (për strukturën bllok 4-vjeçare).

a.2 Më 7 qershor 2019, për nxënësit e klasave të 11-ta dhe të 12-ta (struktura 2+1+1) dhe për nxënësit e klasave të 11-ta (struktura 2+2).

a.3. Më 28 maj 2019, për të gjithë nxënësit maturantë.

b) Pushime:

Fillojnë më 22 dhjetor 2018 dhe mbarojnë më 6 janar 2019.

c) Provime:

c.1. Provimet përfundimtare të nivelit I dhe II zhvillohen në periudhën 10–21 qershor 2019.

c.2. Provimet përfundimtare të nivelit III zhvillohen në periudhën 29 maj–4 qershor 2019.

c.3 Provimet e Maturës Shtetërore zhvillohen në periudhën 6–30 qershor 2019.

2. MATURA SHTETËRORE

Rregullorja e zhvillimit të provimeve të Maturës Shtetërore 2019 dhe udhëzimet përkatëse do të miratohen nga ministri.

KREU II**PLANET MËSIMORE DHE BAZA LIGJORE****1. ARSIMI BAZË**

a) Në klasën përgatitore, si dhe në klasat I, II, III, IV, V (pilot), VI, VII, VIII dhe IX të arsimit bazë do të zbatohet plani mësimor si më poshtë:

Nr.	Fushat/lëndët	KLASAT																			
		Përgatitore		I		II		III		IV		V (pilot)		VI		VII		VIII		IX	
		Orë jav.	Orë vjet.	Orë jav.	Orë vjet.	Orë jav.	Orë vjet.	Orë jav.	Orë vjet.	Orë jav.	Orë vjet.	Orë jav.	Orë vjet.	Orë jav.	Orë vjet.	Orë jav.	Orë vjet.	Orë jav.	Orë vjet.	Orë jav.	Orë vjet.
1.	Gjuhët dhe komunikimi	5	175	8	280	8	280	9	315	8	280	8	280	8	280	8	280	8	280	8	280
1.1	Gjuhë shqipe	5	175	8	280	8	280	6	210	5	175	5	175	5	175	5	175	5	175	5	175
1.2	Gjuhë e huaj e parë	-	-	-	-	-	-	3	105	3	105	3	105	3	105	3	105	3	105	3	105
2.	Matematikë	4	140	4	140	4	140	4	140	4	140	4	140	4	140	4	140	4	140	4	140
3.	Shkencat e natyrës	2	70	1	35	1	35	1	35	2	70	2	70	2	70	4	140	6	210	6	210
3.1	Dituri natyre	-	-	1	35	1	35	1	35	2	70	2	70	-	-	-	-	-	-	-	-
3.2	Fizikë	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	35	2	70	2	70	2	70
3.3	Kimi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	70	2	70
3.4	Biologji	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	35	2	70	2	70	2	70
4.	Shoqëria dhe mjedisi	2	70	1	35	1	35	1	35	2	70	2	70	3	105	5	175	5	175	5	175
4.1	Edukim për shoqërinë	-	-	1	35	1	35	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4.2	Qytetari	-	-	-	-	-	-	1	35	1	35	1	35	1	35	1	35	1	35	1	35
4.3	Histori	-	-	-	-	-	-	-	-	1	35	1	35	1	35	2	70	2	70	2	70
4.4	Gjeografi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	35	2	70	2	70	2	70
5.	Arte	3	105	2	70	2.5	87.5	3	105	2	70	2.5	87.5	3	105	2	70	2	70	2	70
5.1	Muzikë	-	-	1	35	1	35	1	35	1	35	1	35	1	35	1	35	1	35	1	35
5.2	Art pamor	-	-	1	35	1	35	1	35	1	35	1	35	1	35	1	35	1	35	1	35
5.3	Kërcim	-	-	-	-	0.5	17.5	1	35	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
5.4	Teatër	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0.5	17.5	1	35	-	-	-	-	-	-
6.	Edukim fizik, sporte dhe shëndeti	2	70	3	105	3	105	3	105	3	105	3	105	3	105	3	105	3	105	3	105
7.	Teknologji dhe TIK ⁴	1	35	-	-	-	-	-	-	2	70	2	70	2	70	1	35	1	35	1	35
7.1	TIK	-	-	-	-	-	-	-	-	1	35	1	35	1	35	1	35	1	35	1	35
7.2	Aftësim teknologjik praktik	-	-	-	-	-	-	-	-	1	35	1	35	1	35	-	-	-	-	-	-
8.	Kurrikula me zgjedhje	-	-	1	35	1	35	2	70	2	70	2	70	2	70	2	70	2	70	2	70
TOTALI		19	665	20	700	20/21	700/735	23	805	25	875	25/26	875/910	27	945	29	1015	31	1085	31	1085

⁴ Koha mësimore në këtë fushë, në klasën përgatitore, është vetëm për Teknologjinë.

Në zbatim të planit mësimor të arsimit bazë, shkollat kanë lirinë dhe fleksibilitetin të organizojnë orët mësimore për secilën lëndë. Në varësi të specifikave të lëndës dhe të mundësive të shkollës, shkollat mund të organizojnë orët mësimore të lëndëve, duke zhvilluar për një lëndë 2 (dy) orë mësimore të njëpasnjëshme (45'+45')

ose orë të veçanta (45'). Sugjerojmë që lëndët, që në planin mësimor janë planifikuar me 1 orë në javë, të zhvillohen me këtë mënyrë organizimi, pra çdo javë.

b) Në klasën V të arsimit bazë me kurrikulën ekzistuese do të zbatohet plani mësimor si më poshtë:

Nr.	Lëndët	Orë/javë
1	Gjuhë amtare (Gjuhë shqipe)	5
2	Gjuhë e huaj	2
3	Matematikë	4
4	Dituri natyre	2
5	Vendlindje	2
6	Edukatë shoqërore	1
7	Edukim figurativ	1
8	Edukim muzikor	1
9	Aftësim teknologjik	1
10	Edukim fizik	3
11	Veprimtari jashtëkurrikulare dhe lëndë me zgjedhje	1
	Gjithsej orë/javë:	23

c) Në shkollën speciale “Luigj Gurakuqi” do të zbatohet plani mësimor si më poshtë:

Nr.	Lëndët	KLASAT								
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
1	Gjuhë amtare: Abetare, komunikim, elemente shkrimi, ushtrim të foluri	10	10	10	10	10	4	4	4	4
2	Matematikë dhe zhvillim logjik	5	5	5	5	5	3	3	3	3
3	Punë dore dhe art	3	3	3	3	3	2	2	2	2
4	Edukim shoqëror	2	2	2	2	2	2	2	2	2
5	Edukim shëndetësor dhe vetëshërbim	2	2	2	2	2	2	2	2	2
6	Edukim fizik	3	3	3	3	3	3	3	3	3
7	Edukim muzikor dhe muzikoterapi	2	2	2	2	2	2	2	2	2
8	Terapi të foluri me seanca individuale	2	2	2	2	2	2	2	2	2
9	Orientim dhe njohje me mjedisin	1	1	1	1	1	1	1	1	1
10	Mësim pune	-	-	-	-	-	9	9	9	9
	Gjithsej orë/javë:	30	30	30	30	30	30	30	30	30

d) Në klasën V të shkollave të pakicave kombëtare do të zbatohet plani mësimor si më poshtë:

Nr.	Lëndët	Orë/javë
1	Gjuhë amtare (greke/maqedonase)	4
2	Gjuhë shqipe dhe lexim letrar	5
3	Matematikë	4
4	Dituri natyre	2
5	Vendlindje	2
6	Edukatë shoqërore	1
7	Edukim figurativ	1
8	Edukim muzikor	1
9	Aftësim teknologjik	1
10	Edukim fizik	3
	Gjithsej	24

e) Në klasat I, II, III, IV dhe VI, VII, VIII, IX të shkollave të pakicave kombëtare do të zbatohet plani mësimor si më poshtë:

Nr.	FUSHAT/LËNDËT	KLASAT							
		I	II	III	IV	VI	VII	VIII	IX
1.	Gjuhët dhe komunikimi	8/9	11	12	11	10	11	10	10
1.1	Gjuhë amtare (greke/maqedonase)	8/7	6	5	4	4	4	4	3
1.2	Gjuhë shqipe	0/2	5	5	5	4	5	4	5
1.3	Gjuhë e huaj			2	2	2	2	2	2
2.	Matematikë	4	4	4	4	4	4	4	4
3.	Shkencat e natyrës	1	1	1	2	2	4	6	6
3.1	Dituri natyre	1	1	1	2		-	-	-
3.2	Fizikë					1	2	2	2
3.3	Kimi							2	2
3.4	Biologji					1	2	2	2
4.	Shoqëria dhe mjedisi	1	1	1	2	3	5	6	6
4.1	Gjeografi					1	2	2	2
4.2	Edukim për shoqërinë	1	1						-
4.3	Qytetari			1	1	1	1	1	1
4.4	Histori				1	1	2	2	2
4.5	Histori e Greqisë/Histori e Maqedonisë (ish-RJM)								1
4.6	Gjeografi e Greqisë/Gjeografi e Maqedonisë (ish-RJM)							1	
5.	Arte	2	2/3	3	2	2	2	2	1
5.1	Muzikë	1	1	1	1	1	1	1	1
5.2	Art pamor	1	1	1	1	1	1	1	
5.3	Kërcim		0/1	1					
5.4	Teatër					1			
6.	Edukimi fizik, sporti dhe shëndeti	2	2	2	2	2	2	2	2
7.	Teknologji dhe TIK	i	I	i	2	2	1	1	1
7.1	TIK	i	I	i	1	1	1	1	1
7.2	Aftësim teknologjik praktik				1	1			
8.	Kurrikula me zgjedhje	1	1	2	2				
SHUMA (orë/javë)		19/20	22/23	25	27	26	29	31	30

f) Në shkollën koreografike, për arsimin bazë do të zbatohet plani mësimor i miratuar me nr. 5716 prot., datë 26.5.2016.

a) Në shkollat artistike, për arsimin bazë do të zbatohet plani mësimor i miratuar me nr. 5419 prot., datë 26.5.2016 (edhe për specialitetet violë, oboe, fagot, trombë, korno, trombone).

g) Në institucionet e paraburgimit dhe ato të vuajtjes së dënimit do të zbatohet plani mësimor për arsimimin e individëve të moshës shkollore, i

miratuar me urdhrin nr. 5704 prot., datë 28.7.2015.

2. ARSIMI I MESËM I LARTË

Në shkollat e arsimit të mesëm të lartë, gjimnaz, të arsimit të mesëm të orientuar dhe të arsimit të mesëm profesional do të zbatohen planet mësimore si më poshtë:

- Plani mësimor i gjimnazit, kurrikula bërthamë dhe me zgjedhje, miratuar me urdhrin nr. 12789 prot., datë 28.12.2017.

PLANI MËSIMOR I GJIMNAZIT

Nr.	Fushat/lëndët	Klasat					
		10		11		12	
		Orë javore	Orë vjetore	Orë javore	Orë vjetore	Orë javore	Orë vjetore
1.	Gjuhët dhe komunikimi	7	252	7	252	7	238
1.1	Gjuhë shqipe	2	72	2	72	2	68
1.2	Letërsi	2	72	2	72	2	68
1.3	Gjuhë e huaj e parë	3	108	3	108	3	102
2.	Matematikë	4	144	4	144	4(B) ⁵ ose 6 (A+B)	136 (B) ose 204 (A+B)
3.	Shkencat e natyrës	6	216	6	216	-	-
3.1	Fizikë	2	72	2	72	-	-
3.2	Kimi	2	72	2	72	-	-
3.3	Biologji	2	72	2	72	-	-
4.	Shoqëria dhe mjedisi	6	216	6	216	3	102
4.1	Shkenca sociale (Qytetari ⁶ , Filozofi ⁷)	2	72	2	72	-	-
4.2	Histori	2	72	2	72	-	-
4.3	Gjeografi	2	72	2	72	-	-
4.4	Ekonomi	-	-	-	-	3	102
5	Teknologji dhe TIK	2	72	1	36	-	-
5.1	TIK	2	72	1	36	-	-
6	Edukimi fizik, sporte dhe shëndeti	3	108	3	108	3	102
KURRIKULA BËRTHAMË (SHUMA)		28	1008	27	972	17-19	578-646
KURRIKULA ME ZGJEDHJE		2	72	3	108	13-11	442-374
KURRIKULA NË BAZË SHKOLLE ⁸		0-2	0-72	0-2	0-72	0-2	0-68
TOTALI (nr. i orëve javore gjithsej)⁹		30-32	1080-1152	30-32	1080-1152	30-32	1020-1088

⁵ Në klasën e 12-të, për lëndën “Matematikë”, nxënësit mund të zgjedhin brenda kurrikulës bërthamë programet sipas niveleve: A (ku A është niveli i avancuar) dhe B (ku B është niveli bazë).

⁶ Qytetaria zhvillohet në klasën e 10-të.

⁷ Filozofia zhvillohet në klasën e 11-të.

⁸ Brenda hapësirës së kurrikulës në bazë shkolle zhvillohet dhe “Shërbimi komunitar”. Shërbimi komunitar është i detyruar të kryhet në 18 orë, në klasën e 10-të dhe/ose në klasën e 11-të. Orët e tjera të kurrikulës në bazë shkolle nuk janë të detyruara për nxënësit, ato i mundësojnë shkollës zbatimin e kurrikulës lidhur me projekte ndërkurrikulare/veprimtari të tjera shkollore.

⁹ Java mësimore ka 30-32 orë mësimore. 30 orë në javë shkolle detyrimisht i plotëson me kurrikulën bërthamë dhe kurrikulën me zgjedhje, ndërsa 2 orë të tjera i mundësojnë shkollës zbatimin e kurrikulës në bazë shkolle lidhur me projekte ndërkurrikulare/veprimtari të tjera shkollore. Nxënësi ka detyrimin të zhvillojë 30 orë në javë për secilin vit shkolle, si dhe 18 orët e shërbimit komunitar. Në kombinimin e lëndëve me zgjedhje, shkolle duhet të bëjë kujdes të mos tejkalojë totalin 11-13 orë të kurrikulës me zgjedhje. **Shënim.** Në rastet kur në kurrikulën me zgjedhje në klasën e 12-të nxënësi zgjedh të zhvillojë lëndë të cilat janë me numër çift orësh, ai mund të zhvillojë dhe deri në 31 orë mësimore në javë, të vlerësuara me notë.

KURRIKULA ME ZGJEDHJE

Nr.	FUSHAT/LËNDËT	KLASAT					
		10		11		12	
		Orë javore	Orë vjetore	Orë javore	Orë vjetore	Orë javore	Orë vjetore
1.	Gjuhët dhe komunikimi	2	72	2	72	4	136
1.2	Letërsi	-	-	-	-	2	68
1.3	Gjuhë e huaj e dytë	2	72	2	72	2	68
2.	Matematikë	-	-	-	-	2(A)	68(A)
3.	Shkencat e natyrës	-	-	-	-	12	408
3.1	Fizikë	-	-	-	-	4	136
3.2	Kimi	-	-	-	-	4	136
3.3	Biologji	-	-	-	-	4	136
4.	Shoqëria dhe mjedisi					12	408
4.1	Shkenca sociale (Sociologji, Psikologji) ¹⁰	-	-	-	-	2+2	68+68
4.2	Histori	-	-	-	-	4	136
4.3	Gjeografi	-	-	-	-	4	136
5	Arte ¹¹ (Teatër, Muzikë, Art pamor)	2	72	2	72	2	68
6	Teknologji dhe TIK	-	-	1	36	4	136
6.1	TIK	-	-	1	36	2	68
6.2	Teknologji	-	-	-	-	2	68
7	Edukimi fizik, sporte dhe shëndeti	1	36	1	36	1	34
8	Module kurrikulare ¹²	2	72	2	72	Max 8	Max 272

¹⁰ Për shkencat sociale, si pjesë e kurrikulës me zgjedhje në klasën e 12-të, nxënësi mund të zgjedhë të zhvillojë njërin prej lëndëve (Sociologji/Psikologji) ose të dyja së bashku (Sociologji dhe Psikologji).

¹¹ Fusha “Arte” përbëhet nga tri lëndë (Teatër, Muzikë, Art pamor), të cilat mund të ofrohen si pjesë e kurrikulës me zgjedhje, të pavarura nga njëra-tjetra.

¹² Modulet kurrikulare, si pjesë e kurrikulës me zgjedhje, përzgjidhen njësoj si lëndët e tjera të kurrikulës me zgjedhje. Në kurrikulën me zgjedhje, shkolla ofron module vetëm nga lista e moduleve kurrikulare të publikuara në faqen zyrtare të MASR-së dhe IZhA-s. Kjo listë përfshin module profesionale që zhvillojnë te nxënësi aftësi të nevojshme për tregun e punës dhe module që zhvillojnë tema ndërkurrikulare.

Në zbatim të planit mësimor të gjimnazit, shkollat kanë lirinë dhe fleksibilitetin të organizojnë orët mësimore për secilën lëndë. Në varësi të specifikave të lëndës dhe të mundësive të shkollës, shkollat mund të organizojnë mësimin e lëndës me 2 (dy) orë mësimore të njëpasnjëshme (45'+45') ose orë të veçanta (45'). Sugjerohet që lëndët, që në planin mësimor janë planifikuar me 1 orë në javë, të zhvillohen me këtë mënyrë organizimi, pra çdo javë.

Në shkollat e arsimit të mesëm të lartë, të arsimit të mesëm të orientuar artistik, sportiv dhe gjuhësor do të zbatohen planet mësimore si më poshtë:

- Plan i mësimor për arsimin e mesëm të orientuar (Artistike), miratuar me nr. 5420 prot., datë 26.5.2016 (zhvillohet edhe për specialitetin klarinetë).

- Plan i mësimor për arsimin e mesëm të orientuar (Artistike), miratuar me nr. 5421 prot., datë 26.5.2016.

- Plan i mësimor për arsimin e mesëm të orientuar (Artistike), miratuar me nr. 5422 prot., datë 26.5.2016 (zhvillohet edhe për specialitetin fotografi).

- Plan i mësimor për arsimin e mesëm të orientuar (Artistike), miratuar me nr. 5422/1 prot., datë 26.5.2016.

- Plan i mësimor për arsimin e mesëm të orientuar (Sportive), miratuar me nr. 5418 prot., datë 26.5.2016.

- Plan i mësimor për arsimin e mesëm të orientuar (Sportive), miratuar me nr. 5418/1 prot., datë 26.5.2016.

- Plan i mësimor për arsimin e mesëm të orientuar për shkollën koreografike, miratuar me nr. 5417 prot., datë 26.5.2016.

- Plan i mësimor arsimit të mesëm të orientuar (shkollat e gjuhëve të huaja), miratuar me nr. 5415 prot., datë 26.5.2016, shoqëruar me shkresën e ministrit të Arsimit dhe Sportit nr. 4595 prot., datë 5.5.2017.

- Planet mësimore për arsimin e mesëm profesional për të gjitha drejtimet/profimet mësimore janë publikuar në linkun e faqes zyrtare të internetit të Agjencisë Kombëtare të Arsimit, Formimit Profesional dhe Kualifikimeve (AKAFPK): <http://www.akafp.gov.al/dokumente-kurrikulare/skelet-kurrikula-te-arsimit-te-mesem-profesional/>.

GJIMNAZI ME KOHË TË PJESSHME

Në gjimnazin me kohë të pjesshme do të zbatohet plani mësimor i gjimnazit me kohë të pjesshme, miratuar me nr. 7380, datë 20.7.2016.

3. BAZA LIGJORE E VEPRIMTARISË SË INSTITUCIONEVE ARSIMORE

Veprimtaria e institucioneve të arsimit parauniversitar të realizohet në zbatim të ligjeve, vendimeve të Këshillit të Ministrave dhe të urdhrave e udhëzimeve në fuqi, të nxjerra nga ministri i Arsimit, Sportit dhe Rinisë, si më poshtë:

- a) Ligji nr. 69/2012, datë 21.6.2012, “Për sistemin arsimor parauniversitar në Republikën e Shqipërisë”, i ndryshuar.

- b) Dispozitat normative (DN) për sistemin arsimor parauniversitar, 2013, të ndryshuara.

- c) Kodi i Etikës së Mësuesit në arsimin parauniversitar publik dhe privat, miratuar nga ministri i Arsimit dhe Sportit, më 30 nëntor 2013.

- d) Ligji nr. 10221, datë 4.2.2010, “Për mbrojtjen nga diskriminimi”.

- e) VKM-ja nr. 707, datë 28.8.2015, “Për disa ndryshime dhe shtesa në vendimin nr. 107, datë 10.2.2010 të Këshillit të Ministrave, “Për botimin, shtypjen, shpërndarjen dhe shitjen e teksteve shkollore të sistemit të arsimit parauniversitar”, i ndryshuar.

- f) VKM-ja nr. 682, datë 29.7.2015, “Për përdorimin e fondeve publike për transportimin e punonjësve arsimorë që punojnë dhe të nxënësve që mësojnë jashtë vendbanimit”, i ndryshuar.

- g) Udhëzimi i përbashkët i ministrit të Arsimit dhe Sportit dhe ministrit të Financave nr. 33, datë 10.9.2015, “Për një shtesë në udhëzimin e përbashkët nr. 51, datë 20.9.2013, “Për procedurat e përdorimit të fondeve të Buxhetit të Shtetit për botimin, shtypjen, shpërndarjen dhe shitjen e teksteve të arsimit parauniversitar”.

- h) Udhëzimi i përbashkët i ministrit të Arsimit dhe Sportit dhe ministrit të Financave nr. 35, datë 14.9.2015, “Për disa shtesa dhe ndryshime në udhëzimin e përbashkët nr. 51, datë 20.9.2013 të ministrit të Arsimit dhe ministrit të Financave, “Për procedurat e përdorimit të fondeve të Buxhetit të Shtetit për botimin, shtypjen, shpërndarjen dhe shitjen e teksteve të arsimit parauniversitar”.

i) Urdhri nr. 195, datë 25.4.2016, “Për miratimin e dokumentit ‘Edukimi dhe formimi i mësuesve për gjithëpërfshirjen-Profil i mësuesit gjithëpërfshirës”.

j) Udhëzimi nr. 2, datë 12.2.2015, “Për kriteret dhe procedurat e kualifikimit të mësuesve”, i ndryshuar.

k) Udhëzimi nr. 38, datë 7.10.2014, “Për kriteret e mësuesit ndihmës për nxënësit me aftësi të kufizuara në institucionet publike të arsimit parauniversitar”.

l) Udhëzimi nr. 21, datë 8.8.2014, “Për rritjen e ndjekjes së arsimit parashkollor nga fëmijët romë”.

m) Udhëzimi nr. 21, datë 9.7.2015, “Për procedurat e transferimit të nxënësve nga një nivel/drejtimit i arsimit profesional në gjimnaz”.

n) Udhëzim nr. 34, datë 11.9.2015, “Për vlerësimin e nxënësve për kurrikulën me kompetenca në arsimin bazë”.

o) Udhëzim nr. 14, datë 28.7.2016, “Për vlerësimin e nxënësve në arsimin e mesëm të lartë dhe nivelet e arritjes sipas lëndëve përkatëse”.

p) Udhëzim nr. 1, datë 20.1.2017, “Për funksionimin e sistemit të zhvillimit të vazhdueshëm profesional të punonjësve arsimorë”.

q) Udhëzues për zhvillimin e kurrikulës në gjimnaz (Material ndihmës për gjimnazet), IZHA, tetor 2016.

r) Korniza kurrikulare e arsimit parauniversitar, IZHA 2013.

s) Udhëzues për zhvillimin e kurrikulës në arsimin fillor (Material ndihmës për mësuesit dhe drejtuesit në arsimin fillor), IZHA, prill 2018.

t) Udhëzues për zhvillimin e kurrikulës në arsimin e mesëm të ulët (Material ndihmës për mësuesit dhe drejtuesit në arsimin e mesëm të ulët), IZHA, janar, 2017.

u) Udhëzues për zhvillimin e kurrikulës në gjimnaz (Material ndihmës për mësuesit dhe drejtuesit në gjimnaz), IZHA, tetor 2016.

v) Udhëzues për zhvillimin e kurrikulës me zgjedhje në gjimnaz (Material ndihmës për mësuesit dhe drejtuesit në gjimnaz), IZHA, maj 2018.

w) Urdhri nr. 8, datë 12.1.2017, “Për miratimin e kornizës kurrikulare të arsimit parashkollor dhe standardeve të zhvillimit dhe të të nxënësve të fëmijëve 3–6 vjeç”.

x) Udhëzimi nr. 15, datë 12.7.2013, “Për procedurat e posaçme për shqyrtimin e kërkesave për licencë të institucioneve arsimore private dhe institucioneve arsimore plotësuese private parauniversitare”, i ndryshuar.

y) Udhëzimi nr. 23, datë 2.8.2013, “Për ndjekjen e gjimnazit me kohë të pjesshme”, i ndryshuar.

z) Udhëzimi nr. 24, datë 2.8.2013, “Për certifikimin e hartuesve të testeve dhe vlerësuesve në provimet kombëtare”.

aa) Udhëzimi nr. 25, datë 2.8.2013, “Për organizmin dhe funksionimin e qeverisë së nxënësve”.

bb) Udhëzimi nr. 26, datë 2.8.2013, “Për përcaktimin e detyrave dhe funksioneve të këshillit të mësuesve”.

cc) Udhëzimi nr. 25, datë 25.7.2018, “Për ngritjen dhe funksionimin e bordit të institucionit arsimor”.

dd) Udhëzimi nr. 28, datë 2.8.2013, “Për pajisjen e nxënësve me dëftesë klase”.

ee) Udhëzimi nr. 30, datë 2.8.2013, “Për rregulloren tip të institucioneve arsimore”.

ff) Udhëzimi nr. 17, datë 9.5.2018, “Për procedurat e ndjekjes së arsimit të detyruar nga nxënësit që nuk kanë ndjekur të paktën dy klasa të arsimit bazë dhe për arsimimin me kohë të pjesshme në arsimin bazë”.

gg) Udhëzimi nr. 36, datë 13.8.2013, “Për procedurat për arsimimin e fëmijëve të ngujuar”.

hh) Udhëzimi nr. 38, datë 13.8.2013, “Për arsimin e individëve të moshës shkollore në institucionet e përkujdesjes shoqërore”.

ii) Udhëzimi nr. 43, 21.8.2013, “Për planifikimin e fondeve buxhetore, prokurimin dhe blerjen e mjeteve mësimore për institucionet arsimore publike”.

jj) Udhëzimi nr. 44, datë 21.8.2013, “Për përcaktimin e kriterëve dhe procedurave të njëvlershmërisë së dëftesave dhe diplomave të nxënësve të arsimit parauniversitar të ardhur nga jashtë vendit”, i ndryshuar me udhëzimin nr. 14, datë 10.5.2017.

kk) Udhëzimi katërmistror midis Ministrisë së Mirëqenies Sociale dhe Rinisë (MMSR), Ministrisë së Arsimit dhe Sportit (MASR), Ministrisë së Punëve të Jashtme (MPJ) nr. 10, datë 25.2.2015, “Për mënyrat, format e bashkëpunimit dhe procedurat e ndërhyrjes në

ndihmë të fëmijëve në rrezik, për institucionet dhe strukturat kryesore përgjegjëse për mbrojtjen e fëmijës”.

ll) Udhëzimi nr. 38, datë 6.10.2015, “Për procedurat e lëvizjes paralele, emërimit dhe largimit nga puna të mësuesit në institucionet publike të sistemit arsimor parauniversitar”.

mm) Udhëzimi nr. 57, datë 12.11.2013, “Për procedurat e emërimit dhe të shkarkimit të drejtorit të institucionit arsimor publik”.

nn) Udhëzimi nr. 58, datë 12.11.2013, “Për procedurat e emërimit dhe të shkarkimit të nëndrejtorit të institucionit arsimor publik”.

oo) Udhëzimi nr. 42, datë 15.10.2014, “Për arsimimin e individëve të moshës shkollore në institucionet e paraburgimit, të vuajtjes së dënimit”.

pp) Udhëzimi nr. 14, datë 12.5.2015, “Për përcaktimin e kriterëve dhe procedurave për pranimin në shkollat e arsimit të orientuar”.

qq) Rregullorja nr. 336, datë 14.7.2011, “Për organizmin dhe zhvillimin e praktikave profesionale për profesionin e rregulluar të mësuesit”.

rr) Urdhri nr. 467, datë 15.9.2016, “Për miratimin e standardeve të performancës dhe kriteret e vlerësimit për drejtorët e shkollave”.

ss) Standardet e Shkollës si Qendër Komunitare, miratuar me shkresën nr. 1794, datë 13.3.2013 dhe udhëzuesi për Shkollat Qendra Komunitare, tetor 2014.

tt) Urdhri nr. 477, datë 5.12.2014, “Për miratimin e Kartës së Performancës së Shkollës dhe udhëzuesi për Kartën e Performancës së Shkollës”.

uu) Urdhër i përbashkët nr. 3348/1, datë 18.4.2018 i MASR-së dhe MD-së, “Për rregullimin e procesit arsimor në institucionet e ekzekutimit të vendimeve penale për të miturit.

vv) Marrëveshje bashkëpunimi nr. 526 datë 17.2.2018 ndërmjet MASR-së dhe MD-së, “Për arsimimin e individëve në institucionet e paraburgimit të vuajtjes së dënimit në Republikën e Shqipërisë.

ww) Urdhër nr. 6, datë 10.1.2018, “Për Zbatimin e nismës tri lëndë në gjashtë orë”.

xx) Urdhër nr. 493, datë 30.7.2018, “Për mospërdorimin e telefonit celular gjatë procesit mësimor në shkollë”.

KREU III

VEPRIMTARIA NË INSTITUCIONET ARSIMORE

I. ARSIMI PARASHKOLLOR

1. Kurrikula e arsimit parashkollor bazohet në kornizën kurrikulare të arsimit parashkollor, në standardet e zhvillimit dhe të të nxënit për fëmijët 3–6 vjeç dhe në programet e arsimit parashkollor për çdo grup.

2. Njësitë arsimore vendore dhe drejtuesit e kopshteve publike, në bashkëpunim me njësitë e vetëqeverisjes vendore, të ndjekin me përparësi:

a) Regjistrimin në klasën përgatitore (grupi i tretë) të fëmijëve 5-vjeçarë që nuk kanë ndjekur më parë kopshtin;

b) Regjistrimin në kopsht të fëmijëve me nevoja të veçanta (nga familjet në nevojë, rome, egjiptiane dhe fëmijët me aftësi të kufizuara);

c) Ngritjen dhe funksionimin e komisioneve për fëmijët me aftësi të kufizuara, në ato institucione ku ka fëmijë të tillë;

d) Vijimin pa ndërprerje të aktivitetit të kopshteve me ose pa ushqim gjatë gjithë vitit kalendarik;

e) Caktimin e mësuesit ndihmës për fëmijët me aftësi të kufizuara, në ato kopshte ku ka fëmijë të tillë, sipas rekomandimit të dhënë nga komisioni multidisiplinar në njësitë arsimore vendore, bazuar në portalin “Mësues për Shqipërinë”.

3. Mësuesit e kopshteve të hartojnë dhe të zbatojnë plane edukative individuale për fëmijët me aftësi të kufizuara, në bashkëpunim me prindërit e fëmijëve, psikologë, punonjës socialë, profesionistë nga strukturat e shëndetësisë dhe të shërbimeve sociale të specializuara.

4. Fëmijët që përfundojnë të paktën njërin nga tri grupet dhe kanë moshën për të ndjekur klasën e parë, të pajisen me vërtetimin e ndjekjes së kopshtit për grupin përkatës, të nënshkruar nga drejtuesi i kopshtit.

5. Në çdo kopsht të ngrihen, sipas legjislacionit në fuqi: bordi, këshilli i prindërve, këshilli i mësuesve dhe komisioni i etikës e sjelljes.

6. Këshillat e mësuesve dhe rrjetet profesionale të trajtojnë me përparësi këto tema:

a) Standardet e zhvillimit dhe të të nxënit të fëmijëve 3–6 vjeç.

b) Portofoli i të nxënit.

c) Vlerësimi i fëmijëve një herë në tre muaj, sipas fushave të zhvillimit dhe të të nxënit.

d) Bashkëpunimi me prindërit e fëmijëve me qëllim që veprimtaritë që zhvillohen në kopsht dhe në shtëpi, të plotësojnë dhe të përforcojnë njëra-tjetrën.

II. ARSIMI BAZË

Procesi mësimor në arsimin bazë të zhvillohet sipas planeve dhe programeve mësimore në fuqi dhe kurrikulës së miratuar.

1. Njësitë arsimore vendore të ndjekin me përparësi:

a) Zbatimin e kurrikulës së re në klasën e parë, të dytë, të tretë, të katërt, të gjashtë, të shtatë, të tetë dhe të nëntë.

b) Pilotimin e kurrikulës së re në klasën e pestë.

c) Ngritjen dhe funksionimin e komisioneve multidisiplinare për fëmijët me aftësi të kufizuara.

d) Caktimin e mësuesit ndihmës për fëmijët me aftësi të kufizuara, në ato shkolla ku ka fëmijë të tillë, sipas rekomandimit të dhënë nga komisioni multidisiplinar në njësitë arsimore vendore, bazuar në portalin “Mësues për Shqipërinë”.

e) Pjesëmarrjen aktive të përfaqësuesve të tyre në njësitë për mbrojtjen e fëmijëve, të ngritura në nivel bashkie.

f) Plotësimin e nevojave dhe kërkesave për arsimim në gjuhën amtare të pakicave kombëtare, në përputhje me konventën përkatëse dhe legjislacionin e BE-së.

g) Regjistrimin me përparësi në shkollë të fëmijëve nga shtetasit në nevojë, romë, egjiptianë, me aftësi të kufizuara, të kthyer nga emigracioni, si dhe të fëmijëve viktimë apo viktimë të mundshme të trafikut të genieve njerëzore.

h) Krijimin e rrjeteve profesionale të mësuesve sipas profileve përkatëse për zbatimin e kurrikulës së re.

i) Krijimin e rrjeteve profesionale të mësuesve ndihmës për fëmijët me AK.

j) Trajtimin me përparësi nga këshillat e mësuesve dhe rrjetet profesionale të praktikave dhe rasteve të suksesit në arsimimin me cilësi të fëmijëve me aftësi të kufizuara.

k) Sigurimin e ndjekjes së arsimit bazë me kohë të pjesshme.

l) Koordinimin dhe realizimin e veprimtarive për mbrojtjen e fëmijëve në internet.

m) Zbatimin e nismës “Tri lëndë në gjashtë orë”.

n) Planifikimin e veprimtarive të veçanta për institucionet publike të arsimit parauniversitar ku mësojnë nxënës të pakicave kombëtare, me qëllim ruajtjen e promovimin e trashëgimisë kulturore dhe artistike të pakicave kombëtare

2. Drejtuesit e shkollave të arsimit bazë të ndjekin me përparësi:

a) Bashkëpunimin me bordin, me këshillin e prindërve të shkollës dhe klasës, me qeverinë e nxënësve, me njësinë vendore për mbrojtjen e fëmijës dhe me organizata jofitimprurëse.

b) Ngritjen dhe funksionimin e komisioneve multidisiplinare për fëmijët me AK (në ato shkolla ku ka fëmijë me aftësi të kufizuara), bazuar në dispozitat normative 2013, të ndryshuara.

c) Sigurimin e regjistrimit të nxënësve që i përkasin zonës së shkollës, si dhe ruajtjen e një numri të balancuar të nxënësve për klasë mes shkollave të një zone, bazuar në udhëzimin nr. 44, datë 21.8.2013, i ndryshuar.

d) Regjistrimin me përparësi të fëmijëve sipas përcaktimit të pikës 1/g më sipër.

e) Hartimin dhe zbatimin e planeve edukative individuale për fëmijët me aftësi të kufizuara, në shkollat e arsimit bazë (jospeciale), sipas rekomandimit të komisionit multidisiplinar të njërive arsimore vendore, në bashkëpunim me prindërit e fëmijëve, psikologë, punonjës socialë, profesionistë nga strukturat e shëndetësisë dhe të shërbimeve sociale të specializuara.

f) Organizimin e përkujdesjes së posaçme për nxënësit me vështirësi në të nxënë.

g) Vijimin e punës për zbatimin e programit të lexim-shkrimit në shkollat që kanë klasa kolektive.

3. Njësitë arsimore vendore dhe drejtoritë e shkollave të ndjekin me përparësi mësimin e gjuhëve të huaja:

a) Në arsimin fillor

Mësimi i gjuhës së huaj të parë të fillojë në klasën III dhe të sigurohet vijimësia e gjuhës së huaj deri në përfundimin e arsimit bazë.

Njësitë arsimore vendore dhe drejtoritë e shkollave të respektojnë parimin e shumëgjuhësisë në shkolla dhe të planifikojnë, sipas angazhimeve dypalëshe, hapjen e klasave të gjuhës së huaj në klasën III të arsimit fillor, sipas ndarjes: 10% e nxënësve të zhvillojnë gjuhën italiane; 30% e nxënësve të zhvillojnë gjuhën frënge dhe pjesa tjetër (60%) të zhvillojnë gjuhën angleze ose gjermane. Planifikimi të realizohet duke pasur parasysh stafin mësimdhënës dhe strukturën e shkollës.

Shkollat të mos planifikojnë gjuhë të huaj të dytë për klasat III, IV dhe V të arsimit fillor.

b) Për nxënësit që nuk kanë zhvilluar asnjëherë gjuhë të huaja

Njësitë arsimore vendore dhe drejtoritë e shkollave të sigurojnë zhvillimin e gjuhës së huaj në të dyja ciklet, si dhe për nxënësit e klasës IX të sigurohet zhvillimi i mësimin të gjuhës e huaj, në mënyrë që nxënësit të jenë të përgatitur për të dhënë provimin e gjuhës së huaj në provimet kombëtare të arsimit bazë 2019.

c) Për sigurimin e vijimësisë së gjuhës së huaj

Njësitë arsimore vendore dhe drejtoritë e shkollave të sigurojnë vijimësinë e gjuhës së huaj të parë, të nisur në klasën III të arsimit fillor, dhe të gjuhës së huaj të dytë, të nisur në klasën VI, pavarësisht planit mësimor me të cilin punohet. Edhe në rastet e transferimeve, të ruhet vijimësia e gjuhës së huaj të parë dhe të dytë nga arsimit bazë në arsimin e mesëm të lartë.

d) Për zbatimin e memorandumeve dhe marrëveshjeve dypalëshe

Njësitë arsimore vendore të vijojnë zbatimin e marrëveshjeve dhe memorandumeve si vijon:

i. Për gjuhën italiane, vijon zbatimi i Memorandumit të Mirëkuptimit për programin “Iliria”. Planifikimi i shkollave që do të zhvillojnë gjuhën italiane, është kompetencë dhe përgjegjësi e njërive arsimore vendore.

ii. Për gjuhën frënge, vijon zbatimi i angazhimeve në kuadër të aderimit në Organizatën Botërore të Frankofonisë, duke mundësuar që 30% e nxënësve që mësojnë gjuhë të huaj, të mësojnë gjuhën frënge si gjuhë të huaj të parë nga klasa III e arsimit fillor dhe gjuhë të huaj të dytë nga klasa VI e arsimit të mesëm të ulët deri në klasën XII të arsimit të mesëm të lartë.

iii. Njësitë arsimore vendore Elbasan, Durrës, Korçë, Shkodër dhe Tiranë, në shkollat e të cilave funksionojnë klasat mbështetëse për seksionet dygjuhëshe, të sigurojnë hapjen e klasave në shkollat e përcaktuara në memorandume, duke filluar në klasën III të arsimit fillor dhe në klasën VI të arsimit të mesëm të ulët.

iv. Brenda datës 30 shtator 2018, njësitë arsimore vendore të raportojnë në DPZHASR (MASR) planifikimin për secilën gjuhë të huaj dhe realizimin e detyrave të mësipërme.

4. Njësitë arsimore vendore që kanë shkolla ku zbatohet projekti “Mësimet e shahut në shkollë”, të marrin masa për plotësimin e angazhimeve, në kuadër të Marrëveshjes së Bashkëpunimit midis MASR-it, Federatës Evropiane të Shahut dhe Federatës Shqiptare të Shahut.

5. Njësitë arsimore vendore që kanë shkolla ku zbatohet projekti “Bëjmë detyrat e shtëpisë”, të marrin masa për detyrimet që rrjedhin nga ky projekt.

6. Në zbatim të Memorandumit të Mirëkuptimit ndërmjet MASR-së dhe UNFPA-së, të vlerësohet me përparësi programi “Edukimi shëndetësor me fokus aftësitë për jetën dhe edukimin seksual”. Njësitë arsimore vendore dhe drejtoritë e shkollave të arsimit bazë të lehtësojnë procesin e trajnimit të mësuesve të arsimit fillor dhe të lëndëve: Biologji, Edukim qytetar, Edukim fizik, sporte dhe shëndet.

III. ARSIMI I MESËM I LARTË

III.1 GJIMNAZET

Njësitë arsimore vendore të ndjekin me përparësi:

- Zbatimin e kurrikulës së re;
- Përfshirjen e kurrikulës digjitale.
- Përdorimin e platformës digjitale (digitalplatform.al) nga mësuesit e TIK-ut që japin mësim në 62 gjimnazet e përzgjedhura.

Lista e plotë e moduleve kurrikulare (profesionale, lëndore apo të atyre që trajtojnë çështje ndërkurrikulare), mënyra e zgjedhjes së tyre, si dhe mënyra e vlerësimit gjenden të plota në udhëzuesin e IZHA-së për kurrikulën me zgjedhje në gjimnaz, maj 2018. Programet e plota për këto module gjenden në faqen zyrtare të IZHA-s: www.IZHA.edu.al

- Në zbatim të Marrëveshjes së Bashkëpunimit ndërmjet MASR-së dhe Ministrisë së Bujqësisë dhe Mbrojtjes së Konsumatorit, nr. 4216 prot., datë 20.8.2013, njësitë arsimore vendore të mundësojnë realizimin e veprimtarive ndërgjegjëse në shkollat rurale për sëmundjet zoonotike dhe përmirësimin e mbrojtjes kundër sëmundjeve të mbartura nga kafshët.

- Në zbatim të Marrëveshjes së Bashkëpunimit ndërmjet MASR-së dhe Ministrisë së Punëve të Brendshme nr. 7638, datë 16.4.2014, njësitë arsimore vendore të mbështesin zbatimin e programit “Edukimi, ndërgjegjësimi dhe reduktimi i kërkesës për drogë dhe substanca të tjera të rrezikshme”.

- Në zbatim të kontratës që MASR-ja ka me Komisionin Evropian për zbatimin e programit *e-Twinning*, program i *Erasmus Plus* për Arsim dhe Edukim, njësitë arsimore vendore të koordinojnë veprimet për angazhimin e shkollave, drejtuesve dhe mësuesve në veprimtaritë që mundëson ky program.

III.2 GJIMNAZET ME ORIENTIM GJUHËSOR

1. T’i zgjedhin vetë tekstet shkollore për lëndën e gjuhës së huaj, nëse ato që janë në katalogun 2018–2019, nuk përmbushin kërkesat kurrikulare të kësaj lënde.

2. Të punojnë me grupe në lëndën e gjuhës së huaj, në përputhje me udhëzimin nr. 21, datë 23.7.2010, “Për normat e punës mësimore-edukative dhe numrin e nxënësve për klasë në institucionet e arsimit parauniversitar”, të ndryshuar.

3. Të zbatojnë udhëzimet e dhëna në shkresën e MAS-it nr. 560/1 prot., datë 10.2.2014, për vlerësimin e projekteve shkollore.

4. Të përdorin Portofolin Evropian të Gjuhëve 2008 si një mjet për vetëvlerësimin e nxënësit.

III.3 SEKSIONET DYGJUHËSHE SHKOLLORE

1. Njësitë arsimore vendore që kanë seksione dygjuhëshe, të zbatojnë:

- Marrëveshjen nr. 6045 prot., datë 13.6.2016, midis MAS-it, Ministrisë së Punëve të Jashtme (MPJ) dhe Zhvillimit Ndërkombëtar të Republikës së Francës mbi “Bashkëpunimin në fushën e arsimit dygjuhësh”.

- “Procedurat e zbatimit të marrëveshjes për arsimin dygjuhësh shqiptaro-francez”, miratuar me shkresën nr. 6987, datë 11.7.2016.

- Marrëveshjet ekzistuese për seksionet dygjuhëshe, shqiptaro-italiane dhe shqiptaro-germane.

- Planin mësimor për seksionin dygjuhësh shqiptaro-german, miratuar me shkresën nr. 7496 prot., datë 22.7.2016.

Planin mësimor për seksionin dygjuhësh shqiptaro-italian, miratuar me shkresën nr. 7496 prot., datë 22.7.2016.

- Përdorimin e koeficientëve përkatës sipas shkresës nr. 3924 prot., datë 13.4.2018.

2. Programet mësimore për lëndët që zhvillohen në gjuhë të huaj, si dhe tekstet shkollore që përdoren në seksionet dygjuhëshe, nëse kanë ndryshime, do të njoftohen nga MASR-ja para fillimit të vitit shkollor.

3. Drejtoritë e shkollave të sigurojnë bashkëpunim dhe bashkërendim midis ekipeve lëndore të seksioneve dygjuhëshe dhe atyre të gjimnazeve ku ato funksionojnë.

Njësitë arsimore vendore të ndjekin me përparësi regjistrimin e nxënësve në seksionet dygjuhëshe dhe të raportojnë në MASR deri më 10 shtator 2018 për ecurinë e tyre.

III.4 ZBATIMI I PORTOFOLIT EVROPIAN TË GJUHËVE (PEGJ):

1. Në mbështetje të “Kudrit të përbashkët evropian të referencës për gjuhët”, si dhe të programeve lëndore të kurrikulës së re me kompetenca për gjuhët e huaja, mësuesit e gjuhëve të huaja të bazohen në Portofolin Evropian të Gjuhëve (PEGJ) për vlerësimin e nxënësve, si dhe të planifikojnë orë mësimore për të.

2. Modelet shqiptare të akredituara nga Këshilli i Evropës janë: nr. 96.2008 për arsimin e mesëm dhe nr. 106/2010 për arsimin bazë dhe modelet e regjistruara: nr. 2014 RO20, nr. 2014 RO22 dhe nr. 2014 RO23 për gjuhën italiane.

3. Përdorimi i PEGJ-së është i detyrueshëm për të gjithë nxënësit që zhvillojnë gjuhë të huaj. Nxënësit e klasës III të pajisen me PEGJ dhe ta përdorin atë deri në klasën V. Nxënësit e klasës VI të pajisen me PEGJ-në dhe ta përdorin atë deri në klasën IX. Nxënësit e klasës X të pajisen me PEGJ-në dhe ta përdorin atë deri në klasën XII.

III.5 ARSIMI PROFESIONAL

Zbatimi i skeletkurrikulave për drejtimet/profilet profesionale të nivelit III:

1. Për strukturën 2+1+1

Niveli III të ofrohet vetëm me drejtime mësimore, pra nxënësit që kanë përfunduar nivelin II (klasa XII) në një nga profilet mësimore të një drejtimi të caktuar, të vijnë në nivelin III (klasa XIII) vetëm në drejtimin mësimor përkatës. P.sh., nxënësit e profileve “Shërbime motorike” dhe “Shërbime xhenerike”, klasa XII, të vijnë në shkollimin në drejtimin “Shërbime mjeteve transporti”, klasa XIII. Kjo do të thotë që, nxënësit që përfunduan klasën XII, në profile të ndryshme të të njëjtit drejtim, mund të bashkohen në klasa të përbashkëta dhe të ndjekin drejtimin mësimor përkatës në klasën XIII.

2. Për strukturën 2+2

Niveli III të vazhdojë me profile mësimore. Nxënësit që kanë përfunduar nivelin I (klasa XI) në një nga drejtimet mësimore, mund të vijnë në nivelin III (klasa XII–XIII) vetëm në një nga profilet mësimore të këtij drejtimi.

3. Për mënyrën e realizimit të moduleve praktike

Shkollat ta përzgjedhin vetë mënyrën më optimale për të realizuar modulet e praktikave profesionale në të gjitha nivelet (të grupuara, të shpërndara, në mjediset e praktikave të shkollës, në biznese etj.).

Për modulet praktike me zgjedhje të detyrues, përveç moduleve me zgjedhje që përmban skeletkurrikula përkatëse, mund të hartohen/propozohen edhe module të tjera, të cilat janë të rëndësishme për formimin e nxënësve, brenda numrit të orëve të parashikuara. Këto module ose propozime për module me zgjedhje të detyrues duhet të miratohen më parë në AKAFPK.

IV. ARSIMI PARAUNIVERSITAR PRIVAT

IV.1 Njësitë arsimore vendore:

a) Të mbajnë kontakte të vazhdueshme me të gjitha institucionet e arsimit parauniversitar privat, t'i informojnë rregullisht për çdo ndryshim apo akt të ri ligjor dhe t'i ndihmojnë ato për realizimin e planeve dhe programeve mësimore, si dhe të veprimtarive jashtëshkollore rajonale e kombëtare.

b) Të kërkojnë raportim për të dhënat statistikore që lidhen me gjithë procesin mësimor, si: numrin e nxënësve të regjistruar në të gjitha nivelet e sistemit arsimor parauniversitar, braktisjen, kalueshmërinë etj.

c) Të bëjnë vlerësimin e kritereve të ligjshmërisë për çdo IA dhe të raportojnë në MASR.

IV.2 Institucionet arsimore parauniversitare private:

a) Të raportojnë në njësitë arsimore vendore, në fillim të vitit shkollor, numrin e nxënësve dhe listën e mësuesve, sipas statistikave të miratuara, certifikatën e regjistrimit në organin tatimor dhe planin vjetor të shkollës sipas formatit të parashikuar në DN 2013, të ndryshuara.

b) Të realizojnë detyrimet e tyre në përdorimin dhe ruajtjen e dokumentacionit (regjistra, amza, evidenca për lëvizjet e nxënësve, rregullore e brendshme e shkollës, dëftesa, kontrata me prindërit etj.), sipas udhëzimit nr. 15, datë 12.7.2013, “Për procedurat e posaçme për shqyrtimin e kërkesave për licencë të institucioneve arsimore private dhe institucioneve arsimore plotësuese private parauniversitare”, i ndryshuar.

c) Institucioni arsimor parauniversitar privat mund ta ndërpresë veprimtarinë e tij arsimore vetëm në fund të vitit shkollor. Për mbylljen e veprimtarisë së tij arsimore duhet të njoftojë njësitë arsimore vendore, MASR-në, QKB-në dhe të dorëzojë të gjithë dokumentacionin e plotë në njësinë arsimore vendore përkatëse.

d) Institucionet arsimore parauniversitare private që funksionojnë në gjuhë të huaj, të bashkëpunojnë me njësitë arsimore vendore për njoftimin në kohë të maturantëve të cilët dëshirojnë të vijnë në studimet e larta në IAL-të e vendit për zbatimin e procedurave të përcaktuara nga Rregullorja e Maturës Shtetërore të vitit përkatës.

Për maturantët që dëshirojnë të vijnë në studimet e larta jashtë vendit, të bashkëpunojnë me përfaqësitë e huaja të shtetit përkatës për njohjen e kritereve të aplikimeve në universitet e huaja.

V. REGJISTRIMI I NXËNËSVE DHE PAJISJA ME TEKSTE SHKOLLORE

1. Regjistrimet e nxënësve në shkollat e arsimit parauniversitar të fillojnë në datën

3.9.2018 dhe të mbyllen në datën 14.9.2018 për arsimin bazë dhe arsimin e mesëm të lartë.

2. Drejtoritë e shkollave të afishojnë, në vend të dukshëm të shkollës, listën e teksteve shkollore, ku shënohen titulli, shtëpia botuese, çmimi i tekstit, për çdo klasë të shkollës, vendi ku do të shpërndahen tekstet, si dhe periodua, sipas një grafiku për çdo klasë.

3. Njësitë arsimore vendore, drejtuesit e shkollave dhe mësuesit të ndjekin me përgjegjësi:

a) Procesin e shpërndarjes dhe të shitjes së teksteve shkollore, në mënyrë që më 17 shtator të mos mbetet asnjë nxënës pa u pajisur me të gjitha tekstet shkollore;

b) Procesin e pajisjes me tekste shkollore në përdorim falas për klasat 1–4 të arsimit fillor, si dhe pajisjen me tekste shkollore falas të të gjitha kategorive të përcaktuara në VKM-në përkatëse.

4. Njësitë arsimore vendore të njoftojnë zyrtarisht MASR-në për ecurinë e procesit të pajisjes së të gjithë nxënësve me tekste shkollore, me fokus kategoritë e veçanta, në përputhje me VKM-në përkatëse dhe me udhëzimin e përbashkët të MASR-së dhe Ministrisë së Financave.

VI. VLERËSIMI I DREJTORIT TË INSTITUCIONIT ARSIMOR DHE I MËSUESIT, PLANI VJETOR

1. Titullarët e njësive arsimore vendore dhe drejtorët e institucioneve arsimore të zbatojnë procedurat e vlerësimit përkatësisht të drejtorëve/mësuesve, siç parashikohet në nenet 60 dhe 74 të DN-së 2013, të ndryshuara.

2. Plan i vjetor i shkollës të hartohet e të miratohet sipas procedurave dhe formatit të përshkruar në nenin 67 të DN 2013, të ndryshuara, dhe të jetë i zbatueshëm që në fillim të vitit shkollos.

VII. FUNKSIONIMI I ORGANIZMAVE NË INSTITUCIONET ARSIMORE

Në çdo institucion arsimor t'i jepet përparësi ngritjes dhe funksionimit, sipas legjislacionit në fuqi, të organizmave, si: bordi i institucionit arsimor; qeveria e nxënësve; këshilli i prindërve të institucionit arsimor; këshillat e prindërve të klasave; komisioni i disiplinës; komisioni i etikës dhe sjelljes; komisioni i shëndetit, sigurisë, mirëmbajtjes dhe mjedisit; komisioni i këshillimit të karrierës.

VIII. NDALIMI I PËRDORIMIT TË TELEFONIT CELULAR

1. Njësitë arsimore vendore dhe institucionet arsimore të marrin masa për zbatimin me përparësi të urdhrin nr. 493, datë 30.7.2018, "Për mospërdorimin e telefonit celular gjatë procesit mësimor në shkollë", si nga mësuesit ashtu dhe nga nxënësit.

2. Masat për ndalimin e përdorimit të telefonit celular të pasqyrohen në rregulloren e brendshme që hartohet në bashkëpunim me organizmat e institucionit arsimor.

KREU IV

POLITIKA, STRATEGJI, MARRËVESHJE

1. Reduktimi i braktisjes shkollore

Për reduktimin e braktisjes shkollore, njësitë arsimore vendore dhe institucionet arsimore të zbatojnë me përgjegjësi Marrëveshjen e Bashkëpunimit ndërmjet Ministrisë së Arsimit, Sportit dhe Rinisë, Ministrisë së Shëndetësisë dhe Mbrojtjes Sociale (MSHMS) dhe Ministrisë së Brendshme (MB), me nr. 7522 prot., datë 12.7.2018, "Për identifikimin dhe regjistrimin në shkollë të të gjithë fëmijëve të moshës shkollore".

Një nxënës i arsimit të detyruar konsiderohet:

a) Braktisës, nëse është i regjistruar në fillim të vitit shkollos dhe në përfundim të vitit shkollos rezulton i paklasifikuar (mbetës) për shkak të mungesave.

b) Potencialisht braktisës, nëse është regjistruar në fillim të vitit shkollos dhe në fillim të javës së tretë të tetorit raportohet nga shkolla si i paparaqitur.

c) Jobraktisës, nëse përmbush një prej kushteve përjashtuese: fatkeqësitë familjare, kontrollet mjekësore, sëmundje që zgjat shumë ose që shkakton mungesa të rregullta (dokumentuar me raport mjekësor), transferimi në një shkollë tjetër brenda vendit (i dokumentuar), migrimi jashtë vendit (i dokumentuar), vdekja.

Njësitë arsimore vendore:

a) Të monitorojnë shkollat lidhur me raportimin real të nxënësve braktisës, potencial për braktisje dhe fëmijëve jashtë sistemit arsimor;

b) Të koordinojnë bashkëpunimin ndërmjet Njësisë së Mbrojtjes së Fëmijëve dhe institucioneve të shoqërisë civile për zgjidhjen e

problemeve të nxënësve braktisës dhe të fëmijëve në situatë rruge;

c) Të ndjekin me përparësi arsimimin e fëmijëve të ngujuar dhe zbatimin e procedurave të ndjekjes së arsimit bazë, sipas udhëzimit përkatës, për nxënësit që nuk kanë ndjekur të paktën dy klasa të arsimit bazë;

d) Të raportojnë në MASR dy herë në vit (në fund të muajit janar dhe në fund të vitit shkollor) punën e bërë për reduktimin e braktisjes shkollore.

Shkollat:

a) Të identifikojnë dhe të raportojnë me përgjegjësi në njësitë arsimore vendore nxënësit braktisës apo në rrezik braktisjeje;

b) Të trajtojnë rastet e nxënësve potencialisht braktisës për të siguruar frekuentimin e rregullt, bazuar në metodologjinë për identifikimin dhe riintegrimin në shkollë të fëmijëve në rrezik braktisjeje, të zhvilluar nga UNICEF dhe miratuar nga Ministria e Arsimit, Sportit dhe Rinisë

(<http://IZHA.edu.al/new/2017/03/20/manuali-i-braktisjes-se-shkolles-2/>);

c) Të monitorojnë çdo lëvizje dhe transferim nga një shkollë në tjetrën, si dhe çdo migrim jashtë vendit, përmes një bashkërendimi më të mirë ndërinstytucional, për të shmangur çdo rast të braktisjes së shkollës;

d) Të njoftojnë njësitë arsimore vendore, kur nxënësi ka munguar në shkollë më shumë se 10 ditë pa arsye.

2. Shërbimi psiko-social (SHPS)

Njësitë arsimore vendore:

a) Të marrin masat për funksionimin e shërbimit psiko-social në zbatim të urdhrit nr. 344, datë 19.8.2013, “Për ngritjen e Njesisë së Shërbimit Psiko-social” dhe të urdhrit nr. 150, datë 3.4.2018, “Për një ndryshim në urdhrin nr. 344, datë 19.8.2013, “Për ngritjen e Njesisë së Shërbimit Psiko-social”, si dhe të informojnë Drejtorinë e Programeve të Zhvillimit të Arsimit, Sportit dhe Rinisë në MASR, brenda datës 15 shtator 2018;

b) Të monitorojnë realizimin e planit të punës së njësive të SHPS-së dhe të raportojnë në MASR në janar 2019 dhe në qershor 2019.

3. Zbatimi i strategjive ndërsektoriale dhe planeve kombëtare të veprimit

a) Drejtoria e Përgjithshme e Politikave dhe Zhvillimit të Arsimit, Sportit dhe Rinisë në MASR, si dhe njësitë arsimore vendore, në bazë të planit të veprimit për zbatimin e secilës strategji kombëtare ndërministrare, të caktojnë personat përgjegjës, të hartojnë plane pune vjetore me detyra dhe afate konkrete, të monitorojnë realizimin e veprimtarive dhe të raportojnë rregullisht për përmbushjen e detyrimeve që lindin nga këto strategji.

b) Njësitë arsimore vendore të raportojnë në MASR, në fund të muajit janar dhe në fund të vitit shkollor, për problemet që lidhen me zbatimin e strategjive dhe të planeve kombëtare të mëposhtme:

I. Plan i Kombëtar i Veprimit për Integrimin e Romëve dhe Egjiptianëve, 2016–2020. Me përparësi të ndiqen:

a) Ofrimi i arsimit cilësor dhe përfshirës për romët dhe egjiptianët dhe promovimi i dialogut ndërkulturor.

b) Rritja e numrit të romëve dhe egjiptianëve që përfundojnë të gjitha nivelet e arsimit.

c) Zhvillimi i një komuniteti shkollor që promovon dialogun ndërkulturor dhe mirëkuptimin e përbashkët.

d) Vlerësimi dhe promovimi i njohjes së identitetit rom dhe atij egjiptian si pjesë përbërëse e trashëgimisë kulturore të Shqipërisë.

II. Agjenda Kombëtare për të Drejtat e Fëmijëve 2017–2020. Për këtë, njësitë arsimore vendore dhe drejtoritë e institucioneve arsimore:

a) Të promovojnë respektimin dhe mbrojtjen e të drejtave të fëmijëve në shkollë dhe më gjerë.

b) Të punojnë për eliminimin e të gjitha formave të dhunës në institucionet arsimore.

c) Të hartojnë dhe të zbatojnë plane të veçanta pune për nismën “Stop dhunës në shkollë”.

III. Plan i Kombëtar i Veprimit për Personat me Aftësi të Kufizuara (2016–2020). Për këtë, njësitë arsimore vendore dhe drejtoritë e institucioneve arsimore:

a) Të ndjekin me përparësi arsimimin e fëmijëve me aftësi të kufizuara (AK) dhe të krijojnë kushte për integrimin e tyre në kopshte e shkolla.

b) Të punojnë me përgjegjësi që nxënësit me AK të vlerësohen në njësitë arsimore vendore përkatëse nga komisionet multidisiplinare dhe, në

zbatim të rekomandimit të dhënë nga komisioni, të trajtohen nga mësuesit, mësuesi ndihmës dhe psikologu i shkollës me plan edukativ individual.

Në zbatim të Memorandumit mes MASR dhe World Vision Albania, njësitë arsimore Dibër, Shkodër, Lezhë, Kurbin, Kamzë, Durrës, Elbasan, Librazhd dhe Korçë të mbështesin pilotimin në 10 shkolla të arsimit bazë të modelit “Hapësirat zhvillimore”.

IV. Plani Kombëtar i Veprimit për Luftën kundër Trafikimit të Qenieve Njerëzore. Për këtë, njësitë arsimore vendore, drejtoritë dhe stafet e shkollave, si dhe njësitë e shërbimit psiko-social:

a) Të marrin masa për edukimin kundër trafikimit të nxënësve, përmes trajtimit të moduleve të veçanta në kurrikulën me zgjedhje të lirë dhe veprimtarive të ndryshme.

b) Të zbatojnë Procedurat Standarde të Veprimit (PSV-të) për identifikimin dhe referimin e viktimave të mundshme të trafikut, si dhe të arsimojnë me përparësi, sipas akteve ligjore në fuqi, viktimat e trafikut, të identifikuar dhe të trajtuara në qendrat rezidenciale.

c) Të marrin masa për të zhvilluar veprimtari dhe fushata informuese dhe edukative në nivel shkolle dhe njësie arsimore vendore, përgjatë muajit tetor 2018, si muaji i antitrafikut të qenieve njerëzore.

V. Plani Strategjik i Veprimit kundër Kultivimit dhe Trafikimit të Kanabisit 2017–2020. Njësitë arsimore vendore dhe drejtoritë e institucioneve arsimore:

a) Të realizojnë trajnime me mësues, nxënës dhe me komunitetin e prindërve për ndërgjegjësimin lidhur me rrezikun dhe luftën për parandalimin e përdorimit të drogës dhe kanabisit në shkollë dhe në komunitet.

b) Të realizojnë aktivitetet e ekstrakurrikulare në të gjitha klasat e arsimit parauniversitar.

VI. Strategjia Kombëtare për Barazinë Gjinore dhe Plani i Veprimit 2016–2020, si dhe Plani Kombëtar i Veprimit për Personat LGBTI në Republikën e Shqipërisë 2016–2020. Për këtë:

a) Njësitë arsimore vendore dhe drejtoritë e institucioneve arsimore të programojnë dhe të realizojnë trajnime me mësues dhe me komunitetin e prindërve dhe të caktojnë një mësues përgjegjës në çdo institucion arsimor që të mbulojë dhe të koordinojë veprimtaritë.

b) Institucionet arsimore, në zhvillimin e edukimit për karrierën, të trajtojnë me përparësi mënjanimin e stereotipave gjinorë dhe të diskriminimit si pasojë e orientimit seksual, në përzgjedhjen e degëve dhe drejtimeve të studimit të mëtejshëm.

c) Njësitë arsimore vendore të marrin masa që personi përgjegjës për barazinë gjinore të ndjekë me përparësi dhe të koordinojë planifikimin e veprimtarive ndërgjegjësuere në bashkëpunim me punonjësit e shërbimit psiko-social.

VII. Plani i Veprimit të Programit Kombëtar për Edukimin Mjedisor në shkollat e arsimit bazë në Shqipëri. Për këtë, njësitë arsimore vendore:

a) Të hartojnë planin e veprimtarive në zbatim të tij dhe ta dërgojnë atë në MASR brenda muajit tetor 2018.

b) Të përcaktojnë një koordinator për ndjekjen dhe zbatimin e këtij plani.

VIII. Plani i veprimit për Sigurinë e Fëmijëve në Internet në shkollat e arsimit parauniversitar. Për këtë, njësitë arsimore vendore:

a) Të koordinojnë veprimet për realizimin e fushatave ndërgjegjësuere dhe përdorimin e mjeteve për informimin e fëmijëve mbi abuzimin online, mbrojtjen dhe raportimin e krimeve.

b) Të koordinojnë veprimet për trajnimin e mësuesve për çështjet e informimit dhe edukimit.

IX. Plani Kombëtar për Ushqimin dhe Ushqyerjen. Për këtë:

a) Njësitë arsimore vendore të planifikojnë veprimtari gjithëvjetore në zbatim të programit, “Për një ushqyerje të shëndetshme”.

b) Për zbatimin e planit të përdoret paketa didaktike e përgatitur nga IZHA-ja dhe Instituti i Shëndetit Publik.

X. Marrëveshja e Bashkëpunimit nr. 4481 prot., datë 25.4.2018, midis MASR-së dhe Shoqatës Kombëtare Shqiptare të Njerëzve që nuk Dëgjojnë. Për këtë:

Çdo njësi arsimore vendore të identifikojë fëmijët me probleme të të dëgjuarit, të cilët nuk frekuentojnë shkollën, si dhe të marrë masa për përfshirjen e tyre në arsimin bazë, të zakonshëm apo special, në varësi të nivelit të paaftësisë.

XI. Memorandumi i Bashkëpunimit midis Ministrisë së Arsimit dhe Sportit dhe Korpunit të Pagues të Shteteve të Bashkuara

në Shqipëri, datë 28.8.2014. Për këtë, njësitë arsimore vendore të informojnë institucionet arsimore që ato të marrin masat si vijon:

a) Të përfshijnë vullnetarin/en në takimet e organizuara në shkollë për procesin e bashkëpunimit dhe të projekteve të ndryshme në interes të shkollës.

b) Të mbështesin mësuesit të marrin pjesë në trajnimet që zhvillon/sponsorizon Korpusi i Paqes.

c) Të përfshijnë vullnetarin/en në organizimin dhe zbatimin e veprimtarive dhe të projekteve të ndryshme në shkollë dhe komunitet.

d) Të mbështesin vullnetarin/en në zbatimin e nismës për të zhvilluar aftësinë në gjuhën angleze të mësuesve të lëndëve të tjera, sipas kurrikulës dhe planeve mësimore të zhvilluara nga MASR, IZHA dhe Korpusi i Paqes.

XII. Marrëveshja e Bashkëpunimit midis MAS-it, Federatës Evropiane të Shahut dhe Federatës Shqiptare të Shahut nr. 4661/1 prot., datë 18.6.2015, “Për implementimin e projektit “Mësimet të shahut në shkollë”.

XIII. Memorandumi i Bashkëpunimit për edukimin mbi dhe përmes arteve dhe trashëgimisë, ndërmjet Ministrisë së Kulturës nr. 363 prot., Tiranë 25.1.2016 dhe Ministrisë së Arsimit dhe Sportit”, nr. 600 prot., Tiranë 25.1.2016, si edhe memoja me nr. 283 prot., datë 15.1.2018. Çdo njësi arsimore vendore të koordinojnë veprimtaritë kulturore, artistike, figurative që mundëson ky memorandum.

KREU V

VEPRIMTARI SHKOLLORE DHE JASHTËSHKOLLORE, VETËVLERËSIMI

Në zbatim të nenit 9, të kreut III, të dispozitave normative, të ndryshuara, për veprimtaritë shkollore dhe jashtëshkollore, si dhe veprimtari të tjera plotësuese, pa cenuar për asnjë nxënës orët mësimore të parashikuara në programet lëndore, të ndiqen me përparësi nga njësitë arsimore vendore dhe drejtoritë e institucioneve arsimore:

1. Konsolidimi i shkollave qendra komunitare (SHQK), në këto aspekte:

a) Të konsolidohet SHQK-ja duke rivlerësuar shkollat për përmbushjen e standardeve dhe kritereve të përcaktuara për SHQK-në, si dhe përcaktimin e qartë të fushave në bazë të vlerësimit të bërë përmes portalit të SHQK.

b) Shkollat, pjesë e programeve të bashkëpunimit me partnerët Save the Children, World Vision, UNICEF, UNDP, të vijojnë të jenë pjesë e SHQK-së dhe të bashkëpunohet për përmbushjen e angazhimeve dypalëshe dhe të projekteve në proces.

Njësitë arsimore vendore:

a) Të marrin masat e nevojshme për trajnimin dhe rritjen e kapaciteteve të mësuesve koordinatorë, strukturave të shkollës, grupimeve nga komuniteti, në bashkëpunim me IZHA-në dhe partnerët;

b) Të promovojnë praktikat më të mira të SHQK-ve dhe të shkëmbejnë përvojat mes shkollave;

c) Të promovojnë dhe të mbështesin skemën e minigranteve të ofruara nga World Vision Albania në kuadër të angazhimit të komunitetit për standarde cilësore të kulturës gjithëpërfshirëse dhe aksesueshmërisë në shkollë;

d) Të marrin masat për menaxhimin sa më efektiv të 10 orëve javore të planifikuara për SHQK-në.

Sjellim në vëmendje që:

d.1. 10 orët javore të planifikuara për SHQK-në të mos përdoren vetëm për plotësimin e ngarkesës mësimore lëndore të mësuesit, por për punën e tij përtej procesit mësimor, në bashkëpunim me strukturat e shkollave, komunitetin dhe ato lokale.

d.2. Angazhimi i mësuesve në SHQK, kur është e mundur, të jetë jo më shumë se 2 orë javore pjesë e ngarkesës së tyre mësimore.

d.3. Të shmangen rastet kur e gjithë ngarkesa prej 10 orësh, e planifikuar për SHQK-në ose kur shumica e këtyre orëve i jepet vetëm një mësuesi. Drejtuesit e shkollës e plotësojnë normën e tyre mësimore vetëm me lëndët e profilit të diplomës që zotërojnë.

e) Të monitorojnë zbatimin e rekomandimeve të mësipërme dhe të raportojnë në MASR për planifikimin e orëve të SHQK-së deri më 30 tetor 2018;

h) Të kryejnë një analizë për ecurinë e SHQK-së dhe të raportojnë në MASR si vijon:

- Deri më 25 janar 2019 për procesin e rritjes së kapaciteteve, vlerësimit të standardeve, hartimit të planit, si dhe hedhjes së të gjitha të dhënave në portalin e SHQK-së.

- Deri më 25 korrik 2019 për të gjithë procesin e zbatimit të planit të SHQK-së (Raport vjetor).

Kalendari i punës për SHQK-në për vitin shkollor 2018–2019 të përmbajë:

- Vlerësimi i fushave të SHQK-së, standardeve të shkollës, si dhe hedhja në portalin e SHQK-së e të dhënave të vlerësimit të standardeve (të finalizohet në fund të muajit shtator 2018).

- Trajnimi i strukturave të shkollës në kuadër të SHQK (të realizohet në muajin tetor 2018).

Plani i shkollës qendër komunitare të fokusohet në një ose në dy nga pesë fushat e SHQK-së, si dhe të hidhet në portal deri në fund të muajit dhjetor 2018.

2. Karta e performancës e vitit shkollor 2017–2018 dhe për vitin shkollor 2018–2019

a) Për vitin shkollor 2017–2018:

- Shkollat do të llogarisin edhe ndryshimet në vlerë për treguesit e pasqyruar një vit më parë.

- Në dërgimin e të dhënave që burojnë nga shkolla, të sqarohet edhe procedura e përpunimit të të dhënave siç është përcaktuar në udhëzues.

- Shkollat të renditen në nivel rajonal edhe për rezultatet e arritura në vlerësimin e kryer në klasat e pesta.

- Njësitë arsimore vendore mund të vendosin të kenë tregues rajonalë ose jo (p.sh., të dhëna për lëndët me zgjedhje, arritjet e nxënësve me AK etj.).

- Njësitë arsimore vendore të verifikojnë të dhënat e dërguara nga shkollat deri më 3.9.2018, duke u mbështetur në procedurën e përcaktuar në “Udhëzuesi për Kartën e Performancës së Shkollës”, të qarkullojnë letër informuese, nëse ka pasaktësi dhe të ndërmarrin veprimet përkatëse.

- Çdo shkollë në arsimin parauniversitar, deri më 3.9.2018, të plotësojë Kartën e Performancës së Shkollës për vitin shkollor 2017–2018, mbështetur në “Udhëzuesi për Kartën e Performancës së Shkollës” dhe ta bëjë atë publike për prindërit dhe komunitetin.

- Në fund të muajit shtator 2018, njësitë arsimore vendore të shpallin shkollat e suksesshme në zbatim të nenit 126/4 të dispozitave normative, 2013, të ndryshuara.

b) Për vitin shkollor 2018–2019:

- Çdo shkollë e arsimit parauniversitar të hartojë Kartën e Performancës së Shkollës, me treguesit e përzgjedhur, bazuar në “Udhëzuesi për Kartën e Performancës së Shkollës”.

- Shkollat të llogarisin edhe ndryshimin në vlerë për treguesit e pasqyruar në Kartën e Performancës së vitit paraardhës.

3. Projekti “Lufta kundër bulizmit dhe ekstremizmit në sistemin arsimor shqiptar”. Për realizimin e këtij projekti në 21 shkollat pilot, njësitë arsimore vendore të marrin masat:

a) Për zbatimin me përparësi, në shkollat pilot, të planit të veprimeve të përcaktuar në projektin e përbashkët mes Këshillit të Evropës dhe Bashkimit Evropian.

b) Për koordinimin e veprimeve ndërgjegjësuere mes shkollave, me fokus temën e bullizmit, ku rolin drejtues për organizimin e aktiviteteve ta marrin shkollat që janë pjesë e projektit.

c) Për organizimin me cilësi të veprimtarive ndërgjegjësuere të datës 21 nëntor, si dhe të raportojnë në MASR për organizimin e aktiviteteve, brenda datës 15 dhjetor 2018.

d) Për angazhimin e grupit të mësuesve të trajnuar për luftën kundër bulizmit për ndarjen e njohurive dhe përvojave në shkollat e tjera, duke përdorur modulën e akredituar me vendim nr. 20, datë 19.12.2017 nga KAPT-ja “Parandalimi dhe trajtimi i bulizmit, dhunës dhe ekstremizmit në shkollë”.

e) Për monitorimin dhe përmirësimin e sistemeve të referimit për adresimin e rasteve të bulizmit, të hartuara nga ekipet e çdo shkolle pilot.

4. Veprimtari edukative, shkencore, artistike, kulturore e sportive gjithëvjetore në shkollë dhe jashtë procesit mësimor.

Njësitë arsimore vendore dhe institucionet arsimore të planifikojnë, të organizojnë dhe të realizojnë veprimtari me përfshirjen e gjithë nxënësve, si më poshtë:

a) Kampionati Kombëtar i Shahut për arsimin 9-vjeçar, në bashkëpunimin me Federatën Shqiptare të Shahut. Faza e parë të zhvillohet në bazë shkolle në muajin dhjetor, faza e dytë në bazë qarku në muajin shkurt dhe finalja në mars–prill.

b) Java Olimpikë (prill–maj).

c) Olimpiadat kombëtare që zhvillohen në datat e përcaktuara në kalendarin e miratuar nga MASR-ja.

d) Festivali Kombëtar i Këngës për Fëmijë. Faza e parë në shkollë në janar–shkurt; faza e

dytë në bazë qarku, organizuar nga qendrat kulturore të fëmijëve (QKF) në mars, dhe finalja në Shkodër në qershor nga QKF-ja Shkodër.

e) Festivali Mbarëkombëtar i Instrumentistëve të Vegjël Popullorë, organizuar nga QKF-ja Fushë-Arrëz, javën e tretë të muajit maj.

f) Konkursi artistik “Piktori i vogël”. Faza e parë në bazë shkolle javën e dytë të dhjetorit, faza e dytë, në bazë qarku, javën e parë të shkurtit dhe finalja në Tiranë, në javën e fundit të shkurtit.

g) Dita Evropiane e Gjuhëve, 26 shtator 2018.

h) Dita e luftës kundër bulizmit, 21 nëntor 2018.

i) Përkujtimi i Holokaustit dhe i krimeve kundër njerëzimit, 27 janar 2019.

j) Dita Botërore e Gjuhës Amtare, 21 shkurt 2019.

k) Dita Ndërkombëtare kushtuar Sportit për Zhvillim e Paqe, 6 prill 2019.

l) Dita Ndërkombëtare e Romëve, 8 prill 2019.

m) Dita Botërore e Librit, 23 prill 2019.

n) Dita Ndërkombëtare *e-Twinning*, 7 maj 2019.

o) Dita kundër Shfrytëzimit të Punës së Fëmijëve, 12 qershor.

p) Dita Evropiane e Kujtesës për të gjitha viktimat e regjimeve totalitare, 23 gusht 2019.

q) Kalendar i Ditëve të Evropës dhe veprimtaritë gjithëvjetore për njohjen e institucioneve të Bashkimit Evropian dhe të Këshillit të Evropës.

r) Konkursi në nivel njësie arsimore vendore, me tematikë “Të njohim Evropën”.

s) Java Evropiane e Lëvizjes *Now we move*.

KREU VI DISPOZITA TË FUNDIT

1. Për zbatimin e këtij udhëzimi ngarkohen: MASR-ja, MFE-ja, AKAFPK-ja, IZHA-ja, QSHA-ja, njësitë arsimore vendore dhe institucionet arsimore të sistemit parauniversitar.

2. Njësitë arsimore vendore të marrim masat e duhura që ky udhëzim të shpërndahet në çdo institucion arsimor dhe me përmbajtjen e tij të njihet çdo punonjës i arsimit.

Ky udhëzim hyn në fuqi menjëherë dhe botohet në Fletoren Zyrtare.

MINISTRI I ARSIMIT, SPORTIT
DHE RINISË
Lindita Nikolla

MINISTRI I FINANCAVE
DHE EKONOMISË
Arben Ahmetaj

	Formati 61x86/8
--	-----------------

Shtypshkronja e Qendrës së Botimeve Zyrtare
Tiranë, 2018

Adresa: Rr. “Nikolla Jorga”, Tiranë
Tel./fax: +355 4 24 27 004 Tel.: +355 4 24 27 006

Çmimi 700 lekë